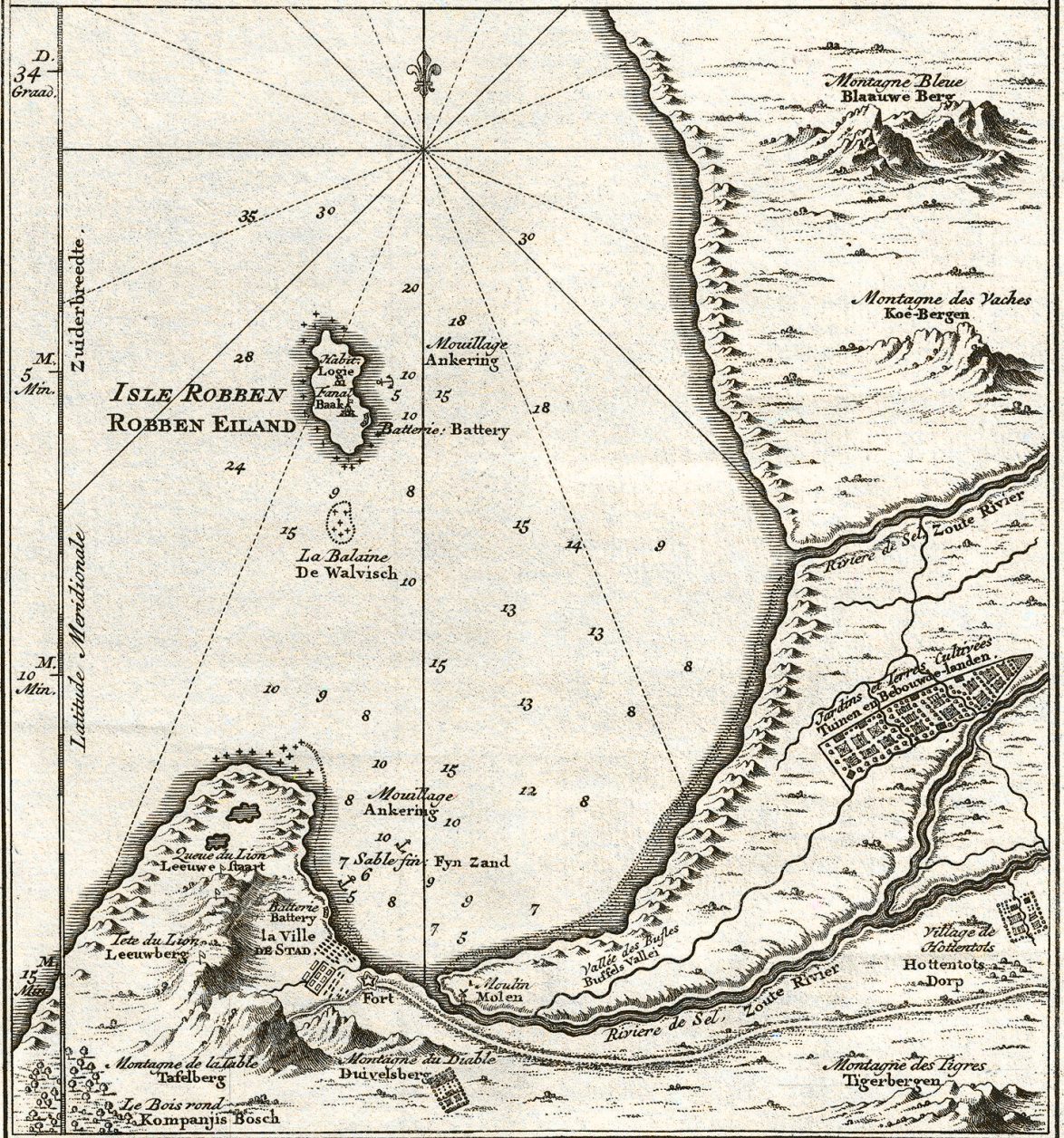
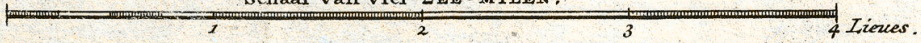

CARTE DE LA BAYE DE LA TABLE
 ET RADE DU CAP DE BONNE ESPERANCE

Dressée sur Divers Manuscrits par N.B. Ing^r de la Marine.

Echelle de Quatre Lieues Marines
 Schaal van vier ZEE-MYLEN.

De Kaapkolonie:

van VOC-verversingsstation naar exploitatie- en strafkolonie

Ad Aarts

De Kaapkolonie:

van VOC-verversingsstation naar exploitatie- en strafkolonie

Ad Aarts

Colofon

Provided by thesis specialist Ridderprint, ridderprint.nl

Printing: Ridderprint

Layout and design: Birgit Vredenburg, persoonlijkproefschrift.nl

Copyright 2022 © Ad Aarts

The Netherlands. All rights reserved. No parts of this thesis may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means without permission of the author.

De Kaapkolonie: van VOC-verversingsstation naar exploitatie- en strafkolonie

THE CAPE COLONY: FROM VOC REFRESH STATION TO EXPLOITATION AND PENAL COLONY

(with a summary in English)

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor aan de
Universiteit Utrecht
op gezag van de
rector magnificus, prof.dr. H.R.B.M. Kummeling,
ingevolge het besluit van het college voor promoties
in het openbaar te verdedigen

op vrijdag 24 maart 2023
des middags te 12.15 uur

door

Adrianus Antonius Cornelis Maria Aarts

geboren op 25 juni 1954
te Breda

Promotor:

Prof. dr. G.J. Knaap

Copromotor:

Dr. D.M.L. Onnekink

Beoordelingscommissie:

Prof. dr. M. Prak

Prof. dr. R. Raben

Prof. dr. B.G.J. de Graaff

Prof. dr. M.T. Frederiks

Prof. dr. O. Gelderblom

WOORD VOORAF

Vanwege een reorganisatie en gezondheidsredenen kreeg ik in 2005 van mijn toenmalige werkgever een aantrekkelijk aanbod het bedrijfsleven te verlaten. De beslissing was snel genomen; hetzelfde jaar schreef ik me in voor een Masteropleiding geschiedenis bij de Universiteit van Amsterdam. Kennis met het geschiedenisvak had ik al gemaakt in de jaren zeventig van de vorige eeuw tijdens mijn kandidaatsstudie aan de toenmalige Rijksuniversiteit Utrecht.

De geschiedenis van de Verenigde Oostindische Compagnie heeft me altijd geboeid. Het volgen van het vak Nieuwe geschiedenis tijdens mijn Masterstudie was voor mij dan ook een logische keuze. Bij Lodewijk Wagenaar heb ik een college over de activiteiten van de VOC in het Ceylon van de achttiende eeuw gevolgd. Hierbij is mijn belangstelling gewekt voor het Aziatisch handelsimperium dat de VOC opbouwde in de zeventiende en achttiende eeuw.

Enige jaren na het afronden van mijn Master heb ik de grote stap naar een promotie-onderzoek gezet. Bij het kiezen van een onderwerp ging mijn interesse, behalve de geschiedenis van de VOC, ook naar de historie van Zuid-Afrika uit. Dit land heb ik de afgelopen twintig jaar vele malen bezocht. Gefascineerd ben ik geraakt door de complexe geschiedenis van Zuid-Afrika. Als Nederlander boeit mij in het bijzonder de geschiedenis van de Kaapkolonie. Dit onderwerp is al op vele manieren geschreven en herschreven. Veel aandacht is besteed aan de verversingsfunctie die Kaapstad vervulde voor passerende Oostindiëvaarders. Ook de kolonisatie van Zuid-Afrika in de zeventiende en achttiende eeuw is veelvuldig in de literatuur behandeld. Weinig aandacht is er tot nu toe besteed aan de positie die Zuid-Afrika innam binnen het imperium van de VOC in de Indische oceaan. Dit proefschrift behandelt dit onderwerp vanuit verschillende invalshoeken. Ik concentreer me hierbij op de achttiende eeuw. In deze periode kristalliseerde de aanvankelijk bescheiden nederzetting aan de Kaap zich uit tot een volwaardige kolonie met een levensvatbare populatie van Europeanen en slaven en voldoende mogelijkheden om deel te nemen aan het verkeer in de Indische oceaan. In de archieven in Den Haag en Kaapstad was er meer dan genoeg documentatie voorhanden om dit onderzoek af te ronden. Voor U ligt dan ook mijn proefschrift 'De Kaapkolonie: van verversingsstation tot exploitatie- en strafkolonie'.

Behalve de adviezen van mijn promotoren, professor Gerrit Knaap en dr. David Onnekink, hebben professor Karel Davids, professor Ton Kreukels en dr. Frans Huijzendveld een waardevolle bijdrage geleverd bij de totstandkoming van dit proefschrift. Ook wil ik de in 2015 overleden Zuidafrikaanse professor Robert Shell memoreren die het nodige materiaal over de Kaapse slavenhandel beschikbaar heeft gesteld. Ik ben genoemde personen dan ook zeer erkentelijk voor de tijd en energie die ze in dit proefschrift gestoken hebben. Ook ben ik dank verschuldigd aan Amanda de Lannoy en Sophie Prijs. Zonder hun hulp was de redactie van dit proefschrift nooit afgerond. Tenslotte bedank ik mijn partner Titus die al die jaren de ups en downs die nu eenmaal horen bij het schrijven van een proefschrift heeft moeten verduren. Alle genoemde personen hartelijk dank.

INHOUDSOPGAVE

	WOORD VOORAF	5
	LIJST VAN TABELLEN EN GRAFIEKEN	9
	INLEIDING	10
Hoofdstuk 1	BENADERINGEN VAN DE GESCHIEDSCHRIJVING OVER DE KAAPKOLONIE	21
	Inleiding	22
	De Kaapkolonie: bevoorradingsstation en stagnerende economie	22
	Een nieuwe blik op de geschiedschrijving over de Kaapkolonie	25
	De geschiedschrijving over de Indische Oceaan	28
	Het VOC-imperium als kader voor de geschiedschrijving over de Kaapkolonie	33
	Conclusie	36
Hoofdstuk 2	HET ECONOMISCH BELEID VAN DE VOC TEN AANZIEN VAN DE KAAPKOLONIE	39
	Inleiding	40
	De exploitatie van de kolonie	40
	Resoluties en plakkatens	42
	Beleid inzake nieuwe cultures en mijnbouwactiviteiten	46
	Conclusie	50
Hoofdstuk 3	GOEDERENSTROMEN: VAN VERVERSING TOT EXPORT	53
	Inleiding	54
	De verversingsfunctie	54
	Exporten vanuit de Kaapkolonie	61
	<i>Naar Batavia: landbouwproducten</i>	64
	<i>De markt voor Kaapse landbouwproducten in Batavia</i>	71
	<i>Naar Batavia: ivoor en exotische dieren</i>	73
	<i>Naar Ceylon, Bengalen, Coromandel, Malabar en China</i>	74
	<i>Naar vreemde naties</i>	76
	Importen van de Kaapkolonie	77
	<i>Uit Batavia</i>	80
	<i>Uit Ceylon, Bengalen, Coromandel, China, Mauritius en Perzië</i>	81
	<i>Import via vreemde Europese naties</i>	82

	<i>Geïmporteerde goederen bestemd voor verkoop aan de Kaapse kolonisten</i>	83
	De Vierde Engels-Nederlandse Oorlog	86
	Logistiek: provisie- en retourschepen	91
	De exportfunctie vergeleken met de verversingsfunctie	96
	Conclusie	97
Hoofdstuk 4	GEDWONGEN MIGRANTEN: TOT SLAAF GEMAAKTEN	101
	Inleiding	102
	Het ontstaan van slavernij in de Kaapkolonie: een theoretisch kader	105
	Het beleid van de VOC ten aanzien van slavernij aan de Kaap	108
	Slavenexpedities van de Kaapse VOC	111
	<i>Slavenexpedities naar Madagaskar</i>	112
	<i>Slavenexpedities naar de Oost-Afrikaanse kust en Zanzibar</i>	119
	<i>Prijzen van slaven</i>	121
	Het verschepen van slaven vanuit het imperium van de VOC	122
	Particuliere handel in slaven voornamelijk uit Azië	124
	Slavenhandel door buitenlandse schepen	128
	De invloed van de slavenhandel op de Kaapse economie	130
	Conclusie	134
Hoofdstuk 5	GEDWONGEN MIGRANTEN: VEROORDEELDEN EN BANNELINGEN	139
	Inleiding	140
	Veroordeelden en bannelingen: aantallen	142
	Veroordeelden: achtergrond	145
	<i>Lichte en zware misdrijven</i>	147
	<i>Zeeroverij</i>	149
	<i>Schending van discipline binnen leger en vloot</i>	150
	Bannelingen: achtergrond	151
	Veroordeelde en verbannen vrouwen	159
	Robbeneiland in de achttiende eeuw	160
	Conclusie	162
	ALGEMENE CONCLUSIE	165
	SUMMARY	173

Bijlagen	BIJLAGE 1: Lijst van provieschepen in de achttiende eeuw	182
	BIJLAGE 2: Reis van de Drie Heuvelen, zaterdag 19 mei- zaterdag 17 december 1753	186
	BIJLAGE 3: Lijst van slaven verkocht door particulieren aan de Compagnie in Kaapstad	200
	BIJLAGE 4: Lijst van veroordeelden en bannelingen	202
	BIJLAGE 5: Het verhaal van Loring Passir en Dipa Nagara	318
	 BRONNEN EN LITERATUUR	 320
	 GLOSSARIUM	 332
	 CURRICULUM VITAE	 337

LIJST VAN TABELLEN EN GRAFIEKEN

Tabel 1. Inkomsten en uitgaven van de Kaapkolonie 1777, 1787, 1794 in guldens	p. 43
Tabel 2. Verstrekt vlees aan passerende Compagnieschepen in guldens	p. 56
Tabel 3. Geleverde tarwe aan passerende Compagnieschepen in guldens	p. 57
Tabel 4. Geleverde peulvruchten aan passerende Compagnieschepen in mud	p.59
Tabel 5. Exporten van goederen vanuit de Kaapkolonie naar Azië en Nederland in Indische en Nederlandse guldens	p. 62, 63
Tabel 6. Uitgevoerde tarwe naar Azië in mud	p.68
Tabel 7. Importen van goederen van de Kaapkolonie vanuit Nederland en Azië in Indische en Nederlandse guldens	p. 78,79
Tabel 8. Winsten op koopmanschappen ingevoerd uit Azië en Nederland in Indische en Nederlandse gulden	p. 84, 85
Tabel 9. Slavenreizen naar Madagaskar in de achttiende eeuw	p. 116, 117
Tabel 10. Cijfers landbouw en toename aantal slaven	p. 131
Grafiek 1. Verstrekt vlees aan passerende Compagnieschepen in guldens	p. 56
Grafiek 2. Geleverde tarwe aan passerende Compagnieschepen in gulden	p. 58
Grafiek 3. Exporten van goederen vanuit de Kaapkolonie naar Azië en Nederland in Nederlandse guldens	p. 63
Grafiek 4. Uitgevoerde tarwe naar Azië in mud	p. 68
Grafiek 5. Importen van de Kaapkolonie vanuit Nederland en Azië in Nederlandse guldens	p. 79
Grafiek 6. Winsten op koopmanschappen ingevoerd uit Azië en Nederland in Nederlandse guldens	p. 85
Grafiek 7. Aantal wijnstokken in de achttiende eeuw	p. 131
Grafiek 8. Tarweoogst in mud in de achttiende eeuw	p. 132
Grafiek 9. Aantal slaven in de achttiende eeuw	p. 132
Grafiek 10. Gedeporteerde veroordeelden en bannelingen in de achttiende eeuw	p. 143

Inleiding

In de jaren '50 van de zeventiende eeuw stichtte de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) een verversingsstation voor het eigen scheepvaartverkeer tussen Europa en Azië aan de Tafelbaai in zuidelijk Afrika. Vers water, maar ook verse groenten, fruit en vlees bleken onontbeerlijk te zijn om de lange intercontinentale reis heen en terug goed te doorstaan. Het traditionele beeld is dan ook dat de Kaap in de zeventiende en achttiende eeuw voornamelijk een verversingsstation was voor passerende schepen. Deze voorstelling van zaken is niet in overeenstemming met de feitelijke situatie aan de Kaap in de achttiende eeuw. Eind zeventiende eeuw ontstond er in de terminologie van de Duitse theoreticus van de koloniale geschiedenis Jürgen Osterhammel een combinatie van een 'overseas settlement colony' en een 'exploitation colony' aan de zuidwest punt van Afrika. De kolonie had een door de VOC in Patria en Batavia gesteunde populatie van blanke vrije burgers en boeren, 'settlers' of kolonisten, waarbij een belangrijke doelstelling was de economische exploitatie van het in bezit genomen territorium. Het land aldaar werd beschouwd als 'rulerless' in die zin dat er geen 'legitieme' politieke autoriteit aanwezig zou zijn om het gebied te besturen. De lokale Khoi en San volkeren, die naar moderne maatstaven in feite stateloos waren en als zodanig als inheemse onderdanen van de VOC werden gezien, werden na verloop van tijd van hun weidegronden verdreven dan wel onderworpen.¹

Een belangrijk gegeven bij het ontstaan van een Nederlandse kolonie aan de Kaap was dat er sprake was van een 'shifting frontier'. Terwijl de Khoi en San volken steeds verder het binnenland in werden gedreven, trokken de blanke burgers en boeren steeds dieper het binnenland in. Deze situatie was vergelijkbaar met de geschiedenis van de Verenigde Staten van Amerika in de achttiende en negentiende eeuw, waarbij blanke boeren gebied veroverden op Amerikaanse indianen. De Amerikaanse Zuid-Afrikanist Richard Elphick verstaat onder een 'frontier' een regio waar regelmatig contact plaatsvindt tussen twee of meer in cultureel opzicht verschillende gemeenschappen, waarbij één van de gemeenschappen tracht de anderen te overheersen.² Volgens Osterhammel ging dit altijd gepaard met geweld. Vaak was er aan de 'frontier' sprake van voortdurende gewelddadige botsingen tussen gewapende kolonisten en inheemse bevolking(en). Landhonger gecombineerd met gevoelens van superioriteit en onverschilligheid ten opzichte van de inheemsen vanuit de kolonisten waren de ingrediënten van het agressieve optreden van de laatsten.³

De eerste belangrijke uitbreidingen van het territorium van de Kaapkolonie vonden al in de zeventiende eeuw plaats. Met name onder het bewind van gouverneur Simon van der Stel (1679-1699) vond er een aanzienlijke expansie van het territorium plaats en werd er veel landbouwgrond in eigendom aan Europese kolonisten uitgegeven. Van der Stel verklaarde bij zijn terugtreden in 1699 vol trots dat door zijn werk de jaarlijkse invoer van levensmiddelen, een grote zorg van de Heren XVII, weggenomen was:

1 J. Osterhammel, *Colonialism. A Theoretical Overview* (Princeton 2005) 6-7, 11-12.

2 R. Elphick, 'The Khoisan to 1828' in: R. Elphick en H. Giliomee eds., *The Shaping of South Africa Society, 1652-1840* (Cape Town 1979) 3-49.

3 Osterhammel, *Colonialism*, 42.

'[...] maar ook dat deeze Colonie reets in so florisanten staat is gebragt, dat men hier nu voor sig selfs genoegzaam bestaan kan, en ook by goede gewasschen, die van Batavia, van overvloed mede deelagtig maken'.⁴

De productie van de nieuwe kolonie had de stoutste verwachtingen overtroffen. Aan het einde van de zeventiende eeuw produceerde de kolonie genoeg voor eigen gebruik én voor de bevoorrading van passerende schepen. De productie had zelfs een zodanige omvang aangenomen dat uitvoer van landbouwgewassen een reële mogelijkheid was geworden.⁵

Dit betekende niet dat alles vanzelf ging. Twee in het midden van de achttiende eeuw geschreven rapporten lijken dit aan te tonen. Zij laten namelijk zien dat de kolonie aan de Kaap inmiddels groeiproblemen ondervond. Begin januari 1743 deed de aanstaande gouverneur-generaal Gustaaf Willem baron van Imhoff, die op weg was naar Batavia, de Kaapkolonie aan waar hij tot eind februari verbleef. In een rapport bestemd voor de Heren XVII en de Kaapse gouverneur Hendrik Swellengrebel deed Van Imhoff een aantal concrete aanbevelingen met betrekking tot de economie van de kolonie. Het hoofddoel van deze aanbevelingen was de positie van de Europese ingezetenen van de kolonie te verbeteren. Met betrekking tot tarwe, rogge en gerst schreef hij dat de kolonie van haar overschotten verlost kon worden door het leveren van deze granen aan de hoofdplaats van de VOC in Azië, Batavia. Ook de levering van erwten en bonen aan de Aziatische bezittingen van het VOC-imperium zag hij als een oplossing van het overschotprobleem. Door deze leveringen zou de inkomstenpositie van de boerenkolonisten, de 'settlers', verbeterd kunnen worden. Om de winstgevendheid voor de Compagnie zelf te verhogen, diende de levering van de Kaapse landbouwproducten aan Indië echter wel tegen vaste lagere prijzen te geschieden. Met betrekking tot de verkopen van de Indische en Vaderlandse 'koopmanschappen' aan de Kaap dienden dan wel 'civiele prijzen' (in de zin van betaalbare prijzen) in rekening te worden gebracht. Het voortdurende gebrek aan goede arbeidskrachten in de landbouwsector zag Van Imhoff als een belangrijk obstakel voor de economische ontwikkeling van de kolonie. Hij pleitte dan ook voor een regelmatige aanvoer van slaven of 'tot slaaf gemaakten', omdat ze onmisbaar waren voor de economie van de kolonie als geheel, dat wil zeggen voor de VOC, de burgers en de boeren.⁶

Aansluitend bij het advies van gouverneur-generaal Van Imhoff deed Daniel Nolthenius, lid van de Raad van Indië, in 1748 tijdens zijn verblijf aan de Kaap enige aanbevelingen met betrekking tot de handel van de kolonie aan de al genoemde

4 A.J.H. van der Walt, *Die Ausdehnung der Kolonie am Kap der Guten Hoffnung, 1700-1779. Eine historische ökonomische Untersuchung über das Werden und Wesen des Pionierlebens im 18. Jahrhundert* (Berlijn 1928) 7, verwezen wordt naar *Collectanea*, 12.

5 *Ibidem*.

6 NA, VOC, 4153, f. 117 -121, Copie memorie van Gouverneur-Generaal van Imhoff aan den Caapse Gouverneur Swellengrebel afgegeven, 25 februari 1743.

gouverneur Swellengrebel. Bij de inkoop van landbouwproducten zou de VOC, hoewel zij de waren ook uit Bengalen, Surat en Perzië kon betrekken, de voorkeur moeten geven aan Kaapse producten. De Kaapse boer zou hier voordeel van hebben, maar diende wel zijn producten tegen een 'civiele en behoorlijke prijs af te staan opdat zij en de Comp. beide kunnen staande blijven'. Nolthenius dacht dat te kunnen realiseren door bij de verkoop van Indische en Vaderlandse koopmanschappen aan particulieren de lokale marktprijs als richtsnoer te hanteren en niet door een rigide vasthouden aan de voorgeschreven winstmargepercentages van 75% voor Vaderlandse en van 50% voor Indische koopmanschappen. Het verdere advies van Nolthenius was om in het imperium in Azië alleen nog maar Kaapse wijnen te drinken; van de import van Franse wijnen door de VOC zou afgezien moeten worden. Hij pleitte voor de verhoging van de tarweprijs van f 7 per mud naar f 8 per mud opdat de kolonisten behoorlijk in hun levensonderhoud konden voorzien. Om de export van erwten en bonen te vergroten, raadde Nolthenius aan meer van deze gewassen aan te planten.⁷

De rapporten van gouverneur-generaal Van Imhoff en het lid van de Raad van Indië Nolthenius bevatten voor dit onderzoek een aantal interessante gegevens. Beide rapporten wijzen erop dat de Kaapkolonie in het midden van de achttiende eeuw opgenomen was in een netwerk van handelscontacten binnen het VOC-imperium in de Indische Oceaan. De binnenlandse overschot-economie stelde de boeren in staat hun producten aan de Compagnie te verkopen. Deze kon die vervolgens van de Kaap uitvoeren naar plaatsen elders in het imperium. De ingezetenen van de kolonie waren op hun beurt voor het gebruik van afgewerkte producten aangewezen op de invoer vanuit de Republiek en Batavia. Ook bleek er aan de Kaap nog steeds een nijpend gebrek aan arbeidskrachten te zijn.

Bestudering van de literatuur over de geschiedenis van de Kaapkolonie in de achttiende eeuw (zie hoofdstuk 1) laat zien dat de Kaap door de eeuwen heen vaak alleen wordt gezien als een bevoorradingsstation voor passerende schepen. Een treffend voorbeeld daarvan uit de achttiende eeuw levert de grondlegger van de moderne economische wetenschap Adam Smith, die in zijn werk alleen de verversingsfunctie van de Kaap noemde. Tot ver in de twintigste eeuw is deze visie blijven bestaan. Historici als Charles R. Boxer, Holden Furber en Femme S. Gaastra zagen het bevoorraden van passerende schepen als de belangrijkste functie van de Kaap.⁸ Vaak wordt in de geschiedschrijving over de Kaap ook van een stagnerende economie gesproken, die onder het mercantilisme gebukt ging. De Zuid-Afrikanen Coenraad Beyers, Albertus L. Geyer, Michiel Hendrik de Kock en Charles Feinstein schreven over het restrictieve,

7 NA, VOC, 4170, f. 259, 260, 263, Copie memorie door commissaris D. Nolthenius aan Gouverneur en Raad te Cabo, 10 februari 1748.

8 A. Smith, *The Wealth of Nations* (Londen 1776); C.R. Boxer, *Zeevarend Nederland en zijn wereldrijk* (Londen 1965); H. Furber, *Rival Empires of Trade in the Orient, 1600-1800* (Minneapolis 1976); F.S. Gaastra, *De geschiedenis van de VOC* (Zutphen 1991).

monopolistische beleid van de VOC dat negatieve gevolgen zou hebben voor de economische vooruitgang van de kolonie.⁹

Vanaf het einde van de twintigste eeuw zien we in de geschiedschrijving over de Kaap een aantal nieuwe ontwikkelingen. Zo hebben Nigel Worden en Robert Ross onderzoek gedaan naar de contacten, die de Kaapkolonie met de Zuidwestelijke Indische Oceaan onderhield en de invloeden van dat gebied op de Kaapkolonie zelf.¹⁰ Ook het beeld van een stagnerende economie werd bijgesteld, met name door Pieter van Duin en Robert Ross, en later door Johan Fourie. Van Duin en Ross concludeerden op basis van kwantitatief onderzoek, dat in de achttiende eeuw de Kaapse markt voor landbouwproducten veel groter en dynamischer was en sneller groeide dan eerder aangetoond, waardoor een aanzienlijke economische groei werd gerealiseerd.¹¹ Fourie deed onder meer onderzoek naar het welvaartsniveau van de Kaapse ingezetenen met het verrassende resultaat dat de Kaapse boeren en burgers blijkbaar in relatieve welvaart leefden. Het welvaartsniveau van de settlers in de Kaapkolonie in de achttiende eeuw zou te vergelijken zijn met dat van de Republiek en het Verenigd Koninkrijk in dezelfde periode.¹²

Het traditionele beeld dat de Kaap in de achttiende eeuw voornamelijk een verversingsstation was voor passerende schepen met een achtergebleven economie is dus achterhaald. Dit opent de weg voor een herinterpretatie van de positie van de Kaapkolonie binnen het VOC-imperium. Dit sociaal-economisch historische proefschrift borduurt hier op voort en heeft de volgende centrale onderzoeksvraag: Welke economische en sociale rol speelde de Kaap binnen het VOC-imperium in de Indische Oceaan in de periode 1700-1795? De handel- en migratiestromen tussen de Kaap en de maritieme regio van de Indische Oceaan dienen hiervoor onderzocht te worden waarbij een aantal subvragen aan de orde komen. Met betrekking tot de handelsstromen zijn de volgende subvragen van belang: Welke goederen exporteerde de Kaap naar het imperium van de VOC in de Indische Oceaan? Welke goederen importeerde de Kaap uit het imperium? Wat was de omvang van deze export- en importstromen? Wat was het belang van de export voor de Kaapse economie? En wat was de omvang van de verversingsfunctie? Deze laatste vraag dient beantwoord te worden om het relatieve belang van de export

-
- 9 C. Beyers, *Die Kaapse patriotte gedurende die laaste kwart van die agtiende eeu en die voortlewing van hul denkbeelde* (Pretoria 1967); A.L. Geyer, *Das wirtschaftliche System der Niederländischen Ostindischen Kompanie am Kap der guten Hoffnung, 1785-1795* (München/Berlijn 1923); M.H. de Kock, *Selected subjects of the Economic History of South Africa* (Cape Town/Johannesburg 1924); C. Feinstein, *An Economic History of South Africa. Conquest, Discrimination and Development* (Cambridge 2005).
- 10 N. Worden, 'VOC Cape Town. A Dutch Asian City in Africa' in: S.J. Evers en V.Y. Hookoomsing eds., *Globalization and the South-West Indian Ocean* (Mauritius 2000) 17-28; N. Worden, 'Cape Town and Port Louis in the Eighteenth Century' in: G. Campell ed., *The Indian Ocean Rim. South Africa and Regional Cooperation* (Londen 2003) 42-54; R. Ross, 'The Dutch as Globalizers in the Western Basin of the Indian Ocean?' in: S.J. Evers en V.Y. Hookoomsing eds., *Globalization and the South-West Indian Ocean* (Mauritius 2000) 7-15.
- 11 P. van Duin en R. Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century* (Leiden 1987).
- 12 J. Fourie, 'The remarkable wealth of the Dutch Cape Colony. Measurements from eighteenth probate inventories', *The Economic History Review* 66:2 (2013) 419-448.

voor de Kaapse economie te bepalen. Met betrekking tot de migratie zijn de volgende subvragen van belang: Welke categorieën migranten kwamen vanuit welke gebieden naar de Kaap, wat was de omvang en achtergrond van deze migrantenstromen en wat was de rol van de migranten in de arbeidsvoorziening van de Kaapse economie?

Dit proefschrift richt zich zoals gezegd op de achttiende eeuw, meer in het bijzonder op de periode 1700-1795. In deze periode kristalliseerde de Kaapkolonie zich uit tot een volwaardige kolonie met voldoende mogelijkheden om deel te nemen aan het verkeer binnen het VOC-imperium in de Indische Oceaan. Het proefschrift concentreert zich op de verbindingen die de Kaapkolonie als gewest of provincie van de VOC had met Batavia, Ceylon en andere VOC-bezittingen in de Indische Oceaan. Bestuurlijk viel de Kaapkolonie, net als andere gewesten, onder de Hoge Regering in Batavia. Zoals vermeld werden er granen en wijnen verscheept naar Batavia en brachten VOC-schepen op hun retourreis naar de Republiek goederen als rijst, houtsnijwerk en arak voor de Kaapkolonie mee. Ook is bekend dat er een uitwisseling van personen plaatsvond tussen de Kaapkolonie en VOC-imperium in de Indische Oceaan; het gaat hier om het verplaatsen van eigen VOC-personeel, slaven en bannelingen. De Kaapkolonie heeft bovendien contacten gehad met niet door de VOC bestuurde gebieden/nederzettingen in de Zuidwestelijke Indische Oceaan. Slaven werden gehaald uit Madagaskar, het huidige Mozambique en uit Zanzibar in het tegenwoordige Tanzania. Ook had de Kaapkolonie contacten met het Franse Mauritius en Reunion.

Dit onderzoek is in hoge mate empirisch. Na het uitvoeren van een literatuuranalyse is de centrale onderzoeksvraag geformuleerd. Vervolgens zijn de subvragen opgesteld die uitgewerkt worden in de respectievelijke hoofdstukken. Aan de hand van deze uitgebreide analyse wordt tot slot in de conclusie duidelijk wat de rol was van de Kaap binnen het VOC-imperium in de achttiende eeuw en wat de gevolgen waren voor de Kaapse economie. Bij de beantwoording van de centrale vraag en de subvragen wordt gebruik gemaakt van kwalitatieve en kwantitatieve data uit de VOC-archieven in Den Haag en Kaapstad. De archieven van de VOC bevatten bijzonder bronnenmateriaal. Zo is daar een uitgebreide briefwisseling tussen het bestuurlijke centrum van de VOC in de Republiek, de Heren XVII, met de VOC in Azië en Zuid-Afrika. Daarnaast bevatten de archieven talrijke kwantitatieve rapportages die de kwalitatieve gegevens ondersteunen. De archieven zijn voor een deel digitaal beschikbaar.

Voor het in kaart brengen van de handels- en migratiestromen is in dit proefschrift veelvuldig gebruik gemaakt van de *Originele missiven van Gouverneur en Raad van de Kaap kolonie aan de Heren XVII* uit het VOC-archief in Den Haag en het daar los van staande *Archief van de Boekhouder-Generaal te Batavia 1700-1801*, dat ook in Den Haag berust en inmiddels deels digitaal ontsloten is door het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis. De originele missiven van de Kaap vormen een onderdeel van de *Overgekomen Brieven en Papieren* (OBP) van het VOC-archief in Den Haag. Terugkerende onderwerpen zijn onder meer het scheepsverkeer, de verzonden goederen naar Azië, de ontvangen goederen uit Azië, de slavenhandel en de deportatie van veroordeelden en bannelingen uit Indonesië en Sri Lanka naar de Kaap. In het

archief van de Boekhouder-Generaal zijn de kwantitatieve gegevens te vinden over de invoer- en uitvoerstromen van de Kaapkolonie, Batavia en de andere bezittingen van de VOC in Azië. Bij de handelsstromen is ook gebruik gemaakt van de *Rolle van de aankomst en vertrek der schepen zo van de Comp: als van vreemde natiën Cabo de Goede Hoop* en de Kaapse *Dagregisters*, die eveneens gedetailleerde informatie bevatten over respectievelijk het scheepsverkeer en de export van de Kaapkolonie. Onontbeerlijk bij het in kaart brengen van de handelsstromen is het verkrijgen van inzicht in het economisch beleid van het bestuur van de Kaapkolonie. De *Resoluties* van de Politieke Raad van de Kaapkolonie en plakkaten opgenomen in het *Kaapse plakkaatboek* bevatten belangrijke gegevens hierover.

Daarnaast wordt gebruik gemaakt van journalen over de slavenhandel, de *Bandietenrollen* en, de *Criminele rollen* en *Civiele rollen van de Raad van Justitie in Batavia*. In de journalen vindt men dagverslagen van de slavenexpedities naar Madagaskar en de Oost-Afrikaanse kust. De *Bandietenrollen* hebben gedetailleerde gegevens over veroordeelden en bannelingen, zoals jaar van aankomst, vonnissen en de namen van schepen waarmee ze naar de Kaap getransporteerd zijn. Ik gebruik voor de jaren 1722-1757 het onderdeel *Annotatieboek der bandieten soo van Batavia als Ceijlon hier* (Kaapkolonie) *aangeland*, voor de jaren 1757-1782 het onderdeel *Vonnissen en personen dewelke soo van Batavia als Ceijlon herwaart* (Kaapkolonie) *sijn gesonden* en voor de jaren 1782-1795 lijsten van gevangenen. De *Bandietenrollen* waren de belangrijkste bron voor de inventarisatie van de door de VOC veroordeelde en naar de Kaapkolonie verbannen personen. Zij stelden mij in staat een lijst samen te stellen met relevante gegevens van de naar de Kaap verbannen mensen in de periode 1722-1794 (zie bijlage 4). De processtukken van de Raad van Justitie in Batavia bevatten vonnissen van veroordeelden en beschikkingen over bannelingen.

De geraadpleegde bronnen zijn voor een deel getranscribeerd en gedigitaliseerd in het kader van TANAP (*Towards a New Age of Partnership*). Dit was een Nederlands, Aziatisch en Zuid-Afrikaans samenwerkingsverband dat behalve wetenschappelijk onderzoek de transcriptie en digitalisering van delen van de VOC-archieven mogelijk maakte. In Zuid-Afrika werd onder de TANAP-paraplu het project TEPC (*Transcription of Estate Paper of the Cape of Good Hope*)¹³ ondernomen, dat onder andere de *Resoluties* van de Kaapse Politieke Raad, inventarislijsten van huishoudens in de zeventiende en achttiende eeuw en de *Bandietenrollen* transcribeerde en digitaliseerde. Deze transcriptie- en digitaliseringsslagen verbreden de mogelijkheden van het gedetailleerd onderzoek naar de geschiedenis van de Kaapkolonie. Het leidde tot een conferentie over dit onderwerp in 2006 en een speciaal aan dit thema gewijd nummer van de *South African Historical Journal*.¹⁴ Nigel Worden, een belangrijk initiatiefnemer bij deze nieuwe manier van onderzoeken, schreef in dit nummer dat ‘the kinds of new directions

13 TEPC was een partnership tussen de Western Cape University, de Cape Archives en het Nationaal Archief in Den Haag.

14 N. Worden, ‘New Approaches to VOC History in South Africa’, *South African Historical Journal*, 59:1 (2007) 3-18.

in which the historiography of the VOC Cape is heading place the Cape within the broader VOC world of the Netherlands and the Indian Ocean, a comparative context which differs from the studies of the 1980s'.¹⁵ Bij mijn onderzoek heb ik veelvuldig gebruik gemaakt van de gedigitaliseerde versies van de resoluties van de Politieke Raad en de *Bandietenrollen*.

De gebruikte bronnen bevatten echter ook de nodige lacunes. In de *Bandietenrollen* zijn geen gegevens voorhanden over veroordeelden en bannelingen voor de jaren 1700-1722. In het archief van de Boekhouder-Generaal ontbreken sommige jaren. Ook is het cijfermateriaal soms moeilijk te interpreteren, met name welke gewichtseenheden worden gebruikt en welke geldsoort een bedrag betreft. Niettemin stelden de bronnen mij in staat inzicht te krijgen in de handels- en migratiestromen die de Kaapkolonie met het VOC-imperium c.q. de maritieme regio van de Indische Oceaan in de achttiende eeuw verbonden.

De opbouw van deze dissertatie is als volgt. In het eerste hoofdstuk wordt de geschiedschrijving over de Kaapkolonie en het gebied van de Indische Oceaan besproken, inclusief daar soms uit voortkomende theoretische stellingnames. Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van het beleid van de VOC ten aanzien van de Kaapse economie in de achttiende eeuw. Leidraad zijn in Hoofdstuk 2 de vragen: Hoe mercantilistisch was dit beleid? Belemmerde dat de economische ontwikkeling van de Kaapkolonie? En, in hoeverre werden er nieuwe initiatieven aangemoedigd of mogelijk gemaakt? In hoofdstuk 3 tot en met 5 komen de subvragen ten aanzien van goederen en migrantenstromen aan de orde. Na een bespreking van de gegevens over de verversingsfunctie van de Kaap, behandelt hoofdstuk 3 zo volledig mogelijk de ontwikkeling van de omvang en aard van de Kaapse export en import van goederen naar het VOC-imperium in de Indische Oceaan in de achttiende eeuw. Ook wordt nagegaan hoe de logistiek voor het vervoer van deze goederen was georganiseerd. Ter afsluiting van hoofdstuk 3 wordt het belang van de exportfunctie en de verversingsfunctie voor de Kaapse economie tegen elkaar afgezet. De expansie van de Kaapse economie leidde uiteraard tot een toenemende behoefte aan arbeidskrachten, waarin voor een groot deel werd voorzien door gedwongen migratie vanuit de regio van de Indische Oceaan, inclusief het VOC-imperium. Het onderwerp van hoofdstuk 4 is de aanvoer van tot slaaf gemaakte mensen uit het huidige India, Bangladesh, Sri Lanka, Indonesië, Madagaskar, Mozambique en Zanzibar. Na een analyse van het ontstaan van de slavernij in de Kaapkolonie en een beschrijving van het beleid van de Kaapse VOC ten aanzien van de slavenhandel, wordt nagegaan door wie en op welke manieren slaven naar de Kaap werden gebracht en wat de omvang van deze gedwongen migratie was. Duidelijk wordt ook wat de invloed van de ingevoerde slaven was op de ontwikkeling van Kaapse economie. In hoofdstuk 5 tenslotte, wordt de omvang, herkomst en achtergrond van de stroom van veroordeelden en bannelingen vanuit de het huidige Indonesië en Sri Lanka onderzocht, alsmede de economische betekenis daarvan voor de Kaapkolonie. De derde functie van

¹⁵ Ibidem, 13.

de Kaapkolonie binnen het VOC-imperium, die van een strafkolonie, wordt duidelijk. Na dit hoofdstuk volgt een algemene conclusie en een aantal bijlagen met gedetailleerde informatie over scheepsverkeer tussen de Kaap en Batavia, de invoer van slaven en veroordeelden en bannelingen.

Hoofdstuk 1

**BENADERINGEN VAN DE GESCHIEDSCHRIJVING
OVER DE KAAPKOLONIE**

Inleiding

Dit hoofdstuk behandelt de geschiedschrijving over de Kaapkolonie. Het gaat in op het traditionele beeld waarin de Kaapkolonie wordt weggezet als een verversingstation voor het scheepsverkeer tussen Europa en Azië. Ook wordt het beeld van een stagnerende, achtergebleven economie in de achttiende eeuw belicht. Het tweede gedeelte van dit hoofdstuk behandelt de verschuivingen die zich in de geschiedschrijving over de Kaapkolonie hebben voorgedaan. Er is wat dit betreft sprake van een 'revisionistische' stroming die de nadruk legt op de geschiedenis van alle bevolkingsgroepen van Zuid-Afrika. Ook zou de Kaapse economie niet zo achtergebleven zijn als sommige auteurs beweerden, er zou juist sprake zijn van economische groei en ook van relatieve welvaart van de Kaapse burgers en boeren. Zouden contacten/verbindingen die de Kaap onderhield in de achttiende eeuw met het gebied rondom de Indische Oceaan hierbij een rol kunnen hebben gespeeld? Om deze vraag te kunnen beantwoorden is in het derde gedeelte van dit hoofdstuk aandacht ingeruimd voor de geschiedschrijving over de Indische Oceaan. Helaas moet de conclusie worden getrokken, dat de bestaande geschiedschrijving niet wezenlijk heeft geleid tot een beter begrip van de vroegmoderne ontwikkeling van de Kaapkolonie. In het vierde deel van dit hoofdstuk wordt dan ook aandacht besteed aan een andere benadering van de geschiedenis, namelijk die van de Kaap als onderdeel van het VOC-imperium.

De Kaapkolonie: bevoorradingsstation en stagnerende economie

Historici uit de negentiende en twintigste eeuw benadrukten met betrekking tot de VOC-periode de bevoorradingsfunctie van de Kaapkolonie.¹⁶ De Kaapkolonie zou vooral een verversingsfunctie voor het scheepsverkeer tussen Europa en Azië hebben vervuld. Al in 1776 schreef de Schot Adam Smith (1723-1790):

*'The Cape of Good Hope [...] is the half-way house, if one may say so, between Europe and the East Indies, at which almost every European ship makes some stay, both in going and returning. The supplying of these ships with every sort of fresh provision, with fruit and sometimes with wine, affords alone a very extensive market for the surplus produce of the colonists.'*¹⁷

De Zuid-Afrikaan Michiel Hendrik de Kock (1898-1976) vermeldde in 1924 dat:

16 C.W. de Kiewiet, *A History of South Africa. Social and Economic* (London 1941) 1-30; A.J.H. van der Walt, J.A. Wiid en A.L. Geyer, *Geskiedenis van Suid-Afrika*, deel II (Kaapstad 1951) 151-182; de Kock, *Selected subjects of the Economic History of South Africa*, 1-84.

17 Smith, *The Wealth of Nations*, 186.

'[de Kaap] remained largely a means to an end, a half-way house on the route between Europe and the East, until 1870, when the opening of the Suez canal had diverted the ships trading exclusively with the East from the old to the new and shorter route, and the opening of the diamond mines at Kimberly, had made the Cape an end in itself and attracted shipping for its own purposes'.¹⁸

Deze voorstelling van zaken keert tot voor kort in de geschiedschrijving over de Kaap telkens terug. De Zuid-Afrikaan M. Boucher meende in 1974 nog dat de Nederlandse nederzetting aan de Kaap vooral functioneerde als een verversingsstation, hospitaal voor scheepsbemanningen en een reparatiedok voor Europese schepen die de wateren tussen Europa en Azië doorkruisten.¹⁹ De Engelse historicus Charles Ralph Boxer (1904-2000) omschreef Kaap de Goede Hoop in 1965 als de taveerne van twee oceanen. Hij stelde dat vanaf de dag dat Jan van Riebeeck in 1652 de Nederlandse vlag bij Kaap de Goede Hoop plantte tot ruim twee eeuwen later het Suezkanaal geopend werd, de Kaap de pleisterplaats was tussen Europa en Azië. De bewoners van Kaapstad waren de kasteleins van de 'herberg' gelegen op het punt waar de Indische- en Atlantische oceaan elkaar ontmoeten.²⁰ De Amerikaan Holden Furber (1903-1993) kenschetste in 1976 de Kaapkolonie als een permanent verversingsstation voor schepen op weg naar Azië.²¹ Meer recent noemde de Amerikaanse historica Kerry Ward de Kaap 'a provisioning stop for European shipping, that determined both the character and the role of the Cape as a crossroads of the Atlantic and Indian Oceans'.²²

Ook Nederlandse historici zijn geneigd de verversingsfunctie van de Kaap te benadrukken. Volgens Femme S. Gaastra (1945-) week de vestiging aan de Kaap de Goede Hoop in alle opzichten af van de stichting van VOC-factorijen in Azië. De Kaap zou niet bedoeld zijn als handelspost, maar als bevoorradingsstation voor de schepen onderweg tussen Europa en Azië.²³ Meer recent betoogde Els Jacobs in één van haar publicaties dat bevoorraden de hoofdfunctie van de Kaapkolonie was en de handel bijzaak. De Compagnie verzorgde de levering van vers water, brandhout, groente en fruit, vlees en wijn.²⁴ In de eerste helft van de achttiende eeuw had Kaap de Goede Hoop een aandeel van 0,40% in de totale handel in het VOC-imperium. In de periode 1750-1770 lag het percentage hoger dankzij gunstige economische ontwikkelingen aan

18 de Kock, *Selected subjects of the Economic History of South Africa*, 12.

19 M. Boucher, 'The Cape and Foreign Shipping, 1714-1723', *South African Historical Journal* 6:1 (1974) 3-29, aldaar 5-6.

20 Boxer, *Zeevarend Nederland en zijn wereldrijk*, 337.

21 Furber, *Rival Empires of Trade in the Orient*, 64.

22 K. Ward, "'Tavern of the Seas'?" The Cape of Good Hope as an Oceanic Crossroads during the Seventeenth and Eighteenth Centuries' in: J.H. Bentley, R. Bridenthal en K. Wigen eds., *Seascapes. Maritime Histories, Littoral Cultures and Transoceanic Exchanges* (Honolulu 2007) 137-152, aldaar 143.

23 Gaastra, *De geschiedenis van de VOC*, 56, 80.

24 E. Jacobs, 'Van Compagnies weegen en om 's Compagnies wille' in: M. Ebben, H. den Heijer en J. Schokkenbroek eds., *Alle streken van het kompas. Maritieme geschiedenis in Nederland* (Zutphen 2010) 175-193, aldaar 180.

de Kaap, waardoor de lokale agrarische productie niet alleen ter plaatse geconsumeerd werd, maar ook geëxporteerd kon worden.²⁵

De geschiedschrijving over de economie van de Kaapkolonie van de negentiende en twintigste eeuw gaat in het algemeen uit van een achtergebleven gebied met een stagnerende economie. Zaken als economische groei en landbouwoverschotten die uitvoer mogelijk maakten, werden niet onderzocht of besproken. Volgens de al genoemde De Kock had de Kaapkolonie een stagnerende economie:

*'Agriculture and the pastoral industry were practically the sole sources of wealth, and these were hampered and retarded by the restrictions on trade and the lack of transportation facilities.'*²⁶

Een stagnerende economie werd ook in beeld gebracht door de Zuid-Afrikaanse historici Coenraad Beyers (1893-1975) en Albertus L. Geyer (1894-1969). Beiden besteedden aandacht aan de economische ontwikkelingen in de Kaapkolonie in het laatste kwartaal van de achttiende eeuw. Volgens Beyers stond de Nederlandse nederzetting aan de Kaap in het teken van het mercantilisme, dat negatieve effecten gehad zou hebben op de economische vooruitgang van de kolonie.²⁷ De conclusie van Geyer was dat het 'merkwaardige' handelssysteem van het mercantilisme een gezonde ontwikkeling van de Kaapse economie in de weg stond.²⁸ Beiden gingen er dus van uit dat de Kaapse handel onderhevig was aan een aantal 'beperkingen' van de vrije markt, zoals de gedwongen aanbesteding van de handel in vlees en de detailhandel in bieren, wijn en gedestilleerd, dat alles als een gevolg van het beleid van de VOC. Volgens deze historici was er sprake van een stagnerende economie, waardoor de Kaapse boeren nauwelijks in hun levensonderhoud konden voorzien. In aansluiting op deze denkwijze stelde meer recent de Brits-Zuid-Afrikaanse historicus Charles Feinstein (1932-2004) nog dat de economie van Zuid-Afrika vóór de ontdekking van diamanten en goud aan het eind van de negentiende eeuw een achtergebleven economie was.²⁹ Een fundamentele oorzaak van de stagnatie was volgens Feinstein het restrictieve, monopolistische beleid van de VOC. In de achttiende eeuw zouden de negatieve kanten hiervan steeds zichtbaarder geworden zijn, zeker toen de productiecapaciteit van de kolonie toenam en de behoeften van de Compagnie overtrof. Vrijburgers konden derhalve niet profiteren van eventuele hogere prijzen. Terwijl een klein aantal Compagniesdienaren veel rijkdom vergaarde, bleef de overgrote meerderheid van de kolonisten arm en ontevreden. Vanwege het gebrek aan mogelijkheden in de buurt van Kaapstad, trokken veel burgers steeds verder het

25 Jacobs, 'Van Compagnies weegen en om 's Compagnies wille', 181.

26 De Kock, *Selected subjects in the Economic History of South Africa*, 23.

27 Beyers, *Die Kaapse patriotte gedurende die laaste kwart van die agtiende eeu en die voortlewing van hul denkbeelde*, 158.

28 Geyer, *Das wirtschaftliche System der Niederländischen Ostindischen Kompanie am Kap der guten Hoffnung, 1785-1795*, 49.

29 Feinstein, *An Economic History of South Africa*, 3.

binnenland in waar ze als boer een zelfvoorzienend bestaan opbouwden. Maar zelfs als de VOC een liberaler beleid had gevoerd en actiever de ontwikkeling van de Kaapkolonie had bevorderd, zo stelde Feinstein, dan nog waren er grote belemmeringen voor economische groei: namelijk gebrek aan aantrekkelijke exportproducten, gebrek aan arbeidskrachten, gebrek aan infrastructuur en ongunstige natuurlijke omstandigheden.³⁰ De omstandigheden waar de Kaapse economie in de achttiende eeuw in verkeerde, waren inderdaad niet gunstig. De infrastructuur was ronduit slecht te noemen; er bestonden nauwelijks wegen, hooguit karresporen waarover boeren Kaapstad, de belangrijkste binnenlandse markt en exporthaven, konden bereiken. Het gebrek aan arbeidskrachten was ronduit nijpend, zoals al in de Inleiding gememoreerd.

Een nieuwe blik op de geschiedschrijving over de Kaapkolonie

Vanaf de laatste decennia van de vorige eeuw laat de geschiedschrijving over de Kaapkolonie een aantal nieuwe ontwikkelingen zien. Eén ervan is de zogenaamde ‘inclusieve’ geschiedschrijving waarin alle bevolkingsgroepen een plaats krijgen in de Zuid-Afrikaanse geschiedenis. De gewenste eenheid van de ‘regenboognatie’ zou weerspiegeld worden in een ‘gedeelde’ geschiedenis. Er wordt als het ware een geschiedenis voor een nieuw Zuid-Afrika geschreven.³¹ We zien dit onder andere in de publicaties van de Zuid-Afrikanen Hermann Giliomee (1938-) en Bernard Mbenga (1952-), van de Engelsman Robert Ross en zeer recent van de Zuid-Afrikaan Patrick Tariq Mellet (1956-). Zij trachtten een allesomvattende geschiedenis van Zuid-Afrika op papier te zetten. Giliomee en Mbenga behandelden de prehistorie van Zuid-Afrika, vervolgens de grote migraties van voor de komst van de Europeanen, daarna de komst van de Europeanen, de slavernij, de opkomst van een arbeidersklasse als gevolg van de ontdekking van diamanten en goud, de deels lokale oorlogen aan het einde van de negentiende eeuw, de invloed van de beide wereldoorlogen in de twintigste eeuw, het Apartheidsregime en tenslotte, het ontstaan en de dynamiek van een nieuwe maatschappij.³² Ook Ross trachtte een volledige geschiedenis van Zuid-Afrika te schrijven waarbij hij aandacht besteedde aan de volken die er voor de kolonisatie door de Nederlanders leefden, de kolonisatie zelf, de ‘eenwording’ onder de Engelsen in de negentiende eeuw, het Apartheidsregime en de kosten die er mee gepaard gingen, het einde van de Apartheid en de overgang naar een democratie.³³

Het thema van de inclusieve geschiedschrijving beheerst momenteel het Zuid-Afrikaanse historisch debat. Geruchtmakend is het onlangs verschenen boek³⁴ van de zojuist genoemde Mellet. In dit werk weerspreekt Mellet gangbare ideeën over de

30 Ibidem, 22-24.

31 G. Verbeek, ‘Een nieuw verleden voor een nieuwe natie? Naar een ‘nationaal geschiedenisbeeld’ voor Zuid-Afrika’, *NIAS* (Amsterdam 2000) 2.

32 H. Giliomee en Bernard Mbenga, *New History of South Africa* (Cape Town 2007).

33 R. Ross, *Zuid-Afrika. Een Geschiedenis* (Amsterdam 1999).

34 P.T. Mellet, *The Lie of 1652. A decolonized history of land* (Cape Town 2020).

wordingsgeschiedenis van Zuid-Afrika. De ‘koloniale mythe’ die wordt aangevochten is dat het Zuid-Afrika van de zeventiende eeuw een leeg land zou zijn zonder ‘native Africans’, behalve dan een paar rondtrekkende Khoi en San die geen belangstelling voor landbezit zouden hebben gehad. Ook worden de contacten tussen de Khoi en de Europeanen behandeld van 1600 tot 1652. Tijdens deze periode vonden de eerste strubbelingen plaats tussen de Nederlanders en de Khoi, die op termijn zouden leiden tot de verdrijving van alle Khoi gemeenschappen van het Kaapse schiereiland. Uitgebreid staat Mellet stil bij de vele landonteigeningen die in de koloniale periode plaatsvonden. Er wordt gesproken over negentien koloniale oorlogen in een periode van 227 jaar, die resulteerden in de vorming van het huidige Zuid-Afrika. Een ander belangrijk thema in het werk van Mellet is de vraag wie de door de Europeanen geconfisqueerde gronden bewerkten en productief maakten. Het is het verhaal van de migratie van tot slaaf gemaakte mensen vanuit Afrika en Azië.³⁵ Het boek van Mellet heeft tot veel ophef geleid in de Zuid-Afrikaanse pers. Veel Zuid-Afrikanen lezen in het boek een nieuw verhaal over de ontstaansgeschiedenis van hun land. Uit de hoek van de blanke Afrikaners kreeg het boek forse kritiek te verduren. In een ingezonden opiniestuk in de krant *Die Burger* waarschuwde de historicus Dan Sleigh dat het boek van Mellet ‘op eigen risico’ moet worden gelezen. Kaapstad was volgens Sleigh voor de komst van Van Riebeeck niet meer dan een ankerplek en beslist geen volwaardige haven. Volgens Sleigh zou Mellet een politieke agenda hebben en hij wijst in dit verband op diens lidmaatschap van het ANC, dat sinds 1994 aan de macht is.³⁶

Een ander nieuw aandachtspunt in de laat-twintigste-eeuwse geschiedschrijving over de Kaapkolonie betreft de relatie tussen de Kaapkolonie en het gebied van de Indische Oceaan. De Britse Zuid-Afrikaanse historicus Nigel Worden (1955-) en de al genoemde Britse in Nederland werkende historicus Ross hebben onderzoek gedaan naar de contacten die de Kaapkolonie met de maritieme regio van de Indische Oceaan onderhield en derhalve ook naar de invloeden van de Indische Oceaan op de Kaapkolonie. Worden onderzocht de invloeden van de Indische Oceaan die Kaapstad in de loop van de geschiedenis ondergaan heeft³⁷ en trok ook parallellen tussen Kaapstad en het Franse Port Louis op Mauritius.³⁸ Ross besteedde aandacht aan de verbindingen van de Kaapkolonie met de Indische Oceaan, met name het westelijke gedeelte van de Indische Oceaan.³⁹

Ook zien we toenemende aandacht voor de economische ontwikkelingen in de Kaapkolonie van de achttiende eeuw. Het beeld van de stagnerende economie onder invloed van het mercantilistische beleid van de VOC krijgt minder aandacht. De Leidse historici Pieter van Duin en Robert Ross kwamen al in 1987 op basis van een kwantitatief onderzoek tot de conclusie dat in de achttiende eeuw de Kaapse markt voor landbouwproducten veel groter en dynamischer was en sneller groeide dan

35 Ibidem, 14-18.

36 Recensie van Dan Sleigh in dagblad *Die Burger*, 31 oktober 2020.

37 Worden, ‘VOC Cape Town, A Dutch Asian city in Africa’.

38 Worden, ‘Cape Town and Port Louis in the Eighteenth Century’.

39 Ross, ‘The Dutch as Globalizers in the Western Basin of the Indian Ocean?’.

eerder aangenomen, waardoor een aanzienlijke economische groei mogelijk was.⁴⁰ Zij benadrukten in het bijzonder de toenemende vraag van de gestaag groeiende lokale bevolking naast externe factoren als de toename van passerende schepen en de exportgroei, die uitbreiding aan de productiezijde van de Kaapse economie mogelijk maakten.⁴¹

Recente publicaties van de Zuid-Afrikaanse economisch historici Sandra du Plessis en Stan du Plessis en de Nederlandse historicus Pim de Zwart bevestigden de visie van Van Duin en Ross en benadrukten daardoor nogmaals de economische groei in de Kaapkolonie in de achttiende eeuw. Zij gebruikten gegevens van de VOC-archieven in Den Haag en Kaapstad en de gedigitaliseerde versie van de Kaapse monsterrollen om het welvaartsniveau van de Kaapse ingezetenen nader te onderzoeken. De auteurs kwamen tot de conclusie dat het welvaartsniveau van de Kaapse maatschappij hoger was dan tot nu toe aangenomen. Du Plessis en De Zwart lieten zien dat de Kaapse lonen in tegenstelling tot die in Nederland en Engeland in de achttiende eeuw toenamen. Het gevolg hiervan was volgens hen dat de Kaapse loontrekkenden in de achttiende eeuw steeds welvarender werden.⁴² Een punt van kritiek hierbij is dat de grote groep van Kaapse boeren niet in deze studies zijn meegenomen.

Toch gingen ook de boeren erop vooruit, in elk geval in de nabije omgeving van Kaapstad, dat wil zeggen het gebied vanaf de rede van de stad en het kasteel tot en met Stellenbosch en Drakenstein. Recent onderzoek van de Zuid-Afrikaanse historisch georiënteerde econoom Johan Fourie laat een meer gelijkmatige verdeling van de welvaart onder de bewoners rondom Kaapstad zien. Basis van het onderzoek vormen 2.577 gedigitaliseerde inventarissen van nalatenschappen van Kaapse burgers en boeren, waaruit valt af te leiden dat de Kaapse ingezetenen niet bepaald op een bestaansminimum leefden en verder dat er geen sprake was van een afnemende welvaart in de achttiende eeuw.⁴³

Fourie en de Nederlandse economisch historicus Jan Luiten van Zanden hebben berekend dat de Kaapse economie in de achttiende eeuw een opmerkelijke groei vertoonde. Het BNP zou van ongeveer f 600.000,- in 1701 tot f 3.200.000,- in 1795 toegenomen zijn. De groei van het BNP over de achttiende eeuw in de Kaapkolonie zou naar schatting 2,1% p.a. bedragen. Dit cijfer was aanzienlijk hoger dan de groeicijfers van de Republiek en het Verenigd Koninkrijk in dezelfde periode, die respectievelijk 0,03% en 0,9% p.a. bedroegen.⁴⁴

40 van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 3.

41 Ibidem, 88.

42 S. du Plessis en S. du Plessis, 'Happy in the Service of the Company. The Purchasing Power of VOC salaries at the Cape in the 18th Century', *Economic History of Developing Regions*, 27:1 (2012) 125-149; P. de Zwart, 'Real Wages at the Cape of Good Hope. A Long-Term Perspective, 1652-1912', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 10:2 (2013) 28-58.

43 Fourie, 'The remarkable wealth of the Dutch Cape Colony'.

44 J. Fourie en J. L. van Zanden, 'GDP in the Dutch Cape Colony. The National Accounts of a Slave-Based Society', *South African Journal of Economics* 81:4 (2013) 467-490, aldaar 473, 478.

De toename van de welvaart in de achttiende eeuw zou mede verband houden met de groei van het scheepvaartverkeer van de VOC en van andere Europese naties. Fourie en de Zuid-Afrikaanse econoom Willem Boshoff concludeerden verder dat er in de Kaapkolonie van de achttiende eeuw een lange termijn correlatie was tussen landbouwproductie en scheepsverkeer. Met name bij de productie van tarwe en in mindere mate van wijn in de gebieden dichtbij Kaapstad, dat is dus inclusief Stellenbosch en Drakenstein, was sprake van een grote gevoeligheid voor de fluctuaties in het scheepsverkeer. De toename van het scheepsverkeer was dus een belangrijke factor bij de groei van de Kaapse economie. Het scheepsverkeer zou niet alleen de uitvoer van de kolonie gestimuleerd hebben, maar ook de dienstensector in Kaapstad (verlenen van diensten aan de schepen en de opvarenden daarvan).⁴⁵

De geschiedschrijving over de Indische Oceaan

De geschiedenis van de Kaapkolonie is onlosmakelijk met die van de Indische Oceaan verbonden. De geschiedenis van het gebied van de Indische Oceaan is in de loop van de tijd vanuit verschillende gezichtspunten belicht. Aandacht is er besteed aan de rol van de Europese handelscompagnieën. De al genoemde Amerikaanse historicus Furber heeft de geschiedenis van de Indische Oceaan van de zeventiende en achttiende eeuw beschreven, de periode waarin Europese handelscompagnieën in dit gebied om de macht streden. Furber gebruikte hier de term ‘Empires of Trade’ omdat de paar duizend dan wel enige tienduizenden Europeanen, die deze imperia bevolkten, zichzelf in de eerste plaats als ‘kooplieden’ zagen en niet als ‘bestuurders’. De Oost-Indische compagnieën die in het leven geroepen waren door de Europese nationale staten, waren het belangrijkste vehikel voor de handel tussen Europa en Azië. Elke compagnie beschikte aan de top over een selecte groep van kooplieden georganiseerd op corporatieve basis die door hun respectievelijke nationale staten door middel van een ‘octrooy’ of ‘charter’ gemachtigd waren handel te drijven in het gebied van de Indische Oceaan en Oost-Azië. Dit tijdvak onderscheidde zich volgens Furber scherp van voorafgaande perioden en de tijd erna.⁴⁶ Furber zag de Indische Oceaan in feite als het decor dan wel de arena voor een meer globale Europese rivaliteit.

Aziatische historici zoals de Indiër Om Prakash (1940-) en de Sri-Lankaan Sinappah Arasaratnam (1930-1998) hebben de impact van de Europese handelscompagnieën op de lokale Aziatische economieën uitgebreid onderzocht. Voor historici uit het Indiase subcontinent of daaromtrent is er minder aanleiding om van een VOC ‘imperium’ te spreken, omdat de koloniale ervaring van dit gebied pas goed begint met de Britse onderwerping van India in de loop van de negentiende eeuw. Het boek *Bullion for Goods* (2004) van Prakash bevat een collectie artikelen over de Europese aanwezigheid in de

45 W.H. Boshoff en J. Fourie, ‘The significance of the Cape trade route to economic activity in the Cape Colony. A medium-term business cycle analysis’, *European Review of Economic History* 14:3 (2010) 469-503.

46 Furber, *Rival Empires of Trade in the Orient*, 3-27.

Indische Oceaan. In deze artikelen wordt met name over de interactie tussen Europese en Indiase kooplieden tussen 1500 en 1800 geschreven.⁴⁷ Arasaratnam op zijn beurt schreef over de ‘Mare Clausum’ die de VOC in het leven trachtte te roepen in verschillende delen van de Indische Oceaan in de periode 1650-1740. De Nederlanders legitimeerden zich hierbij door een aantal verdragen te sluiten met lokale heersers, waarbij de laatste afzagen van de handel in zekere goederen en bepaalde handelsrechten en die exclusief aan de VOC verleenden ten nadele van de Europese en de Aziatische concurrentie. Ter ondersteuning van deze verdragen gebruikten de Nederlanders machtsmiddelen als het instellen van blokkades en het invoeren van een passenstelsel.⁴⁸

Andere benaderingen van de geschiedschrijving over de Indische Oceaan hebben soms een breder kader gekozen waarin de Europese compagnieën niet in het middelpunt staan. Een voorbeeld daarvan is de Amerikaanse socioloog Immanuel Wallerstein (1930-2019) die de geschiedenis van de Indische Oceaan meer vanuit een globaal, wereldwijd perspectief bekeek. Wallerstein introduceerde de begrippen ‘wereldsysteem’ en ‘wereldeconomie’. De wereldsysteemtheorie van Wallerstein bestudeert de structuur en de evolutie van de kapitalistische wereldeconomie. Een belangrijk thema is hierbij de wereldwijde arbeidsverdeling: de verdeling van staten in leveranciers van grondstoffen, leveranciers van arbeidskrachten, goederenproducenten, enzovoorts. In deze theorie spelen geldstromen tussen werelddelen een belangrijke rol. Wallerstein beweerde dat het Indische Oceaanbekken een perifeer gebied was dat in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw geen deel uitmaakte van het vroegmoderne wereldsysteem. Pas in de negentiende eeuw zou de maritieme regio van de Indische Oceaan opgenomen zijn in de door Europa gedomineerde wereldeconomie samen met het Ottomaanse rijk, Rusland en het Verre Oosten. De handelsrelatie van deze gebieden met de door Europa gedomineerde wereldeconomie was vóór die tijd marginaal. In de negentiende eeuw zouden het Indiase subcontinent en andere gebieden rondom de Indische Oceaan in de wereldeconomie geïntegreerd worden als gevolg van een reorganisatie van de productiemiddelen en politieke structuren onder invloed van het industriële kapitalisme en het kolonialisme.⁴⁹

Ook Janet L. Abu-Lughod en André G. Frank beschouwden de geschiedenis van de Indische Oceaan vanuit een wereldsysteem, maar in tegenstelling tot Wallerstein benadrukten zij juist het belang van de Aziatische economieën. De Amerikaanse sociologe Abu Lughod Lipmann (1928 - 2013) betoogde dat de moderne wereldeconomie niet zijn wortels had in de zestiende eeuw, maar in economische ontwikkelingen van de dertiende eeuw. Zij onderzocht een wereldsysteem/economie voor de periode 1250-1350 en kwam tot de conclusie dat er in deze periode een internationale handelsgemeenschap

47 O. Prakash, *Bullion for Goods. European and Indian Merchants in the Indian Ocean Trade, 1500-1800* (New Dehli 2004).

48 S. Arasaratnam, ‘Mare Clausum, the Dutch and the Regional Trade in the Indian Ocean 1650-1740’ in: S. Arasaratnam ed., *Maritime Trade, Society and European Influence in Southern Asia, 1600-1800* (Aldershot 1995) 73-91.

49 I. Wallerstein, *The Modern World System. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century* (New York 1974).

bestond die zich uitstreckte van Noordwest-Europa tot China, waarin kooplieden en voor exportmarkten werkende producenten actief waren. Het Westen en het Oosten zouden in deze periode min of meer economisch gelijkwaardig zijn en er zou geen inherente historische noodzaak aanwezig geweest zijn voor het doorslaan van de balans naar West of Oost. Uiteindelijk zou volgens Abu-Lughod Europa in de zestiende eeuw een leidende rol krijgen door een combinatie van demografische en geopolitieke factoren.⁵⁰

De Duits-Amerikaanse economisch-historicus André G. Frank (1929-2005) legde nog meer dan Abu-Lughod de nadruk op de ontwikkelingen in Azië. De opkomst van het Westen zag hij als een kortstondige onderbreking in de geschiedenis van een op Azië gerichte wereld. De expansie van het Westen in de vroegmoderne tijd op economisch en demografisch terrein viel samen met een tijdelijke neergang van de Aziatische economieën. Toen het Oosten rond 1800 in een periode van economische neergang was beland, greep het Westen zijn kans door nieuwe industriële economieën te vormen waarbij gebruik gemaakt werd van Aziatische kennis. Dit zou maar een tijdelijk fenomeen zijn. Frank verwees in dit verband naar de recente opkomst van de Aziatische economieën die hun Westerse 'counterparts' dreigen te overvleugelen.⁵¹

Geleerden zoals Wallerstein, Abu-Lughod en Frank schreven de geschiedenis van de Indische Oceaan zoals gezegd vanuit een wereldwijd perspectief. De ontwikkelingen die zich wereldwijd voordeden, werden met elkaar in verband gebracht en op elkaar afgestemd. Er is daarbij maar beperkte aandacht voor autonome ontwikkelingen en de eigen dynamiek binnen bepaalde regio's. Wallerstein zag de Indische Oceaan en het gebied erom heen zelfs als een onbeduidende regio, die pas daadwerkelijk ging deelnemen aan de wereldgeschiedenis door de expansie van externe (Europese) machten in de regio. Wallerstein, Abu-Lughod en Frank richtten zich vooral op economische ontwikkelingen; aan politieke-, culturele- en sociale ontwikkelingen werd weinig aandacht besteed. Wereldsysteemanalytici zoals Wallerstein dachten in termen van economische kern- en perifere gebieden; aan eventuele poly-centrische ontwikkelingen werd voorbij gegaan. Een deel van deze tekortkomingen met betrekking tot de geschiedenis van de Indische Oceaan is inmiddels opgevangen door de zogenaamde 'Indian Ocean studies'.

In de jaren tachtig van de twintigste eeuw hebben zich de 'Indian Ocean studies' ontwikkeld. Het is een verzamelnaam met betrekking tot regionale historische studies over het gebied rondom de Indische Oceaan, ruimtelijk afgebakend tot de Oost-Afrikaanse kust, de kusten van het Arabisch schiereiland, Iran, het Indiaas subcontinent en Zuidoost-Azië. Volgens de Amerikaans-Indiase historicus Sugata Bose (1956-) schreven de volken rond de Indische Oceaan hun eigen geschiedenis in de negentiende en twintigste eeuw, een periode waarin ze te maken hadden met verregerende economische exploitatie en politieke onderdrukking door koloniale rijken.

50 J.L. Abu-Lughod, *Before European Hegemony. The World System A.D. 1250-1350* (Oxford 1989).

51 A.G. Frank, *ReORIENT. Global Economy in the Asian Age* (Berkeley 1998).

'Oceanic space supplied a key venue for articulating different universalisms from the one in which Europe claimed monopoly'.⁵²

De grote promotor van de 'Indian Ocean studies' was echter de in Kenya uit Australische ouders geboren James de Vere Allen (1936-1990). In zijn *Proposal for Indian Ocean Studies* (1980) constateerde hij dat er tot dan toe weinig gedaan was aan het historisch onderzoek met betrekking tot het gebied rondom de Indische Oceaan. Hij stelde dan ook voor het historisch onderzoek te focussen op de Indische Oceaanregio en te institutionaliseren door het organiseren van conferenties, het uitgeven van een tijdschrift en het oprichten van een instelling voor 'Indian Ocean studies'. De Vere Allen zag het bekken van de Indische Oceaan niet alleen als een gebied dat een gezamenlijke cultuur en geschiedenis deelt, maar ook als een gebied waar verschillende culturen naast elkaar bestaan.⁵³

De 'Indian Ocean studies' van de Vere Allen, maar ook die van vooraanstaande historici zoals Kirti Narayan Chaudhuri, Kenneth McPherson en Michael Pearson vinden inspiratie in het werk van Fernand Braudel *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II* (1949). De Franse historicus Braudel (1902-1985) schetste een voor die tijd nieuw model voor het onderzoeken van de geschiedenis van regionale verbanden. Zijn onderzoek naar de Middellandse zee in de zestiende eeuw wordt gezien als een raamwerk voor een historische analyse, waarbij wordt uitgegaan van concepten van eenheid en van onderscheid binnen de regio en een eigen dynamiek afgestemd op de natuurlijke omgeving.⁵⁴ Deze invalshoek is door bovengenoemde historici gebruikt om de geschiedenis van de Indische Oceaan te onderzoeken en te verklaren, al zijn er accentverschillen in de uitwerking van deze benadering.

De Indiase historicus Kirti Chaudhuri (1934-) zag de Indische Oceaan als een verbindend element, maar ook als een factor die gemeenschappen van elkaar verwijdert en verdeelt. Handel en migratie zijn verbindende factoren, maar religie, sociale systemen en culturele tradities veroorzaken juist tegenstellingen.⁵⁵ Ook in de werken van de Australische historicus Kenneth McPherson (1944-2010) en de Nieuw-Zeelandse historicus Michael Pearson (1941-) werd de nadruk gelegd op de wisselwerking tussen de Indische Oceaan en de aangrenzende kusten. McPherson beschreef de relatie tussen maritieme handelsactiviteiten en het proces van culturele interactie tussen de kustgebieden.⁵⁶ Pearson onderzocht de invloed van de Indische Oceaan op de aangrenzende kusten. De uitgestrekte Indische Oceaan heeft de cultuur en ideologie

52 S. Bose, *A Hundred Horizons. The Indian Ocean in the Age of Global Empire* (Cambridge MA 2006) 273.

53 J. de Vere Allen, 'Proposal for Indian Studies', *Historical relations across the Indian Ocean* (Paris 1980).

54 F. Braudel, *La Méditerranée et le Monde méditerranéen à l'époque de Philippe II* (Parijs 1949).

55 K.N. Chaudhuri, *Trade and Civilization in the Indian Ocean. An economic History from the Rise of Islam to 1750* (Cambridge 1985).

56 K. McPherson, *The Indian Ocean. A History of People and the Sea* (Oxford 1993).

van veel landen eromheen beïnvloed door de verplaatsing van mensen, goederen, ideeën en religies.⁵⁷

De ‘Indian Ocean studies’ zijn een dominante trend geworden en worden institutioneel wetenschappelijk gefaciliteerd. Op verschillende universiteiten wordt onderzoek gedaan naar de maritieme regio van de Indische Oceaan. Het *Center for South Asian and Indian Ocean Studies* van de Tufts University in Medford (Massachusetts, USA) richt zich op interdisciplinair onderzoek met betrekking tot het Zuid-Aziatische subcontinent en de Indische Oceaan. Daarnaast is er het *Indian Ocean World Centre*, opgericht door de Canadees Gwyn Campbell en gevestigd in Montreal. Het organiseert periodiek internationale conferenties, waaronder een conferentie over ‘Enslavement, Bondage and the Environment in the Indian Ocean World’ in 2011 en een conferentie over ‘The European Impact on the Indian Ocean World’ in 2013.

Veel is er te zeggen voor de regionale benaderingswijze van de ‘Indian Ocean studies’. Aangetoond is dat voor de komst van de Europeanen in het begin van de zestiende eeuw er al omvangrijke netwerken in het gebied rondom de Indische Oceaan bestonden. Te verwijzen valt naar de opkomst van de Islam in de zevende eeuw en de verspreiding van deze godsdienst in het gebied van de Indische Oceaan in de eeuwen daarna. Belangrijke moslimgemeenschappen ontstonden er rondom de Perzische golf, in het tegenwoordige Pakistan, Bangladesh, Maleisië en Indonesië, en langs de Oost-Afrikaanse kust (o.a. in Somalië, Kenya en in Tanzania, in dit laatste land onder meer op Zanzibar). Deels door veroveringen, deels door activiteiten van Islamitische handelaren ontstond er een belangrijk religieus en cultureel netwerk. Ook na de komst van de Europeanen bleven Arabische en Aziatische handelaren en schepen actief in het gebied, alhoewel daarbij opgemerkt moet worden dat die activiteiten niet zelden overgenomen werden door Europese handelaren.

In de ‘Indian Ocean Studies’ wordt overigens niet aan alle kustgebieden evenveel aandacht besteed. De contacten van de Oost-Afrikaanse kust met andere kustgebieden rondom de Indische Oceaan zijn in het geheel van de ‘Indian Ocean studies’ onderbelicht. Chaudhuri schreef:

*‘The exclusion of East Africa from our civilizational identities needs a special word of explanation. In spite of its close connection with the Islamic world, the indigenous African communities appear to have been structured by a historical logic separate and independent from the rest of the Indian Ocean’.*⁵⁸

Volgens Chaudhuri kende Afrika geen neolithische revolutie gelijk aan die in Europa en Azië, die een landbouwoverschot en vervolgens demografische groei, urbanisatie en handel deed ontstaan. Er ontstonden weinig centraal geleide staten, meestentijds was

57 M. Pearson, *The Indian Ocean* (London 2003).

58 K.N. Chaudhuri, *Asia before Europe. Economy and Civilisation of the Indian Ocean from the Rise of Islam to 1750* (Cambridge 1990) 36.

er slechts sprake van tribale samenlevingen.⁵⁹ Volgens Sugata Bose was het zo dat de Europese kolonisatie voornamelijk het Indiase ondernemerschap stimuleerde in plaats van het Afrikaanse.⁶⁰ Deze visies doen helaas geen recht aan de Afrikaanse geschiedenis. Afrika kende grote rijken zoals het koninkrijk Ghana van de negende tot de dertiende eeuw en het koninkrijk Mali van de Mandinka van de veertiende tot de zestiende eeuw. Die rijken lagen echter niet aan de Indische Oceaan.

Belangrijk voor dit promotieonderzoek is de constatering dat in de geschiedschrijving over de Indische Oceaan Zuid-Afrika enigszins onderbelicht is. Als Zuid-Afrika aan bod komt, betreft het veelal de slavenhandel.⁶¹ Het Indiaas subcontinent en de moslimgebieden rondom de Indische oceaan vormen daarentegen belangrijke onderwerpen van de regionale geschiedschrijving over de Indische Oceaan. Daarom moet helaas geconstateerd worden dat een paar decennia ‘Indian Ocean studies’ voor de geschiedenis van Zuid-Afrika slechts beperkte betekenis hebben gehad. Alhoewel de ‘Indian Ocean studies’ zeker aanknopingspunten bieden, is het vooralsnog meer vanzelfsprekend de ontwikkelingen in het Zuid-Afrika van de zeventiende en achttiende eeuw louter te verbinden met het kader van het VOC-imperium. In deze periode maakte een belangrijk gedeelte van Zuid-Afrika onderdeel uit van het imperium van de VOC in de Indische Oceaan. Bijkomend voordeel voor de historicus is dat er veel materiaal beschikbaar is in de VOC-archieven over de positie van Zuid-Afrika’s Kaapkolonie binnen het imperium.

Het VOC-imperium als kader voor de geschiedschrijving over de Kaapkolonie

Hiervoor is al gezegd, dat de ontwikkelingen aan de Kaap het best beoordeeld kunnen worden door die in het kader van het VOC-imperium te plaatsen. Maar sinds wanneer wordt er van een imperium gesproken? Hoe zag dit imperium eruit? Hierboven is al melding gemaakt van het feit dat Furber het handelsrijk van de VOC zag als één van de ‘rival empires of trade’. Degene die al eerder over een ‘empire’ sprak was echter de ook al hierboven genoemde Boxer met zijn ‘Dutch seaborne Empire’ uit 1965. Nederlandse historici, zoals maritiem historicus Gaastra in zijn algemeen overzicht van de geschiedenis van de VOC, sprak echter niet over een imperium, al was het duidelijk dat hij beseftte dat het bij de VOC niet alleen ging om de invoer en handel in Oosterse waren in de Republiek. Na een betoog over de oprichting en organisatie van de VOC in de Republiek volgde in Gaastra’s overzicht een deel over de expansie in Azië, waarin hij zich de vraag stelde of de VOC een ‘reluctant imperialist’ was? Ook maritiem historica Jacobs spreekt in haar indrukwekkende werk over de handel van de achttiende-

59 Chaudhuri, *Asia before Europe*, 37-41.

60 Bose, *A Hundred Horizons*, 14.

61 R.B. Allen, *European Slave Trading in the Indian Ocean, 1500-1850* (Athens 2014); M. Vink, “‘The World’s Oldest Trade’”. Dutch Slavery and Slave Trade in the Indian Ocean in the Seventeenth Century’, *Journal of World History* 14:2 (2003) 131-177.

eeuwse VOC in Azië niet van een imperium. Wel ziet zij op het eind van haar studie de contouren van een ‘koloniaal stelsel’ ontstaan, waarin de suiker en koffie van Java een belangrijke rol spelen. Het is duidelijk dat zij de contouren van het Cultuurstelsel op Java in de negentiende eeuw op het oog heeft. Terug naar de Engelstalige wereld. In 2009 sprak de Amerikaanse Ward onomwonden van een ‘VOC empire’, dat zij vervolgens met een netwerk theorie benaderde. Zij concentreerde zich hierbij op netwerken van migratie. Haar studie ging in feite om de ‘people in the empire’. Inmiddels was de VOC-historiografie ook toe aan het woord imperium. Door de VOC niet primair te beschouwen vanuit haar organisatie in Nederland, maar die in Azië als uitgangspunt te nemen, brak Gerrit Knaap in 2014, enigszins in navolging van Boxer, een lans voor de visie dat de VOC eigenlijk een koloniale staat was. Een jaar later, in 2015, werd het plaatje verder ingevuld in Knaap’s bijdrage aan het boek *Oorlogen Overzee*, waarin hij liet zien dat er in de zeventiende eeuw wel degelijk een imperium was, dat door Jan Pieterszoon en zijn navolgers gestalte was gegeven.⁶²

Maar hoe zag dat imperium van de VOC eruit? In de Republiek zelf was de VOC, opgericht in 1602, een federatie van ondernemingen die gericht waren op de scheepvaart en handel op Azië. Van deze ondernemingen, de zogenaamde ‘kamers’, waren er in totaal zes, allen gevestigd in steden in de gewesten Holland en Zeeland. De federatie, de Verenigde Oost-Indische Compagnie, had van de Staten-Generaal een octrooi gekregen dat haar het monopolie binnen de Republiek van de handel en scheepvaart op Azië gaf. De VOC-federatie had ook een centraal bestuur bestaande uit vertegenwoordigers van de kamers. Naar het aantal leden van dit federatieve orgaan werd dit het college van de Heren XVII genoemd. Dit college, dat in de regel uiteindelijk slechts twee keer per jaar bijeen zou komen, was het hoogste gezag van de VOC, zowel in de Republiek als overzee. Omdat de Heren XVII onmogelijk op deze wijze de dagelijkse noden overzee zouden kunnen beheersen, kwam er in het overzeese gebied in Azië in 1609 een centraal orgaan voor het bestuur, te weten de gouverneur-generaal en de Raad van Indië, ook wel de Hoge Regering genoemd. Tien jaar later, in 1619, kreeg de Hoge Regering ook een vestigingsplaats in Azië, genaamd Batavia. Deze ‘hoofdplaats’ was strategisch gelegen op Java niet ver van de Straat Sunda, de zeestraat waardoor de meeste VOC-schepen na de oversteek van de Indische Oceaan Zuidoost-Azië binnen voeren. Door de enorme afstand tussen de Republiek en Batavia was het snel duidelijk dat Batavia qua feitelijke macht niet onderdeed voor de Heren XVII. Vanaf het eerste decennium van de zeventiende eeuw bestond er in Azië al een bestuurlijk gelaagde organisatie met de Hoge Regering aan de top, die de verder weggelegen gewestelijke gouvernementen en

62 Gaastra, *Geschiedenis van de VOC*, 60-65; E.M. Jacobs, E.M., *Koopman in Azië. De handel van de Verenigde Oost-indische Compagnie tijdens de achttiende eeuw* (Zutphen 2000) 173-208; K. Ward, *Networks of Empire. Forced Migration in the Dutch East India Company* (Cambridge 2009) 5-47; G.J. Knaap, *De ‘Core Business’ van de VOC. Markt, macht en mentaliteit vanuit overzees perspectief*. Oratie uitgesproken bij de aanvaarding van bijzonder hoogleraar Overzeese en koloniale geschiedenis aan de Universiteit Utrecht (Utrecht 2014); G.J. Knaap, ‘Expansie in Azië en Zuid-Afrika, 1602-1814’ in: G. Knaap, H.J. den Heijer, M. de Jong, T.B. Zaalberg en P. Groen eds., *Oorlogen Overzee. Militair optreden door compagnie en staat buiten Europa 1595-1814* (Amsterdam 2015) 53-263.

directoraten aanstuurde. Het verschil tussen een directoraat en een gouvernement was de functie van het betreffende gewest. Een directeur stuurde een factorij, een handelspost, aan en een gouverneur regelde alle zaken in een onderworpen landstreek, zowel op het economische als het bestuurlijke vlak.⁶³

Nog vóór er een gouverneur-generaal en een Raad van Indië benoemd waren en Batavia gesticht was, waren er al gewesten. Het eerste gewest, een gouvernement, was in 1605 tot stand gekomen, namelijk Amboina. Qua stichting was Batavia in 1619 pas het vijfde gewest. Toch was Kaap de Goede Hoop in 1652 geen laatkomer, want er zouden daarna nog een kleine twintig gewesten volgen. De stichter van de post aan de Kaap, Jan van Riebeeck, had de rang van commandeur. Eerst enige decennia later zou de hoogste VOC-dienaar aan de Kaap gepromoveerd worden tot de rang van een gouverneur. Het gewestelijke bestuur van een gouvernement werd genoemd de Raad van Politie, ook wel de Politieke Raad. De voornaamste leden van deze raad waren in de regel de gouverneur als voorzitter, een algemeen administrateur in de rang van een opperkoopman en een persoon die de hele justitie aanstuurde, de zogenaamde fiscaal in de rang van koopman. Tevens hadden zitting enige onderkooplieden, die respectievelijk verantwoordelijk waren voor de personeelsadministratie, het secretariaat en de plaatselijke verkoop van door de VOC aangevoerde handelswaar. Ook was het hoofd van de gewapende macht van de VOC ter plekke, meestal in de rang van een militaire kapitein, lid van de raad.⁶⁴ Vanwege de ligging van de Kaap, ongeveer halverwege de route naar Batavia en haar aanvankelijk zeer op de verversingsfunctie gerichte rol in het imperium, werd de Kaapkolonie tot 1732 aangestuurd door zowel de Heren XVII in de Republiek als de Hoge Regering in Batavia. Vanaf 1732 was de aansturing in beginsel alleen in handen van de Heren XVII.⁶⁵

In de eerste jaren na 1652 werd door Van Riebeeck aan de Kaap veel energie gestoken in het bouwen van een fort, genaamd het kasteel 'De Goede Hoop'. Het personeelsbestand aan de Kaap breidde zich voortdurend uit. De functie van het gewest aan de Kaap in het imperium was aanvankelijk bescheiden, namelijk de tussentijdse bevoorrading en eventuele reparatie van de schepen van uitvarende en thuis-varende vloten van de VOC. Behalve scheepsbenodigdheden werd er vers voedsel aan de vloten geleverd.⁶⁶ Zoals in de Inleiding gesteld zal in de hoofdstukken 2 en 3 nader worden ingegaan op de latere economische ontwikkelingen aan de Kaap.

De andere gewesten van de VOC hadden in het geheel van het imperium vaak een omvangrijkere functie, hetzij politiek dan wel economisch, dan de Kaap. Een belangrijk onderscheid met de meeste andere gewesten was het feit dat de VOC zich in het gewest aan de Kaap als soeverein beschouwde. De inheemse volkeren aan de Kaap waren de onderdanen van de VOC, net als het eigen VOC-personeel en de vrijburgers, dat wil

63 Gaastra, *Geschiedenis van de VOC*, 16-26, 29-40, 66-70.

64 Knaap, *De 'Core Business' van de VOC*, 9-13; Knaap, 'Expansie in Azië en Zuid-Afrika', 107.

65 G. Schutte, 'Company and colonists at the Cape, 1652-1795' in: R. Elphick en H. Giliomee eds., *The Shaping of South African Society 1652-1840* (Cape Town 1989) 283-315, aldaar 285.

66 L. Guelke, 'The white settlers, 1652-1780' in: R. Elphick en H. Giliomee eds., *The Shaping of South African Society 1652-1820* (Cape Town 1979) 41-48.

zeggen personen die na de beëindiging van hun contract bij de VOC was toegestaan zich blijvend overzee te vestigen. Deze groep wordt in dit proefschrift aangeduid als ‘kolonisten’, ‘boeren’, ‘boerenkolonisten’ of ‘settlers’. In het ruim twintig gewesten tellende imperium waren er in de achttiende eeuw slechts zes, waar de VOC uit hoofde van soevereiniteit gezag uitoefende. Behalve de Kaap waren dit Amboina, Batavia, Banda, Ceylon en Java’s Noordoostkust. Van deze zes waren er slechts drie die tot een echte ‘settler colony’ waren uitgegroeid, namelijk Batavia, Banda en de Kaapkolonie. Batavia was in 1619 gesticht vanuit de behoefte een duidelijk begin- en eindpunt te hebben voor de transoceanische vloten, alsmede een zetel voor de Hoge Regering. Banda was tussen 1609 en 1621 op bloedige wijze veroverd en ontvolkt en daarna ‘re-settled’ met ‘perkeniers’ in het kader van de productie en exclusieve leverantie van nootmuskaat en foelie aan de VOC. De Kaap fungeerde, zoals gezegd, sinds 1652 als tussenstop voor de transoceanische vloten. Van deze drie ‘settler societies’ was er één die geen ‘frontier’ had en dat was Banda. Deze zeer kleine eilandengroep, qua oppervlakte niet veel groter dan de helft van de Nederlandse Waddeneilanden, was geografisch dusdanig geïsoleerd, dat het zich ruimtelijk niet meer kon uitbreiden. In het geval van Batavia stond de ‘frontier’ aanvankelijk gelijk aan de stadsmuren, maar na enige decennia breidde het territorium van de VOC zich naar het westen, zuiden en oosten uit, waarbij grond ontgonnen en in gebruik genomen werd voor landbouwdoeleinden, onder meer voor de suikerrietcultuur en later de koffiecultuur. De frontier aan de Kaap lag aanvankelijk bij enige beken, niet ver van het kasteel. In de anderhalve eeuw daarna zijn ‘settlers’ honderden kilometers het binnenland ingetrokken, waar zij zich met de landbouw bezighielden, namelijk de graan- en wijnbouw en de veeteelt. Gedurende dit proces verloren veel van de inheemsen, de Khoi, aan de Kaap hun weidegronden en trokken ook zij steeds verder landinwaarts. Kaapstad, aanvankelijk niet meer dan een gehucht rond het kasteel, groeide geleidelijk aan uit tot een echte stad. Bij de definitieve overname van de Kaapkolonie door de Britten, in 1806, woonden in Kaapstad ongeveer 16.500 mensen.⁶⁷

Conclusie

Het conventionele beeld in de historiografie is dat de Kaap in de zeventiende en achttiende eeuw voornamelijk een verversingsstation was voor passerende schepen. Historici uit de negentiende- en twintigste eeuw benadrukten de maritieme bevoorradingsfunctie van de Kaapkolonie. In de achttiende eeuw zou er ook, volgens voornamelijk vroegere Zuid-Afrikaanse auteurs, sprake zijn van achterblijvende economische ontwikkelingen aan de Kaap. Publicaties laten een stagnerende economie zien die gebukt ging onder het juk van het mercantilisme. Op deze conventionele historiografie is sinds het einde

67 R. Ross, ‘Cape Town (1750-1850). Synthesis in the Dialectic of Continents’ in: R. Ross en J. Telkamp eds., *Colonial Cities. Essays on Urbanism in a Colonial Context* (Dordrecht 1985) 105-121, aldaar 107-108; Knaap, *Core Business*, 17-20; Knaap, ‘Expansie in Azië en Zuid-Afrika’, 75-79, 107.

van de twintigste eeuw een reactie gekomen. Deze revisionistische historiografie beoogt een meer inclusieve geschiedschrijving die de nadruk legt op de geschiedenis van alle bevolkingsgroepen van Zuid-Afrika.

In de traditionele historiografie wordt ook voorbij gegaan aan het feit dat er eind zeventiende eeuw, begin achttiende eeuw een Nederlandse ‘overseas settlement colony’ en exploitatiekolonie aan de Kaap aan het ontstaan was. Het betrof een door de VOC in Patria en Batavia gesteunde bevolking van blanke vrije burgers en boeren, de ‘settlers’, met als belangrijke doelstelling de economische exploitatie van het in bezit genomen territorium. Al aan het einde van de zeventiende eeuw produceerden de Kaapse boeren meer dan voor eigen consumptie en voor gebruik van de lokale Compagnie nodig was. Er was een overschoteconomie ontstaan met de mogelijkheid van het uitvoeren van landbouwproducten naar andere gebieden van het VOC-imperium.

In de geschiedschrijving van de laatste decennia komen zowel deze dynamiek van de Kaapse economie als ook de contacten die de Kaapkolonie onderhield met de maritieme regio rondom de Indische Oceaan aan bod. De Kaapse economie zou in de achttiende eeuw meer groei vertonen dan tot ver in de twintigste eeuw voor mogelijk werd gehouden. Sinds 1980 is er een internationale gemeenschap van ‘Indian Ocean studies’ ontstaan, waarin bij tijd en wijle ook Zuid-Afrikanisten participeerden. Het is echter in dit hoofdstuk niet gebleken dat de relaties tussen de andere regio’s in de Indische Oceaan en de Kaapkolonie zeer frequent waren. Als Zuid-Afrika in de Indian Ocean studies al aan bod komt, gaat het veelal over de slavenhandel. Dat laat onverlet, dat in de achttiende eeuw de Kaapkolonie wel goed ingebed was in het VOC-imperium in de Indische oceaan en daarin een eigen specifieke plaats had. Dit proefschrift beoogt door middel van een sociaal-economische analyse te onderzoeken wat deze plaats was? Om deze vraag te beantwoorden, dient echter eerst het economisch beleid van de VOC ten aanzien van de Kaapkolonie in de achttiende eeuw onderzocht te worden.

Hoofdstuk 2

HET ECONOMISCH BELEID VAN DE VOC TEN AANZIEN VAN DE KAAPKOLONIE

'D'ingezeetenen van het platte land (diende de Compagnie) langs alle weegen en middelen aan deeze hoofdplaats (Kaapstad) t'attacheeren, en met relatie tot derzelver benodigtheeden geheel en al onze Republicq te doen dependeeren, en tot dat eynde geene van de minste middelen zynde de noodzakelykheyd om alhier aan de Caab dezelve te moeten koomen koopen, door het oprigten en favoriseeren van dergelyke fabricquen'.⁶⁸
(fiscaal C.W. Boers, 1782)

⁶⁸ CA, C 161, 216-220, Resolutie van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 12 februari 1782.

Inleiding

De VOC zag de Kaapkolonie, na verloop van tijd, als een exploitatiekolonie. De belangrijkste taak van de Kaapse kolonisten die zich op het platteland hadden gevestigd, was de Compagnie en bewoners van Kaapstad van landbouwproducten te voorzien. Bij de Compagnie moet men niet alleen aan de leveringen van landbouwproducten ten behoeve van het garnizoen en de Compagnie-dienaren gesitueerd in Kaapstad denken, maar ook aan leveringen aan passerende Compagnie-schepen en, na verloop van tijd, de uitvoer van landbouwproducten naar het VOC-imperium in Azië. Binnen het imperium van de VOC kreeg de Kaapkolonie eind zeventiende eeuw, begin achttiende eeuw de rol van een exportkolonie. Afgewerkte producten echter dienden uit Patria gehaald te worden in overeenstemming met het in de Republiek gevoerde beleid de eigen industrie en nijverheid te favoriseren.

De exploitatie van de kolonie

Aanvankelijk was het beleid van de VOC niet gericht op expansie van het territorium en exploitatie van geconfisqueerde gronden, gewelddadig verkregen tijdens de ‘Hottentotten-oorlogen’ met de Khoi. De Heren XVII hadden geen uitgebreide kolonisatieplannen met de Kaap. Dit blijkt uit het feit dat zij in 1655 de mogelijkheid serieus overwogen hebben om een kanaal te graven tussen de Tafel- en Valsbaai met als doel het Kaapse schiereiland van het vasteland af te scheiden.⁶⁹ De proviandering van de kleine nederzetting door middel van de import van rijst uit Indië bleek echter een kostbare zaak te zijn. Daarom begonnen de VOC-dienaren al in deze eerste jaren met het verbouwen van graan. Toen dit enigszins van de grond kwam, ontstond er een tekort aan arbeidskrachten. Al in 1655 bepleitte commandeur Van Riebeeck dan ook dat ‘kolonisatie’ een mogelijke oplossing was. Ook de Heren XVII in Patria zagen in dat aan een zekere kolonisatie van de Kaap niet te ontkomen was. In 1657 verleenden ze toestemming om ‘vrijbrieven’ aan VOC-dienaren uit te reiken. De voorwaarde voor het verlenen van een vrijbrief was dat de nieuwe kolonist zich uitsluitend met landbouw bezighield en zijn opbrengsten grotendeels aan de Compagnie verkocht.⁷⁰

Gouverneur Simon van der Stel (1679-1699) was een krachtige voorstander voor een verdere uitbreiding van de Nederlandse kolonie aan de Kaap. Gedurende zijn ambtsperiode is er veel landbouwgrond in eigendom aan kolonisten uitgegeven en werd er met de exploitatie van deze gronden een begin gemaakt. Binnen de kortste tijd produceerde de Kaapkolonie genoeg graan voor eigen gebruik en voor de bevoorrading van de passerende VOC-schepen. De Heren XVII beschouwden daarmee hun belangrijkste doelstellingen als voltooid. In 1707 besloten ze dan ook dat de verschillende kamers van de Compagnie geen kolonisten meer met vrije overtocht en verzorging

69 Van der Walt, *Die Ausdehnung der Kolonie am Kap der Guten Hoffnung, 1700-1779*, 3.

70 *Ibidem*, 4.

naar de Kaap mochten sturen.⁷¹ De nieuwe kolonie produceerde inmiddels meer dan voor eigen gebruik en de proviandering van passerende schepen nodig was; exporteren van de landbouwoverschotten kwam derhalve in beeld als een reële mogelijkheid. In de achttiende eeuw nam de akkerbouw een grote vlucht. In 1701 oogstten de Kaapse boerenkolonisten 3.868 mud tarwe en produceerden ze 1.135 leggers wijn, in 1751 werden er 17.127 mud tarwe geoogst en 2.970 leggers wijn geproduceerd, in 1791 waren deze getallen respectievelijk 20.566 mud tarwe en 6.158 leggers wijn.⁷²

In de achttiende eeuw vond de verdere expansie van het territorium echter vooral plaats door het uitgeven van weidegronden. In het begin van de achttiende eeuw was het gebrek aan goede weidegrond nog een nijpend probleem. De boerderijen in Stellenbosch en Drakenstein waren vooral geschikt voor de akkerbouw (graan- en wijnbouw). De kwaliteit van de weidegrond hier was slecht. Bekend was dat net buiten de grenzen van de Kaapkolonie uitstekende weidegronden aanwezig waren. Vanaf 1703 begon het koloniale bestuur weidegronden in eigendom uit te geven net buiten de toenmalige grenzen van de Kaapkolonie. Het gevolg hiervan was een snelle uitbreiding van de veestapel. In 1700 telde de veestapel 8.357 stuks rundvee en 53.971 schapen, in 1708 waren deze getallen 14.320 stuks voor rundvee en 89.533 stuks voor schapen.⁷³ Na 1720 gaf het Kaapse gouvernement geen gronden meer in eigendom uit voor agrarische doeleinden. Voor zonen van rond Kaapstad gevestigde akkerbouwers en nieuwe kolonisten was er maar één oplossing; het binnenland intrekken om een bestaan op te bouwen als veeboer buiten de grenzen van de toenmalige Kaapkolonie. Gunstig voor de nieuwe veeboeren was het feit dat er in de achttiende eeuw in de regel een grote vraag naar vleesproducten en zuivel (boter) was en dat het relatief goedkoop was een veebedrijf te beginnen.⁷⁴ Vlees werd met name geleverd aan de Compagnie(slachters), en mogelijk ook aan de Kaapse burgers en aan buitenlandse schepen. De alsmaar uitbreidende veestapel werd ook gebruikt om te voorzien in de grote behoefte aan trekossen voor de Kaapse economie. Vanaf ca. 1720 gaf het bestuur in Kaapstad op grote schaal vergunningen uit voor pachtboerderijen of 'leenplaatsen' met betrekking tot door boerenkolonisten bezette gronden in gebieden buiten de grenzen van de Kaapkolonie. Deze ontwikkelingen hebben belangrijke gevolgen gehad; veel vrijburgers vestigden zich als veeboer buiten de oorspronkelijke kolonie rond Kaapstad. In 1716 bedroeg het aantal pachtboerderijen nog 26, in 1746 waren dat al 225, in 1770 ongeveer 600.⁷⁵

71 Ibidem, 7.

72 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 133-134.

73 Van de Walt, *Die Ausdehnung der Kolonie am Kap der Guten Hoffnung, 1700-1779*, 9-15.

74 S.D. Neumark, *Economic influences on the South African Frontier 1652-1836* (Stanford 1957) 38, 41-48.

75 L. Guelke, 'The white settlers, 1652-1780', 58.

Resoluties en plakkatens

De nieuwe inzichten in de geschiedschrijving die in het vorige hoofdstuk zijn besproken, laten zien dat de Kaapse economie in de achttiende eeuw anders dan tot ver in de twintigste eeuw werd aangenomen, groeide. De vraag is hoe dat te rijmen valt met het mercantilistische beleid van de Compagnie. In deze paragraaf zullen we aan de hand van resoluties van de Politieke Raad van de Kaapkolonie en regelgeving in het Kaapse Plakkaatboek nagaan wat het economisch beleid van de VOC ten aanzien van de Kaap in de praktijk inhield en of dat beleid inderdaad de economische ontwikkeling tegenhield. Ook zullen we onderzoeken in hoeverre er door het Kaapse bestuur nieuwe economische initiatieven werden aangemoedigd of mogelijk gemaakt en of deze initiatieven daadwerkelijk effect hebben gehad op de ontwikkeling van de Kaapse economie.

In de resoluties/verslagen van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, waarvan hieronder een selectie, is belangrijke informatie over het economische en financiële beleid van dit bestuurscollege te vinden. De hieruit voortvloeiende regelgeving is terug te vinden in het Kaapse Plakkaatboek. Het eerste wat opvalt is dat de lokale VOC de Kaapkolonie bestuurde als een commerciële onderneming. Jaarlijks stelde de hoofdadministrateur van de Compagnie een verlies- en winstrekening op. Inkomsten bestonden onder andere uit winsten op verkopen van goederen op veilingen aan Kaapse particulieren, pachtgelden en belastingopbrengsten.⁷⁶ De kosten vinden we bijvoorbeeld terug in een resolutie van 12 december 1775 waarin is opgenomen ‘het kort verhoogt der lasten deeses Gouvernements’ van hoofdadministrateur Otto Luder Hemnij. Kosten werden gespecificeerd met betrekking tot schepen, scheepsrantsoenen, timmer- en reparatiewerkzaamheden, fortificatiën, lijfeigenen en soldijen voor scheepsvolk en aan land gestationeerde andere VOC-dienaren. Hemnij concludeerde dat de inkomsten dit boekjaar (1775) hoger uitvielen dan die van het jaar daarvoor. De belangrijkste oorzaken waren hogere winsten van op veilingen verkochte goederen, groei van de veestapel van de Compagnie (er waren in vergelijking met het vorig jaar minder beesten omgekomen), grotere inkomsten aan recognitiepenningen, hogere inkomsten uit transport en kostgelden (betreft voornamelijk repatrianten die zelf hun overtocht naar Nederland dienden te betalen) en het incasseren van een bedrag aan achterstallige belastingen.⁷⁷

De verlies- en winstrekeningen laten zien dat de Kaapkolonie boekhoudkundig gedurende haar bestaan nooit genoeg inkomsten wist te genereren die de hoge lasten konden compenseren, alhoewel de tekorten in de latere jaren van de achttiende eeuw afnamen.⁷⁸ Volgens J. Fourie, A. Jansen en K. Siebriets waren de verliezen met name te wijten aan een slechte belastinginning, belastingontwijking en corrupte ambtenaren.⁷⁹

76 De Kock, *Selected subjects of the Economic History of South Africa*, 79-84.

77 CA, C153, 394-422, Resolutie van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 12 december 1775.

78 De Kock, *Selected subjects of the Economic History of South Africa*, 78.

79 J. Fourie, A. Jansen en K. Siebriets, ‘Public finance under private company rule. The Dutch Cape Colony (1652-1795)’, *New Contrée* 68 (2013) 51 -71, aldaar 65.

Tabel 1. Inkomsten en uitgaven van de Kaapkolonie 1777, 1787, 1794 in guldens.

Jaar	Inkomsten	Uitgaven	Tekort
1777	200.000	454.000	254.000
1787	282.000	1.586.000	1.304.000
1794	588.000	818.000	230.000

Bron: De Kock, *Selected subjects of the Economic History of South Africa*, 77.

Uit de resoluties van de Politieke Raad komt verder het beeld naar voren dat in de achttiende eeuw de VOC-autoriteiten de Kaapse economie zo veel mogelijk trachtte te controleren. De levering van producten aan de Compagnie zoals vlees en alcoholhoudende dranken werden door middel van een aanbestedingssysteem gereguleerd. De boeren dienden hun landbouwoverschotten aan de Compagnie te leveren tegen van tevoren vastgestelde prijzen. Wat de Compagnie niet nodig had voor gebruik in Kaapstad, het ging hierbij om consumptie door het garnizoen, VOC-dienaren en passerende schepen, zou vervolgens verscheept kunnen worden naar Azië en/of Nederland.

In de resoluties van de Politieke Raad vinden we jaarlijks een uitgebreid verslag over de verpachting van vleesleveranties aan de Compagnie.⁸⁰ Een paar contractanten (de zogenaamde Compagnieslachers) hadden het alleenrecht de Compagnie van vers vlees en levende have te voorzien, tegen vaak zeer lage prijzen. Het betrof hier dus een afslagstelsel; zij die de laagste prijs boden, hadden het exclusieve recht op leverantie aan de Compagnie.

Eén maal per jaar verpachtte de Compagnie de inkomsten op de verkoop van bier, wijn en gedestilleerd (brandewijn) aan degene die het meest bood. Het betrof hier de verkoop van deze dranken aan burgers en herbergiers. Ook was er een aanbesteding door de Compagnie van de inkomsten op de verkoop van wijn, arak en brandewijn aan buitenlandse schepen. In de resolutie van 31 augustus 1774 lezen we bijvoorbeeld over de verpachting van inkomsten op moutbier, brandewijn, vaderlandse bieren en Kaapse wijnen (rode wijn) aan de meest biedende. De algemene pacht van de ‘Caabse koele wijnen’ (witte wijn) ging naar Marten Melk en de inkomsten op de levering van wijn, arak en brandewijn aan buitenlandse schepen werden toebedeeld aan Johannes Roep.⁸¹

De verscheeping van akkerbouwproducten naar Azië is een frequent terugkerend onderwerp in de resoluties en plakaten. De Compagnie had duidelijk niet alleen behoefte aan leveranties van akkerbouwproducten voor de bevoorrading van passerende schepen, maar vooral ook voor de export naar Azië en Nederland. In een plakkaat van 1712 lezen we dat er in dat jaar weinig graan door de landbouwers aan de Compagnie geleverd was. Er bestond een reëel gevaar dat de Compagnie over onvoldoende tarwe beschikte voor de consumptie van het garnizoen, hospitaal, slaven en in het bijzonder voor ‘voldoeninghe der Batavische eijsch inhoudende 200 à 250 lasten’. Aan alle ingezetenen werd bekend

80 Bijvoorbeeld in CA, C 152, 77-87, Resolutie van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 1 februari 1774.

81 CA, C 152, 307-310, Resolutie van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 31 augustus 1774.

gemaakt dat zij die meer graan bezaten dan voor de eigen consumptie noodzakelijk was, zij dit aan de Compagnie moesten leveren tegen vastgestelde prijzen.⁸² Een plakkaat uit 1747 vermeldde dat het op de rede liggende schip *Nieuwstad* nog 4.000 mud tarwe bestemd voor Batavia tekort kwam. De opdracht aan de boeren was om onmiddellijk op het VOC-kantoor te komen opgeven hoeveel tarwe ze nog aan de Compagnie konden leveren.⁸³ Een soortgelijk plakkaat werd in 1764 aangeplakt. Het schip *Bosch en Hoven* diende zo spoedig mogelijk met tarwe beladen naar Batavia terug te keren. De boeren werden verplicht op het VOC-kantoor op te geven hoeveel tarwe ze nog konden missen.⁸⁴ In het verslag van de vergadering van de Politieke Raad van 25 maart 1777 werd melding gemaakt van het fluitschip de *Hoop* dat door de Heren XVII voor het afhalen van tarwe naar de Kaapkolonie gestuurd was en wachtte op een retourlading. In het magazijn van de Compagnie was op dat moment echter onvoldoende tarwe voorradig. De notulist vervolgde dat daarom de (Kaapse) gouverneur besloten had door middel van het aanplakken van affiches alle boeren op te dragen om binnen een termijn van twee weken een nadere opgave te doen van de tarwe die zij nog aan de Compagnie konden leveren. Toegevoegd werd dat het hier een zaak betrof waarvan zowel de welvaart van de Compagnie als de kolonie afhing en dat de autoriteiten er vanuit gingen dat bij de opgave geen tarwe achtergehouden werd.⁸⁵ Andere plakkaaten sommeerden de wijnboeren melding te doen van een 'oprechte' inschatting van de door hen te leveren wijnen aan de VOC. Zo werden de wijngaardeniers op 10 augustus 1762 verplicht aan de Compagnie te rapporteren over de hoeveelheid wijn die ze dachten te kunnen leveren voor de uitvoer en de bevoorrading van Compagnieschepen.⁸⁶

Plakkaaten en resoluties van de Politieke Raad van de Kaapkolonie laten zien dat de regels telkens weer werden ontdoken. Deze praktijken waren gedurende de hele achttiende eeuw schering en inslag. Tot grote ergernis van de VOC-autoriteiten gaven de Kaapse landbouwers vaak te weinig opbrengsten op, waardoor de Compagnie leveranties misliep. Een goed voorbeeld met betrekking tot de tarweoogst is een plakkaat uit 1708. De gouverneur en Politieke Raad, zo meldde het plakkaat,

'[waren] met ongenoegen in ervaringe gekomen, dat er bij de meeste burgeringezeetenen ofte landbouwers deser Gouvernements grote mesures zijn gepleegd geworden in 't schatten en opgeeven hunner jaarlijx te veld staande, leggende en ook ingezamelde rijpe graanen; deselve maar na hun eigen zinnelijkheid en goedduncken opgeveenende, een groot gedeelte verswijgende en agterhoudende; en also d'E: Compagnie in hun wettig recht van thiende grootelijks hebben gefraudeert en benadeeld.

82 K.M. Jeffreys en S.D. Naudé eds., *Kaaps plakkaatboek*, II, 22, 23 februari 1712.

83 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 224, 2 mei 1747.

84 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, III, 53, 54, 29 december 1764.

85 CA, C 155, 140-142, Resolutie van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 25 maart 1777.

86 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, III, 5, 36, 10 augustus 1762.

De Compagnie (beval) dan ook (...) sonder iets agter te houden of te verswijgen, sullen hebben te kwijten, en agtervolgens 't selve, aan d'E: Compagnie de thiende te betalen'.⁸⁷

Een plakkaat van 31 augustus 1762 gaf de wijnboeren expliciet opdracht opgave van hun oogst te doen met de aanbeveling te goeder trouw te zijn omdat de Compagnie met verontwaardiging had moeten constateren dat vele wijnboeren nauwelijks een derde, sommigen zelfs een vierde van de oogst opgaven. Toegevoegd werd dat menig boer zich door hebzucht liet leiden en wijn achterhield met het oogmerk deze naderhand aan opvarenden van passerende buitenlandse schepen te verkopen.⁸⁸

De verkopen door particulieren aan passerende buitenlandse schepen was de VOC een doorn in het oog. In 1720 werd het de ingezetenen van de kolonie ten strengste verboden aan passerende schepen tarwe, rogge of gerst te verkopen. Het verbod werd herhaald in 1740, 1749 en 1768.⁸⁹ Uit de jaren zestig en zeventig van diezelfde eeuw zijn er de nodige plakkaaten waarin de particuliere verkoop van de producten wijn, boter, vlees en groenten werden verboden.⁹⁰ De verkoop van olifantstanden aan bemanningsleden van passerende schepen was ook strafbaar.⁹¹ Een goed voorbeeld is een plakkaat van 1745. Hierin verboden de autoriteiten uitdrukkelijk om zonder toestemming van de Compagnie olifantstanden vanaf het strand met vissersboten of andere schuiten naar op de Kaapse rede liggende schepen te vervoeren.⁹² De handel in olifantstanden was uiterst lucratief. In Azië was er een grote vraag naar ivoor. De Compagnie zelf voerde grote partijen uit naar Batavia. Olifantstanden dienden dan ook, net zoals granen, vlees of wijn, aan de Compagnie geleverd te worden tegen een van tevoren vastgestelde prijs.

In de achttiende eeuw ondervonden de Kaapse VOC-autoriteiten bij hun exportactiviteiten dus veel hinder van de particuliere handel. Blijkbaar was de vraag naar de Kaapse producten zo groot dat particulieren hun kans grepen en landbouwproducten zelfstandig verhandelden. Mogelijk ging het hier om grote partijen goederen. Het euvel van de particuliere handel, waar de VOC gedurende haar hele bestaansperiode mee kampte, bezorgde het Kaapse bestuur de nodige hoofdbreken. De Hoge Regering in

87 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 9, 10, 19 december 1708.

88 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, III, 36, 37, 31 augustus 1762.

89 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 81, 16/19 januari 1720; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 82, 2/9 juli 1720; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 170, 2 februari 1740; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 231, 20 maart 1749; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, III, 69, 20 februari 1768.

90 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, III, 38, 39, 28 september 1762; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, III, 64, 65, 3/4 september 1766; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, III, 71, 72, 5 september 1769; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, III, 47, 48, 6 januari 1763; Jeffreys, *Kaaps plakkaatboek*, III, 49, 26 april 1763; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, III, 103, 104, 6 juli/2 augustus 1779.

91 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 101, 4/6 februari 1724; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 127, 1 februari 1727; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 150, 151, 4 december 1731; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 193, 11 oktober 1740; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 214, 9 februari 1745; Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 244, 20 maart 1753.

92 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, II, 214, 9 februari 1745.

Batavia greep in en verbood in 1767 aan de particuliere ingezetenen van haar vestigingen in Azië de handel in tarwe. Gouverneur en raden verboden ‘alle aanbreng van tarwe soo van Cabo de Goede Hoop als de comptoiren om de west van Indiën, Malacca en Japan voor rekening van particulieren’.⁹³ Aan de Kaapse autoriteiten werd gevraagd dit door middel van plakكاتen bekend te maken aan de bevolking.

Handel door particulieren, in dit geval smokkelhandel door mensen in dienst van de VOC, vond ook plaats door middel van scheepskisten toebehorend aan bemanningsleden die deze goederen hoopten tegen een goede prijs in Batavia of Kaapstad te kunnen verkopen. Schijnbaar was deze handel erg lucratief omdat er een levendige handel ontstond via de inhoud van de kisten. Deze werd aan derden overgedragen die hoopten een goede prijs te maken op de Bataviase of Kaapse markt. Dergelijke praktijken waren een doorn in het oog van de VOC en ten strengste verboden. Bij overtreding vond behalve confiscatie van de goederen en een oplegging van boeten aan de eigenaren ook bestraffing van de klerken plaats die deze handel mogelijk maakten door cessiedocumenten op te stellen. Zij werden uit hun ambt gezet.⁹⁴ Om illegale handel verder tegen te gaan, liet het Kaaps bestuur alle aankomende- en vertrekkende schepen visiteren door medewerkers van de fiscaal om te controleren of er zich geen particuliere goederen aan boord bevonden.

Ondanks deze stroom van plakكاتen bleef de door de VOC als illegaal bestempelde activiteiten gewoon doorgaan. In het verslag van de vergadering van de Politieke Raad van 5 september 1780 lezen we dat meerdere bewoners van de Kaapkolonie de vrijheid hadden genomen om op het strand van de Roggebaai bij het Zeehoofd tenten op te slaan met het doel van daaruit aan opvarenden van passerende schepen etenswaren te verkopen. De notulist schreef dat indien dergelijke praktijken zouden worden toegestaan dit de deur zou openzetten voor allerlei ongeregelheden.⁹⁵

Beleid inzake nieuwe cultures en mijnbouwactiviteiten

Aan de importzijde van de Kaapse economie was het beleid van de VOC er op gericht afgewerkte producten uit Nederland te importeren, omdat de nijverheid van de Republiek, in het bijzonder die van Holland en Zeeland, zoveel mogelijk gesteund moest worden.⁹⁶ Dit was in overeenstemming met het toen in heel Europa heersende gedachtegoed van het mercantilisme. Het zal dan ook niemand verbazen, dat gedurende het bewind van de VOC nauwelijks sprake was van de ontwikkeling van een eigen Kaapse nijverheid. Wel hebben de bestuurders in Kaapstad en Batavia een aantal pogingen gedaan om de diversificatie van de Kaapse economie te stimuleren. Door meer verscheidenheid aan te brengen in economische activiteiten hoopten ze meer welvaart te scheppen voor de

93 NA, VOC, 4249, f. 229, Originele missive van Gouverneur en Raad aan de Vergadering van Seventien, 17 december 1767.

94 Jeffreys en Naudé, *Kaaps Plakkaatboek*, III, 18,19, 12/13 april 1757.

95 CA, C 158, 280-284, Resolutie van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 5 september 1780.

96 CA, C 161, 216-220, Resolutie van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 12 februari 1782.

bewoners van de kolonie. Naar aanleiding van de mislukte indigocultuur bij de factorij aan de baai van Rio de la Goa (nabij het huidige Maputo in Mozambique), schreef de Hoge Regering in 1728 het volgende:

'[Wij] hoopen hoe door den tijd die (indigo) cultuuren nog werden zal een der voordeligsten producten van Cabo de Goede Hoop, alwaar wij ook hoopen tot consumptie zo bij 's Comp dienaren als die der burgers en meer andere ingesetenen, ofschoon derselve (burgers) meer werk van den drank der wijn stok (...) maken'.⁹⁷

Dit fragment geeft ook aan dat de beleidsmakers in Batavia geen hoge pet ophadden van de Kaapse kolonisten die zich met drank en andere ledige zaken bezig zouden houden.

De Compagnie stimuleerde ook mijnwerkactiviteiten van particulieren. In overeenstemming met het door de VOC in haar octrooigebied gevoerde beleid⁹⁸ werd er in de Kaapkolonie daarnaast geëxperimenteerd met niet-inheemse landbouwcultures, zoals het kweken van zijderupsen, het opzetten van een indigocultuur, het fokken van Perzische bokken en geiten voor de wolproductie en het winnen van was uit bessen. De producten van deze nijverheden waren zowel voor de lokale bevolking als voor de uitvoer bestemd. Het waren marginale activiteiten die weinig bijdroegen aan de Kaapse economie en daarbij ook nog vaak mislukten.

In de jaren 1720-1732 is de zijderupsenteelt in de Kaapkolonie serieus ter hand genomen. Gouverneur-generaal Hendrick Zwaardcroon schreef in 1721 dat voor het ondernemen van de zijderupsenteelt aan de Kaap 20 4/5 pond eieren van zijderupsen uit Perzië verscheept waren. Ook was er voor dit doel een deskundige uit Nederland aangetrokken, de Hugenoot François Guillaum, die in 1727 met zijn werkzaamheden begon. De zijderupsteelt aan de Kaap bleek echter geen lang leven beschoren. Veel eieren overleefden de lange reis van Perzië naar de Kaapkolonie niet.⁹⁹ Ook met de levend aangekomen eieren bleek het moeilijk rupsen te kweken.¹⁰⁰ Klimaatfactoren speelden hierbij een belangrijke rol. Gouverneur Jean de la Fontaine berichtte in 1732 aan de Heren XVII dat door het koude en gure weer wederom een groot gedeelte van de reeds spinnende zijderupsen gestorven was. De oogst bedroeg slechts vijf pond zijde. De la Fontaine concludeerde dat vanwege het klimaat van de Kaapkolonie weinig of geen voordeel voor de Compagnie en kolonisten van de zijderupsenteelt te verwachten was.¹⁰¹

97 NA 4107, VOC, f. 110, Copie missive Genereaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 31 oktober 1728.

98 G.J. Knaap, 'Coffee for Cash. The Dutch East India Company and the Expansion of Coffee Cultivation in Java, Ambon and Ceylon 1700-1730' in: J. van Goor ed., *Trading Companies in Asia, 1600-1830* (Utrecht 1986) 83-107.

99 NA, VOC, 4087, f. 20, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 19 september 1721.

100 NA, VOC, 4103, f. 1406, Originele missive van Gouverneur Jean de la Fontaine en Raad aan de Vergadering van Seventien, 24 januari 1730.

101 NA, VOC, 4116, f. 36, 37, Originele missive van Gouverneur Jean de la Fontaine en Raad aan de Vergadering van Seventien, 31 januari 1732.

Er werden ook proeven gedaan met de indigocultuur in Rio de la Goa en de Kaapkolonie. Gouverneur-generaal Mattheus de Haan vermeldde in 1726 dat de indigomakers Drent Sonenmans en David van Mitski naar de Kaap overgevaren waren voor het vervaardigen van deze blauwe verfstof in Rio de la Goa. Tevens waren er 12 koperen indigopotten verscheept en een handleiding van de indigomakers Gijsbert Penning en Arie Tol die aangaf op welke wijze de indigocultuur op Java ter hand werd genomen.¹⁰² Met het opheffen van de VOC-nederzetting in Rio de la Goa in 1730 kwam er uiteraard een einde aan dit initiatief. In de Kaapkolonie zelf werd de indigoteelt in deze jaren ook ter hand genomen. Een poging werd gedaan indigo te telen bij de Baas Harmens kraal in de buurt van de Valsbaai. De plantjes kwamen wel uit, maar stierven naderhand af. De wortels bleken verrot te zijn. De indigoplantjes waren niet bestand tegen de harde wind, regens, lage temperaturen en de slechte grond van de Kaapkolonie. De teler Evert Walraven Cochius schreef aan gouverneur Pieter Gijsbert Noodt dat het onmogelijk was om de indigo in dit gebied te telen en vroeg aan de gouverneur hem van zijn opdracht te ontslaan.¹⁰³

Batavia had schijnbaar de rapportage van teler Cochius niet gelezen. In het midden van de achttiende eeuw stimuleerde de Hoge Regering nogmaals actief het verbouwen van indigo en ook van katoen in Zuid-Afrika. Het bezwaar van de Kaapse gouverneur dat er geen geschikt en voldoende land aanwezig was om de indigo- en katoenteelt te ondernemen in de Kaapkolonie, werd van tafel geveegd. Er zou voldoende land aanwezig zijn en de aanplant diende in het hele gebied van de kolonie uitgeprobeerd te worden.¹⁰⁴ Veel schijnen deze pogingen van de Compagnie niet opgeleverd te hebben. In latere VOC-bronnen zijn geen gegevens meer over de indigocultuur aangetroffen.

In de periode 1720-1730 werd er ook met het fokken van Kirmanse bokken en geiten begonnen aan de Kaap. Doel was de wol ervan naar Nederland te verscheppen. Deze bokken en geiten werden uit Perzië gehaald en via Ceylon naar de Kaap verscheept. Veel dieren overleden tijdens de reis. Het schip *Huijs t'Assenburg* transporteerde in 1724, 25 beesten uit Mokka, gelegen in het huidige Jemen. Elf overleefden de reis.¹⁰⁵ De bokken en geiten plantten zich aan de Kaap moeizaam voort. Vaak werden ze dan ook met inheemse rassen gekruist. De opbrengst van de wol was gering. Een bok leverde in een goed jaar een half pond wol op, een geit slechts een kwart pond. Daarbij was het scheren en kammen van de stugge wol een groot probleem en erg arbeidsintensief. Om een enigszins kostendekkende operatie te hebben, vroegen de Kaapse producenten voor

102 NA, VOC, 4103, f. 1349, 1350, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 5 december 1726.

103 NA, VOC, 4202, f. 119-121, Rapport dienende ter aantoning dat de aanqueecking van indigo ter dier tijds tevergeefs is geprobeerd geworden van Evert Walraven Cochius, 10 januari 1728.

104 NA, VOC, 4195, f. 181, Copie missive van Gouverneur & Generaal aan Gouverneur en Raad te Cabo, 15 oktober 1754.

105 NA, VOC, 4096, f. 70, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 5 oktober 1724.

een pond wol 40 stuivers aan de Compagnie. De uitvoer naar Nederland was miniem; er moet in de orde van grootte gedacht worden van slechts 5 à 10 ponden per jaar.¹⁰⁶

Later in de achttiende eeuw vermeldden de bronnen proefnemingen met 'wasbessen' of 'bayberries'.¹⁰⁷ Uit de bessen van deze heesters kan een geurige groene parafine was gewonnen worden, waarvan kaarsen gemaakt kunnen worden. In 1777 kochten de Kaapse autoriteiten 1.000 pond van deze was van lokale boeren in tegen 7 stuivers per pond en verscheepten de was met de *Catwijk van Rhijn* naar Nederland met de vragen of de was de vereiste kwaliteit had en of er meer van verscheept kon worden.¹⁰⁸ In 1779 werd er nogmaals een hoeveelheid was (600 pond) naar Nederland verscheept.¹⁰⁹ Daarna zijn er in de bronnen geen vermeldingen meer over het verscheppen van was naar Nederland aangetroffen. Uit een plakkaat van 1778 kunnen we opmaken dat de Kaapse ingezetenen op grote schaal bessen plukten en er een ware kaalslag plaatsvond. Gouverneur en Raad verboden dan ook het bessen plukken tenzij de gouverneur er uitdrukkelijk toestemming voor gaf.¹¹⁰

Ook werden er in de achttiende eeuw mijnbouwactiviteiten aan de Kaap ondernomen. In 1743 verleende de Compagnie een octrooi aan de burger Olof de Wet en enkele andere particulieren om de bergen van de kolonie te onderzoeken op erts en bij een positief resultaat tot winning en zuivering over te gaan. Het octrooi was ondertekend door Gouverneur-generaal Gustaaf Willem van Imhoff, die de Kaap bezocht op weg naar Batavia (zie p. 13), en de Kaapse gouverneur Hendrik Swellengrebel. De Compagnie gaf concessie de Simonsberg, het gebergte van Stellenbosch en Drakenstein, de bergen van Hottentots Holland tot aan de Valsbaai en de bergketen bij Franschoek tot aan de Paarlberg te onderzoeken op goud, zilver, koper, kwikzilver, kobalt, tin, ijzer en lood. Bij een positief resultaat mocht dus tot het delven en zuiveren van de erts overgaan worden. Toegestaan werd gebouwen op te trekken die voor de mijnbouwactiviteiten noodzakelijk waren. Voor de grond hoefde geen erfpacht of andere heffingen betaald te worden. Ook mocht al het noodzakelijke timmer- en brandhout in de omliggende bossen gekapt worden zonder daarvoor enige vergoeding aan de Compagnie te betalen. Ook konden De Wet c.s. materialen en instrumenten van de Compagnie betrekken tegen de lokaal gebruikelijke vergoedingen en voorwaarden. Verder mochten zij werkvolk en specialisten uit Europa laten overkomen. Voor de laatste groep verzorgde de Compagnie het transport.

Voor De Wet en zijn compagnons stond hier wel het nodige tegenover. Ze mochten de opbrengsten van hun mijnbouwactiviteiten alleen aan de Compagnie verkopen tegen vooraf vastgestelde prijzen. Van al het opgegraven erts diende 1/10^e gedeelte afgestaan

106 NA, VOC, 4126, f. 999, 1000, Originele missive van Gouverneur Jan de la Fontaine en Raad aan de Vergadering van Seventien, 1 april 1735.

107 Myrica Cordifolia, een heester die in Zuid-Afrika voorkomt waarvan de bessen parafine bevatten. Zie G. Germishuizen en G. Meyer eds., *Plants of southern Africa. An annotated checklist* (Pretoria 2003).

108 NA, VOC, 4283, f. 93, 94, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 1 maart 1777.

109 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 132.

110 Jeffreys en Naudé, *Kaaps Plakkaatboek III*, 99, 28/30 april 1778.

te worden aan de Compagnie ‘in erkentnisse van deese privilegeen’ of 1/15e deel van al het bewerkte of gezuiverde metaal al naar gelang waar de Compagnie voor opteerde.¹¹¹

Na twee jaar van prospectief onderzoek schreef bergmeester Frans Diederik Muller in 1745 dat er nog maar heel weinig ertsen waren gevonden.¹¹² In 1746 maakte dezelfde Muller echter melding van de vondst van een grote hoeveelheid kopererts in de Izabellamijn. Gewag werd gemaakt van de vondst van 100 pond kopererts die naar verwachting 20 tot 25 pond zuiver koper zou opbrengen.¹¹³ Nadat de door Muller aangebrachte monsters uitvoerig waren onderzocht door een drietal goud- en zilversmeden uit Kaapstad werden de mijnoperaties in 1748 stopgezet. De Izabellamijn bleek geen ertsen van enig belang te bevatten. Muller werd op verzoek van de directeuren van de mijn gearresteerd en zijn bezittingen werden in beslag genomen. Vijf jaar lang waren de Compagnie en particuliere investeerders om de tuin geleid door de misleidende informatie van de bergmeester.¹¹⁴ Muller werd in Batavia berecht, de proceskosten van 761 rijksdaalders werden betaald uit zijn in beslag genomen bezittingen.¹¹⁵

Conclusie

In de literatuur wordt, zoals we in het vorige hoofdstuk gezien hebben, het economisch beleid van de Kaapkolonie als mercantilistisch omschreven. De bronnen bevestigen dit beeld; resoluties en plakkaten wijzen in de richting van een streng gereguleerde economie in dienst van het winstbejag van de Heren XVII. De VOC runde de Kaapkolonie, net als de andere overzeese gewesten en etablissementen, als een bedrijf. Alle economische activiteiten dienden in kaart gebracht te worden om vervolgens geëxploiteerd te worden. De productie van tarwe en wijn werd zoveel mogelijk aangemoedigd om hetgeen wat niet voor eigen gebruik door de boeren en de Compagnie in Kaapstad (garnizoen, VOC-dienaren en passerende schepen) benodigd was naar Azië en, in veel mindere mate, naar Nederland te verschepen. Particuliere handelsactiviteiten werden slechts in beperkte mate toegestaan en het opzetten van een eigen Kaapse nijverheid werd ontmoedigd. Het enige doel van de Heren XVII was in feite de natuurlijke rijkdommen van de Kaap te exploiteren voor gebruik door de Compagnie tegen zo laag mogelijke kosten.

De vraag hoe economische groei in de Kaapkolonie in de achttiende eeuw te rijmen valt met het mercantilistisch beleid van de VOC kan op twee manieren worden beantwoord. Het eerste antwoord is dat het beleid in feite niet zo'n belemmerende effect had als vroeger wel werd aangenomen. De boerenkolonisten konden geld verdienen

111 NA, VOC, 4153, f. 178-184, Copie octrooij verleend aan de oud onderkoopman Olof de Wet c.s. om in seekere gebergtes aan voorn. uijthoek na ersten te mogen zoeken en graven, februari 1743.

112 NA, VOC, 4164, f. 95, 96, Berigt behelsende de gesteldheijd van het mijnwerk, 28 februari 1745.

113 NA, VOC, 4167, f. 100, Berigt van de silvermijn aan de Heeren Directeurs van medio februari tot ultimo maart 1746.

114 NA, VOC, 4174, f. 122-128, Een copie resolutie bij de directeuren van 't mijnwerk waarbij gededuceert werd, waarom deselven te rade zijn geworden, om daarmede voor 't eerst uijt te scheijden, oktober 1748.

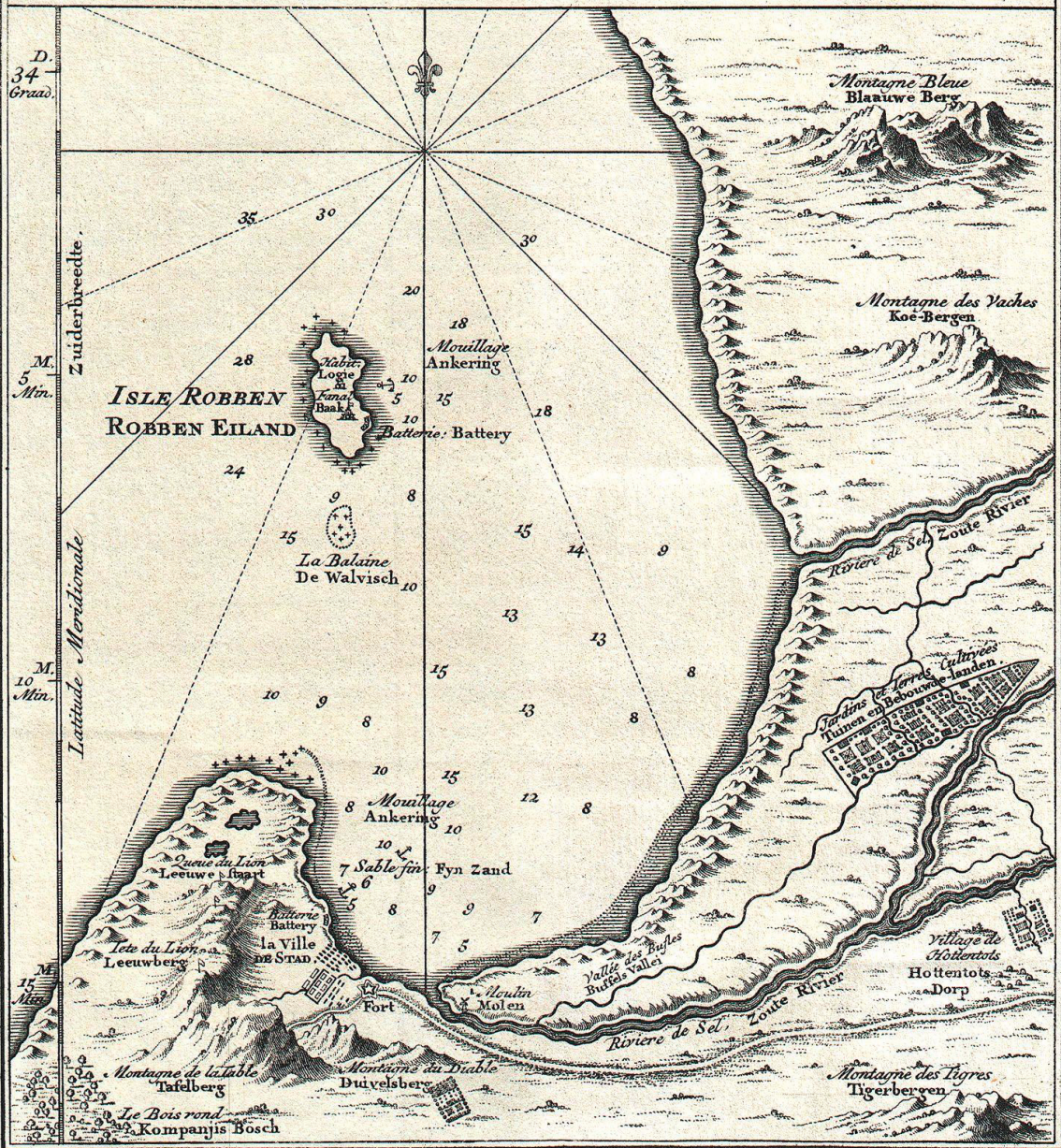
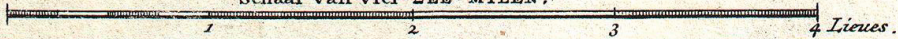
115 NA, VOC, 4191, f. 28, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 19 oktober 1753.

met de verkoop van hun producten aan de VOC, zij het tegen door de Compagnie vastgestelde prijzen. De Compagnie stimuleerde ook initiatieven om de economie van de Kaap te diversifiëren door het ontwikkelen van nieuwe cultures en het ontplooiën van mijnbouwactiviteiten, al leidden deze pogingen uiteindelijk meestal niet tot het gewenste resultaat.

Daarnaast werd er geld verdiend met commerciële activiteiten van particulieren; in het bijzonder de activiteiten van particulieren die goederen trachtten te slijten aan passerende VOC-schepen en buitenlandse schepen. De talrijke plakaten van de VOC met als doel particuliere handelsactiviteiten de kop in te drukken, wijzen erop dat deze op grote schaal werden ondernomen. Waarschijnlijk ging een deel van de landbouwproductie en de verkoop ervan buiten de Compagnie om.

In het volgende hoofdstuk zullen de goederenstromen van en naar de Kaap nader worden onderzocht, voor zover deze althans uit de bronnen van de Compagnie zelf in beeld gebracht kunnen worden. Daarbij gaat het in het bijzonder om het relatieve belang voor de Kaapse economie van de verversingsfunctie voor passerende schepen en het belang van de handelsrelaties met het VOC-imperium rondom de Indische Oceaan.

CARTE DE LA BAYE DE LA TABLE
 ET RADE DU CAP DE BONNE ESPERANCE
 Dressée sur Divers Manuscrits par N.B. Ing^r de la Marine.
 Echelle de Quatre Lieues Marines
 Schaal van vier ZEE-MYLEN.

J. v. Sijley delin.

KAART der TAFELBAAI en REE van KAAP de GOEDE HOOP,
 Geschikt op verscheide HANDSCRIFTEN, door N.B. Ingen^r des Franssen Zeevaards.

Hoofdstuk 3

**GOEDERENSTROMEN: VAN VERVERSING TOT
EXPORT**

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt duidelijk dat het idee van de Kaap als alleen verversingsstation geen recht doet aan de economische ontwikkelingen die in de achttiende eeuw in de Kaapkolonie plaatsvonden. De door de Kaapse boeren aan de Compagnie geleverde landbouwproducten werden voor een aanzienlijk deel gebruikt voor de uitvoer naar het imperium van de VOC in Azië. De Kaapse boeren verkochten hun landbouwoverschotten aan de VOC tegen vastgestelde prijzen. De Compagnie verscheepte deze vervolgens naar Azië. Daar werden de goederen tenslotte gebruikt voor de dagelijkse maaltijden van het personeel, zeelieden en soldaten van de VOC of werden ze door de laatste op openbare veilingen aan derden verkocht. Bij de Europese bevolking op Java, maar ook die van de andere VOC-bezittingen in Azië was een grote vraag naar producten zoals tarwe en wijn.

Het eerste onderdeel van dit hoofdstuk behandelt de verversings/bevoorradingfunctie van de Kaap. Duidelijk wordt wat voor goederen er aan passerende Compagnieschepen werden geleverd en wat de waarde van deze goederen was. Daarna worden de goederenstromen van de Kaap met Azië geanalyseerd, waarbij de volgende vragen beantwoord worden: Om wat voor goederen ging het en wat was de omvang van deze export- en importstromen? Vonden er belangrijke verschuivingen plaats in de loop van de achttiende eeuw? Ook wordt aandacht besteed aan de logistiek. Hoe werden de goederen van en naar de Kaap vervoerd? Voorts worden de handelsactiviteiten tijdens de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) besproken. Het belang daarvan wordt nog eens onderstreept doordat die in deze periode ondanks de Engelse blokkade gewoon doorgingen. Om het belang van de uitvoer van landbouwgewassen voor de Kaapse economie duidelijk te maken, wordt tenslotte een vergelijking gemaakt van de exportfunctie naar Azië met de levering van goederen aan passerende Compagnieschepen, met de verversingsfunctie.

De verversingsfunctie

De opdracht van de Heren XVII aan Jan van Riebeeck was om aan de Tafelbaai in zuidelijk Afrika een verversings/bevoorradingstation te stichten voor het scheepsverkeer tussen Europa en Azië. Gedurende de eeuwen daarna bleef de Kaapkolonie deze verversings- en bevoorradingfunctie vervullen voor de passerende Nederlandse Oost-Indiëvaarders en voor andere buitenlandse schepen. Gewoonlijk werden de Compagnieschepen in Nederland en Batavia bij hun vertrek voor de hele reis van goederen voorzien. Aan de Kaap hoefden alleen de noodzakelijkste verse producten ingeladen te worden.¹¹⁶ De vragen die hier aan de orde komen, zijn wat voor goederen de Kaap aan passerende schepen leverde en wat de waarde van deze goederen was? In dit onderzoek worden alleen de leveringen aan Compagnieschepen meegenomen. De leveringen aan buitenlandse schepen zijn buiten beschouwing gelaten omdat er

116 NA 4104, VOC, f. 121, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 27 oktober 1727.

uitsluitend onderzoek gedaan wordt naar de goederenstromen binnen het VOC-bedrijf/imperium. Ook is er te weinig adequaat cijfermateriaal voorhanden om de waarde van de leveringen aan buitenlandse schepen te bepalen. Bij de leveringen aan VOC-schepen is gebruikgemaakt van cijfermateriaal uit de bronnen (lijsten van verstrekt vlees en lijsten van passerende VOC-schepen) en literatuur (met name Van Duin/Ross en Sleigh).¹¹⁷ Uit de beschikbare gegevens blijkt dat het hier niet om echt grote bedragen gaat in vergelijking met het totale inkomen dat de VOC in de Kaapkolonie in de achttiende eeuw genereerde. Achtereenvolgens worden de leveringen van vlees, tarwe, wijn, peulvruchten (erwten en bonen), brandhout en groenten aan de Compagnieschepen behandeld.

Het aan de Compagnie geleverde vlees is voor de periode 1725-1776 vastgelegd in lijsten van de Kaapse administratie, de zogenaamde *Originele lijsten van 't verstrekte vleesch aan 's Comp. hospitaal, slaven logie en gepasseerde scheepen*. In deze lijsten zijn de namen van passerende Compagnieschepen opgenomen, waardoor een goed overzicht ontstaat van welk schip wat heeft ontvangen. De lijsten vermelden vier categorieën: geleverd schapenvlees, geleverd rundvlees en een naderhand verstrekte tweede levering van zowel schapen- als rundvlees. Met betrekking tot het geleverde vlees zijn de cijfers opgenomen zonder specificatie van aantallen of ponden. Mijn inschatting is dat het hier een levering in ponden vlees betreft en niet in aantallen beesten. De resoluties van de Politieke Raad, die gegevens bevatten over de periodieke verpachting van de vleesleveranties aan de Compagnie, wijzen in deze richting. Daarbij gebruikte men namelijk de volgende bewoordingen 'Het Pond geslagt, so Beeste (rund) als Schaape vleesch'.¹¹⁸ Ook de grote aantallen geleverd vlees die zijn opgenomen in de *Originele lijsten*, vaak in de tienduizenden, zijn een duidelijke aanwijzing voor een registratie in ponden. Het zou onmogelijk zijn geweest beesten in aantallen van tienduizenden aan passerende schepen te leveren, om de doodeenvoudige reden dat de schepen niet de capaciteit hadden om een dergelijk aantal levende beesten te vervoeren. Er kan dan ook met gerede zekerheid van uitgegaan worden dat het hier ponden betreft en geen levende beesten.

De ponden vermenigvuldigd met de duitprijs voor zowel 'beeste als schaape vleesch' voor het betreffende jaar leveren een interessant resultaat op. In de jaren 1725-1776 varieerden de jaarlijkse leveringen van vlees aan Compagnieschepen van f 10.000,- tot ruim f 26.000,-. Een uitzondering vormen de jaren 1742 en 1774, toen er slechts voor bedragen van respectievelijk f 5.321,- en f 6.644,- werd geleverd. Voor de meegenomen jaren bedroeg de levering van vlees aan passerende Compagnieschepen gemiddeld f 14.134,-.

117 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*; D. Sleigh, *Die buitenposte. VOC-buitenposte onder Kaapse bestuur 1652-1795* (Pretoria 1993).

118 CA, C 132, 100-103, Resolutie van de Politieke Raad, 1 februari 1754.

Hoofdstuk 3

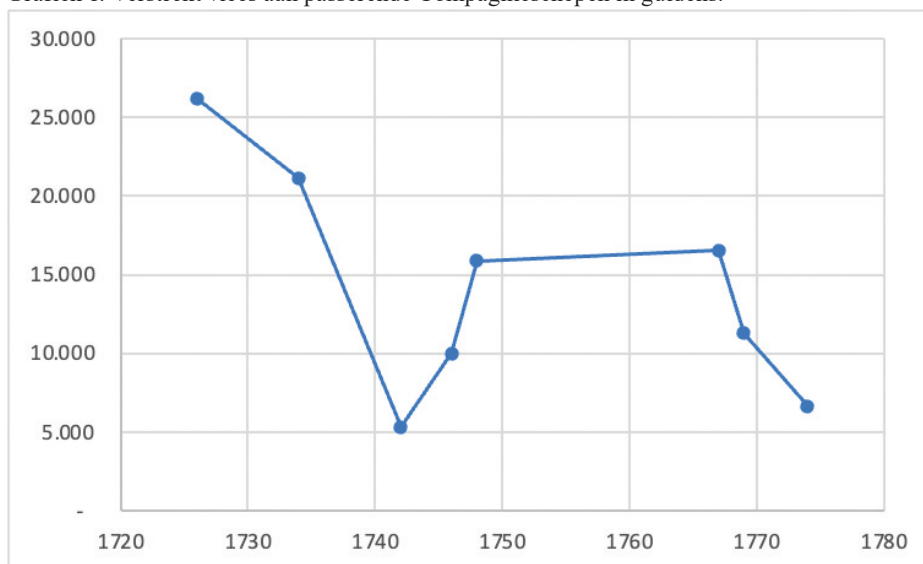
Tabel 2. Verstrekt vlees aan passerende Compagnieschepen in guldens.

(Alles in ponden “so beeste als schaaap vleesch” x de duitenprijs van het betreffende jaar)

(1 stuiver is 4 duiten - door de VOC gehanteerd - 1 gulden is 80 duiten)

Jaar	Rundvlees	Schapenvlees	Naverstrekt rundvlees	Naverstrekt schapenvlees	Totaal	Gulden
1726 ¹¹⁹	54.388	66.925	1.664	16.822	139.799	26.212
1734 ¹²⁰	93.320	53.610	4.175	2.616	153.721	21.137
1742 ¹²¹	46.655	26.382	6.924	5.176	85.137	5.321
1746 ¹²²	112.456	26.178	16.140	5.456	160.230	10.014
1748 ¹²³	108.916	52.684	14.318	5.686	181.604	15.890
1767 ¹²⁴	96.742	48.371	13.600	6.800	165.513	16.551
1769 ¹²⁵	53.391	106.782	13.744	6.872	180.789	11.299
1774 ¹²⁶	102.656	51.328	13.991	9.191	177.166	6.644

Grafiek 1. Verstrekt vlees aan passerende Compagnieschepen in guldens.

119 NA, VOC, 4101, f. 101, Originele Lijst van 't verstrekte vleesch aan 's comp: hospitaal, slaven-logie en gepasseerde scheepen in 1726.

120 NA, VOC, 4126, f. 961, Originele Lijst van 't verstrekte vleesch in 1734.

121 NA, VOC, 4155, f. 1807-1813, Originele Lijst van 't verstrekte vleesch in 1742.

122 NA, VOC, 4169, f. 1313-1320, Originele Lijst van 't verstrekte vleesch in 1746.

123 NA, VOC, 4177, f. 1035-1041, Originele Lijst van 't verstrekte vleesch in 1748.

124 NA, VOC, 4249, f. 178, Originele Lijst van 't verstrekte vleesch in 1767.

125 NA, VOC, 4257, f. 246, Originele Lijst van 't verstrekte vleesch in 1769.

126 NA, VOC, 4277, f. 250, Originele Lijst van 't verstrekte vleesch in 1774.

Tarwe werd in de achttiende eeuw in grote hoeveelheden aan passerende schepen geleverd. Voor de geleverde tarwe aan passerende schepen worden gegevens van Pieter van Duin en Robert Ross gebruikt. Zij gaan voor de achttiende eeuw uit van een gemiddelde levering van 40 mud per jaar aan passerende VOC- en buitenlandse schepen voor het bakken van (hard) brood.¹²⁷ Het aantal Compagnieschepen dat in de achttiende eeuw jaarlijks de Kaap aandeed, is bekend. Een aantal keren per jaar rapporteerden de Kaapse autoriteiten deze gegevens aan Nederland en de Hoge Regering in Batavia in de *Rolle van de aankomst en vertrek der schepen zo van de Comp: als van vreemde natiën Cabo de Goede Hoop*. In de jaren 1700-1749 deden gemiddeld 57 VOC-schepen per jaar de Kaap aan.¹²⁸ Dit betekent dat er in deze periode per jaar ongeveer 2.280 mud tarwe geleverd werd aan passerende VOC-schepen. De prijs van tarwe schommelde in de achttiende eeuw rond f 7,- per mud.¹²⁹ In deze jaren werd voor een bedrag van f 15.960,- aan tarwe meegegeven aan passerende Compagnie schepen. In de jaren 1750-1789 deden per jaar gemiddeld 51 VOC-schepen de Kaap aan.¹³⁰ Gedurende deze periode werd jaarlijks voor ongeveer f 14.280,- aan passerende Compagnieschepen uitgeleverd. In de achttiende eeuw (jaren 1700-1793) deden gemiddeld 54 Compagnieschepen per jaar de Kaap aan.¹³¹ Dit impliceert dat er 2.160 mud per jaar werden geleverd voor een bedrag van f 15.120,-. Zelfs als de levering van 40 mud tarwe aan buitenlandse schepen, waarvan de aantallen bekend zijn¹³², wordt meegenomen, blijven de bedragen voor tarweleveringen aan passerende schepen bescheiden.

Tabel 3. Geleverde tarwe aan Compagnieschepen in guldens.

(Uitgaand van een levering van 40 mud per schip en een tarweprijs van f 7,- per mud)

Jaar	Aantal VOC-schepen	Geleverde tarwe in guldens
1700	43	12.040
1720	67	18.760
1740	50	14.000
1760	60	16.800
1780	44	12.320
1793	53	14.840

Bron: Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 91, 127.

127 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 91

128 Ibidem, 127.

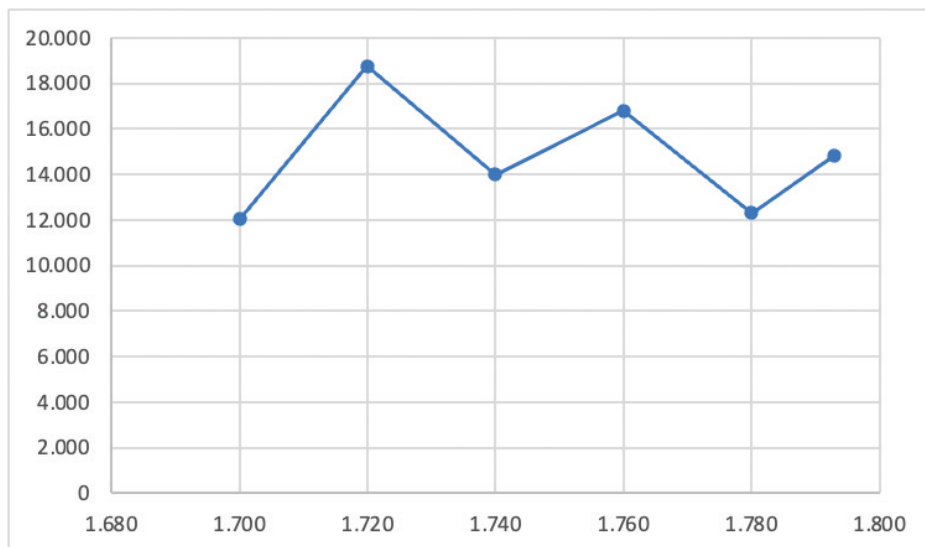
129 NA, 1.04.18.02, 10774 (1743), f. 30, f. 8,- per mud; 10778 (1754), f. 34, f 6,50,- per mud; 10787 (1766), f. 44, f 6,60 per mud; 10792(1776), f. 40, f 6,50 per mud; A.J. du Plessis, *Die geskiedenis van die graankultuur in Suid-Afrika, 1652-1752* (Kaapstad 1933).

130 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 127.

131 Ibidem.

132 Ibidem.

Grafiek 2. Geleverde tarwe aan passerende Compagnieschepen in guldens.

Ook werd er wijn geleverd aan passerende VOC-schepen. De waarde van wijnleveranties aan passerende Compagnieschepen is echter niet precies in de bronnen terug te vinden. Indirecte indicaties zijn er wel. Zo zijn er in de archieven gegevens over de inkomsten van de Compagnie door de verpachting van verkopen van moutbier, brandewijn, vaderlandse bieren en Kaapse wijnen (rode wijn) aan de meest biedende (zie p. 43).

Bekend is dat aan boord van een VOC-schip voornamelijk water en bier werd gedronken en soms een mutsje wijn, jenever of brandewijn.¹³³ Waarschijnlijk zijn er geen grote hoeveelheden wijn aan passerende Compagnieschepen geleverd. Het is nog wel de vraag of er vanuit Nederland voor de hele reis naar de Oost wijn (in dit geval Spaanse of Franse wijn) werd meegegeven en of er nog een suppletie in Kaapstad plaatsvond? Het laatste is waarschijnlijk het geval geweest. Bij de berekening van de waarde van de wijnleveranties aan passerende VOC-schepen moeten de volgende variabelen gebruikt worden: wijnconsumptie per bemanningslid, gemiddelde aantal bemanningsleden per schip, reisduur, prijs per legger wijn en het aantal VOC-schepen dat in de achttiende eeuw gemiddeld per jaar de Kaapse rede aandeed. Er zijn gegevens over de wijnconsumptie aan boord van een VOC-schip in de achttiende eeuw. Om de drie dagen ontvingen de bemanningsleden een mutsje wijn (150 cl.) op de zogenaamde vlees of spekdagen.¹³⁴ Dit

133 Folkert Anders, 'Aan boord van een VOC schip: Voedsel en drank', *Geschiedenis.nl*, <https://geschiedenis.nl/nieuws/artikel/3358/aan-boord-van-een-voc-schip-voedsel-en-drank> (geraadpleegd 8 juli 2022).

134 J. de Hullu, 'Op de schepen der Oost-Indische Compagnie' in: J.R. Bruijn en J. Lucassen eds., *Historische Studies van het Instituut voor Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht XLI* (Groningen 1980) 49-134, aldaar 125; NA, VOC, 4967B, Lijsten van victualiën en order op de rantsoenen voor de schepen, 1680, 1781; NA 4968, Lijsten van victualiën en order op de rantsoenen voor de schepen, 1695, 1791.

betekent een gebruik van ongeveer 350 cl. per week per bemanningslid. In Kaapstad werd dus met grote waarschijnlijkheid wijn aan schepen geleverd voor zowel de heenreis naar Batavia als de terugreis naar de Republiek. De heenreis van Kaapstad naar Batavia duurde gemiddeld drie maanden of dertien weken,¹³⁵ de terugreis van Kaapstad naar Nederland ongeveer vier maanden of zeventien weken. De gemiddelde reisduur van een schip dat Kaapstad aanded, bedroeg dus ongeveer 15 weken. Er wordt uitgegaan van een gemiddelde bezetting van 200 koppen per schip. Dit impliceert dat er ongeveer $200 \times 0,350 \times 15 = 1050$ liter wijn oftewel 2 leggers door de bemanning aan boord geconsumeerd werden. Aan de kapitein, stuurui en betalende passagiers werd waarschijnlijk meer wijn verschaft. Ik ga er dan ook vanuit dat er drie leggers wijn per schip, dat Kaapstad aanded, geleverd werden. In de achttiende eeuw (1700-1793) deden gemiddeld 54 Compagnieschepen per jaar Kaapstad aan.¹³⁶ Met een leggerprijs voor Kaapse (rode) wijn van ongeveer f 110,- in de achttiende eeuw¹³⁷ resulteert dit in een bedrag van f 17.820,- per jaar voor de levering van wijn aan passerende VOC-schepen.

De Kaap leverde ook erwten en bonen aan passerende Compagnieschepen. Dit gebeurde in de verhouding 3:1; bij vier mud peulvruchten werden drie mud erwten en één mud bonen uitgeleverd. In 1725 stelde de Politieke Raad van de Kaapkolonie de volgende quota vast, gerelateerd aan de grootte van een VOC-schip:

Tabel 4. Geleverde peulvruchten aan passerende Compagnieschepen in mud.

Grootte schip	Uitvarende schepen (naar Batavia)	Thuisvarende schepen (naar Nederland)
100 voet	4	5
130 voet	6	8
145 voet	7	9
160 voet	8	10

Bron: Sleight, *Die buitenposte*, 16.

Op basis van dit schema werden er ongeveer zeven mud peulvruchten aan een passerend Compagnieschip geleverd. De prijzen voor bonen en erwten waren in de achttiende eeuw respectievelijk ongeveer f 12,- per mud voor erwten en f 9,60,- per mud voor bonen, dus een gemiddelde prijs voor geleverde peulvruchten van f 11,40 ($3 \times f 12,- + 1 \times f 9,60$:

¹³⁵ De reisduur naar Indië werd aanzienlijk verkort door de zogenaamde Brouweroute. Dit was een vaarroute die schepen gebruikten om van Kaap de Goede Hoop naar Java te varen. De totale reisduur naar Indië verkorte van meer dan een jaar tot zes maanden bij ideale weersomstandigheden. De Nederlandse zeeman en ontdekkingsreiziger Hendrik Brouwer ontdekte de route in 1611. Vanaf Kaap de Goede Hoop zeilde hij zuidwaarts tot aan ongeveer de veertigste breedtegraad met zijn sterke westenwinden. Vandaar zeilde hij oostwaarts. Ter hoogte van Straat Sunda werd van richting veranderd en pal noordwaarts gezeild. Zie www.VOCsite.nl.

¹³⁶ Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 127.

¹³⁷ NA, 1.04.18.02, 10774 (1743), f. 30, f 120,- per legger; 10778 (1754), f. 34, f 112,- per legger; 10786 (1764), f. 61, f 113,- per legger; 10792(1776), f.40, f 107,- per legger; 10797 (1782), f. 34. f 107,- per legger.

4).¹³⁸ Gemiddeld deden in de achttiende eeuw 54 Compagnieschepen per jaar de Kaap aan.¹³⁹ Per jaar resulteert dit in het bescheiden bedrag van f 4.300,- (54 x 7 x 11,40) voor de levering van peulvruchten aan passerende schepen. Het betreft hier dus alleen Compagnieschepen. Over leveringen van peulvruchten aan buitenlandse schepen zijn geen cijfers beschikbaar.

De precieze waarde van de brandhoutleveranties aan passerende schepen is niet te achterhalen. De kombuis op een achttiende-eeuws schip had dagelijks een aanzienlijke hoeveelheid brandhout nodig. Brandhout was en is een schaars goed aan de Kaap en het was voor de Kaapse autoriteiten soms moeilijk aan de vraag naar hout te voldoen. Gewoonlijk voorzag Batavia de naar Nederland vertrekkende schepen voor de hele thuisreis van brandhout. Door schaarste aan hout op Java gebeurde dit echter niet altijd en werd aan de Kaapse autoriteiten gevraagd de schepen voor het tweede deel van de reis naar Nederland van hout te voorzien. Het hout dat aan passerende schepen geleverd werd, bestond grotendeels uit kreupelhout. In 1791 werd de levering van hout uitbesteed aan contractanten. In dat jaar nam Jan Mosters Janz. de verplichting op zich vanaf 1 september brandhout aan passerende schepen te leveren. In de Kaapse zomer kostte een karrevracht drie rijksdaalders en in de winter zes. Redenen voor de hogere prijs in de winter waren het moeilijk begaanbare pad naar de Simonsbaai en de slechte weersomstandigheden.¹⁴⁰ Het gaat hier om een kostenpost voor de VOC, in dit geval om een betaling van de Compagnie aan een particulier voor het sprokkelen en leveren van kreupelhout aan passerende schepen. Bij de waarde van het geleverd brandhout zal het niet om grote bedragen zijn gegaan.

De Kaapse autoriteiten leverden ook grote partijen groenten aan passerende schepen. De groenten die in 1721 aan de retourvloot onder leiding van commandeur Josef Lothen geleverd werden, bestonden uit wortelen, bieten, rapen, spruiten, kool, postelein en zuring. Later in de achttiende eeuw leverden ook de tuinen gelegen bij de buitenposten Rustenburgh, Nieuwland en Vishoek de nodige groenten.¹⁴¹ Ook hier geldt dat de precieze waarde van de geleverde groenten aan passerende schepen niet te achterhalen is en dat het waarschijnlijk niet echt om hoge bedragen gaat.

De beschikbare gegevens laten zien dat het met betrekking tot de levering van de verschillende goederen aan passerende Compagnieschepen niet om buitensporig hoge bedragen gaat. De waarde van de goederen die de VOC in de achttiende eeuw vanuit de Kaapkolonie naar haar Aziatisch imperium uitvoerde, was veel groter. Deze exporten worden hierna besproken.

138 NA, VOC, 4153, f. 215, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 15 maart 1743; NA, VOC, 4159, f.1218, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 15 april 1744.

139 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 127.

140 Sleight, *Die buitenposte*, 19-29; NA 4348, VOC, f. 1492, 1493, Condiitiën der besteeding van de leverantie van brandhout voor Comp. scheepen, augustus 1791.

141 Sleight, *Die buitenposte*, 11-13.

Exporten vanuit de Kaapkolonie

In het begin van de achttiende eeuw floreerde de kolonie. Er werden genoeg landbouwgewassen geproduceerd om in de behoeften van de Compagnie, de kolonisten en passerende schepen te voorzien. De Kaapkolonie was voor haar voedselvoorziening niet langer afhankelijk van (rijst)importen uit Java. Landbouwgewassen die de VOC niet voor eigen gebruik en bevoorrading van passerende Nederlandse en buitenlandse schepen nodig had, konden naar Azië en Nederland verscheept worden. Dit beleid had als gevolg dat de uitvoer van landbouwproducten zich in de loop van de eeuw ontwikkelde tot een belangrijke motor van de economie van de Kaapkolonie, waarvan zowel de Compagnie als de Kaapse boeren profiteerden.

Binnen het Aziatische VOC-imperium werd de Kaap de belangrijkste leverancier van Europese landbouwgewassen. Het gematigde klimaat stelde de ingezetenen van de kolonie in staat Europese akkerbouwproducten te verbouwen die goedkoop naar Azië konden worden verscheept, omdat ze gebruik konden maken van de laadcapaciteit van passerende VOC-retourschepen. Het beleid van de VOC was er dan ook op gericht zoveel mogelijk landbouwgewassen naar de Aziatische bezittingen te verscheppen.

In de achttiende eeuw was er sprake van een toenemende vraag naar tarwe vanuit Batavia en de andere Aziatische bezittingen van de VOC, voornamelijk Ceylon. De export was aan de aanbodzijde afhankelijk van goede oogsten in de Kaapkolonie. Aan de vraagzijde speelden behalve het aantal VOC-dienaren in het Aziatische imperium, de politieke situatie op Java en Ceylon en de transportcapaciteit een rol van betekenis. De oogsten aan de Kaap konden nogal fluctueren door grote droogte en insectenplagen, waardoor er in sommige jaren nauwelijks aanbod was. Java kende in de achttiende eeuw perioden van grote politieke onrust die de rijstaanvoer negatief beïnvloedde waardoor de vraag naar Kaapse tarwe steeg. Illustratief is de Chinese rebellie en de opstand van Javaanse vorsten in de jaren veertig van de achttiende eeuw. Soms ging een schip dat een grote lading voor Java of Ceylon aan boord had verloren. Hierdoor ontstond een groot tekort in deze gebieden, zodat aan de Kaapse autoriteiten werd gevraagd extra tarwe te verscheppen.

Gemiddeld voerde de Kaapkolonie in de periode 1700-1799 voor f 96.877,- per jaar aan goederen uit naar het imperium in Azië. De export naar Nederland was beduidend lager; die bedroeg in deze periode gemiddeld f 26.386,- per jaar. Om een goed beeld van de uitvoerstromen te krijgen, wordt hieronder de export van de VOC vanuit de Kaapkolonie naar de verschillende bestemmingen besproken. Achtereenvolgens wordt de uitvoer naar Batavia, Ceylon, Bengalen, Coromandel, Malabar en China behandeld.

Hoofdstuk 3

Tabel 5. Exporten van goederen vanuit de Kaapkolonie naar Azië en Nederland in Indische en Nederlandse gulden.¹⁴²

(Aangehouden wordt: voor de jaren 1702-1743 1 Indische gulden = 0,80 Nederlandse gulden, voor de jaren 1743 – 1768 1 Indische gulden = 0,8365 Nederlandse gulden, na 1768 1 Indische gulden = 1 Nederlandse gulden. Zie E. Jacobs, *Koopman in Azië*, 225-227).

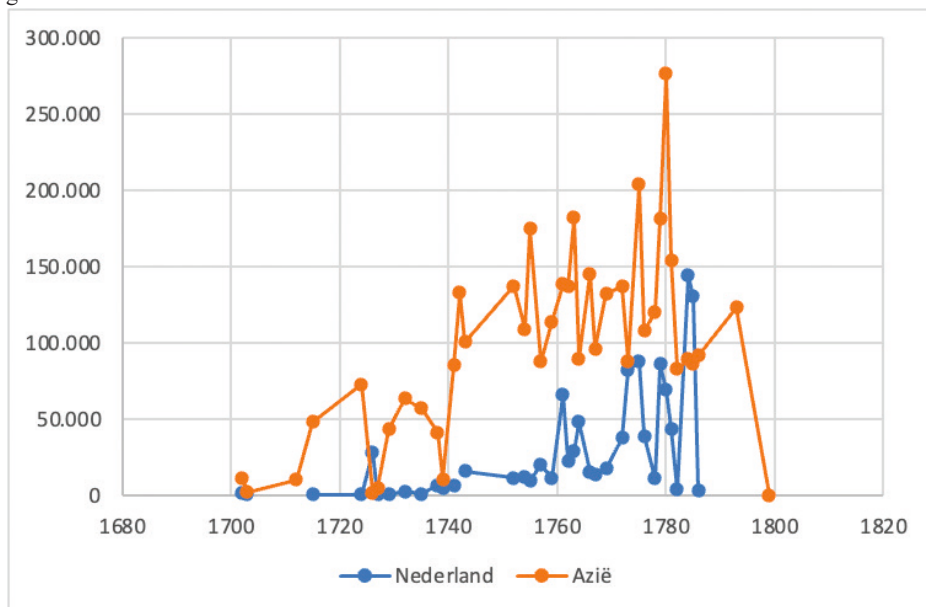
Jaar	Naar NL Indische gulden	Naar NL Ned. gulden	Naar Azië Indische gulden	Naar Azië Ned. gulden
1702	1.579	1.263	14.046	11.237
1703	1.302	1.042	2.651	2.049
1712			12.741	10.193
1715	694	555	60.139	48.111
1724	675	540	90.941	72.753
1726	34.751	27.801	2.056	1.645
1727	667	534	6.166	4.933
1729	524	419	54.245	43.396
1732	3.345	2.676	79.478	63.582
1735	1.028	822	71.141	56.913
1738	7.953	6.362	51.467	41.174
1739	6.177	4.942	13.064	10.451
1741	7.834	6.267	106.646	85.317
1742			166.065	132.852
1743	19.088	15.967	120.048	100.420
1752	13.666	11.432	164.141	137.304
1754	14.782	12.365	130.312	109.006
1755	11.446	9.575	208.864	174.715
1757	23.808	19.915	104.545	87.452
1759	13.687	11.449	136.009	113.772
1761	78.702	65.835	165.571	138.500
1762	27.115	22.682	163.699	136.935
1763	34.353	28.736	217.448	181.895
1764	57.533	48.126	106.890	89.413
1766	18.209	15.232	173.519	145.149

¹⁴² NA 1.04.18.02, gegevens Inventaris van het Archief Boekhouder-Generaal te Batavia; het betreft hier de jaren 1702 (10752), 1703 (10753), 1712 (10758), 1715 (10760), 1724 (10763), 1726 (10764), 1727 (10765), 1729 (10766), 1732 (10768), 1735 (10769), 1738 (10770), 1739 (10771), 1741 (10772), 1742 (10773), 1743 (10774), 1752 (10776), 1754 (10778), 1755 (10779), 1757 (10780), 1759 (10781), 1761 (10783), 1762 (10784), 1763 (10728), 1764 (10786), 1766 (10787), 1767 (10788), 1769 (10789), 1772 (10790), 1773 (10803), 1774 (10805), 1776 (10792), 1778 (10807), 1781 (10736), 1782 (10797), 1784 (10737), 1785 (10738), 1786 (10739), 1793/94 (10740), 1799 (10741).

Tabel 5. Voortgezet

Jaar	Naar NL Indische gulden	Naar NL Ned. gulden	Naar Azië Indische gulden	Naar Azië Ned. gulden
1767	15.830	13.242	114.869	96.088
1769	17.389	17.389	132.195	132.195
1772	37.506	37.506	136.895	136.895
1773	82.480	82.480	88.132	88.132
1775	87.601	87.601	203.763	203.763
1776	38.717	38.717	107.766	107.766
1778	10.813	10.813	120.063	120.063
1779	86.072	86.072	181.695	181.695
1780	68.952	68.952	276.330	276.330
1781	43.652	43.652	154.142	154.142
1782	3.799	3.799	82.921	82.921
1784	143.883	143.883	89.383	89.383
1785	130.403	130.403	85.845	85.845
1786	2.800	2.800	91.511	91.511
1793			123.105	123.105
1799			2.950	2.950

Grafiek 3. Exporten van goederen vanuit de Kaapkolonie naar Azië en Nederland in Nederlandse gulden.

Naar Batavia: landbouwproducten

Het overgrote deel van de tarwe-export naar Azië was bestemd voor Batavia. In de jaren 1700-1720 was er al ruimte voor de Kaapse autoriteiten om te exporteren. De tarwe-opbrengsten werden door de VOC in Kaapstad in de eerste plaats aangewend voor eigen gebruik (garnizoen, hospitaal, VOC-personeel) en voor de levering aan passerende schepen. In de eerste twee decennia van de achttiende eeuw telde het garnizoen ongeveer 500 man die ongeveer 1.000 mud tarwe per jaar nodig hadden.¹⁴³ In de jaren 1700-1720 deden jaarlijks gemiddeld ruim 70 Compagnie- en buitenlandse schepen¹⁴⁴ de Kaap aan waarvoor een kleine 3.000 mud¹⁴⁵ benodigd was. De tarweproductie in die periode was gemiddeld 10.413 mud per jaar.¹⁴⁶ Dit impliceert dat er tarwe geëxporteerd kon worden. Die uitvoer gebeurde ook, zij het in beperkte mate. In 1706 exporteerde de Kaapkolonie 1.400 mud granen¹⁴⁷, in 1713 2.769 mud en in 1718 6.563 mud. Gemiddeld exporteerde de Kaapkolonie in de jaren 1706-1719 3.700 mud tarwe naar Azië,¹⁴⁸ waarvan het overgrote deel dus naar Batavia ging.

De autoriteiten in Batavia zaten echter niet altijd op Kaapse tarwe te wachten. Tarwe kon in Bengalen en Surat veel goedkoper ingekocht worden. In het begin van de achttiende eeuw lagen de prijzen in Surat en Bengalen op ongeveer zes gulden per mud, terwijl voor de Kaapse tarwe acht en een halve gulden per mud betaald moest worden.¹⁴⁹ Het probleem was echter dat voor de tarwe uit Bengalen en Surat aparte schepen ingezet moesten worden, terwijl voor de Kaapse tarwe gebruik gemaakt kon worden van passerende retourschepen. Hierdoor bleef het aantrekkelijk voor de Hoge Regering om duurder graan uit de Kaapkolonie te importeren. De tarwebestellingen van de Hoge Regering bij het Kaapse gouvernement waren in de eerste twintig jaar van de achttiende eeuw bescheiden en mochten niet worden overschreden. Herhaaldelijk lezen we in de briefwisseling tussen de Hoge Regering en het gouvernement in Kaapstad dat er niet meer graan vanuit de Kaapkolonie verscheept mocht worden dan jaarlijks werd besteld. Toch gebeurde dit regelmatig. In Batavia moesten dan de (vaak overjarige en bedorven) overschotten van Kaapse tarwe geveild worden. Ze brachten echter nauwelijks iets op. De geleden verliezen werden soms door de Hoge Regering bij het Kaapse gouvernement in rekening gebracht. In 1714 bijvoorbeeld bracht de Hoge Regering de Kaapse autoriteiten f 2.096,- in rekening voor een partij van 35 lasten (648 mud) overjarige tarwe die met de fluit de *Oude Zijp* naar Batavia waren verscheept.¹⁵⁰

143 Du Plessis, *Die geskiedenis van die graankultuur in Suid-Afrika, 1652-1752*, 99.

144 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 127.

145 Gebaseerd op een inname van 40 mud per schip.

146 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 133.

147 NA, VOC, 4054, f. 1070, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 24 juni 1706.

148 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 129.

149 Du Plessis, *Die geskiedenis van die graankultuur in Suid-Afrika, 1652-1752*, 100.

150 NA, VOC, 4072, f. 102, 103, Copie missive Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 12 oktober 1714.

In de jaren 1720-1739 was er sprake van een lichte daling in de uitvoer van tarwe. In deze jaren bestelde de Hoge Regering jaarlijks 200 à 300 lasten (3.700 à 5.550 mud) in Kaapstad. Een uitzondering vormt 1729. In dat jaar verzocht gouverneur-generaal Dierderik Durven vanwege de kleine graanvoorraad en een schaarste aan rijst op Java boven op de normale bestelling van 300 lasten nog eens 200 lasten tarwe extra te verschepen.¹⁵¹ In 1739 exporteerde de Kaapkolonie geen tarwe naar Batavia. Oorzaak was een slechte oogst. De opbrengst was zo gering dat de Kaapse autoriteiten vreesden dat ze zelfs niet in de behoeften van de kolonie konden voorzien. Als gevolg hiervan werd de uitvoer van tarwe naar Batavia stopgezet.¹⁵² Gemiddeld exporteerde de Kaapkolonie in de jaren 1720-1739 een kleine 3.400 mud¹⁵³ naar Azië, waarvan wederom het overgrote deel naar Batavia ging. De daling ten opzichte van de graanexporten in de jaren 1706-1719 is te verklaren doordat er over een aantal jaren geen gegevens beschikbaar zijn en het feit dat er in de jaren 1726, 1727 en 1739 helemaal geen exporten plaatsvonden.¹⁵⁴

Ook in 1740 werd er vanwege een misoogst geen tarwe geëxporteerd. De autoriteiten in Kaapstad gingen in dit jaar over tot het weer importeren van rijst uit Java.¹⁵⁵ Het stoppen van de uitvoer van tarwe naar Batavia in 1739 en 1740 stemde de Hoge Regering in Batavia niet vrolijk. Ze benadrukte in haar brieven het grote gebrek aan tarwe in de VOC-hoofdplaats.¹⁵⁶ Op Java was de politieke situatie na 1740 uiterst instabiel vanwege rebellerende Chinezen en een oorlog met de vorst van Mataram in het midden van het eiland. De rijstaanvoer kwam hierdoor ernstig in gevaar. Gouverneur-generaal Adriaan Valckenier schreef in 1742 aan de Kaapse gouverneur Hendrik Swellengrebel dat ofschoon de situatie in Java enigszins verbeterd was, hij nog verre van zeker was of er voldoende rijst zou worden geleverd door de lokale regenten. Hij vroeg dan ook de Kaapse autoriteiten alles in het werk te stellen om de benodigde tarwe te verschepen.¹⁵⁷ Ditmaal was het geen enkel probleem voor de VOC in Kaapstad om aan dit verzoek te voldoen. De oogsten in 1741, 1742 en 1743 waren overvloedig en de Kaapkolonie exporteerde in deze jaren grote hoeveelheden graan naar Batavia. In 1741 bijvoorbeeld werden in opdracht van gouverneur Swellengrebel 1.000 lasten (18.500 mud) tarwe naar Batavia verscheept. Hij verwachtte de Hoge Regering nogmaals van een grote

151 NA, VOC, 4111, f. 141, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 14 oktober 1729.

152 NA, VOC, 4144, f. 96, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 13 december 1740.

153 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 129.

154 Ibidem.

155 NA, VOC, 4144, f. 96, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 13 december 1740.

156 NA, VOC, 4140, f. 137, 138, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 6 november 1739.

157 NA, VOC, 4152, f. 1627, 1628, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 10 februari 1742.

hoeveelheid tarwe te kunnen voorzien ‘gemerkt de leverantie van die korl in ’t Comp. magazijn nog niet ophoud, maar na alle schijn nog eenigen tijd sal blijven continueeren’.¹⁵⁸

De vraag naar tarwe vanuit Java bleef daarna groot. De aanvankelijk op aanbeveling van gouverneur-generaal Gustaaf Willem van Imhoff doorgevoerde verlaging van de tarweprijs (zie p. 13) werd ongedaan gemaakt. De belangrijkste reden hiervoor was de geslonken tarwevoorraad op Java. De Hoge Regering durfde de graanprijs niet op een laag niveau te houden om de graanaanvoer vanuit de Kaapkolonie veilig te stellen.¹⁵⁹ In 1745 verzocht gouverneur-generaal Van Imhoff aan gouverneur Swellengrebel vanwege de beperkte tarwevoorraad jaarlijks 1.000 lasten (18.500 mud) tarwe naar Batavia te verscheppen. Op Java zou de Kaapse tarwe gemakkelijk geabsorbeerd kunnen worden. Volgens Van Imhoff zouden 1.200 à 1.300 lasten (22.200 à 24.050 mud) tarwe door de Europese bevolking op Java geconsumeerd kunnen worden ‘na de tegenwoordige schicking der spijsinge van het garnisoen en scheepsvolk’.¹⁶⁰ Er werden in die jaren dan ook aanzienlijke partijen tarwe naar Azië verscheept.¹⁶¹ Een uitzondering vormde 1748. Vanwege de kleine voorraad en de grote consumptie door een aanwezig Engels vlooteskader in Kaapstad in het kader van een nieuw Brits offensief tegen de Fransen in India, werden in dat jaar maar 307 lasten (5.680 mud) tarwe naar Batavia verscheept.¹⁶² Het gevolg was dat daar in 1749 een nijpend tekort aan tarwe ontstond. De Hoge Regering verzocht dan ook dringend de nodige tarwe te verscheppen vanwege het grote gebrek aan tarwe bij de Europese burgerbevolking, het garnizoen en de schepen van de Compagnie. Ze dreigde zelfs het graan van elders te betrekken.¹⁶³ Gemiddeld bedroeg de uitvoer van Kaapse tarwe naar Azië in de jaren 1740-1750 9.400 mud,¹⁶⁴ waarvan het leeuwendeel bestemd was voor Batavia. Het betekende bijna een verdrievoudiging van de export ten opzichte van die in de jaren 1720-1739.

Ook in de jaren erna bleef de behoefte aan tarwe bij de Nederlandse gemeenschap in Azië groot. In de jaren 1751-1770 werd gemiddeld 11.791 mud per jaar naar Azië uitgevoerd.¹⁶⁵ In de jaren 1772-1780 werd gemiddeld 18.970 mud naar Azië en Nederland

158 NA, VOC, 4148, f. 45, 46, Originele missive van Gouverneur Hendrik Swellengrebel aan Gouverneur en Raad te Cabo, 15 maart 1742.

159 NA, VOC, 4163, f. 2082, 2083, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 31 december 1744.

160 NA, VOC, 4166, f. 1212, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 31 december 1745.

161 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 129.

162 NA, VOC, 4173, f. 1439, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 15 juni 1748.

163 NA, VOC, 4180, f. 1316, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 25 november 1749.

164 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 129.

165 G. McCall Theal, *History of Africa South of the Zambesi from the Settlement of the Portuguese at Sofala in September 1505 to the Conquest of the Cape Colony by the British in September 1795* III (Londen 1897) 163.

geëxporteerd¹⁶⁶, waarvan 14.419 mud naar Azië.¹⁶⁷ Om de aanvoer zeker te stellen, verzocht de Hoge Regering in 1772 de tarwe in het vervolg niet alleen per provisiesschip naar Batavia te verschepen, maar ook zakken te verdelen over de retourschepen die hun reis van Kaap de Goede Hoop vervolgden naar Azië.¹⁶⁸ Het verloren gaan van provisiesschepen (zie p. 65, 66) en retourschepen was hier een belangrijke overweging. Een goed voorbeeld is het retourschip de *Jonge Thomas* dat in 1773 met 148 lasten (2.738 mud) tarwe aan boord verging, waardoor er weer eens een tarwetekort in Batavia ontstond. Het gevolg was dat de Hoge Regering verzocht met spoed 850 lasten (15.725 mud) tarwe te verschepen met het provisiesschip *'t Huijs te Bijweg* en met schepen uit Nederland die Kaapstad aandeden.¹⁶⁹

Tijdens de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) bleef de Kaap tarwe naar Azië exporteren, zij het niet in de grote hoeveelheden van de jaren ervoor. Ook daarna werden niet die grote hoeveelheden uitgevoerd van voor de Vierde Engelse Oorlog. Voor het jaar 1788 gaf dispensier Van Schoor een planning af van de benodigde tarwe. De Compagnie zou voor eigen gebruik ongeveer 18.000 mud nodig hebben. De bedoeling was dat er ruim 16.000 mud naar Batavia en Ceylon verscheept werd.¹⁷⁰ In werkelijkheid werden er in 1788 maar 9.430 mud tarwe naar Batavia verscheept.¹⁷¹ Als belangrijkste reden hiervoor noemde gouverneur Cornelis Jacob van der Graaff het afstaan 'aan vreemden (...) van parthijen brood en meel' waarover de Heren XVII hun ongenoege uitten.¹⁷² Mogelijk betrof het hier de illegale verkoop van brood en meel door Compagniedienaren aan opvarenden van buitenlandse schepen. In de jaren 1785-1793 werd er gemiddeld 4.500 mud naar Azië verscheept,¹⁷³ waarvan het overgrote deel wederom naar Batavia.

De conclusie is dat er na 1720 met betrekking tot tarwe in het algemeen sprake was van een aanbiedersmarkt. De vraag van de autoriteiten in Azië was groter dan de verschepingen vanuit de Kaapkolonie. Oorzaken waren slechte oogsten, zoals in 1739 en 1740, logistieke problemen, zoals het vergaan van provisie- en retourschepen, boeren die niet voldoende konden of wilden leveren en mogelijk ook corrumperende activiteiten van Compagniedienaren.

166 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 129. De graanoogst aan de Kaap was in deze jaren zo groot dat er tarwe naar Amsterdam verscheept kon worden als aanvulling op het geïmporteerde Poolse koren. Zie R. Ross, 'The Cape of Good Hope and the world economy, 1652-1835' in: R. Elphick and H. Giliomee eds., *The Shaping of South African Society, 1652-1835* (Cape Town 1989) 243-280, aldaar 254.

167 Theal, *History of Africa South of the Zambesi*, 165.

168 NA, VOC, 4268, f. 74, 75, Brief van Generaal & Raden aan pro interim Gouverneur en Raad te Cabo, 20 oktober 1772.

169 NA, VOC, 4273, f. 84, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 26 oktober 1773.

170 NA, VOC, 4331, f. 369, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 31 januari 1788.

171 Ibidem, f. 334.

172 Ibidem, f. 333.

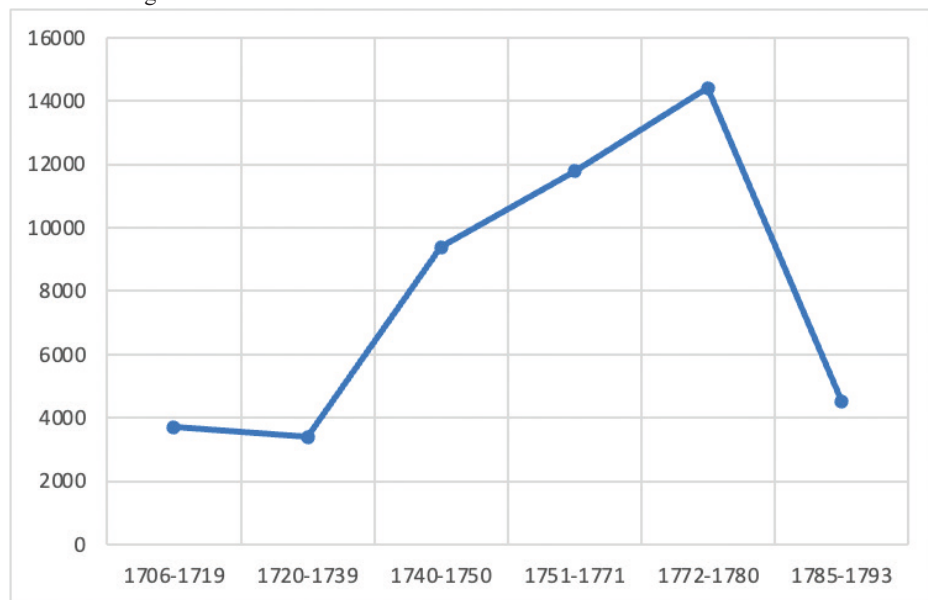
173 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 129.

Tabel 6. Uitgevoerde tarwe naar Azië in mud.

Jaren	Mud gemiddeld per jaar
1706-1719	3.700
1720-1739	3.400
1740-1750	9.400
1751-1771	11.791
1772-1780	14.419
1785-1793	4.500

Bron: Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth century*, 129; Theal, *History of Africa South of the Zambesi*, 163, 165.

Grafiek 4. Uitgevoerde tarwe naar Azië in mud.

Een tweede belangrijk exportproduct naar Batavia was wijn. De Kaapkolonie produceerde verschillende soorten wijnen. In een opgave van gouverneur Joachim van Plettenberg uit 1779 lezen we dat behalve de beroemde Constantiawijn, witte wijn (geperst uit de groene druif), rode en witte Muscadet, witte steenwijn en Kaapse Madeira geproduceerd werden.¹⁷⁴ Kaapse wijnen verdrongen in de achttiende eeuw de uitvoer van de veel duurdere Franse wijnen naar Azië. Wederom speelden hier transportkosten een rol. Daarnaast was er gezien de kortere reis minder kans op bederf. In de jaren 1754-1770 bedroeg de wijnuitvoer naar Batavia gemiddeld 327 leggers per jaar. In de jaren 1770-

174 NA, VOC, 4289, f. 135, Originële missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 2 februari 1779.

1780 nam de uitvoer iets af tot gemiddeld 290 leggers per jaar.¹⁷⁵ In de briefwisseling uit die tijd tussen de autoriteiten in Kaapstad en die in Nederland en Batavia werd veelvuldig geklaagd over de kwaliteit van de Kaapse wijnen. De uitgevoerde wijn zou niet altijd van een goede kwaliteit zijn. Gouverneur-generaal Van Imhoff vroeg bijvoorbeeld in 1748 aan het Kaaps bestuur de ladingen van naar Batavia te verscheppen wijnen grondig te controleren omdat er bij een eerder ontvangen partij van 84 leggers negen bedorven waren geweest. Ook de verscheepte Constantiawijn was van dubieuze kwaliteit; van de twee verscheepte leggers was er één doorgeslagen.¹⁷⁶ De slechte kwaliteit van de uitgevoerde wijn naar zowel Nederland als naar Azië leverde ook grote ergernis op bij de bewindhebbers in Nederland. Ook zij klaagden bij de autoriteiten in Kaapstad. Het gevolg van deze serieuze klachten was dat gouverneur Rijk Tulbagh in 1759 keldermeester Jan Fredrik Tiemendorff opdracht gaf schriftelijk te rapporteren hoe het met de inkoop, behandeling en afschepping van wijnen in Kaapstad gesteld was. Volgens het rapport van Tiemendorff werden er alleen maar goede wijnen in de Kaapse pakhuizen opgeslagen. Naar Azië en Nederland zouden de beste wijnen van de kolonie met een ouderdom van minstens twee jaar worden verscheept. Tiemendorff schreef verder dat er geen versnijding of vermenging van de wijn plaatsvond en dat het pakhuispersoneel bij inschepping van de wijnen een lijst van namen van leveranciers opstelde. Indien een partij dan niet van de vereiste kwaliteit bleek te zijn, kon de leverancier worden achterhaald en aangesproken. Keldermeester Tiemendorff concludeerde in zijn rapport dat de kwaliteit van de Kaapse wijnen door de genomen maatregelen aanzienlijk verbeterd was. Als voorbeeld noemde hij een partij van vijf leggers rode wijn die in 1756 door lekkage van het schip de *Liefde* noodgedwongen vier maanden in een tent op het strand had gelegen. Na terugkeer van de *Liefde* in Kaapstad bleek de partij nog steeds van uitstekende kwaliteit te zijn.¹⁷⁷ Of de kwaliteit van de uitgevoerde wijnen in de achttiende eeuw daadwerkelijk verbeterde, is de vraag. De directeur te Bengalen klaagde nog in 1777 over het bederf van drie leggers en vijftien halve amen wijn. De oorzaak van het bederf was volgens hem niet te achterhalen. Hij stelde dan ook voor bij afschepping van de wijnen in Kaapstad de nodige monsters te nemen.¹⁷⁸

De Kaapkolonie verscheepte in de tweede helft van de achttiende eeuw ook boter, gort, talkvet en spek naar Batavia. In een brief uit 1753 verzocht gouverneur-generaal Jacob Mossel aan gouverneur Tulbagh om jaarlijks boter naar Batavia verscheppen.¹⁷⁹ In een daaropvolgende bekendmaking vroeg de Kaapse gouverneur de boeren die bereid waren boter aan de Compagnie te leveren, zich te wenden tot agent Hendrik Moller.

175 NA, 10774-10799, Dagregisters.

176 NA, VOC, 4174, f. 108, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 2 augustus 1748.

177 NA, VOC, 4214, f. 1056-1058, Copie authentique berigt van den keldermeester Jan Frederik Tiemendorff nopens het inslaan, behandelen en afscheppen der van hier versondene wijnen, 27 maart 1759.

178 NA, VOC, 4286, f. 170, Copie brief van Directeur en Raad te Bengalen aan de Gouverneur en Raad te Cabo, 12 november 1777.

179 NA, VOC, 4191, f. 28, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 19 oktober 1753.

De boeren dienden aan Moller op te geven hoeveel ze wilden leveren tegen welke prijs en op welk tijdstip.¹⁸⁰ Er was dus sprake van een aanbiedersmarkt. De Kaapse boeren bepaalden de prijs en de leveringscondities. Al in 1755 besloten de Kaapse gouverneur en raad daarom de boterleverantie jaarlijks te verpachten aan de minst biedende¹⁸¹, zoals we eerder zagen bij de leveringen van vlees. De boter werd in vaatjes naar Batavia vervoerd en vond daar gretig aftrek bij de Europese burgers. De vraag naar boter in Batavia was zo groot dat in 1763 de levering aan opvarenden van buitenlandse schepen verboden werd.¹⁸² Voor de Compagnie was de marge op de handel in boter aanzienlijk. In 1762 betaalde de Bataviase burger de prijs van twaalf stuiver per pond die de burgers volgens gouverneur-generaal Petrus Albertus van der Parra zich 'nolens volens getroosten, te meer 't nog beter geweest is duure boter als in 't geheel niets van dat noodzakelijk zuijvel te bekoomen'.¹⁸³ In 1762/63 kocht de Compagnie boter in voor acht stuivers per pond.¹⁸⁴ In de tweede helft van de achttiende eeuw verscheepte de VOC grote hoeveelheden boter naar Batavia, variërend van 2.000 tot 50.000 pond per jaar.¹⁸⁵

De Kaap exporteerde kleine hoeveelheden gort naar het imperium. Gort is gepelde gerst en wordt vooral gebruikt als basis voor gortepap en watergruwel. Tot het begin van de twintigste eeuw werd gort in Nederland nog gebruikt als maaltijdbasis. Gerst werd vroeger met pelmolens tot gort gepeld. De Kaapkolonie beschikte over een gortmolen, gelegen bij de Zoute Rivier. Deze molen had maar een maximale productie van 1.000 mud per jaar ondanks het feit dat er voldoende wintergerst voorhanden was. Een vergelijkbare molen in Nederland pelde toentertijd wel 4.000 mud gerst per jaar. De reden van de geringe productie van de Kaapse molen was de harde schil van het Kaapse gerst.¹⁸⁶ In 1777 werd in opdracht van het Kaaps bestuur een nieuwe molen gebouwd in de buurt van de Compagnietuinen. De in onbruik geraakte molen en de daarbij behorende bouwvallige opstallen werden voor een bedrag van 700 rijksdaalders geveild.¹⁸⁷ De capaciteit van de nieuwe molen was waarschijnlijk aanzienlijk groter dan die van de oude. Mogelijk kon het Kaapse gouvernement hierdoor gort naar Batavia uitvoeren. Het ging hier niettemin om zeer bescheiden hoeveelheden, variërend van twee à vijftien mud per jaar.¹⁸⁸

Talkvet werd in grote hoeveelheden uitgevoerd naar het imperium. In vroegere tijden werd talkvet geproduceerd uit dierlijke vetten (staart- en niervet van runderen).

180 Jeffreys en Naudé, *Kaaps Plakkaatboek*, II, 247, 24 december 1753.

181 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, III, 7, 7 januari 1755.

182 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek*, III, 33, 15 januari 1763.

183 NA, VOC, 4229, f. 30, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 18 oktober 1762.

184 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakkaatboek* III, 50, 26 april 1763.

185 NA, 10774-10799, Dagregisters.

186 NA, VOC, 4191, f. 53, 54, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 1 februari 1754.

187 NA, VOC, 4283, f. 88, 89, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 1 maart 1777.

188 NA, 10774-10799, Dagregisters.

In de achttiende eeuw werd dit smeervet onder andere op schepen gebruikt voor het beschermen van ijzeren kettingen. Op de werven van de VOC in Batavia was een grote vraag naar talkvet. Batavia bestelde in de orde van grootte van duizenden ponden per jaar bij de Kaapse autoriteiten. In de jaren 1772-1780 voerde de Kaapkolonie gemiddeld 10.482 pond per jaar naar Batavia uit.¹⁸⁹ Om aan deze vraag te kunnen voldoen, verhoogde gouverneur Van Plettenberg in 1780 de prijs van de door boeren te leveren talkvet naar zeven rijksdaalders per 100 pond. Tevens verbood hij de boeren nog enig talkvet aan opvarenden van buitenlandse schepen te leveren.¹⁹⁰

Bij gebrek aan koelfaciliteiten exporteerde de Kaapkolonie maar kleine hoeveelheden vlees maar het imperium; het betrof voornamelijk spek en vet. Voor de tweede helft van de achttiende eeuw zijn er cijfers bekend; het gaat vaak om minder dan 10.000 pond per jaar voor exporten naar Azië. Een uitzondering vormt het jaar 1783 toen er 42.960 pond werd uitgevoerd.¹⁹¹ Een verklaring voor dit relatieve hoge cijfer is niet terug te vinden in de bronnen.

De markt voor Kaapse landbouwproducten in Batavia

Zoals we hebben gezien, exporteerde de Kaapkolonie in de achttiende eeuw grote partijen tarwe, wijn, boter en andere landbouwproducten naar Batavia en Ceylon. Europees voedsel vormde vaak de dagelijkse maaltijd voor de Europese bevolking in het Aziatische imperium van de VOC.

Het boek *Oud Batavia* (1922) van Frederik de Haan geeft inzicht in de leef- en eetgewoonten van de Europese gemeenschap op Java in de achttiende en negentiende eeuw. De Nederlandse gemeenschap had een voorkeur voor vaderlandse etenswaren. Op de menukaart van de Europese burger stonden zaken als brood, vlees (ham en spek), kool, worteltjes, oesters en later ook aardappels. Groenten werden in de bovenlanden van Batavia verbouwd. Ook de aardappel was lokaal te verkrijgen en werd na de aanleg van de tuinen bij Tjipanas in 1746 algemeen door de Europese bevolking gegeten.¹⁹² Rijst was volgens De Haan voor de mindere man (soldaten en zeelieden) en werd vaak geconsumeerd in de vorm van grobbejak, een soort rijstebrij met suiker, tamarinde, arak en specerijen. De rijsttafel kwam bij de Europese bevolking van Batavia pas in de negentiende eeuw in zwang. Bij de hoofdmaaltijd scheen rijst minachtend te zijn beschouwd als een onbeduidend voorgerecht en als een concessie aan de lokale gewoonten.¹⁹³

Er werd flink gedronken. De Europese bovenlaag dronk volgens De Haan elke dag ‘hunne flesch (wijn) en nog wat bier en andere hartversterkinge’. Met name aan tafel werd

189 Theal, *History of Africa South of the Zambesi*, 165.

190 Jeffreys en Naudé, *Kaaps plakaatboek* III, 114, 115, 23 januari 1781.

191 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape colony in the Eighteenth Century*, 131.

192 F. de Haan, *Oud Batavia. Gedenkboek uitgegeven door het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen naar aanleiding van het driehonderdjarig bestaan der stad* deel 2 (Batavia 1922) 126.

193 Ibidem.

er stevig geschonken. Was er bezoek, dan bracht de gastheer bij elk glas een toast uit, ‘vooral om de saaiheid van het discours wat te maskeren’. Bij officiële diners hoorde een aantal vaste toasten, vaak begeleid door kanonschoten. De algemene drankzucht werd nog verder in de hand gewerkt door het idee dat alcohol preventief werkte tegen koorts en malaria. Exemplarisch voor het drankgebruik is dat de weduwe van de geheelonthouder gouverneur-generaal Van der Parra (1761-1775) bij haar overlijden 4.500 flessen wijn en 10.000 flessen bier naliet.¹⁹⁴

In Batavia bakte men van oudsher brood. Bij de Europese bevolking stond dat vaak op tafel. Tarwe werd aanvankelijk uit Bengalen, Japan en Surat aangevoerd. In de achttiende eeuw kwam tarwe, zoals we gezien hebben, vooral uit de Kaapkolonie. In 1642 bepaalde de Compagnie het gewicht, kwaliteit en de prijs van het brood. In 1654 werd broodbakken het monopolie van de Compagnie, die het recht tot bakken verpachtte aan een aantal bakkers. Gaandeweg kwam het aantal bakkers in Batavia op twaalf uit. Omdat broodbakken geen vrij beroep was, ondervonden zij geen concurrentie. Het monopolie van de Compagnie werkte echter verlamdend op het arbeidsethos van de bakkers. Allereerst moest een bakker zijn tarwe bij de Compagnie kopen tegen een prijs die de laatste bepaalde. Daarna was hij verplicht gebruik te maken van de korenmolen van de Compagnie. Vervolgens moest er brood van een bepaald gewicht en bepaalde kwaliteit worden gebakken, dat verkocht moest worden tegen een door de Compagnie vastgestelde prijs. Gedurende meer dan een eeuw hield de Compagnie de prijs van een witbrood van elf ons op tien cent.¹⁹⁵

De tarwe werd aanvankelijk met handmolens gemalen, totdat Jaques de Bollas en Pierre des Banc in 1655 een door waterkracht gedreven tarwemolen ontwierpen. De korenmolen van de Compagnie bij Fort Batenburg gebruikte deze techniek. Deze molen bezat het monopolie van de meelleverantie in Batavia en werd vanaf 1659 door de Compagnie verpacht. In 1738 sloot het stadsbestuur de molen en veranderde de vroegere zijderederij *Kent de Tijd* in een korenmolen. Vanwege de grote vraag naar meel nam de Compagnie de korenmolen bij Fort Batenburg later weer in gebruik. Het Indisch bestuur verkocht beide molens in 1808. In 1832 bestonden ze nog, nu als particuliere inrichtingen.¹⁹⁶

Bij een tekort aan tarwe werd vaak brood van rijstmeel gebakken, wat tot het pijnlijke dilemma leidde of met rijstbrood ook het avondmaal gevierd mocht worden. Godgeleerden hadden daartegen ernstige bedenkingen.¹⁹⁷

194 De Haan, *Oud Batavia* deel 2, 132, 133.

195 F. de Haan, *Oud Batavia* deel 1 (Batavia 1922) 34-36.

196 De Haan, *Oud Batavia* deel 1, 390.

197 De Haan, *Oud Batavia*, deel 1.

Naar Batavia: ivoor en exotische dieren

Ook werden goederen zoals ivoor en exotische dieren vanuit de Kaapkolonie naar Batavia verscheept. Het betreft hier geen landbouwproducten maar luxegoederen, bestemd voor de Europese bevolking en de lokale aristocratie op Java en voor de elite in Japan en China. Ivoor werd door VOC-schepen vanuit Batavia verder vervoerd naar deze landen. De vraag naar ivoor was groot en aanvankelijk verscheepte de Compagnie aanzienlijke hoeveelheden naar Batavia. Vanwege een afnemende olifantenpopulatie werd het steeds moeilijker aan de grote vraag te voldoen. Te veel olifanten waren afgeschoten en de overgebleven dieren trokken steeds dieper het binnenland in. Het gevolg hiervan was dat het voor de kolonisten die van de olifantenjacht hun werk maakten, steeds moeilijker was de gevraagde slagstanden te bemachtigen en aan de Compagnie te leveren. Ze moesten vaak maanden van huis en de kosten van de expedities waren hoog. Steeds minder ingezetenen van de Kaapkolonie maakten dan ook nog werk van de olifantenjacht.¹⁹⁸ Later werd door ruilhandel met de lokale bevolking in de behoefte aan ivoor voorzien.

Begin 1759 werd een expeditie naar Rio de la Goa ondernomen. Harmesz., de schipper van de hoeker *Hector*, rapporteerde bij zijn terugkomst uit Rio de la Goa dat zich daar veel olifanten ophielden die dagelijks ‘genoegzaam’ naar de rivieroever afdaalden en door ervaren jagers makkelijk afgeschoten konden worden.¹⁹⁹ Het Kaapse bestuur besloot daarop met het schip *Scholtenburg* vier gekwalificeerde mannen uit Swellendam over te varen naar Rio de la Goa om op de olifanten te jagen. De jagers kregen gratis buskruit en lood mee. Van de opbrengst van de jacht mochten ze de helft houden, de rest moest tegen een vastgestelde prijs aan de Compagnie worden geleverd. Twee jagers overleden in Rio de la Goa. De andere twee keerden terug naar Kaapstad en rapporteerden dat ze ondanks een verblijf van twee maanden onder ‘d’inlanders’ maar twintig olifanten hadden kunnen afschieten. Uiteindelijk hadden ze slechts een hoeveelheid van 2.267 pond ivoor kunnen bemachtigen. De reden voor dit magere resultaat was volgens de twee teruggekeerde jagers dat de lokale bevolking weigerde aangeschoten, gewonde dieren op te sporen. De opbrengst van 2.267 pond en 3.547 pond door ruilhandel verkregen olifantstanden werden met het schip *Brouwer* naar Batavia verscheept.²⁰⁰

Later in de achttiende eeuw ruilden bemanningen van schepen die Rio de la Goa aandeden Europese goederen tegen olifantstanden. Zo ruilden in 1772 bemanningsleden van de *Welgeleegen* tijdens hun korte verblijf in Rio de la Goa 1.323 pond olifantstanden eerste soort, 450 pond tweede soort en 168 pond derde soort tegen Europese waren.

198 NA, VOC, 4160, f. 91, 92, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 10 april 1745.

199 NA, VOC, 4116, f. 48, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 15 februari 1760.

200 NA, VOC, 4116, f. 48-51, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 15 februari 1760.

Ze verkochten de olifantstanden aan de Compagnie, die ze vervolgens naar Batavia vervoerde.²⁰¹

De particuliere smokkelhandel in olifantstanden tierde welig en de VOC probeerde die tegen te gaan. Ze vaardigde herhaaldelijk plakkaten uit waarin de verkoop van olifantstanden door Compagniedienaren en burgers aan opvarenden van passerende buitenlandse en Compagnieschepen ten strengste verboden werd (zie p. 45).

Ook verscheepten de Kaapse autoriteiten in de achttiende eeuw een klein aantal exotische dieren naar Batavia. Op verzoek van de Hoge Regering werden in 1734 een jonge leeuw en leeuwin naar Batavia gebracht om vandaar, als geschenk voor de Japanse keizer, verder verscheept te worden naar Kyoto. De voorkeur ging uit naar jonge dieren omdat deze een goede kans hadden de lange reis te overleven.²⁰² In 1751 verzocht de Chinese keizer de Hoge Regering in Batavia hem een jonge leeuw en leeuwin en een aantal struisvogels toe te sturen. De autoriteiten in Batavia vroegen op hun beurt de Kaapse gouverneur zo spoedig mogelijk aan dit verzoek te voldoen.²⁰³ Herhaaldelijk werden er struisvogels meegegeven aan passerende retour- en provisiesschepen.²⁰⁴ Mogelijk dienden ze als geschenk voor Javaanse vorsten of als pronkdier in de tuinen van gefortuneerde Compagniedienaren.

Naar Ceylon, Bengalen, Coromandel, Malabar en China

De Kaapkolonie verscheepte in de achttiende eeuw ook goederen naar Ceylon, Bengalen, Coromandel, Malabar en China. De gevraagde goederen werden meegegeven aan passerende retourschepen op weg naar deze plaatsen. De verscheepte goederen, meestal landbouwproducten, volgden soms een omslachtige route via Ceylon. Goederen met als bestemming Bengalen werden meegegeven aan schepen met bestemming Ceylon. Vervolgens werden ze met andere VOC-schepen naar Coromandel gebracht en vandaar over land naar de VOC-factorij in Hougly vervoerd.²⁰⁵ De goederen voor Coromandel gingen soms eerst per schip naar Ceylon en vervolgens met andere schepen naar Tuticorijn op het Indiase vasteland, om vandaar over land naar de Nederlandse factorijen aan de Coromandelkust te worden vervoerd. De landbouwproducten voor Coromandel werden ook met buitenlandse schepen meegegeven, bijvoorbeeld met Deense schepen

201 NA, VOC, 4268, f. 25, 26, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 13 januari 1773.

202 NA, VOC, 4125, f. 85, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 6 oktober 1734.

203 NA, VOC, 4183, f. 1121, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 8 april 1751.

204 NA, VOC, 4062, f. 142, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 4 november 1710; NA, VOC, 4124, f. 1228, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 22 december 1733; NA, VOC, 4125, f. 84, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 6 oktober 1734.

205 NA, VOC, 4057, f. 893, Copie brief van de Directeur in Bengalen aan de Gouverneur en Raad te Cabo, 4 november 1706.

richting het nabijgelegen Tranquebar of met Engelse schepen richting Madras.²⁰⁶ Ook de goederen bestemd voor de Malabarkust gingen meestal via Ceylon en daarna per schip of over het Indiase vasteland naar Cochin.²⁰⁷

De uitvoer naar Ceylon bestond voor een groot deel uit tarwe, alhoewel lang niet in de grote hoeveelheden die naar Batavia werden verscheept. In het achttiende-eeuwse Ceylon was vaak een tekort aan dit graan. Een belangrijke oorzaak was het gebrek aan beschikbare scheepsruimte. De retourschepen die de tarwe naar Ceylon vervoerden, waren hiervoor niet uitgerust en de Ceylonse gouverneur vroeg het Kaaps bestuur dan ook de scheepsruimten aan te passen.²⁰⁸ Incidenteel gebruikte het Kaapse gouvernement provisieschepen voor het tarwetransport naar Ceylon. De hoeker *Neptunus* vervoerde in 1764 30 lasten tarwe en ‘gepetitioneerde provisiën’ naar Ceylon. Ook de hoeker de *Meermin* werd in 1764 ingezet voor het vervoer van Kaapse landbouwproducten naar Ceylon.²⁰⁹ In dat jaar was er een groot tekort aan tarwe op het eiland. Gouverneur Lubbert Jan van Eck was verbolgen dat hij maar 27 van de 60 lasten tarwe had ontvangen omdat hij ‘buiten de burgerlijke gemeente, nagenoeg twaalf duizend monden te spijzigen had’.²¹⁰ Het Compagniepersoneel in Colombo bestond in de achttiende eeuw uit ongeveer 1500 personen, waarvan een niet onaanzienlijk gedeelte in Azië geboren was.²¹¹ Mogelijk waren ook de Mestiezen en sommige Singalezen en Tamils afhankelijk geworden van de Kaapse tarwe. Behalve tarwe werden ook wijn en gort naar Ceylon uitgevoerd.²¹²

De Kaapkolonie exporteerde naar Bengalen, Coromandel en Malabar voornamelijk tuinzaden en kleine hoeveelheden tarwe en rogge. De tuinzaden werden gebruikt om gewassen te telen voor de Europese bevolking. De directeur van de factorij in Hougly bestelde in 1704 bij de Kaapse autoriteiten vijftien pond zaden van onder andere kervel, spinazie, selderij, sla, gele wortelen, rode biet, kool en peterselie.²¹³ In 1757 bestelde de Coromandelse gouverneur in totaal 42 pond tuinzaden, waaronder peterseliezaad, knolkoolzaad, witte koolzaad, rode koolzaad, wortelzaad, selderijzaad, andijviezaad, kropslazaad en ramanassenzaad. Tevens werden vier mud witte erwten en vijf mud grauwe erwten besteld om als zaaigoed te dienen.²¹⁴ Ook verscheepten de Kaapse

206 NA, VOC, 4169, f. 84, 85, Copie missive van Gouverneur en Raad te Coromandel aan Gouverneur en Raad te Cabo, 2 november 1746.

207 NA, VOC, 4257, f. 299, Brief van de Gouverneur en Raad te Malabar aan de Gouverneur en Raad te Cabo, 20 oktober 1769.

208 NA, VOC, 4080, f. 76, 77, Copie brief van Gouverneur en Raad te Ceijlon aan Gouverneur en Raad te Cabo, 28 november 1718.

209 NA, VOC, 4233, f. 282, 308, 309, Originele missive van Gouverneur en Raden aan de Vergadering van Seventien, 28 juni 1764.

210 NA, VOC, 4238, f. 97, Copie brief van Gouverneur van Ceijlon aan Gouverneur en Raad te Cabo, 13 november 1764.

211 R. Raben, *Batavia and Colombo. The Ethnic and Spatial Order of the Two Colonial Cities 1600-1800* (proefschrift Rijksuniversiteit Leiden 1996) 108, 109.

212 NA, 10774-10799, Dagregisters.

213 NA, VOC, 4052, f. 566, Copie missive door de Directeur en raad te Bengalen aan de Gouverneur en Raad te Cabo, 17 november 1704.

214 NA, VOC, 4207, f. 198, Copie missive van Gouverneur en Raad te Coromandel aan de Gouverneur en Raad te Cabo, 10 november 1757.

autoriteiten kleine hoeveelheden wijn naar Bengalen²¹⁵ en met grote waarschijnlijkheid ook naar Coromandel en Malabar. Hiervoor werden vaak ‘kelders’ gebruikt.

In 1766 bestelde de factorij in Kanton (China) een grote diversiteit aan Europese goederen en levende have in de Kaapkolonie, zoals boter, wijn, arak, katjangbonen, beschuit, gort, tien levende varkens en twintig levende schapen.²¹⁶ Andere vermeldingen over bestellingen uit China en uitvoer naar dat land zijn in de bronnen niet aangetroffen.

Naar vreemde naties

Over de goederenstromen van landbouwproducten naar ‘vreemde naties’ of buitenlandse mogendheden zijn weinig gegevens bekend. In de bronnen is een opgave van fiscaal Pieter Reede van Oudshoorn uit 1757 te vinden. In dat jaar rapporteerde hij aan gouverneur Rijk Tulbagh hoeveel tarwe door de VOC gedurende zijn ambtsperiode (1741-1757) aan buitenlandse mogendheden was geleverd. Aan het Franse schip *Triton* werden in 1744 behalve 80 à 90 leggers wijn tien lasten tarwe geleverd, bestemd voor consumptie op Mauritius. In 1752 werden aan de Engelse Compagnieschepen *Edgecote*, *Drake* en *Prince of Wales* 25 lasten tarwe geleverd bestemd voor Madras. Ten slotte werden in 1757 aan het Franse schip *St. Charles* in totaal 110 lasten tarwe verkocht wegens een gebrek aan levensmiddelen op Mauritius.²¹⁷ Gouverneur Tulbagh rapporteerde deze gegevens aan zijn superieuren in Nederland met als commentaar dat de gedane tarweleveringen incidenten waren en dat het onzeker was of dergelijke leveringen nogmaals zouden plaatsvinden.²¹⁸ De conclusie is dat de uitvoer van tarwe en andere landbouwproducten naar buitenlandse mogendheden door de Kaapse VOC incidenteel en toevalligerwijze gebeurde, zeker in de jaren 1741-1757. De export naar het buitenland werd door het bestuur in Kaapstad niet bevorderd. De Kaapse landbouwproducten waren in de eerste plaats bestemd voor eigen gebruik binnen het imperium van de VOC en voor de verkoop op openbare veilingen aan particulieren. In het illegale circuit werden er met grote waarschijnlijkheid grote hoeveelheden landbouwproducten geleverd aan passerende buitenlandse schepen. Het betrof hier leveringen van particulieren. De plakaten waarin dit ten strengste verboden werd, wijzen hierop (zie p. 45.).

Opmerkelijk is de export van Kaapse paarden die in de tweede helft van de achttiende eeuw plaatsvond. De eerste paarden werden in de begindagen van de kolonie uit Java ingevoerd en waren afstammelingen van Arabische en Perzische paarden. Deze waren door Arabische handelaren in de zestiende en zeventiende eeuw naar de Maleisisch Indonesische archipel gebracht. De paardenfokkerij aan de Kaap was zeer succesvol; de

215 NA, VOC, 4207, f. 78, 79, Copie missive van Directeur en Raad te Bengalen aan Gouverneur en Raad te Cabo, 10 november 1757.

216 NA, VOC, 4245, f. 359, Copie brief van de gesamentlijke supercargas tot den handel in China aan den Gouverneur en Raad te Cabo, 15 november 1766.

217 NA, VOC, 4206, f. 1020, Originele missive van Gouverneur en Raad aan de Vergadering van Seventien, 6 mei 1757.

218 NA, VOC, 4206, f. 1021, Originele missive van Gouverneur en Raad aan de Vergadering van Seventien, 6 mei 1757.

populatie nam toe van 1.586 paarden in 1708 naar 15.435 paarden in 1793. Vanaf 1770 voerde de Compagnie paarden uit naar onder andere India.²¹⁹

Importen van de Kaapkolonie

Voor het verkrijgen van afgewerkte producten was de Kaapkolonie in de achttiende eeuw afhankelijk van importen. Het beleid van de Kaapse VOC was erop gericht zoveel mogelijk afgewerkte producten uit Nederland in te voeren. Ook betrof de Kaap goederen uit de pakhuizen van de VOC in Batavia en in beperkte mate van andere VOC-kantoren in het imperium. In de periode 1702-1793 bedroeg de import uit het Aziatische imperium gemiddeld voor de meegenomen jaren f 72.640,- per jaar, terwijl de import uit Nederland in deze periode gemiddeld f 230.825,- per jaar was. De ingevoerde goederen waren in de eerste plaats bestemd voor eigen gebruik door de Compagnie (consumptie door soldaten, zeelieden en ander personeel) en in de tweede plaats voor verkoop aan de Kaapse burgers op openbare veilingen. De markt voor deze gebruiksgoederen groeide in de achttiende eeuw explosief, want de vrije bevolking, zowel Europeanen, als de zogenaamde 'Free blacks', waaronder dan weer zowel Afrikanen als Aziaten, meestal vrijgelaten slaven werden begrepen, steeg van 1.334 personen in 1701 naar 14.952 personen in 1795.²²⁰ De Compagnie werd dan ook geconfronteerd met een alsmaar toenemende vraag naar gebruiksgoederen en kon met de verkopen ervan flinke winsten behalen. Het gouvernement in Kaapstad bestelde dan ook grote partijen goederen, die overigens niet altijd werden verkocht. Aan de hand van 'eijnschen' of bestellingen, geplaatst door het Kaapse gouvernement bij de Hoge Regering in Batavia en bij kantoren van de VOC in Azië, kunnen we nagaan wat voor goederen er in die periode door het Kaapse gouvernement werden ingevoerd. Daarnaast geven de inventarissen van VOC-scheepsloadingen de nodige informatie over de ingevoerde goederen. Om een goed beeld van de invoerstromen te krijgen, wordt hieronder de import per plaats van herkomst besproken, waarbij zowel de producten als de omvang van de import aan de orde komen.

219 De Kock, *Selected subjects in the Economic History of South Africa*, 55-56.

220 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 114-115.

Tabel 7. Importen van goederen van de Kaapkolonie vanuit Nederland en Azië in Indische en Nederlandse guldens.²²¹

(Aangehouden wordt: voor de jaren 1702-1743 1 Indische gulden = 0,80 Nederlandse gulden, voor de jaren 1743-1768 1 Indische gulden = 0,8365 Nederlandse gulden, na 1768 1 Indische gulden = 1 Nederlandse gulden. De invoer vanuit Nederland werd sinds 1743 in Nederlandse guldens genoteerd. Zie E. Jacobs, *Koopman in Azië*, 225-227)

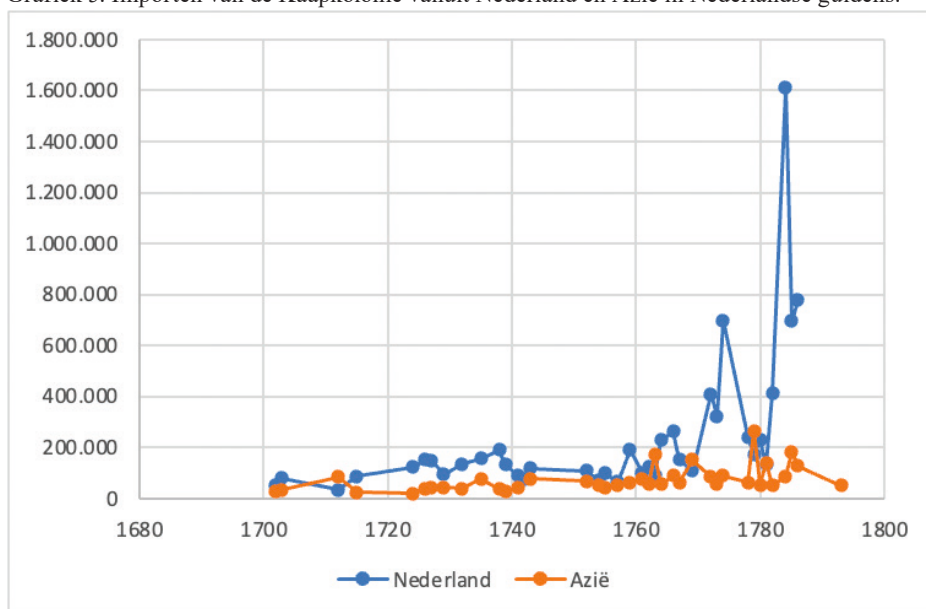
Jaar	Uit NL Ned. guldens	Uit Azië Indische guldens	Uit Azië Ned. guldens
1702	53.859	35.248	28.198
1703	79.741	42.515	34.012
1712	34.626	106.426	85.141
1715	87.974	30.055	24.044
1724	124.567	24.213	19.370
1726	152.070	49.005	39.204
1727	151.141	52.190	41.752
1729	94.922	55.485	44.388
1732	136.428	48.596	38.877
1735	156.321	98.189	78.551
1738	191.654	47.158	37.726
1739	134.239	36.290	29.032
1741	89.551	51.169	40.935
1742	74.765		
1743	119.716	94.419	78.981
1752	108.671	80.688	67.496
1754	72.093	64.123	53.639
1755	99.559	53.839	45.036
1757	65.012	64.969	54.347
1759	191.513	76.036	63.604
1761	102.503	91.557	76.587
1762	125.714	66.078	55.274
1763	93.061	208.119	174.092
1764	229.705	67.215	56.225

221 NA, 1.04.18.02, gegevens Inventaris van het Archief Boekhouder-Generaal te Batavia; het betreft hier de jaren 1702 (10752), 1703 (10753), 1712 (10758), 1715 (10760), 1724 (10763), 1726 (10764), 1727 (10765), 1729 (10766), 1732 (10768), 1735 (10769), 1738 (10770), 1739 (10771), 1741 (10772), 1742 (10773), 1743 (10774), 1752 (10776), 1754 (10778), 1755 (10779), 1757 (10780), 1759 (10781), 1761 (10783), 1762 (10784), 1763 (10728), 1764 (10786), 1766 (10787), 1767 (10788), 1769 (10789), 1772 (10790), 1773 (10803), 1774 (10805), 1776 (10792), 1778 (10807), 1781 (10736), 1782 (10797), 1784 (10737), 1785 (10738), 1786 (10739), 1793/94 (10740). De piek met betrekking tot de importen uit Nederland in 1784 is te verklaren door de inhaalslag aan importen na afloop van de Vierde Engelse Oorlog.

Tabel 7. Voortgezet

Jaar	Uit NL Ned. guldens	Uit Azië Indische guldens	Uit Azië Ned. guldens
1766	262.699	107.961	90.309
1767	153.483	75.609	63.247
1769	109.979	151.646	151.646
1772	410.123	85.175	85.175
1773	322.439	57.744	57.744
1774	698.456	90.622	90.622
1778	240.348	63.587	63.587
1779	174.216	264.753	264.753
1780	228.607	54.256	54.256
1781	132.789	141.437	141.437
1782	414.330	52.535	52.535
1784	1.612.643	87.643	87.643
1785	695.154	182.770	182.770
1786	777.523	128.260	128.260
1793		52.482	52.482

Grafiek 5. Importen van de Kaapkolonie vanuit Nederland en Azië in Nederlandse guldens.

Uit Batavia

De partij goederen die het Kaapse gouvernement voor het jaar 1704 bij de Hoge Regering in Batavia bestelde, bestond uit rijst, zeildoek, Suratse sitsen, katoenen dekens, Indiase potassen, kandijnsuiker, muskaatnoten, kruidnagels, platlood, koperdraad, garen, was, goenieszakken, waskaarsen, snaphanen, zout, arak en klapperolie. De Hoge Regering schreef terug dat deze goederen met de fluit *Oegstgeest* naar Kaapstad zouden worden vervoerd.²²² Opmerkelijk is een partij van uit het vaderland afkomstige ‘smeekolen’ die in de betreffende correspondentie wordt vermeld. Hierover schreven gouverneur-generaal en raden dat nadat de voor Indië bestemde partij kolen in Batavia was gelost, het restant met de *Oegstgeest* naar Kaapstad vervoerd zou worden. De opdracht voor dit schip was op de terugreis keistenen als ballast naar Batavia mee te nemen.²²³ Blijkbaar was het onmogelijk geweest op de heenreis de kolen in Kaapstad te lossen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat er dan te veel goederen bestemd voor Batavia van het schip gehaald moesten worden.

Over de lading van het schip de *Gijn* die in 1710 de reis Batavia-Kaapstad ondernam, vinden we specifieke gegevens. Dit schip vervoerde tien lasten rijst, acht ruwe Bengaalse zeildoeken, 160 lange goenieszakken, 1.536 pond witte poedersuiker, vijf dekens uit Surat, 625 pond katoengaren, 4.000 pond bruine suiker, 1.000 waskaarsen, twee leggers klapperolie, 60 dubbele bossen rottingen, een hoeveelheid arak en diverse soorten medicamenten en houtwerken. De totale waarde van de lading bedroeg f 38.251,-.²²⁴

De bestellingen werden steeds groter. In 1755 bestelde het Kaapse bestuur in Batavia onder meer 100 pond kruidnagels, 462 pond foelie, 240 pond kaneel, 10.000 pond koffiebbonen, 700 Bengaalse lijnwaden, 5.000 lijnwaden uit Coromandel, 6.000 lijnwaden van diverse soorten uit Surat, 700 lijnwaden uit Ceylon, 150 lasten rijst, 25.000 pond poedersuiker, 5.000 pond katoengaren, 4.000 waskaarsen, 1.000 bossen dubbele rottingen, 50 leggers arak, 400 pond pakgaren, 400 djatibalken, 3.000 djatiplanken en zaken zoals kamfer, tamarinde en saffraan.²²⁵

Rijst was in het begin van de achttiende eeuw nog een belangrijk importartikel voor de Kaapkolonie. Reden was dat de tarweproductie niet altijd in de lokale behoeften kon voorzien. In de bronnen wordt melding gemaakt van aparte rijstschepen die de reis van Batavia naar de nieuwe kolonie aan de Kaap ondernamen. In 1706 bijvoorbeeld schreef gouverneur Willem Adriaan van der Stel, dat vanwege de bescheiden tarwevoorraad en het wegblijven van het rijstschip uit Batavia het Kaapse gouvernement had besloten zowel brood als rijst te rantsoeneren. Uiteindelijk arriveerde het schip *Lokhorst* op 8 september

222 NA, VOC, 4051, f. 527, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 26 februari 1704.

223 Ibidem.

224 NA, VOC, 4062, f. 142, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 4 november 1710.

225 NA, VOC, 4197, f. 1495, 1496, Eijsch van sodanige coopmanschappen, provisiën en andere behoeftigheden, als Haar Edele Groot Agtbaare d’Hooge Regeering van India eerbiedig versogt werden voor den jare 1756 ten dienste deeses Gouvernements te willen voldoen, 13 maart 1755.

1706 in Kaapstad met aan boord 153 lasten rijst voor het Kaapse gouvernement en zestien lasten voor Mauritius.²²⁶

Later in de achttiende eeuw bestelden gouverneur en raad grote partijen bouwmaterialen in Batavia. Deze materialen waren voornamelijk bestemd voor het bouwen van een nieuw hospitaal in Kaapstad. De bedoeling was dat er een gebouw zou verrijzen met accommodatie voor 1.450 patiënten, ruimten voor de medische staf en bezoekers en opslagruimten. Gouverneur Van Plettenberg legde de eerste steen van het gebouw op 2 november 1772.²²⁷ In de eis voor 1778 komen we grote partijen djatibalken, djatiplanken en ‘estriken’ (plavuizen) tegen. Ook vinden we in deze bestelling grote hoeveelheden porseleinen borden, spoelkommen en Bengaalse hemden en -broeken, eveneens bestemd voor het nieuwe hospitaal.²²⁸ De bedragen van de import uit Batavia varieerden van f 35.000,- aan het begin van de achttiende eeuw tot meer dan f 100.000,- in de loop van de eeuw.²²⁹

Uit Ceylon, Bengalen, Coromandel, China, Mauritius en Perzië

Ook haalde het Kaapse gouvernement in de achttiende eeuw bescheiden partijen goederen uit Ceylon, Bengalen, Coromandel, China (Kanton), Mauritius en Perzië. Uit Ceylon werden klapperolie, kaneel en medicinale kruiden en vloeistoffen betrokken. Ook ezels werden via Ceylon ingevoerd.²³⁰ In 1705 vervoerde het schip *Beijeren* vanuit Perzië twee ezels en twee ezellinnen naar Gale op Ceylon, die vandaar met de *Beverwijk* naar Kaapstad vervoerd werden.²³¹ In 1751 bestelde het Kaapse gouvernement tien merrie-ezels en twee hengsten bij het bestuur in Colombo,²³² die begin 1753 naar Kaapstad verscheept werden.²³³ De waarde van de uit Ceylon verscheepte goederen varieerde van f 5.000,- tot f 18.000,- per jaar.²³⁴

De Kaapkolonie importeerde uit Chinsura in Bengalen onder meer goenieszakken, lijnwaden, sitsen, pakgaren, potassen, katoenen dekens, zeilkleden en salpeter. Het ging hier meestal om relatief kleine bedragen, variërend van f 1.000,- tot f 5.000,- per

226 NA, VOC, 4052, f. 28, 29,50, 51, Originele missive door Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 31 maart 1706.

227 Theal, *History of Africa South of the Zambesi*, 161.

228 NA, VOC, 4286, f. 258, Eijschen van soodanige benodigtheeden als ten behoeven van de Caab voor den jaare 1778 zijn gepetioneerd, maart 1777.

229 NA, 1.04.18.02, Inventaris van het Archief van de Boekhouder-Generaal in Batavia.

230 NA, VOC, 4189, f. 1049, Copie missieve van ministers te Ceylon aan Gouverneur en Raden te Cabo, 29 januari 1753; NA, VOC, 4183, f. 1033, Copie eysch van benodigtheeden ten behoeven van 't Caabse Gouvernement voor den jaren 1752 van het eyland Ceylon is gedaan geworden, mei 1751.

231 NA, VOC, 4053, f. 723, Copie missive van de Commanderur te Gale aan de Gouverneur en Raad te Cabo, 22 december 1705.

232 NA, VOC, 4183, f. 1033, Copie eysch van benodigtheeden ten behoeven van 't Caabse Gouvernement voor den jaren 1752 van 't eijland Ceijlon is gedaan geworden, mei 1751.

233 NA, VOC, 4180, f. 1049, Copie missive van Gouverneur en Raad te Ceylon aan Gouverneur en Raad te Cabo, 29 januari 1753.

234 NA, 1.04.18.02, Inventaris van het Archief van de Boekhouder-Generaal in Batavia.

jaar.²³⁵ Een uitzondering vormde het jaar 1767. In dat jaar verscheepte de *Cornelia Hillegonda* voor het veel hogere bedrag van f 18.000,- aan lijnwaten, sitzen, salpeter en goenieszakken van Chinsura naar Kaapstad.²³⁶

Coromandel leverde lijnwaden (zogenaamde kustkleden) aan de Kaap, die vanuit de pakhuizen in Batavia of met passerende retoursschepen via Ceylon werden aangevoerd. De waarde van de import uit Coromandel was beperkt, incidenteel kom ik bedragen van enkele tienduizenden guldens per jaar tegen.²³⁷ Uit China (Kanton) werd porselein en thee ingevoerd. Vaak werden deze betrokken van terugkerende retourbodems uit China die de Kaap aandeden. Porselein en thee werden ook via Batavia ingevoerd.²³⁸ Tot 1710 haalde de VOC ebbenhout uit Mauritius. Daarna, toen de VOC de post op Mauritius had opgeheven, kocht het Kaapse bestuur dit hout van Franse schepen die Kaapstad aandeden (zie onder).

Import via vreemde Europese naties

Importen via schepen uit buitenlandse Europese naties kwamen incidenteel voor en betroffen alleen goederen die niet uit Nederland of het Aziatisch imperium van de VOC te verkrijgen waren. Met name koffiebonen van het Franse eiland Bourbon²³⁹ en ebbenhout uit Mauritius werden regelmatig aangekocht.

Na 1710, toen het door de VOC verlaten Mauritius in Franse handen kwam, kochten de Kaapse autoriteiten geregeld ebbenhout van Franse schepen. Het ging vaak om grote partijen. In Nederland, waar het hout gebruikt werd voor het vervaardigen van meubels, panelen en instrumenten, bracht het ebbenhout goede prijzen op. Het Kaaps gouvernement kocht in 1757 van de bemanning van de *St. Charles* voor 500 rijksdaalders 30.000 pond ebbenhout dat met de schepen *Leijden* en *Vlietlust* naar Nederland werd verscheept.²⁴⁰ In 1760 werd in Kaapstad 30.000 pond ebbenhout aangekocht van het Franse schip *Le Grange* dat naar verwachting met een winst van 120 rijksdaalders in Nederland verkocht kon worden.²⁴¹

Na 1750 vonden geregeld aankopen van Bourbonse koffiebonen plaats, eveneens van passerende Franse schepen. Tijdens de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) verkochten de bemanningen van Franse schepen de koffiebonen graag tegen een geringe prijs in Kaapstad om levensmiddelen te kunnen kopen voor de door de oorlog geïsoleerde Franse

235 NA, 1.04.18.02, Inventaris van het Archief van de Boekhouder-Generaal in Batavia.

236 NA, VOC, 4249, f. 231, Copie brief van de Directeur en Raad te Bengalen aan de Gouverneur en Raad te Cabo, 7 november 1767.

237 NA, 1.04.18.02, Inventaris van het Archief van de Boekhouder-Generaal in Batavia.

238 NA, VOC, 4289, f. 453, Ses eijsschen van behoeften ten dienste van 't Caabsche Gouvernement zoo van Batavia, Ceijlon, Bengale als Choromandel gedaan (met betrekking tot het jaar 1780).

239 Eiland Bourbon: het tegenwoordige Réunion.

240 NA, VOC, 4202, f. 49, 50, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 25 februari 1757.

241 NA, VOC, 4116, f. 76, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 15 februari 1760.

gemeenschap op Mauritius.²⁴² Daarna werden de koffiebonen alleen maar duurder. In 1764 kochten de Kaapse autoriteiten 802 balen Bourbonse koffiebonen in met een tegengewicht van 77.798 pond van de Franse schepen *Le Comte de Provence* en *St. Louis* voor de prijs van zes rijksdaalders per baal. De koffiebonen werden daarna met de *Drie Papegaaijen* naar Nederland verscheept.²⁴³ In 1780 meldde gouverneur Van Plettenberg aan de Heren XVII dat in het naar Nederland vertrekkende retourschip de *Alkemade* 756 balen Bourbonse koffiebonen waren geladen die samen 73.690 pond wogen. De bonen waren aangekocht van het Franse particuliere schip *Le Priton* voor 3¾ stuivers per pond, oftewel ruim 7 rijksdaalders per baal.²⁴⁴

Geïmporteerde goederen bestemd voor verkoop aan de Kaapse kolonisten

Een groot gedeelte van door de VOC uit Azië geïmporteerde goederen stond in de boeken als ‘Indische koopmanschappen’ en werd als zodanig verkocht aan de Kaapse kolonisten. De verkoop van deze goederen en ook de uit Nederland ingevoerde goederen, die als ‘Vaderlandse koopmanschappen’ te boek stonden, was de belangrijkste bron van inkomsten voor de Kaapse VOC.²⁴⁵

De verkoop gebeurde meestal op openbare veilingen, waarbij de goederen met een behoorlijke winst door de Compagnie werden verkocht. De VOC was de enige aanbieder van deze goederen en de verkoopprijs werd kunstmatig hoog gehouden door het aanbod te reguleren. Vaderlandse koopmanschappen betroffen gebruiksgoederen en materialen zoals linnen, tabakspijpen, tinnen schotels, drinkglazen, glazen ruiten, ijzeren potten, garen en knopen.²⁴⁶ De Indische koopmanschappen, die voornamelijk uit de VOC-pakhuizen in Batavia kwamen, bestonden onder andere uit Indiase lijnwaden en sitsen, hout (met name Djatihout), arak, poedersuiker, bossen rottingen, zwarte peper en Indiase katoenen dekens.

Onderstaande tabel en grafiek laten zien dat in de achttiende eeuw de winsten op uit Azië afkomstige goederen aanzienlijk hoger waren dan de winsten op goederen geïmporteerd uit Nederland.

242 NA, VOC, 4238, f. 224, 225, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 9 april 1766.

243 NA, VOC, 4233, f. 264, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 27 april 1764.

244 NA, VOC, 4292, f. 65, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 12 februari 1780.

245 De Kock, *Selected subjects in the Economic History of South Africa*, 78.

246 NA, VOC, 4315, f. 652, 653, Originele missive van Gouverneur en Raad aan de Vergadering van Seventien, 1 mei 1786.

Hoofdstuk 3

Tabel 8. Winsten op koopmanschappen ingevoerd uit Azië en Nederland in Indische en Nederlandse guldens.²⁴⁷

(Aangehouden wordt: voor de jaren 1702 - 1743 1 Indische gulden = 0,80 Nederlandse gulden, voor de jaren 1743 - 1768 1 Indische gulden = 0,8365 Nederlandse gulden, na 1768 1 Indische gulden = 1 Nederlandse gulden. De invoer vanuit Nederland werd sinds 1743 in Nederlandse guldens genoteerd. Zie E. Jacobs, *Koopman in Azië*, 225-227).

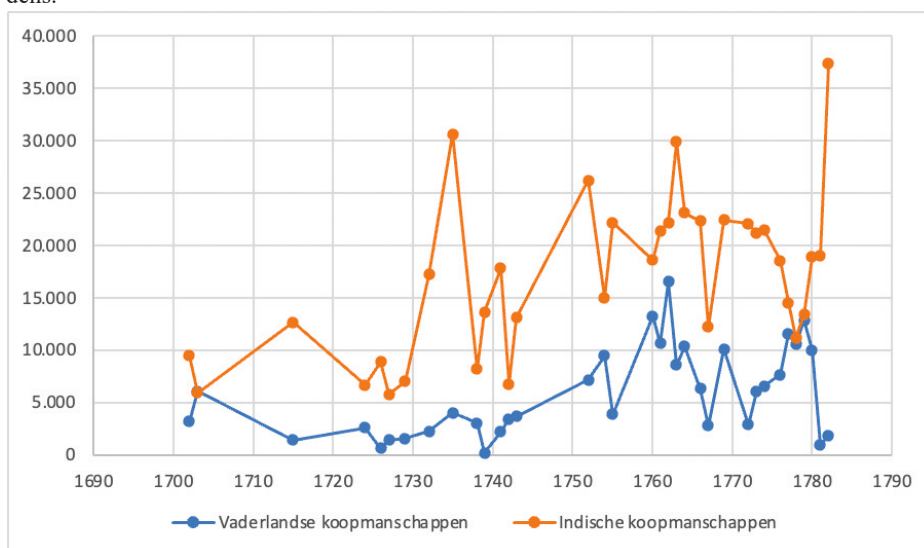
Jaar	Uit NL Ned. guldens	Uit Azië Indische guldens	Uit Azië Ned. guldens
1702	3.178	11.807	9.446
1703	6.082	7.422	5.938
1715	1.435	15.808	12.646
1724	2.598	8.322	6.658
1726	647	11.117	8.894
1727	1.410	7.221	5.777
1729	1.550	8.776	7.021
1732	2.268	21.498	17.198
1735	4.025	38.255	30.604
1738	3.048	10.211	8.169
1739	190	17.038	13.630
1741	2.226	22.234	17.787
1742	3.424	8.474	6.779
1743	3.666	15.664	13.103
1752	7.146	31.327	26.205
1754	9.463	17.913	14.984
1755	3.885	26.539	22.176.
1760	13.241	22.226	18.572
1761	10.659	25.585	21.402
1762	16.510	27.711	22.169
1763	8.601	35.700	29.863
1764	10.332	27.606	23.092
1766	6.339	26.656	22.298
1767	2.783	14.575	12.192
1769	10.096	22.421	22.421

247 NA 1.04.18.02, gegevens Inventaris van het Archief Boekhouder-Generaal te Batavia; het betreft hier de jaren 1702 (10752), 1703 (10753), 1712 (10758), 1715 (10760), 1724 (10763), 1726 (10764), 1727 (10765), 1729 (10766), 1732 (10768), 1735 (10769), 1738 (10770), 1739 (10771), 1741 (10772), 1742 (10773), 1743 (10774), 1752 (10776), 1754 (10778), 1755 (10779), 1761 (10783), 1762 (10784), 1763 (10728), 1764 (10786), 1766 (10787), 1767 (10788), 1769 (10789), 1772 (10790), 1773 (10803), 1774 (10805), 1776 (10792), 1778 (10807), 1779 (10808), 1781 (10736), 1782 (10797).

Tabel 8. Voortgezet

Jaar	Uit NL Ned. guldens	Uit Azië Indische guldens	Uit Azië Ned. guldens
1772	2.921	22.054	22.054
1773	6.075	21.136	21.136
1774	6.558	21.457	21.457
1776	7.654	18.560	18.560
1777	11.587	14.528	14.528
1778	10.534	11.202	11.202
1779	12.839	13.388	13.388
1780	10.028	18.890	18.890
1781	943	19.032	19.032
1782	1.886	37.354	37.354

Grafiek 6. Winsten op koopmanschappen ingevoerd uit Azië en Nederland in Nederlandse guldens.

De Indische goederen waren meer in trek bij de Kaapse kolonisten dan de Vaderlandse en de marges van de Compagnie op de verkoop ervan waren derhalve groot. Het Kaapse gouvernement bestelde deze Indische goederen dan ook in grote hoeveelheden in Batavia. Soms werd er te veel besteld, waardoor het gouvernement met flinke restpartijen bleef zitten.²⁴⁸ De Hoge Regering in Batavia was niet altijd gelukkig met de Kaapse importen

²⁴⁸ NA, VOC, 4221, f. 108, Copie missive Genereaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 28 oktober 1760.

uit Azië. Gouverneur-generaal Jacob Mossel schreef in 1759 aan de Kaapse autoriteiten dat:

'de onegale eijschen welke jaarlijx uijt UE Gouvernement (het Kaapse Gouvernement) overkomen, so hier als op de comptoiren van Bengale, Coromandel en Souratta moeilijke voldoening, en voor de Comp: een groot nadeel geven'.²⁴⁹

Uit een dergelijke brief valt op te maken dat de Kaapse autoriteiten bij de kantoren in Azië vaak lukraak bestellingen plaatsten die naderhand in Kaapstad onverkoopbaar bleken te zijn. De redenen voor deze grote bestellingen zijn niet te achterhalen in de bronnen. Waarschijnlijk speelden hier speculatie en winstbejag een rol. De Hoge Regering legde de Kaapse importen dan ook aan banden. Alleen die goederen mochten bij de VOC-kantoren in het imperium worden besteld, die naar verwachting met winst aan particulieren verkocht konden worden of nodig waren voor het bedrijf van de VOC in Kaapstad.²⁵⁰

De Vierde Engels-Nederlandse Oorlog

Het onmiskenbare belang van de handelsfunctie voor de economie van de Kaapkolonie blijkt uit het feit dat tijdens de Vierde Engels-Nederlandse Oorlog (1780-1784) de handel voor een groot gedeelte intact bleef. Ondanks moeilijke omstandigheden bleef de Kaap tijdens deze periode goederen uitvoeren naar het VOC-imperium in Azië, al daalde de export wel. In 1780 bedroeg de uitvoer nog f 276.330,-²⁵¹, in 1781 werd voor een bedrag van f 154.142,- naar Azië geëxporteerd, in 1782 voor f 82.921,- en in 1784 voor f 89.383,-.²⁵² De import uit Azië bleef tijdens de oorlog nagenoeg op hetzelfde niveau als in de voorafgaande jaren en bedroeg in 1780 f 54.256,-, in 1781 f 141.437,-, in 1782 f 52.535,- en in 1784 f 87.643,-.²⁵³

De daling van de uitvoer was voornamelijk te wijten aan de slechte verbindingen van de Kaap met de Nederlandse bezittingen in Azië. Drie jaar lag het scheepsverkeer tussen de Republiek en Azië bijna stil doordat de Britse marine en de East India Company het op zowel de grote retourschepen als de kleinere in Azië gebouwde schepen had voorzien. Niet veel retourschepen hebben in deze periode Kaapstad dan ook aangedaan.²⁵⁴ Rechtstreeks scheepvaartverkeer tussen het imperium in Azië en de Kaapkolonie was

249 NA, VOC, 4216, f. 107, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 30 oktober 1759.

250 NA, VOC, 4216, f. 107, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 30 oktober 1759.

251 Het relatieve hoge bedrag van de exporten in 1780 is te verklaren doordat het Verenigd Koninkrijk de Republiek pas op 20 december 1780 de oorlog verklaarde.

252 NA, 1.04.18.02, 10735, 10736, 10797, 10737, Inventaris van het archief van de Boekhouder-Generaal te Batavia.

253 Ibidem.

254 Knaap, 'Expansie in Azië en Zuid-Afrika', 156-159.

haast onmogelijk. In 1781 vertrok nog één provisiesschip (de *Dolphijn*) naar Batavia²⁵⁵, in 1782, 1783, 1784 en 1785 geen (zie bijlage 1, lijst van Provisieschepen).

Het was dan ook moeilijk voor de Kaapse autoriteiten om in deze jaren van oorlog contact te onderhouden met de rest van het VOC-imperium in Azië. De spaarzame communicatie liep via Ceylon en het Franse Mauritius. Voor dit doel werd het snauwscheepje de *Postiljon* ingezet.²⁵⁶ Vanuit Batavia gaf men soms brieven voor de Kaap mee aan Franse schepen die naar Mauritius gingen, met het verzoek aan de Franse gouverneur van het eiland de brieven per eerste gelegenheid mee te geven aan een schip dat Kaapstad zou aandoen.²⁵⁷

Vanuit Ceylon geschiedde het contact met de Kaap ook via Mauritius. Gouverneur Iman Willem Falck van Ceylon zond begin 1782 het sloepschip *Elisabeth* naar Mauritius met een brief van Haider Ali, de vorst van Mysore in het zuiden van India, aan gouverneur-generaal François de Souillac van de Mascarenen en Pondicherry. Hij droeg de gezaghebber van de *Elisabeth* op door te varen naar de Kaap en zo spoedig mogelijk terug te keren met tarwe, wijn en boter omdat de voorraden op Ceylon volledig uitgeput waren.²⁵⁸ Vanwege het uitblijven van de Kaapse landbouwproducten was er op Ceylon een groot tekort aan Europese levensmiddelen ontstaan. Ook verzocht gouverneur Falck aan gouverneur Van Plettenberg zoveel mogelijk Nederlandse goederen te verzenden als hij uit de voorraad kon missen. Reden was de overmeestering door de Engelsen van het retourschip de *Herstelder* dat door het Ceylonse gouvernement in Nederland bestelde goederen vervoerde.²⁵⁹

De verminderde export van Kaapse landbouwproducten bracht de VOC-autoriteiten in Batavia en Ceylon in grote verlegenheid. In het hele VOC-imperium heerste in deze jaren een groot tekort aan Europese levensmiddelen én aan manschappen. Dat laatste was een gevolg van het feit dat de aanvoer van rekruten uit de Republiek behoorlijk verminderd was. Gouverneur-generaal Willem Arnold Alting schreef in 1782 aan gouverneur Van Plettenberg over de deerniswekkende toestand in Batavia door het grote gebrek aan allerlei Europese benodigdheden en verzocht met spoed om ondersteuning vanuit de Kaapkolonie.²⁶⁰ Ook gouverneur Falck van Ceylon vroeg aan Van Plettenberg, zoals boven vermeld, dringend om Europese levensmiddelen.

Het was voor de autoriteiten in Kaapstad van het grootste belang de handelsstromen op gang te houden en de Engelse blokkade te omzeilen. De export door middel van

255 NA, VOC, 4295, f. 22, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 29 januari 1781.

256 NA, VOC, 4298, f. 145, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 15 april 1782.

257 NA, VOC, 4298, f. 497, Copie missive van Generaal & Raden aan de Gouverneur en Raad te Cabo, 14 september 1782.

258 NA, VOC, 4298, f. 456, Copie missive van Gouverneur Falck en Raad van Ceylon aan Gouverneur Plettenberg en Raad te Cabo, 12 februari 1782.

259 Ibidem, f. 457.

260 NA, VOC, 4298, f. 497, 498, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 14 september 1782.

Nederlandse schepen ging zoveel mogelijk door. De Indische Oceaan was zo groot, dat het proberen van de vaart met kleinere schepen dan wel nog overgebleven retourschepen nog een optie kon zijn. Het Nederlandse schip *Hercules* vervoerde zodoende in 1783 granen en ‘fruitagieën’ van Kaapstad naar Batavia. Het schip *Schoonderloo* vervoerde in hetzelfde jaar Kaapse wijnen naar Batavia, de *Bolkenstein* ‘fruitagieën’, tuinzaden en wijn.²⁶¹ Het gebruiken van schepen die onder neutrale vlag voeren om partijen goederen te vervoeren, was een andere optie, die naar hieronder blijkt ook op de Atlantische Oceaan werkte. Dit was natuurlijk een doorn in het oog van de Engelsen, die Nederlandse goederen aan boord van neutrale schepen trachtten te onderscheppen. Daarom werkte de VOC tijdens de Vierde Engelse Oorlog met schijncontracten, waarin onder andere het Kaapse gouvernement de goederen pro forma verkocht.

Zo vervoerde *L'Angelique Benech*, een schip geregistreerd in de Zuidelijke Nederlanden, in 1783 een partij goederen in opdracht van het Kaapse gouvernement naar de Republiek. De VOC in Kaapstad verkocht de goederen eerst aan de rederij die het schip in eigendom had. Het betrof hier een contract waarin de secunde Pieter Hacker, lid van de Raad van Justitie, gemachtigd door een resolutie van de Raad van Politie, aan Joseph Janssen, schipper van het schip *L'Angelique Benech* en optredend namens de vervoerende rederij, 70.000 pond peper, 480 balen kaneel, 160 pakken lijnwaden verkocht voor 122.280,- gulden. De koper verklaarde 61.140,- gulden contant te voldoen en voor de andere helft een wisselbrief af te geven, te trekken op de reder van het schip, de heer Laurens Jansse.²⁶² Vervolgens verklaarde de schipper Joseph Janssen van het schip in een separate overeenkomst

*‘hetzelve (koop/verkoop) contract niet anders kan - nog mag werden - geconsidereerd als alleenlijk gesimuleerd en pro forma gemaakt ende geslooten te zijn, omme daar door te prevenieeren, dat ingevalle het bekend was, dat dezelve goederen waren toebehoorende aan de bovengemelde Nederlandsche Oost Indische Compagnie, dezelve niet aan de rovereijen of aanrandingen van de Engelschen zouden zijn geëxponeerd, en dat alzo wel verre dat door hem Comp., of te zijne beheerders of te andere geïnteresseerdens weegens wettigheid van 't gemelde contract van koop en transport zou kunnen worden gepretendeerd het minste regt van eigendom, inteegendeel den waaren eijgendom van dezelve goederen in handen van de meergemelde Neederlandsche geoctroyeerde Oost Indische Compagnie, daar alle de voors.goederen in het gem: schip van de Comp: of te van zijne rheders alleenlijk zijn gelaaden met dat oogmerk omme dezelve onder het voorregt van een neutrale vlag behouden in Europa te doen koomen’.*²⁶³

261 NA, 1.04.18.02, 10797, f. 34, Inventaris van het archief van de Boekhouder-Generaal in Batavia.

262 NA, VOC, 4303, f. 730, Acte van verkoop weegens peeper, caneel en lijwaden door de secunde P. Hacker aan de supercarga Joseph Janssen, supercarga op het keizerlijk schip Angelique Benech, 24 maart 1783.

263 NA, VOC, 4303, f. 732, 733, Acte waarbij voorm: Joseph Janssen verklaart dat voorm: acte pro forma is gepasseerd voor den vijand, 25 maart 1783.

Het eerste contract betrof een pro forma- of schijncontract tussen de eigenaar van het schip en de Compagnie met betrekking tot de koop c.q. verkoop van een partij goederen, waarna de eigendomsrechten van de koper werden ontkracht door een aan de Compagnie gerichte verklaring, ondertekend door de gezaghebber van het schip. Het schip de *Naarstigheid*, eveneens geregistreerd in de Zuidelijke Nederlanden, vervoerde in hetzelfde jaar een partij goederen voor het Kaapse gouvernement, waarbij de schipper Pieter Fleury soortgelijke documenten ondertekende.²⁶⁴

In 1783 jaar gaven de schippers van de Pruisische schepen *Friederich der Grosse* en *Berlin* aan de Kaapse autoriteiten kwitanties af vanwege ontvangen gelden in verband met het vervoer van goederen door beide schepen ten behoeve van de Compagnie in Kaapstad.²⁶⁵ Het is bekend dat de *Berlin* in 1783 Kaapse witte wijn en olifantstanden van Kaapstad naar Batavia verscheepte.²⁶⁶ In deze jaren deden talrijke schepen die onder neutrale vlag voeren, Kaapstad aan op hun terugreis uit Azië.²⁶⁷ Het is plausibel dat aan deze schepen goederen uit de VOC pakhuizen in Batavia zijn meegegeven, waarbij mogelijk analoge constructies en documenten gebruikt zijn. Het Pruisische schip, de *Kronprinz von Preussen*, ontscheepte in 1783 in Kaapstad een grote partij goederen afkomstig uit Batavia, bestaande uit 32.940 pond sappan- en kaliatourhout, 363.070 pond peper, 671 balen koffiebonen, 700 balen kaneel, 669 pakken lijnwaden, 1.200 tassen met thee, twintig amen rode Constantiawijn en twintig amen witte Constantiawijn (de wijn betrof waarschijnlijk een retourzending).²⁶⁸ Daarna vertrok het schip naar Nederland met aan boord goederen van de in Kaapstad gestrande VOC-schepen *Batavia* en *Amsterdam*.²⁶⁹ Deze constructies en ook de invoer met behulp van nog in operatie zijnde VOC-retourschepen verklaren de relatief hoge bedragen aan invoer tijdens de Vierde Engelse Oorlog.

Ondanks de beperkte uitvoermogelijkheden raakte de economie van de Kaapkolonie tijdens de Vierde Engelse Oorlogsjaren niet in een economische recessie. Veel Franse en neutrale schepen deden de Kaapse rede aan. Tevens waren er in Kaapstad twee regimenten gelegerd die bescherming boden tegen een mogelijke Engelse invasie en het nodige consumeerden. Het regiment Pondicherry was in de gelijknamige plaats (een Franse enclave in India ten zuiden van Madras) gerekruteerd uit huursoldaten en aan

264 NA, VOC, 4303, f. 736, 737, Acte van verkoop wegens peeper, caneel, lijwaden en katoengaren door de secunde P. Hacker aan de supercarga Pieter Fleury, supercarga op het keizerlijk schip De *Naarstigheid*, 4 april 1783; NA, VOC, 4303, f. 734, 735, Acte waarbij voorn: Pieter Fleury verklaart dat voorn: acte pro forma is gepasseerd voor den vijand, 5 april 1783.

265 NA, VOC, 4306, f. 128, 129, Twee originele quitentiën van de schippers van de Pruisische scheepen *Friederich der Grosse* en *Berlin* wegens het verstrekte geld ten behoeve hunne scheepen, 17 december 1783.

266 NA, 1.04.018.02, 10797, f. 34, Inventaris van het archief van de Boekhouder-Generaal in Batavia.

267 NA, VOC, 4303, f. 201-203, Lijst der vreemde scheepen zeedert 20 January tot den 8 April 1783 ter Caabsche rhee de aangekomen; NA, VOC, 4303, f. 720 - 722, Lijst der vreemde natie scheepen zeedert 13 Maart tot 12 July 1783 aan den Caab verscheenen.

268 NA, VOC, 4302, f. 20, Originele missive van den Gouverneur Van Plettenberg en den Raad aan de gecommiteerden uit de extra ordinaire Vergadering van de Heren XVII, 12 april 1783.

269 NA, VOC, 4308, f. 998, Resolutie van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 28 januari 1783.

land gezet door de Franse admiraal Pierre André de Suffren. Het regiment arriveerde in 1782 in Kaapstad en hielp de Nederlanders de Houtbaai te verdedigen tegen de Engelsen. De soldaten bleven twee en een half jaar in de Kaapkolonie en hielpen fortificaties te bouwen. Begin 1784 werd het regiment met de schepen *'t Huys te Spijk, Zeeduyen en Blijenburg* naar Mauritius verscheept.²⁷⁰

Het Zwitserse regiment van Meuron was door de VOC in Parijs in 1781 gecontracteerd voor de dienst in het imperium. Het regiment bestond uit 59 officieren, 1.100 onderofficieren en soldaten. De manschappen waren beroepssoldaten afkomstig uit het Franstalige Zwitserse kanton Neuchâtel.²⁷¹ Het regiment werd naar Kaapstad vervoerd door een particulier Frans schip (*Le Tier*) dat door de Republiek speciaal daarvoor was ingehuurd.²⁷² In 1783 kwam het in Kaapstad aan en pas in 1786 vertrok het naar Ceylon.

De bemanningen van de Franse schepen en de deels Franse regimenten consumeerden de nodige Kaapse goederen. Van juni 1781 tot 1785 verstrekten de Kaapse autoriteiten aan de Franse troepen voor een bedrag van f 206.194,- aan levensmiddelen, equipagegoederen en textiel.²⁷³

In 1781 bedroegen de totale pachtinkomsten van de Compagnie op bier, wijn en spiritualiën f 107.550,-, wat f 30.975,- meer was dan in 1779. De reden van de meeropbrengst was onder andere dat de voorziene inkomsten op de verkoop van wijn, arak en brandewijn aan buitenlandse schepen hoger ingeschat waren, omdat de autoriteiten verwachtten dat de vijandelijkheden tussen de Engelsen en Fransen zouden aanhouden en wederom een aanzienlijk aantal eskaders van beide landen de Kaapse rede zouden aandoen.²⁷⁴ Hierbij moet worden opgemerkt dat op het tijdstip van de vaststelling van de pachtinkomsten (februari 1781) de bewoners van de Kaapkolonie nog niet op de hoogte waren van de Engelse oorlogsverklaring aan de Republiek op 20 december 1780.

In 1782 bedroegen de totale pachtinkomsten van de Compagnie op de verkoop van bier, wijnen en spiritualiën f 125.625,-. De meeropbrengst van f 18.075,- ten opzichte van 1781 was te danken aan het feit dat de verwachte inkomsten aanzienlijk hoger ingeschat waren op basis van het vooruitzicht dat bij de huidige oorlogstoestand niet alleen meer Franse, maar ook meer neutrale schepen Kaapstad zouden aandoen.²⁷⁵ De pachters hadden blijkbaar het afgelopen jaar zoveel bier, wijn en sterke drank verkocht

270 NA, VOC, 4307, f. 517, 518, Copie brief van Gouverneur van Plettenberg en Raad aan de Fransche Gouverneur en Intendant Souillac en CherreauI, 12 april 1784.

271 P. de Vallière, *Honneur et fidélité. Histoire des Suisses au service étranger* (Lausanne 1940) 574-576.

272 NA, VOC, 4302, f. 33, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 12 april 1783.

273 NA, VOC, 4314, f. 202, Rekening van uit 't magasin verstrekte goederen aan de fransche esquaders seedert Juny 1781, 25 mei 1785.

274 NA, VOC, 4295, f. 64, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 3 maart 1781.

275 NA, VOC, 4298, f. 59, 60, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 15 april 1782.

aan de opvarenden van buitenlandse schepen dat de Compagnie nog een keer overging tot de verhoging van de pachtinkomsten.

Bij de vrede van Parijs in september 1783 kwam er een einde aan de vijandelijkheden tussen de Engelsen en de Fransen. Een afzonderlijke vrede werd in 1784 tussen Nederland en Engeland gesloten. Al op 20 juli 1783 gaf de Engelse opperbevelhebber in de Indische Oceaan, Edward Hughes, aan zijn troepen de opdracht de vijandelijkheden met de Republiek te beëindigen. De Kaapse autoriteiten waren niet op de hoogte van de veranderde omstandigheden en weigerden in december 1783 nog aan het passerende Engels eskader *Richard King* de nodige verversingen te verstrekken. Vanaf eind december 1783 verschenen er weer talrijke Engelse schepen op de Kaapse rede.²⁷⁶

Logistiek: provisie- en retourschepen

De Kaapse in- en uitvoer diende gefaciliteerd te worden door goede logistieke voorzieningen. Er werd gebruikgemaakt van de capaciteit van passerende retourschepen en van de zogenaamde ‘provisieschepen’. Dit waren speciaal door de Compagnie vrijgemaakte kleinere schepen, vaak fregatten, jachten of fluiten, die enige malen per jaar de reis Batavia-Kaapstad en vice versa ondernamen. Gedurende de gehele achttiende eeuw werd er gebruikgemaakt van provisiesschepen. Blijkbaar zagen de beleidsmakers in Batavia en Kaapstad al vroeg het belang in van goede logistieke voorzieningen met betrekking tot de aanvoer van landbouwproducten voor Java.²⁷⁷ In het begin van de achttiende eeuw werd nog om de twee, drie jaar een provisiesschip ingezet. Vanaf 1730 gebeurde dit, op uitzonderingen na, jaarlijks en soms zelfs tweemaal per jaar. De dynamische ontwikkelingen van de economie aan de Kaap, waar zoals we gezien hebben belangrijke exportstromen op gang kwamen, waren hier debet aan. Op de heenreis vervoerden de schepen een groot deel van de jaarlijks door de Kaapse autoriteiten in Batavia bestelde afgewerkte producten en voedselproducten, op de terugreis de Kaapse landbouwoverschotten. Een overzicht van de provisiesschepen die in de achttiende-eeuwse bronnen voorkomen, is opgenomen in bijlage 1.

De provisiesschepen verscheepten vaak grote partijen goederen met een aanzienlijke tegenwaarde. De *Ravensteijn* vervoerde in 1721 voor een bedrag van f 68.299,- aan goederen bestemd voor de Kaap. De specificatie bevat goederen zoals lijnwaden, potassen, katoengaren, zwarte peper, poedersuiker, rijst, bruine suiker, arak, schotels en borden.²⁷⁸ De *Luxemburg* verscheepte in 1728 voor een bedrag van f 47.457,- van Batavia naar de Kaap. De lading bestond onder meer uit Javaanse koffiebonen, arak,

276 NA, VOC, 4306, f. 85, 86, Copie brief in 't Engelsch van den commandant van het Engelsch esquadre Richard King aan Gouverneur Van Plettenberg, 9 december 1783, met daarbij een declatatoir van den Engelsche admiraal Hughes, 20 juli 1783.

277 Voor Ceylon werden er incidenteel ook provisiesschepen ingezet, zie p. 75.

278 NA, VOC, 4087, f. 27, 28, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 19 september 1721.

poedersuiker, zwarte peper, bossen rottingen en rijst. De Hoge Regering vroeg op de terugweg drie à vierhonderd lasten tarwe mee te nemen.²⁷⁹

De Heren XVII zagen niet altijd het nut in van het inzetten van aparte provisieschepen voor de Kaapkolonie. Hiertegen protesteerden dan de Kaapse autoriteiten. Als reactie op het voornemen van de Heren XVII om de inzet van aparte bevoorradingsschepen voor de Kaapkolonie af te schaffen, verzocht gouverneur Van Plettenberg in 1778 jaarlijks twee provisieschepen in te zetten om bouwmaterialen aan te voeren. Volgens Van Plettenberg betrof het zulke omvangrijke partijen materialen dat die niet over de uit Batavia vertrekkende retourschepen verdeeld konden worden.²⁸⁰

Het transport van Kaapse landbouwproducten diende als het om de Hoge Regering te Batavia ging zo goedkoop mogelijk te gebeuren. In een brief uit 1770 van gouverneur-generaal Petrus Albertus van der Parra aan gouverneur Rijk Tulbagh lezen we dat het provisieschip *Veldhoen* 6.000 strozakken aan boord had en dat deze voortaan voor het transport van tarwe naar Batavia gebruikt moesten worden in plaats van de dure Bengaalse jutezakken.²⁸¹ De ladingen van de provisieschepen en de retourschepen dienden zo zorgvuldig mogelijk in de daarvoor bestemde ruimtes gestapeld te worden. Scheepsoverheden kregen het advies om geen balen peper of andere goederen op de tarwe te stapelen, zoals de bemanning van het schip *'t Huijs Om* gedaan had. Door deze werkwijze had de onderliggende tarwe grote schade opgelopen.²⁸²

Toch gingen bij het transport vanwege noodweer en andere calamiteiten soms grote partijen goederen verloren. In een rapport over het provisieschip *Blijdorp* dat in 1768 de oversteek van Batavia naar Kaapstad maakte lezen we

*'dat door het swaar arbeijden van 't schip en d'ontzetting der naden, eenige leccagie in een der rijst kamers ontstaande zijnde hier door de van daar geborgene rijst, de quantiteit van veertig sacken uijtmakende vier duizend driehondert en tagtig ponden bedurven en ten eenemaal onbruikbaar is geraakt, invoegen voorz: bedurven rijst, vervolgens heeft moeten werden weg geworpen'.*²⁸³

Bij de uitlevering van goederen in zowel Batavia als Kaapstad deden zich geregeld de nodige problemen voor. Een vaak gehoorde klacht was een ondergewicht van de aangeleverde goederen, waarvoor al naar gelang het Kaapse gouvernement of de Hoge Regering gedebiteerd werd. Soms kwamen de verliezen op een partij goederen voor

279 NA, VOC, 4107, f. 99, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 31 oktober 1728.

280 NA, VOC, 4286, f. 345, 347, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 9 mei 1778.

281 NA, VOC, 4261, f. 68, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 19 november 1770.

282 NA, VOC, 4283, f. 235, 236, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 3 mei 1777.

283 NA, VOC, 4253, f. 345, Rapport van gecommitteerde zeelieden wegens het visiteeren der rijst aan het provisieschip *Blijdorp* is meegegeeven en waar van 4380 ponden bedorven is bevonden, 1768.

rekening van de kapitein of de bemanning van het betreffende schip. Bij het lossen van het schip *Lokhorst* in Kaapstad in 1706 bleken de bruine suiker en de was een zodanig ondergewicht te hebben dat na klachten van het Kaapse gouvernement de Hoge Regering het Kaapse gouvernement compenseerde en de tekorten later op de soldij van de scheepsbemanning inhield.²⁸⁴ De Hoge Regering klaagde geregeld over het ontvangen van overjarige tarwe waardoor ze gedwongen was deze restpartijen op veilingen te verkopen.²⁸⁵

Niet alle provisieschepen hadden een voorspoedige reis en bereikten de veilige haven. Het provisieschip *Saxenburg* vertrok onder leiding van schipper Dirk Groengraft op 2 november 1728 uit Batavia met goederen voor de Kaapkolonie. Na een voorspoedige reis arriveerde het schip op 2 januari 1729 in Rio de la Goa. Tijdens de reis van Rio de la Goa naar Kaapstad echter ontdekte de bemanning van het schip een ernstige lekkage bij de scheepsnaden. Ondanks verwoede pogingen van de bemanning om die te dichten, zonk het schip uiteindelijk bij het rif van Kaap Agulhas. De bemanning van 88 koppen werd door het schip *Westerdijxhoorn* uit zee opgepikt.²⁸⁶ In 1757 ontdekte de bemanning van het provisieschip de *Voorsigtigheid* op weg van Batavia naar Kaapstad enige dagen na het passeren van de zeestraat Soenda een groot lek bij de boeg, veroorzaakt door verrottingen in het hout onder aan het schip. Vanaf 28 februari moesten vier pompen worden ingezet om het schip droog te houden. Op 10 maart, zo lezen we in de verklaring van de schipper, ontdekte de bemanning dat niet alleen

*‘de naat onder de blaasbalg ten eene maalen open te weesen, en dat sig boven de gemelde blaasbalg ook een opening bevond waardoor insgelijx considerabel veel water in ’t schip quam te dringen, waarop in deesen uijtersten nood in yder dier openingen een stuk speck ter lengte van omtrent 2 voeten en 2 à 3 duim dik gestookten mitsg. op deselve een stuk plaat loot gelegd geworden sijnd, sulx naast den goddelijke hulpe het eenigste middel geweest, waardoor het schip als doen behouden’.*²⁸⁷

Door onophoudelijk te pompen, bereikte het schip uiteindelijk Kaapstad op 5 april 1757.²⁸⁸ Op 8 juni 1757 ging de *Voorsigtigheid* alsnog verloren tijdens een zware storm bij de Zoute Rivier waar het schip voor anker lag. De bemanning van 59 personen werd gered. Aan boord bevonden zich nog een partij bedorven rijst en enige houten balken. De balken werden uit het zinkende wrak gehaald. Het Kaaps bestuur gaf de opdracht

284 NA, VOC, 4057, f. 903, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 30 november 1706.

285 NA, VOC, 4283, f. 132, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 25 oktober 1776.

286 NA, VOC, 4107, f. 169-171, Relaa van 18 february 1729 gedaan door 't gesalveerde volk van 't gebleevne provisieschip *Saxenburg* weegens 't vergaan van dat schip omtrent het rif van Aqulhas.

287 NA, VOC, 4206, f. 1106, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 27 juni 1757.

288 NA, VOC, 4206, f. 1107, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 27 juni 1757.

het wrak te slopen en de overgebleven materialen voor de Compagnie te gebruiken.²⁸⁹ Een zware storm overviel het proviesieschip *Zuijdbeveland* in januari 1769 bij Kaap Agulhas. Het schip bereikte Kaapstad zwaar gehavend en met een gebroken roer. In de bronnen staat niets vermeld over een beschadiging of verloren gaan van de lading.²⁹⁰ Het proviesieschip de *Batavier*, in mei 1787 op weg naar Batavia, keerde al na drie dagen op de Kaapse rede terug vanwege een zware storm die de zeilen aan flarden had gewaaaid en de fokkenmast had gebroken.²⁹¹

Vanwege de vaak voorkomende calamiteiten met proviesieschepen en om de graanaanvoer naar Batavia zeker te stellen, gelastte in 1772 gouverneur-generaal Van der Parra gouverneur Van Plettenberg niet meer dan 200 lasten tarwe op een proviesieschip te laden en de overige tarwe over Nederlandse schepen die op weg waren naar Batavia, dat wil zeggen uitkomende, retourschepen, te verdelen.²⁹²

De Compagnie maakte dus ook gebruik van retourschepen voor het transport van goederen van de Kaapkolonie naar Batavia en vice versa. In de achttiende eeuw vertrokken jaarlijks drie konvoeien van de rede van Texel naar Azië. De kermisvloot in september/oktober, de kerstvloot in december/januari en de paasvloot in april/mei. Het tweede konvoi bestond gewoonlijk uit de meeste schepen. Vanuit Batavia vertrokken jaarlijks drie vloten naar Nederland; twee met kerstmis en één in de late lente.²⁹³ In 1616 al besloten de Heren XVII dat de uitgaande schepen naar Azië alleen bij Kaap de Goede Hoop een stop mochten maken. Een probleem was de Kaapse winter; de ondiepe en woelige Tafelbaai bood in deze periode te weinig bescherming en onvoldoende mogelijkheden om veilig te ankeren. Vanaf 1742 was het verboden om tussen 15 mei en 15 augustus het anker uit te gooien in de Tafelbaai. In deze periode dienden de schepen uit te wijken naar de tegen getijden en winden beter bescherming biedende Valsbaai, ten zuiden van Kaapstad, aan de Indische Oceaankant van Kaap de Goede Hoop.²⁹⁴

Bij uitkomende schepen werd na het lossen van goederen voor het Kaapse gouvernement gebruikgemaakt van de opengevallen ruimte,²⁹⁵ In het begin van de achttiende eeuw werden soms keistenen naar Java meegegeven. De tarwe-uitvoer van de Kaap naar Java was in deze jaren nog niet goed op gang gekomen. De keistenen

289 NA, VOC, 4206, f. 1126, 1127, Copie beëdigde verklaring door den schipper, stuurlieden en de kofficiëren van t provieschip de Voorsigtigheid nopens het stranden van dien bodem verleend, 16 juni 1757.

290 NA, VOC, 4253, f. 59, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 4 februari 1769.

291 NA, VOC, 4321, f. 1222, Originele missive van Gouverneur en Raad aan de Vergadering van Seventien, 15 juni 1787.

292 NA, VOC, 4268, f. 74, 75, Brief van Generaal & Raden aan pro interim Gouverneur en Raad te Cabo, 20 oktober 1772.

293 J.R. Bruijn, 'Between Batavia and the Cape. Shipping Patterns of the Dutch East India Company', *Journal of Southeast Asian studies* 11:2 (1980) 251-265, aldaar 252.

294 Ibidem, 253.

295 NA, VOC, 4265, f. 111-112, Originele missive van interim Gouverneur van Plettenberg en Raad aan de Vergadering van Seventien, 17 januari 1772.

dienden als ballast en konden in Batavia goed worden gebruikt voor bestrating en andere bouwactiviteiten.²⁹⁶

Omgekeerd gaf de Compagnie de retourvloten die Azië verlieten goederen voor de Kaap mee. Kaap de Goede Hoop was een belangrijke pleisterplaats op de lange weg naar Nederland. Hier wachtten de verschillende vloten op elkaar om in konvooi naar Nederland te zeilen.²⁹⁷ De Kaap diende soms ook als ontmoetingsplaats voor Engelse retourschepen die vanuit Azië op weg waren naar Europa, zeker in de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw. Het betrof hier schepen uit Bombay, Borneo, Madras, Surat en Bengalen die Kaapstad aandeden om gezamenlijk de reis naar Europa te vervolgen.²⁹⁸

Een veelgehoorde klacht van Hoge Regering in Batavia was dat er in Kaapstad partijen goederen uit passerende Oost-Indiëvaarders werden gelicht. Het betrof in veel gevallen smekolen en 'equipagegoederen' die voor Batavia bestemd waren. In de Kaapkolonie was in het algemeen een groot tekort aan smekolen en equipagegoederen door de beperkte leveringen daarvan uit de Republiek. Gouverneur Tulbagh schreef in 1755 aan de Heren XVII dat er weer een groot tekort aan ijzer en smekolen was ontstaan. Hierdoor was niet alleen de reparatie van passerende schepen stil komen te liggen, maar ook die van boerenwagens en ploegen. De bewoners van de Kaapkolonie werden door het laatste ernstig gehinderd bij het uitoefenen van hun dagelijkse werkzaamheden. De autoriteiten in Kaapstad waren dan ook gedwongen geweest smekolen en equipagematerialen uit passerende Compagnieschepen te lichten.²⁹⁹

Ook manschappen, wapentuig en buskruit werden uit passerende Oost-Indiëvaarders gelicht. Incidenteel haalde het Kaapse bestuur extra soldaten van passerende schepen af om die in tijden van oorlog en zeeroverij in te zetten bij de defensie van de Kaapkolonie. In 1756 schreef gouverneur Tulbagh dat vanwege 'een vreedesbreuk met de Algerijnen met onsen staat'³⁰⁰ 300 zeevarenden en 40 kanonnen van passerende Compagnieschepen waren gehaald. De reden voor deze drastische ingreep was dat men de retourschepen, die reeds uit Batavia, Ceylon, Bengalen en China waren vertrokken, van extra manschappen

296 NA, VOC, 4051, f. 524, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 26 februari 1704.

297 Bruijn, 'Between Batavia and the Cape', 255.

298 NA, VOC, 4252, f. 100, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 31 maart 1706.

299 NA, VOC, 4195, f. 119-122, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 1 april 1755.

300 De Algerijnse of Barbarijse zeerovers waren Noord-Afrikaanse zeerovers en stonden in de zeventiende en achttiende eeuw bekend als de schrik van de Middellandse Zee. Ze opereerden vanuit Tunis, Tripoli, Algiers en Salé en andere havens in Marokko. Hun belangrijkste doelwitten waren zowel de rijke koopvaardijsschepen die de Middellandse Zee bevoeren als ook de Atlantische route naar Azië rond Kaap de Goede Hoop. Deze kapers waren al actief ten tijde van de kruisvaarders en hun acties werden pas effectief gestopt in de eerste helft van de negentiende eeuw. Zie ook: J. E. Korteweg, *Kaperbloed en koopmansgeest. 'Legale zeeroof' door de eeuwen heen* (Amsterdam 2006); S. Clissold, *De Barbarijse Slaven* (Haarlem 1979).

en wapentuig wilde voorzien.³⁰¹ In 1763 werden in totaal 125 manschappen uit de schepen *Vreedesteijn* (42), *Leekerkust* (11), *Drie Papegaaijen* (26) en *Vrijburg* (46) gelicht om Ceylon militaire steun te kunnen verlenen.³⁰² De VOC voerde in de jaren 1760-1766 oorlog met het koninkrijk Kandy op Ceylon. Het garnizoen in Kaapstad werd incidenteel extra aangevuld met soldaten en matrozen van passerende schepen, met name als het garnizoen was uitgedund door verhoogde sterfte, expiratie van contracten en deserties. De Kaapse autoriteiten zagen zich dan genoodzaakt manschappen uit de bemanning van passerende VOC-schepen te rekruteren.³⁰³ Ook werd de Kaapse buskruitvoorraad aangevuld met lichten uit passerende Oost-Indiëvaarders. In 1761 bijvoorbeeld, haalde het Kaapse gouvernement 40.000 pond buskruit uit voorbijgaande Compagnieschepen. De reden was dat in 1760 onvoldoende buskruit uit Nederland was geleverd en de buskruitvoorraad onder het kritische niveau van 80.000 pond dreigde te zakken.³⁰⁴

De exportfunctie vergeleken met de verversingsfunctie

Zoals uit het voorgaande is gebleken, ontwikkelde in de achttiende eeuw zich een exporteconomie aan de Kaap. De export van goederen naar het imperium van de VOC in Azië werd in de loop van de achttiende eeuw een belangrijke aanjager van de Kaapse economie. De uitvoer van landbouwproducten naar de bezittingen van de VOC in Azië was in deze periode aanzienlijk groter dan die naar Nederland. Gemiddeld werd in de jaren 1702-1799 voor de in de analyse meegenomen jaren f 96.877,- aan goederen van de Kaapkolonie naar Azië geëxporteerd. In dezelfde periode bedroeg de export naar Nederland gemiddeld f 26.386,- per jaar.³⁰⁵ De export naar Azië nam in de loop van de achttiende eeuw aanzienlijk toe. In de jaren 1700-1740 bedroeg deze gemiddeld f 30.536,- per jaar en in de periode 1740-1780 f 135.257,-. In de periode na afloop van de Vierde Engelse Oorlog (1785-1799) voerde de Kaapkolonie voor de meegenomen jaren nog voor een bedrag van gemiddeld f 75.853,- per jaar uit.³⁰⁶ Ook tijdens de Vierde Engelse Oorlog bleef de Kaap ondanks het Engelse handelsembargo voor een relatief hoog bedrag landbouwproducten naar Azië uitvoeren en wel voor gemiddeld f 108.815,- per jaar.³⁰⁷ Ter vergelijking: het totale inkomen dat de VOC in de achttiende eeuw aan

301 NA, VOC, 4198, f. 14-16, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 1 maart 1756.

302 NA, VOC, 4233, f. 43, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 18 oktober 1763.

303 NA, VOC, 4195, f. 124, 125, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 1 april 1755.

304 NA, VOC, 4221, f. 64, 65, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 25 februari 1761.

305 NA, 1.04.18.02, gegevens Inventaris van het Archief Boekhouder-Generaal te Batavia, op basis van 41 geselecteerde jaren. Zie p. 40, 41.

306 Ibidem.

307 NA, 1.04.18.02, 10736, 10797, 10737, Inventaris van het Archief Boekhouder-Generaal in Batavia.

de Kaap genereerde, varieerde van f 110.000,- aan het begin van de achttiende eeuw tot meer dan f 500.000,- aan het einde van de eeuw.³⁰⁸

Deze cijfers zijn aanzienlijk hoger dan de cijfers die we hebben over de verversingsfunctie. Alhoewel de precieze waarde van de geleverde goederen moeilijk te achterhalen is, laat het beschikbare cijfermateriaal zien dat het met betrekking tot de leveringen van de meest belangrijke bulkwaren zoals vlees, tarwe en peulvruchten aan VOC-schepen, niet om buitensporig hoge bedragen gaat. Op basis van berekeningen waarbij acht jaren als basis dienen, varieerden de vleesleveranties aan passerende Compagnieschepen in de periode 1725-1776 van f 5.000,- tot ruim f 26.000,- per jaar. Bij de levering van tarwe aan Nederlandse schepen in de achttiende eeuw moeten we denken aan bedragen van minder dan f 20.000,- per jaar, bij peulvruchten aan bedragen van ruim f 4.000,- per jaar. De precieze waarde van de leveringen van wijn, bier, brandhout en groenten is niet te achterhalen. Bij brandhout en groenten gaat het zeker niet om hoge bedragen. Bij wijn betreffen de leveringen waarschijnlijk geen grote hoeveelheden, maar met een leggerprijs van ongeveer f 110,- in de achttiende eeuw gaat het hier mogelijkwijze om een tegenwaarde van minder dan f 20.000,- per jaar.

Conclusie

Historici in de negentiende en twintigste eeuw zagen de Kaap voornamelijk als een bevoorradingsstation voor passerende schepen. Daarnaast zou er sprake zijn van stagnerende economische activiteiten als gevolg van het mercantilistische beleid van de VOC. Eind twintigste eeuw verschuift dit beeld al enigszins. Er wordt gesproken van een dynamische economie waarbij een groeiende lokale markt, scheepvaartverkeer en uitvoer van landbouwproducten een rol spelen.

Dit kwalitatief onderzoek van bronnen in Den Haag en Kaapstad, ondersteund door cijfermateriaal uit de bronnen, laat echter zien dat de goederenuitvoer naar het imperium van de VOC in Azië bij deze dynamische ontwikkelingen een belangrijke rol speelde. In de achttiende eeuw ontwikkelde zich dan ook een exporteconomie aan de Kaap. De uitvoer van goederen naar het Aziatische imperium werd in de loop van de achttiende eeuw een belangrijke aanjager van de Kaapse economie. De export naar Azië werd tot 1780 alleen maar belangrijker, om daarna weer af te nemen.

Uit cijfers van geleverde goederen aan passerende Compagnieschepen en cijfermateriaal over de Kaapse uitvoer naar Azië blijkt dat binnen het bedrijf van de VOC omstreeks 1740 de uitvoer van Kaapse producten naar Azië belangrijker werd dan de bevoorradingsfunctie. Bij de bevoorradingsfunctie ging het om relatief bescheiden bedragen van enkele tienduizenden guldens per jaar, terwijl met de uitvoer in de tweede helft van de achttiende eeuw bedragen oplopend naar meer dan 200.000 gulden per jaar gemoeid waren. Binnen het imperium van de VOC kreeg de Kaap dus in de loop van de achttiende eeuw een nieuwe belangrijke rol; naast het bevoorraden van passerende

308 De Kock, *Selected subjects in the Economic History of South Africa*, 77.

Compagnieschepen, werd de voedselvoorziening voor Europeanen een belangrijke functie. Het gevolg van de export van landbouwgewassen, maar ook van een aanzienlijke groei van de lokale vraag gestimuleerd door een almaar toenemende bevolking, is dat het Zuid-Afrika van de achttiende eeuw een aanzienlijke economische groei kende. Fourie en Luiten van Zanden komen met cijfers van 2,1% p.a. Ter vergelijking, het Verenigd Koninkrijk en de Republiek hadden groeipercentages van 0,03% en 0,9% in dezelfde periode.³⁰⁹

Ook de brieven en rapportages van de gouverneur en Politieke Raad in Kaapstad en de Hoge Regering in Batavia laten zien dat de Kaapkolonie in de loop van de achttiende eeuw een belangrijke uitvoerfunctie ontwikkelde naar het imperium van de VOC in Azië. In de achttiende eeuw was de Kaap binnen het VOC-imperium de belangrijkste leverancier van Europese landbouwproducten. Het gematigde klimaat stelde de ingezetenen van de kolonie in staat Europese agrarische gewassen te verbouwen, die goedkoop naar Azië konden worden verscheept omdat ze gebruik konden maken van de laadcapaciteit van passerende VOC-retourschepen. De Europese bevolking van de Aziatische bezittingen van de VOC had een onmiskenbare voorliefde voor Europese kost. De vraag naar Europese landbouwproducten vanuit Batavia, Ceylon en de factorijen in India is een constant gegeven. Het gevolg was dat er in de loop van de achttiende eeuw vanuit Zuid-Afrika grote partijen tarwe, wijn en boter naar Batavia en Ceylon en in mindere mate naar andere Aziatische bezittingen van de VOC werden verscheept. In veel kleinere hoeveelheden werden producten als rogge, erwten en bonen, tuinzaden, gort en spek naar Azië uitgevoerd.

De Hoge Regering in Batavia achtte de Kaapse export zo belangrijk voor de voedselvoorziening van Java dat ze aparte proviesieschepen inzette voor de aanvoer van tarwe en andere Kaapse landbouwproducten. Op de heenreis naar Kaapstad namen deze schepen afgewerkte producten en voedselproducten uit de VOC-voorraden in Batavia mee. Werd in het begin van de achttiende eeuw nog om de twee, drie jaar een proviesieschip ingezet, vanaf 1740 gebeurde dit op de nodige uitzonderingen na jaarlijks en soms zelfs tweemaal per jaar. De dynamische ontwikkelingen binnen de Kaapse economie waren hier de oorzaak van.

De import van de Kaapkolonie is een ander verhaal. Gedurende de 150 jaar dat er sprake was van een Nederlandse Kaapkolonie, was de kolonie voor gebruiksgoederen afhankelijk van importen. De meeste handelswaar kwam uit Nederland. De VOC in Patria leverde in de periode 1700-1795 een aanzienlijk deel van de goederen. Uit het imperium in Azië werd veel minder geïmporteerd. De goederen waren afkomstig uit het depot in Batavia, maar ook van de andere factorijen. Het betrof hier onder andere textiel (lijnwaden), specerijen, jutezakken, rotanstocken (rottingen) en later in de achttiende eeuw bouwmaterialen.

De geïmporteerde goederen dienden in eerste instantie voor eigen gebruik door de soldaten, zeelieden en ander personeel van de VOC en werden daarnaast door de

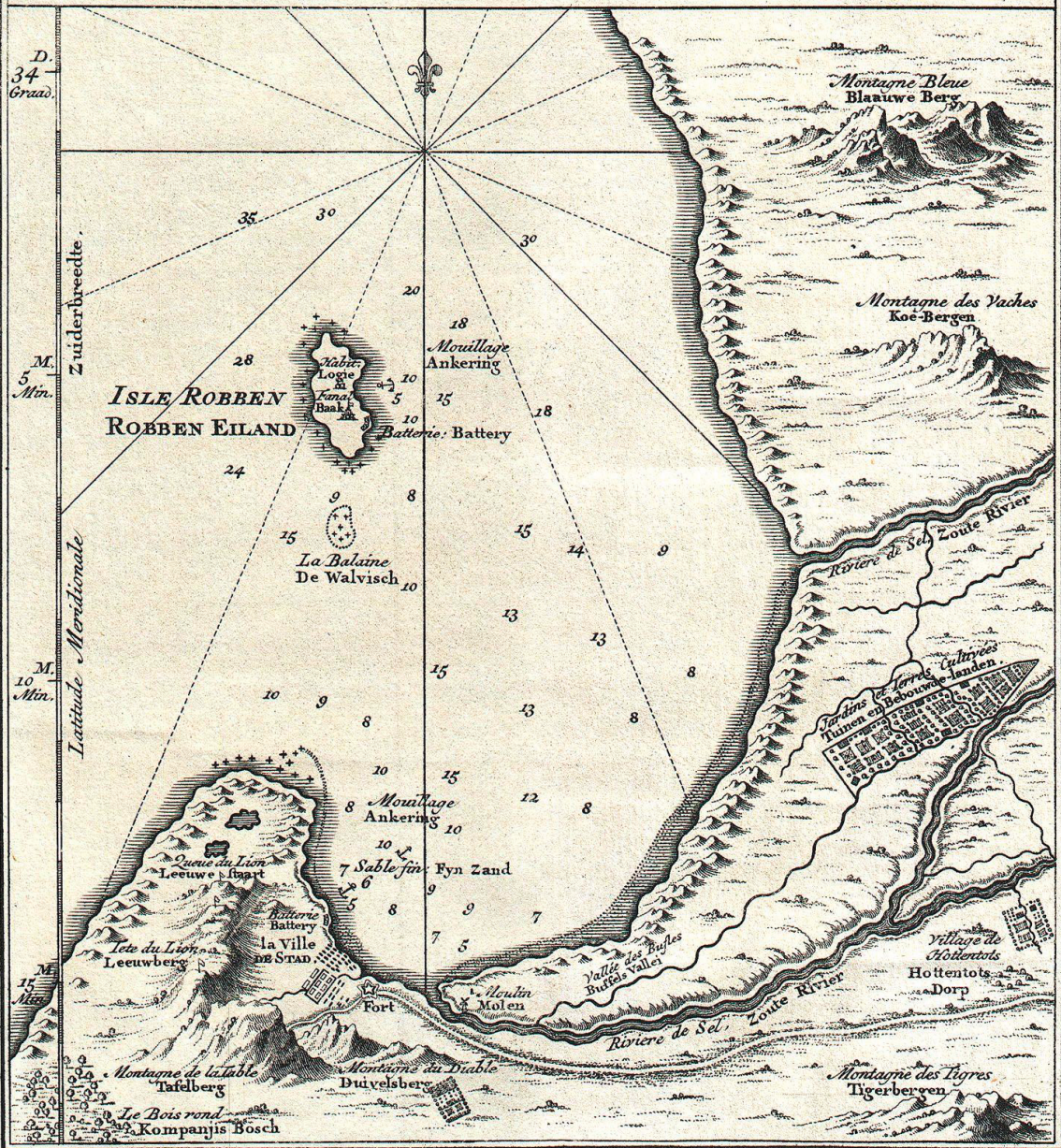
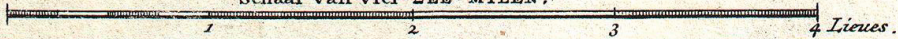
309 Fourie en Van Zanden, 'GDP in the Dutch Cape Colony', 473, 478.

Compagnie met grote winst verkocht aan de Kaapse burgers. De opbrengsten van de uit Azië ingevoerde goederen of koopmanschappen waren aanzienlijk groter dan de verkopen van de uit Nederland geïmporteerde goederen. Het belang van het Aziatisch imperium van de VOC voor de Kaapse economie wordt hierdoor nog eens onderstreept.

Het mercantilistische beleid van de VOC heeft dus niet die stagnerende effecten voor de economie van de Kaapkolonie gehad zoals eerder door historici zoals Beyers, Geyer en Feinstein is aangenomen. De VOC stimuleerde de productie van landbouwgewassen. Wat niet voor gebruik aan de Kaap nodig was, werd naar Azië en in de jaren tachtig naar Nederland verscheept of aan passerende schepen geleverd. Er was sprake van een win-win situatie. Zowel de boerenkolonisten als de Compagnie profiteerden van de export. De boeren waren verzekerd van vastgestelde prijzen voor de afzet van hun producten aan de VOC, waarbij in de achttiende eeuw sprake was van een groeiende vraag naar Kaapse landbouwproducten. Het gaf de landbouwers bestaanszekerheid en verklaart ook mogelijk de relatieve welvaart van de Kaapse boerenkolonisten, waarover sommige auteurs spreken.³¹⁰ De Compagnie profiteerde meer dan de boeren van deze situatie. Ze was verzekerd van een reguliere en vrij zekere aanvoer van Europese landbouwgewassen voor de soldaten, zeelieden en overig personeel in haar Aziatisch imperium. De agrarische producten hoefden niet op de wereldmarkt met fluctuerende prijzen aangekocht te worden. Door de gewassen uit haar imperium te betrekken, werd ook de aanvoer ervan uit het verre Nederland vermeden, met de daarbij behorende hogere transportkosten en grotere kans op bederf. Een bijkomend maar belangrijk voordeel van de Kaapse aanvoerroute was dat er vaak gebruik gemaakt kon worden van de laadcapaciteit van de eigen passerende retourschepen.

310 Fourie, 'The remarkable wealth of the Dutch Cape Colony'.

CARTE DE LA BAYE DE LA TABLE
 ET RADE DU CAP DE BONNE ESPERANCE
 Dressée sur Divers Manuscrits par N.B. Ing^r de la Marine.
 Echelle de Quatre Lieues Marines
 Schaal van vier ZEE-MYLEN.

J. v. Sijley delin.

KAART der TAFELBAAI en RÉE van KAAP de GOEDE HOOP,
 Geschikt op verscheide HANDSCRIFTEN, door N.B. Ingen^r des Franssen Zeevaards.

Hoofdstuk 4

GEDWONGEN MIGRANTEN: TOT SLAAF GEMAAKTEN

23-02-1705: kapitein William Jugelson verkoopt 2 slaven (Alexander en Salxidore van Malabar)

23-02-1705: schipper Jan Geens verkoopt 1 slaaf (Cupido van Ternaten)

12-03-1705: schipper Pieter Plerxilt verkoopt 1 slaaf (Alexander van Bengalen)

16-03-1705: schipper Pieter Calis verkoopt 1 slaaf (David van Macassar)

Transacties uit de Kaapse Transportboeken der Slavenhandel.³¹¹

³¹¹ NA, VOC, 4054, f. 1215-1217, Extract uijt de transport boecken der slaven, tot bewijs hoeveel lijffeijgenen aan den gouverneur sijn verkogt en getransporteer, 1705.

Inleiding

Slaven maakten de overschoteconomie van de Kaapkolonie in de achttiende eeuw mogelijk. Dit hoofdstuk behandelt de Kaapse slavenhandel in de achttiende eeuw en de grote invloed ervan op de Kaapse economie. In de achttiende eeuw importeerde de Kaapkolonie een groot aantal slaven waarbij particuliere handelaren en eigenaren een belangrijke rol speelden. Slaven werden ingevoerd uit zowel het Aziatische imperium van de VOC (Indonesië en Sri Lanka), als uit niet door de VOC gecontroleerde gebieden in de Zuidwestelijke Indische Oceaan (Madagaskar, Mozambique en Zanzibar). Met de dynamische economische ontwikkelingen en het ontstaan van de overschoteconomie werd de vraag naar arbeidskrachten in de Kaapkolonie als maar groter. De invoer van slaven was een mogelijkheid om aan deze groeiende vraag te voldoen. De slavernij paste bovendien in de 'overzeese tijdgeest'. Werden er sinds de zestiende eeuw in Noord- en Zuid-Amerika en in Azië, ook niet grote aantallen slaven ingevoerd om in de behoefte aan arbeidskrachten te voorzien? Er werd besloten om slaven in te voeren omdat andere bronnen van arbeid binnen het imperium niet aan de vraag konden voldoen. De aanvoer van veroordeelden en bannelingen voorzag niet, zoals we in het volgende hoofdstuk zullen zien, in de groeiende arbeidsbehoeften van de Kaapse economie. Betaalde arbeid van Europeanen was geen wezenlijke mogelijkheid; boerenknechten waren schaars en waarschijnlijk ook duur. Zolang er voldoende land beschikbaar was, bewerkten Europeanen liever als zelfstandige het land of werden zij veeboer. Ook had de VOC de migratie naar de Kaapkolonie van Europeanen die niet in dienst waren van de VOC in 1707 stopgezet.³¹² Discussies in de Politieke Raad van de Kaapkolonie laten ook zien dat het inhuren van Europese arbeidskrachten, eventueel tijdelijk door de VOC uitgeleende krachten, niet als een goed alternatief beschouwd werd.³¹³ Ook het brengen tot slavernij van lokale volkeren als de Khoikhoi en San was geen goede mogelijkheid. De VOC wilde geen conflicten met de lokale bevolking. De officiële beleidslijn van de VOC was dan ook de inheemse bevolking niet tot slavernij te brengen.³¹⁴ Hierbij moet opgemerkt worden dat in de loop van de achttiende eeuw en vooral in de negentiende

312 Van de Walt, *Die Ausdehnung der Kolonie am Kap der Guten Hoffnung, 1700-1779*, 7.

313 Zie p. 109, 110 van dit hoofdstuk waar verwezen wordt naar A.J. Böeseken, 'Slawe' in: *Argiefjaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis* (Kaapstad 1944) 59-72, aldaar 60-61.

314 A.J. Böeseken, *Slaves and Free Blacks at the Cape, 1658-1700* (Kaapstad 1977) 36; V. de Kock, *Those in Bondage. An Account of the life of the Slaves in the Cape in the Days of the East India Company* (Londen 1950) 14.

eeuw, na de afschaffing van de slavenhandel door de Engelsen in 1808 en de daarmee verband houdende stijging van de slavenprijzen, Khoikhoi en ook San tot een vorm van horigheid gebracht werden door het zogenaamde 'inboekstelsel'. Dit was een stelsel waarbij door de Boerenkommando's gevangengenomen Khoikhoi- en Sankinderen tot een vorm van slavernij gebracht werden. De kinderen werden geregistreerd (ingeboekt) door de landdrost en waren verplicht tot een zekere leeftijd voor een landeigenaar te werken.³¹⁵ Het inboekstelsel voorzag echter niet in de groeiende behoeften aan arbeid van de Kaapse economie in de achttiende eeuw. Volgens Johan Fourie is de betekenis van de Khoikhoi- en San-volkeren voor de economie van de Kaapkolonie in de achttiende eeuw echter niet te verwaarlozen. Hij ziet voor hen vooral een belangrijke rol weggelegd in met name de pastorale economie (de Khoikhoi en San als herders in dienst van de veeboeren in het binnenland), maar ook in de districten van Stellenbosch en Drakenstein zouden een aanzienlijk aantal Khoi en San werkzaam zijn geweest.³¹⁶

De invoer van slaven, die particulieren en de Compagnie in het VOC-imperium in Azië en langs de Oost-Afrikaanse kust verwierven en naar de Kaapkolonie verscheepten, vormde een belangrijke schakel die Zuid-Afrika in de achttiende eeuw verbond met de maritieme regio van de Indische Oceaan. De belangstelling voor de slavenhandel in de Indische Oceaan heeft een nieuwe impuls gekregen door de nog niet zo lang geleden verschenen, spraakmakende publicatie van de Amerikaanse historicus Richard Allen waarin de Europese slavenhandel in de Indische Oceaan tussen 1500 en 1850 wordt behandeld. In deze periode verhandelden Europese handelaren honderdduizenden Afrikaanse, Indiase en Zuidoost-Aziatische slaven in de havensteden rondom de Indische Oceaan. Allen laat zien dat de Europese slavenhandel zich niet beperkte tot de Atlantische regio, maar een globaal fenomeen was waarin de regio van de Indische Oceaan een belangrijke rol speelde.³¹⁷ Op basis van gepubliceerde onderzoeken zijn er volgens Allen tussen de 449.900 en 565.200 slaven in de periode 1500-1850 in de Indische Oceaan verhandeld. De Nederlanders verhandelden en verscheepten in deze periode tussen de 67.400 en 91.700 personen. Voor de achttiende eeuw gaat het om tussen de 14.850 en 24.450 slaven.³¹⁸

De Nederlandse slavenhandel in de Indische Oceaan wordt behandeld in een vaak geciteerd artikel van Markus Vink. Hoewel alleen de zeventiende eeuw in dit artikel aan bod komt, geeft het een goed beeld van de Nederlandse handel. Vink ziet de Nederlandse slavenhandel als een onderdeel van de wereld van de Indische Oceaan. De slaven werden verscheept vanuit drie sub-regio's (Indiaas subcontinent, Zuidoost-Azië en de Oost-Afrikaanse kust en Madagaskar) naar de havensteden rondom de Indische Oceaan

315 R.C.H. Shell, *Children of Bondage. A Social History of the Slave Society at the Cape of Good Hope, 1652-1838* (Johannesburg 1994) 28-34; N. Penn, *The Forgotten Frontier. Colonist and Khoisan on the Cape's Northern Frontier in the 18th Century* (Cape Town 2005) 227.

316 J. Fourie en E. Green, 'The missing people. Accounting for the productivity of indigenous populations in Cape Colonial History', *The Journal of African History* 56:2 (2015) 195-215, aldaar 205-206.

317 Allen, *European Slave Trading in the Indian Ocean*.

318 Ibidem, tabel 1, 2, 17 en 19.

(onder andere Batavia, Makassar, Surat, Colombo en Kaapstad). Aan het einde van de zeventiende eeuw waren er ongeveer 60.000 slaven werkzaam in het VOC-imperium. Jaarlijks moesten tussen de 3.200 en 5.600 slaven geïmporteerd worden om dit bestand op peil te houden. Vanwege de hoge mortaliteit tijdens de overtocht betekende dit dat er jaarlijks tussen de 4.500 en 7.700 slaven geëxporteerd moesten worden vanuit de verschillende gebieden rondom de Indische Oceaan.³¹⁹

Ook Matthias van Rossum schrijft over de geschiedenis van de slavernij in Azië onder de VOC. Er wordt gesteld dat onder de VOC in Azië lange tijd meer slaven gehouden werden dan op Curacao en in Suriname. Slavernij onder de VOC zou grote overeenkomsten vertonen met de Atlantische slavernij. Slavernij in Azië ging niet alleen gepaard met omvangrijke slavenhandel rondom de Indische oceaan en in de Indonesische archipel, maar ook met oorlog en stedelijke mensenroof.³²⁰

Voor de slavenhandel van de Kaapkolonie is sinds enkele decennia veel belangstelling. Al in het laatste kwartaal van de vorige eeuw publiceerden onder andere Anna Böeseken, Nigel Worden, James Armstrong, Robert Ross en Robert Shell over dit onderwerp. In de eenentwintigste eeuw schreven James Ravell, en kortgeleden nog Patrick Harries en Rafael Thiébaud over de slavenhandel van de Kaapkolonie. Worden en Armstrong gaven in een gezamenlijk artikel een goed beeld van de slavenhandel van de Kaapkolonie.³²¹ Boëseken besteedde veel aandacht aan de slavenhandel door particulieren aan het einde van de zeventiende eeuw.³²² Shell behandelde de slavenhandel, evenals Vink, vanuit een regionaal perspectief. Hij schreef dat de Kaapkolonie in de periode 1652-1808 ongeveer 63.000 slaven invoerde vanuit drie sub-regio's (Indiaas subcontinent, Maleisisch Indonesische archipel en Oost-Afrikaanse kust).³²³ Ross ging met name dieper in op de slavenhandel in de laatste decennia van de achttiende eeuw die grotendeels door de Fransen ondernomen werd. Bemanningen van voornamelijk Franse schepen verkochten in deze periode slaven op de Kaapse markt.³²⁴ In aansluiting op Ross beschreef Harries meer recent de slavenhandel die rond 1800 vanuit Mozambique werd ondernomen. Een kleine kosmopolitische groep handelaren ondernam vanuit Mozambique slavenreizen langs de Oost-Afrikaanse kust en zette zijn handelswaar onder andere in Kaapstad af.³²⁵ Ravell en Thiébaud tenslotte, richtten zich alleen op Madagaskar. Ravell geeft een goed beeld van hoe de slavenhandel van de Kaapkolonie met dit eiland in zijn werk ging in

319 Vink, "The World's Oldest Trade".

320 M. Van Rossum, *Kleurrijke tragiek. De geschiedenis van de slavernij in Azië onder de VOC* (Hilversum 2015).

321 J.C. Armstrong en N. Worden, 'The Slaves, 1652-1834' in: R.Elphick en H. Giliomee eds., *The Shaping of South Africa Society, 1652-1840* (Cape Town 1989) 109-183.

322 Böeseken, *Slaves and Free Blacks at the Cape*.

323 Shell, *Children of Bondage*, 40.

324 R. Ross, 'The last years of the slave trade to the Cape colony', *Slavery and Abolition* 9:3 (1988) 209- 219.

325 P. Harries, 'Mozambique Island, Cape Town and the Organisation of the Slave Trade in the South-West Indian Ocean, c.1797-1807', *Journal of Southern African Studies* 42:3 (2016) 409-427.

de zeventiende en achttiende eeuw.³²⁶ Thiébaud behandelt in zijn kortgeleden verschenen dissertatie de politieke, economische en sociale gevolgen van de Europese slavenhandel op Madagaskar en komt ook met nieuwe cijfers over de Malagassische slavenhandel.³²⁷

Dit hoofdstuk beoogt de Kaapse slavenhandel te onderzoeken, gebruikmakend van literatuur en bronnen. Voor het verkrijgen van slaven werden er in de achttiende eeuw vier kanalen gebruikt:

- 1) Het uitsturen van officiële slavenexpedities door de VOC-autoriteiten in Kaapstad naar Madagaskar en de Oost-Afrikaanse kust;
- 2) Het verschepen van slaven vanuit het VOC-imperium naar Kaapstad;
- 3) Particuliere handel die slaven uit Azië betrok;
- 4) De verkoop van slaven door buitenlandse schepen in Kaapstad.

Alvorens deze handelsactiviteiten uitgebreid te bespreken, besteed ik aandacht aan het ontstaan van de slavernij in de Kaapkolonie en het beleid van de VOC ten aanzien van slavernij aan de Kaap.

Het ontstaan van slavernij in de Kaapkolonie: een theoretisch kader

Er is wereldwijd veel onderzoek gedaan naar het ontstaan van slavernij in pre-koloniale en koloniale samenlevingen. Baanbrekend voor de uitwerking van dit onderwerp is het onderzoek van de Nederlandse etnoloog Herman Jeremias Nieboer (1873-1920), dat in 1900 als dissertatie het licht zag. Hij legde het verband tussen vrij beschikbaar land en betaalde arbeid. Wanneer al het land zou zijn toegeëigend, zou volgens Nieboer een klasse van landloze mensen ontstaan die middelen van bestaan zoeken en zich als arbeider verhuren. Als er veel land beschikbaar is, zou deze regel niet gelden. Degenen die het land zouden kunnen bewerken, prefereren voor zichzelf te beginnen. In het geval dat men zich als landarbeider zou willen verhuren, zou dit vaak tegen een minimuminkomen moeten gebeuren, gelijk aan hetgeen men als zelfstandige boer zou kunnen verdienen. Hierdoor zou het inhuren van betaalde arbeid in het algemeen kostbaar en niet winstgevend zijn voor de landeigenaren. Het gevolg daarvan zou een tekort aan arbeidskrachten zijn. Landeigenaren zouden in dit geval geneigd zijn gebruik te maken van gedwongen vormen van arbeid zoals slavernij en lijfeigenschap. Volgens Nieboer kon slavernij als een ‘industriële systeem’ alleen bestaan, indien er veel ongebruikt land beschikbaar was.³²⁸

326 J. Ravell, ‘The VOC slave trade between Cape Town and Madagascar’ in: R.C.H. Shell ed., *From Diaspora to Diorama* (Cape Town 2009) 1186-1270.

327 R. Thiébaud, *Traite des esclaves et commerce néerlandaise et français à Madagascar (XVIIe et XVIIIe siècles)* (proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam en l’Université Paris 2017).

328 H.J. Nieboer, *Slavery as an Industrial System. Ethnological Researches* (Den Haag 1910) 346-347.

In 1970 wijzigde de Russisch-Amerikaanse econoom Evsey Domar (1914-1997) de hypothese van Nieboer enigszins, waardoor de Nieboer-Domar hypothese ontstond. Nieboer zou te veel belang hechten aan de stelling dat vrij beschikbaar land noodzakelijk was voor de verklaring van slavernij. Hij zou voorbijgaan aan het feit dat slavernij lange tijd kon voortbestaan nadat de ontstaansgrond, ongebruikt land, verdwenen was. Slavernij zou zelfs ingevoerd kunnen worden bij afwezigheid van beschikbaar land. Domar verwijst in dit verband naar politieke factoren. Als voorbeeld gebruikt hij de adel in het Rusland van Catherina de Grote. Deze zou zijn politieke invloed gebruikt hebben om de keizerin te dwingen een systeem van lijfeigenschap in te voeren. Eenmaal wettelijk beperkt in hun mobiliteit was het voor de lijfeigenen onmogelijk te migreren naar andere delen van Rusland waar nog wel vrij land beschikbaar was om daar voor zichzelf te beginnen als zelfstandige boeren.³²⁹

Tenslotte moet genoemd worden de Amerikaanse economisch historicus Stanley Lewis Engerman (1936-). Hij definieerde slavernij, net als Nieboer, als een economische institutie en hecht evenals Domar belang aan de rol van politieke instellingen. Daarnaast onderstreepte hij het belang van landbouwoverschotten bij het ontstaan van slavernij. Ook wijst hij erop dat wanneer slavernij eenmaal is ingevoerd er sterke belangen zijn die het systeem in stand willen houden om kapitaalverlies te voorkomen.³³⁰

Toegepast op de situatie van de Kaapkolonie in de zeventiende en achttiende eeuw vinden we een aantal belangrijke variabelen van deze theorieën, die het ontstaan en voortduren van slavernij kunnen verklaren. De Zuid-Afrikaanse historicus Robert Shell (1949-2015) verwijst in zijn gezaghebbende werk over de slavernij in Zuid-Afrika naar Domar en benadrukt het belang van de voor hun tijd modern bewapende kolonisten in de Kaapkolonie, die machtig genoeg waren om enerzijds de slavernij te introduceren en die anderzijds ook lang te handhaven. Hij noemt tevens daarbij het ontbreken van effectieve religieuze, morele en wettelijke sancties die noodzakelijk zouden geweest zijn om slavernij of andere vormen van gedwongen arbeid te voorkomen.

'In a society where there were available land and a group of armed or similarly empowered free persons, it would be extremely unlikely for slavery or serfdom not to arise. In 1652 and 1653 the Europeans introduced two technologies in the southern continent that made the development of slavery likely: guns and horses were unloaded from the Dutch East India Company ships. (...) These technologies enabled the first permanent Europeans in South Africa to perceive all land as being 'free'. Since available land and a group of armed persons were present in early South Africa, we should not be surprised that Domar's predicted results - slavery and serfdom - also quickly came about. Effective religious, moral or legal sanctions would have been needed to prevent

329 E.D. Domar, 'The Causes of Slavery or Sefdom. A Hypothesis', *The Journal of Economic History* 30 (1970) 13-32.

330 S.L. Engerman, 'Some Considerations Relating to Property Rights in Man', *The Journal of Economic History* 33:1 (1973) 43-65.

slavery or coerced labour forms. No such sanctions existed in South Africa. Slavery or serfdom was simply the most effective labour system in such a situation.³³¹

De al genoemde Brits-Zuid-Afrikaanse historicus Charles Feinstein baseerde zich ook op de Nieboer-Domar hypothese, maar kwam met een aantal belangrijke nuanceringen voor het Zuid-Afrika van de achttiende en negentiende eeuw. De slaven in Zuid-Afrika waren van elders geïmporteerd. De blanke kolonisten probeerden het tekort aan arbeidskrachten op te lossen, in de zeventiende en achttiende eeuw met de invoer van slaven en in de negentiende eeuw door ‘closure of the escape route to free land’. Hoe meer land de blanke kolonisten in de negentiende eeuw konden confisqueren, hoe minder er voor de oorspronkelijke Afrikaanse bevolking overbleef. De laatste groep was hierdoor gedwongen zich te verhuuren aan de nieuwe landeigenaren. Deze ontwikkeling zou de basis zijn van veel van de problemen van het huidige Zuid-Afrika.

‘The possibility of Africans continuing to farm independently was to be forcefully eliminated by a sustained process of dispossession. In the South African case (...), this strategy was powerfully nourished by racialism and deep-seated belief in white supremacy’.³³²

De Zweeds economisch georiënteerde historicus Erik Green ten slotte gaat eveneens van de Nieboer-Domar-hypothese uit en past die toe op de situatie van de Kaapkolonie in de vroegmoderne tijd. Green stelt, in navolging van andere historici, met name van Shell, dat slavernij in de Kaapkolonie aanvankelijk een stedelijk verschijnsel was. Ook zou in de Kaapkolonie van de zeventiende eeuw slavenarbeid in samenhang met betaalde arbeid van de inheemse bevolking (Khoikhoi en San) gezien moet worden.³³³ In de achttiende eeuw zou de slavernij een belangrijke rol spelen bij het ontstaan een overschot economie en van een groep rijke(re) boerenkolonisten.³³⁴ De argumenten van het onderzoek van Green zijn plausibel. Hij baseert zijn onderzoek onder andere op censusgegevens die een stijging van de slavenbevolking van ongeveer 1.000 slaven in het jaar 1700 naar ongeveer 15.000 slaven in het jaar 1793 laten zien. Ook zou er in de achttiende eeuw sprake zijn geweest van een sterke stijging van de boerenkolonisten met meer dan vijftien slaven in dienst.³³⁵

De Nieboer-Domar-hypothese is met een aantal belangrijke aanpassingen toepasbaar op de Kaapkolonie van de zeventiende en achttiende eeuw. Toen de Nederlanders in 1652 voet aan land zetten op de zuidelijke punt van Afrika troffen ze een schaars door de

331 Shell, *Children of Bondage*, 1-2.

332 Feinstein, *An Economic History of South Africa*, 33-34.

333 E. Green, ‘The economics of slavery in the 18th century Cape Colony. Revising the Nieboer-Domar hypothesis’, *African Economic History Working Paper Series* 9 (2013) 1-32, aldaar 10, 18. Zie ook Shell, *Children of Bondage*, xxxi-xxxii.

334 Green, ‘The economics of slavery in the 18th century Cape Colony’, 19.

335 Ibidem, 21, 29.

Khoikhoi- en San-volkeren bewoond land aan. In de loop van de zeventiende eeuw, maar vooral in de achttiende eeuw vonden er belangrijke uitbreidingen van het territorium van de kolonie plaats. De Europese kolonisten ondervonden bij hun trek landinwaarts relatief weinig hinder van de inheemse Khoikhoi en San-bevolking, omdat ze beschikten over geavanceerd wapentuig en het gebruik van geweld niet schuwden. Wapen-technologisch gezien bestond er een enorme kloof tussen de kolonisten en de inheemse bevolking. Doordat er veel land beschikbaar was, waren potentiële blanke arbeidskrachten geneigd voor zichzelf te beginnen. In de Kaapkolonie waren er in de achttiende eeuw dan ook weinig Europese boerenknechten werkzaam. In 1701 waren er 69 boerenknechten, in 1795 waren dat er 23. De meeste boerenknechten werden ingezet in 1736. In dat jaar werkten er 148 knechten in de Kaapse economie.³³⁶ Er was dus een tekort aan vrije Europese arbeidskrachten. In de zeventiende eeuw voorzag een gering aantal slaven in de beperkte arbeidsbehoeften van de VOC en de boerenkolonisten, die zich toen nog niet zo ver van Kaapstad hadden verwijderd. Met de dynamische economische ontwikkelingen en het ontstaan van de overschot economie in de achttiende eeuw werd de vraag naar arbeidskrachten steeds groter. Potentiële arbeidsreservoirs zoals de naar de Kaap gedeporteerde veroordeelden en bannelingen, en de lokale Khoikhoi- en San-bevolking konden niet aan de vraag naar mankracht voldoen. De voortgezette invoer van slaven was derhalve een optie en de Compagnie maakte dan ook deze keuze. Hierover gaan de volgende onderdelen van dit hoofdstuk.

Het beleid van de VOC ten aanzien van slavernij aan de Kaap

Alvorens de slavenhandel aan de Kaap uitgebreid te behandelen, is het belangrijk inzicht te krijgen in de attitude en het beleid van de VOC (Heren XVII, de Hoge Regering en de Politieke Raad in Kaapstad) ten aanzien van slavernij aan de Kaap. De VOC was niet op zo'n uitgebreide schaal bij de slavenhandel betrokken als haar tegenhanger op het westelijk halfrond, de West-Indische Compagnie (WIC). Niettemin was zij wel voorstander van het gebruikmaken van slaven om in de behoefte aan arbeidskrachten te voorzien. De VOC zette zich dan ook in de zeventiende en in de achttiende eeuw actief in om slaven te verwerven om te voorzien in de groeiende vraag naar arbeiders van de Kaapse economie.

Vanaf haar oprichting in 1652 gebruikte de Kaapkolonie slaven om arbeid te verrichten. Al in 1654 schreef Jan van Riebeeck in zijn dagjournaal dat de bewerking van de grond het beste door slaven gedaan kon worden. De lokale bevolking, Khoikhoi en San, zouden niet geschikt zijn voor gedwongen arbeid en het aantrekken van Europeanen en van Chinezen uit Azië was geen optie.³³⁷ Daarnaast waren de autoriteiten in Nederland er geen voorstander van de lokaal aanwezige bevolking te gebruiken voor gedwongen

336 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 114-115.

337 De Kock, *Those in Bondage*, 15.

arbeid. De oorspronkelijke bewoners van koloniën dienden in vrijheid (verder) te leven.³³⁸ De VOC had in haar eerste drie koloniale bezittingen, Ambon, Batavia en Banda ook geen inheemsens in slavernij gebracht. Voor de kruidnagelproductie in Ambon werden geen Ambonezen tot slaaf gemaakt. In de hoofdplaats Batavia werden geen gevluchte Jayakartanen of Bantammers maar Chinese arbeiders ingezet voor de bouw van de vestingmuren van de stad. In Banda werd de nootmuskaat- en foelieproductie na de geleidelijke verovering door kolonisten met ingevoerde slaven ter hand genomen.³³⁹ Het oorspronkelijke idee van de Heren XVII voor de voedselvoorziening van het garnizoen aan de Kaap was ruilhandel met de Khoi en San te drijven. Het tot slaaf maken van de lokale bevolking zou in zo'n geval een vreedzame handel in de weg staan.³⁴⁰

Opmerkelijk is een brief uit 1657 van de Heren XVII aan Van Riebeeck waarin richtlijnen voor het omgaan met slaven werden gegeven. De meester of baas, in principe waren dit op dat moment nog de dienaren van de VOC, had goed voor de slaven te zorgen en hen een vak te leren. Aangeraden werd slaven ook de beginselen van de landbouw bij te brengen.³⁴¹ De Heren XVII zagen in die tijd vooral het belang van slaven voor de bouw van de vesting aan de Kaap en als arbeiders voor de voedselvoorziening ten behoeve van de aanwezige VOC-dienaren. In 1672 bezocht de door de Heren XVII aangewezen gecommiteerde IJsbrand Godske de Kaap. Hij constateerde dat er een groot tekort aan arbeidskrachten was en pleitte voor een grotere invoer van slaven voor de VOC zelf en voor de burgerij van de zich ontwikkelende nederzetting bij het fort.³⁴²

Gouverneur Simon van der Stel (1679-1699) was een sterke voorstander van het gebruiken van slavenarbeid. Onder zijn bewind werd veel landbouwgrond aan vrijburgers in eigendom uitgegeven onder meer rond het door hem in deze tijd gestichte Stellenbosch. Door het groeiende landbouwareaal in het achterland van Kaapstad steeg in deze periode de vraag naar arbeidskrachten. Aan het einde van de zeventiende eeuw was de vraag naar slaven bij Compagnie en vrijburgers dan ook aanzienlijk.

De vraag naar slaven bleef gedurende de gehele achttiende eeuw groot. In een vergadering van de Politieke Raad in februari 1700 werd de noodzaak van slaven voor het aan de gang houden van de economie van de kolonie nog eens benadrukt.³⁴³ In 1708 besloot commissaris Cornelis Jan Simonsz. in overleg met de Politieke Raad van de Kaapkolonie om het werk van de Compagnie voornamelijk door de eigen slaven van de VOC te laten doen. Aan burgers werd het verboden voor slaven een beroep te doen op de VOC.³⁴⁴ Niettemin staande dit besluit voerde de Raad van de Kaapkolonie in 1716 intern de discussie of het gebruikmaken van Europese arbeidskrachten door de

338 De Kock, *Those in Bondage*, 14.

339 G.J. Knaap, *Kruidnagelen en Christenen. De Verenigde Oostindische Compagnie en de bevolking van Ambon, 1656-1696* (Leiden 2004) 21-25, 293, 295, 301; J. Goor, *Jan Pieterszoon Coen (1587-1629). Koopman-koning in Azië* (Amsterdam 2015) 433-468.

340 De Kock, *Those in Bondage*, 14; Böeseke, *Slaves and Free Blacks at the Cape*, 36.

341 Böeseke, *Slaves and Free Blacks at the Cape*, 9-10.

342 Böeseke, *Slaves and Free Blacks at the Cape*, 36.

343 Ravell, 'The VOC slave trade between Cape Town and Madagascar', 1207.

344 Böeseke, 'Slawe', 60.

Compagnie een optie was. Gouverneur Maurits Pasques de Chavonnes merkte op dat de weinige boerenknechten die aan de Kaap vertoefden veel overlast veroorzaakten omdat de drank er goedkoop was. Hij was dan ook bang voor onlusten als er meer Europese boerenknechten naar de Kaap gehaald werden. Volgens het raadslid J. Kruse zouden slaven beter werk verrichten dan Europeanen. Ook het raadslid H. van der Meer Pieterszoon gaf de voorkeur aan gedwongen arbeid. Slaven zouden gehoorzamer dan knechten zijn in de hoop dat ze met een dienstbare opstelling hun vrijheid zouden (her)winnen. Alleen het raadslid D.M. Pasques de Chavonnes, kapitein van het garnizoen en broer van de gouverneur, was het niet met de andere raadsleden eens. Volgens hem zou de Compagnie meer voordeel hebben van 250 extra blanke pioniers dan van vijf à zeshonderd slaven die volgens hem jaarlijks 23 à 27.000 gulden aan onderhoud kostten. Daarbij zouden slaven ‘dood geld’ zijn; hun aankoopsom zou uit het land vloeien. Boerenknechten zouden met hun loon meer geld in omloop brengen en daardoor de welvaart van zowel de VOC als de kolonie vergroten.³⁴⁵

In de jaren 1721-1730 haalde het Kaapse gouvernement slaven uit Rio de la Goa, waar de VOC een handelspost en een fort had. Zowel de VOC zelf als de burgers waren niet tevreden over de slaven uit dit gebied. In 1739 vroeg de Kaapse gouverneur Hendrik Swellengrebel aan de Heren XVII een apart schip toe te wijzen voor de slavenhandel met Madagaskar. Malagassische slaven zouden een betere inborst hebben dan de slaven uit Rio de La Goa. De laatsten zouden moorddadig zijn en een neiging tot diefstal en weglopen hebben.³⁴⁶

Begin 1743 deed gouverneur-generaal Gustaaf Willem van Imhoff de Kaapkolonie aan op zijn heenreis naar Batavia (zie ook p. 13). In zijn rapport met aanbevelingen voor het verbeteren van de economische situatie van de kolonie betreurde hij het dat er gebruik werd gemaakt van gedwongen arbeid omdat het gebruik van slaven een negatief effect had op het gedrag en de attitude van de Europese boeren in het achterland. Door de aanwezigheid van slaven zou iedere gewone Europeaan geneigd zijn zich een herenboer te voelen die liever gediend wilde worden dan zelf te dienen. Toch pleitte hij voor een regelmatige aanvoer van slaven, omdat ze nu eenmaal onmisbaar waren om de grotendeels agrarische economie van de kolonie op gang te houden.³⁴⁷

Waarschijnlijk als reactie op enkele gewelddadige misdaden gepleegd door Boeginese slaven in de Kaapkolonie verzocht het Kaapse gouvernement begin 1767 de Hoge Regering in Batavia de uitvoer van alle Boeginese en andere Maleise mannelijke slaven naar de Kaap stop te zetten. Batavia voldeed aan dit verzoek. Bij overtreding vond confiscatie van de slaven plaats. De maatregel had waarschijnlijk weinig effect. De autoriteiten in Batavia herhaalden het verbod in 1784 met als extra sanctie een boete van 300 rijksdaalders bij overtreding. Het verbod betrof niet de vrouwelijke slaven of slaven

345 Ibidem, 60-61.

346 NA, VOC, 4139, f. 1355, Originele brief van Gouverneur Hendrik Swellengrebel en Raad aan de Vergadering van Seventien, 6 mei 1739.

347 NA, VOC, 4153, f. 117-121, Copie memorie van Gouverneur-Generaal van Imhoff aan den Caapse Gouverneur Swellengrebel afgegeven, 25 februari 1743.

die door hun eigenaren na het betalen van de vereiste passagegelden mee naar Nederland werden genomen. In 1787 herhaalde de Hoge Regering het verbod nogmaals en verzocht ze de Kaapse autoriteiten aankomende schepen uit Azië grondig te onderzoeken op illegale slaven.³⁴⁸

Het Kaapse gouvernement was er in principe op tegen dat Kaapse burgers zelf slavenexpedities ondernamen naar Madagaskar, de Oost-Afrikaanse kust en Zanzibar. Het wilde het monopolie van de slavenexpedities in eigen hand houden. Een reden hiervoor zou kunnen zijn geweest dat de VOC de aanvoer uit die gebieden voor zichzelf wilde houden. In de achttiende eeuw zijn er door Kaapse burgers en burgerraden verschillende verzoeken gedaan om de vrijhandel in slaven toe te staan. In 1719 overtuigden enkele vrijburgers de Politieke Raad om een verzoek tot vrijhandel bij de Heren XVII in te dienen. Het verzoek werd niet ingewilligd omdat de Compagnie haar monopolie wilde handhaven. De burgers deden andere verzoeken in de jaren 1745/1746, in 1779 (een petitie van de Kaapse patriottenbeweging) en in 1784. Uiteindelijk kregen de burgers in 1791 vrije vaart op Madagaskar en de Oost-Afrikaanse kust.³⁴⁹ Het was echter te laat voor de vrijburgers om nog daadwerkelijk slavenexpedities te ondernemen; in 1795 werd de Kaapkolonie door de Britten veroverd.

Slavenexpedities van de Kaapse VOC

'in dato 19 July des voorl: jaars [1769] den hoeker de Zon ter inruijlinge van slaven naar het eijland Madagascar afgesonden zijnde, den 7: deeser (januari 1770). alhier weederom is gereverteerd; welk vaartuijg (...) een aantal van 55 mans en 33 vrouwe slaven voor d'E: Comp: ingelijfd heeft, waarvan gedurende de reijse maar één manslaaf overleeden, weesende nog 87 lijfeigenen alhier zijn aangebragt'.

Fragment uit een brief van de Kaapse gouverneur aan de Heren XVII over de eerste reis van het slavenschip de *Zon* naar Madagaskar.³⁵⁰

In de zeventiende en achttiende eeuw had de VOC aan de Kaap met betrekking tot het uitzenden van slavenexpedities het monopolie. Hierbij waren de VOC-autoriteiten in Kaapstad, een scheepsbemanning en vaak autoriteiten van de plaats waar de slaven gekocht werden, betrokken. Het VOC-bestuur in Kaapstad was verantwoordelijk voor de expeditie en organiseerde deze. De scheepsbemanning en Compagniedienaren voerden de expeditie uit en trachtte zoveel mogelijk slaven aan te kopen of te ruilen tegen Europese goederen. De lokale autoriteit betrof meestal een vorst die het monopolie had op de slavenhandel in zijn gebied, vaak geassisteerd door tussenpersonen of makelaars.

348 Armstrong en Worden, 'The Slaves', 117. Verwezen wordt naar resoluties van de Hoge Regering van 28 september 1767, 2 september 1784 en 19 december 1787.

349 Armstrong en Worden, 'The Slaves', 119.

350 NA, VOC, 4257, f. 26, Originele missive van Gouverneur en Raad aan de Vergadering van Seventien, 22 januari 1770.

Na een aantal mislukte pogingen bracht de *Pijl* in 1672 22 slaven mee uit Madagaskar.³⁵¹ De eerste slavenreis met een wezenlijk resultaat was die met het schip de *Voorhout* in 1676. Met dit schip werden 279 slaven uit Madagaskar aangevoerd.³⁵² De laatste expeditie die werd ondernomen, was de reis van de *Meermin* in 1785/86 naar de Oost-Afrikaanse kust en leverde 295 slaven op.³⁵³ Over de slavenexpedities van de VOC in Kaapstad is in vergelijking met de andere vormen van slavenacquisitie (zie inleiding van dit hoofdstuk) veel bekend omdat er talrijke scheepsjournalen bewaard gebleven zijn. Deze zijn te raadplegen in het Nationaal Archief in Den Haag. Deze informatie is belangrijk om te achterhalen hoe in de achttiende eeuw de slavenhandel werd bedreven en hoe erover werd gedacht. Redenen om bij deze vorm van slavenhandel wat uitgebreider stil te staan.

Slavenexpedities naar Madagaskar

Een groot aantal van de door de Kaapse VOC in de achttiende eeuw ondernomen slavenreizen ging naar Madagaskar. De slavenhandel op dit eiland heeft een lange geschiedenis. Van oudsher haalden islamitische slavenhandelaren afkomstig van de Afrikaanse oostkust, Oman en Surat slaven uit Madagaskar.³⁵⁴ De Portugezen ontwikkelden in de zestiende eeuw handelsactiviteiten met dit eiland. Aangetrokken door het succes van de Arabische en Portugese slavenhandelaren ontwikkelden de Nederlanders en Engelsen in de zeventiende eeuw ook activiteiten in dit gebied. Al in 1616 besloot de VOC slaven uit Madagaskar te betrekken. In 1642 sloot Adriaan van der Stel, de vader van Simon van der Stel, een verdrag met de koning van Antongil (noordoostelijk gedeelte van Madagaskar) waarin de koning beloofde geen slaven, rijst of andere koopwaar te verkopen dan aan de VOC. Als tegenprestatie beloofde de Compagnie militaire steun aan de koning te verlenen tegen interne en externe vijanden.³⁵⁵ Voor de goede orde: de slaven waarvan in deze paragraaf sprake is, waren bestemd voor de VOC zelf.

Er was een grote vraag naar Malagassische slaven. Aanvankelijk kon de verkoop van Malagassische huisslaven in de behoeften van de slavenhalers voorzien. Ook criminelen konden tot slaaf worden gemaakt. Naderhand werden er rooftochten en oorlogen georganiseerd om slaven voor de export te bemachtigen.³⁵⁶ Het eiland kende een gefragmenteerde politieke structuur. Lokale vorsten bestreden elkaar op leven en dood. Hierbij werden veel krijgsgevangenen buitgemaakt die de overwinnaar graag aan de meest biedende verkocht.³⁵⁷ De slavenhandel met de Europeanen bracht veel geld in het laadje, evenals vuurwapens die belangrijk waren voor de lokale machtsverhoudingen.

351 Ravell, 'The VOC slave trade between Cape Town and Madagascar', 1197, 1199, 1203.

352 Armstrong en Worden, 'The Slaves', 114.

353 NA, 4321, VOC, f. 1106, *Journal weegens de laatst gedreeven slavenhandel met het fregat de Meermin in 1785-1786*.

354 Ravell, 'The VOC slave trade between Cape Town and Madagascar', 1194.

355 Ibidem.

356 Thiébaud, *Traite des esclaves et commerce néerlandaise et français à Madagascar*, 605.

357 Armstrong en Worden, 'The Slaves', 113-114.

De controle over de havens en riviermonden, waar de handel werd gedreven, was van groot belang. Dit was een belangrijk motief voor de Sakalava aan de Westkust van Madagaskar om onder leiding van koning Lahifotsy het koninkrijk Menabé te veroveren met de haven van Morondova. De opvolgers van Lahifotsy breidden hun invloed uit. De havenplaats Tuléar in het zuiden werd veroverd. Rond 1686 werden de handelsposten van de Antalaotra aan de noordwestkust onder de voet gelopen en het rijk Boina gesticht. Mede dankzij de slavenhandel, die werd gedreven in de baaien van Boeny en Bometoka, bleef Boina tot het midden van de achttiende eeuw politiek dominant.³⁵⁸

De belangrijkste plaatsen die de Nederlandse slavenschepen op Madagaskar aandeden waren: Mazalagem Nova (of Boenybaai) bij de monding van de Mahavavy rivier, Bombétoka bij de monding van de rivier van Maningaar, Mangariek, Morondava en de baai van St. Augustin bij de monding van de Onihalyrivier, Tuléar, de baai van Antongil, Matitanana en Fort Dauphin.³⁵⁹

Landkaart Madagaskar

358 Thiébaud, *Traite des esclaves et commerce néerlandaise et français à Madagascar*, 605.

359 Ravell, 'The VOC slave trade between Cape Town and Madagascar', 1219.

De slavenreizen naar Madagaskar waren steeds op dezelfde wijze georganiseerd. Eén dag voor vertrek ontvingen de schipper en de (1e) commies een geschreven instructie van de gouverneur en Politieke Raad. Deze instructies machtigden kapitein en commies tot de slavenhandel in een regio ten behoeve van het Kaapse gouvernement en de VOC. Het schip kreeg bij vertrek uit Kaapstad de nodige negotiegoederen mee om te ruilen tegen slaven en voedsel zoals rijst, fruit, groenten en runderen. Slaven werden geruild tegen voor de Malagassische bevolking interessante gebruiksvoorwerpen, geweren, munitie en buskruit. De laatste drie zaken waren van groot strategisch belang bij de talrijke oorlogen die de Malagassische heersers onderling uitvochten.³⁶⁰ De hoeker de *Brak* nam op zijn eerste reis in 1740 snaphanen, buskruit, kogels, vuurstenen, messen, scharen, handspiegels, knopen, ijzeren potten, tinnen borden en schotels, koperdraad, textiel uit Azië, specerijen, tabak en arak mee.³⁶¹ Meestal werd als handelsvaluta de Spaans-Amerikaanse reaal of ‘Spaanse mat’ gebruikt.³⁶² De slavenschepen hadden in het algemeen dezelfde bemanning: schipper, 1e en 2e stuurman, commies (soms een tweede commies), chirurgijn, kok, en een aantal matrozen en soldaten. Ook was er meestal een tolk aan boord, vaak afkomstig uit de regio die de lokale taal sprak en op de hoogte was van de plaatselijke gewoonten.³⁶³ De commies hield in de meeste gevallen het journaal bij. In deze dagboeken werd een minutieus verslag gedaan van de belangrijkste gebeurtenissen tijdens de reis. Er stonden details in over vaarroute, de lokale politieke situatie, aankoop en vervoer van de slaven, aankoop van voedsel enzovoort. Van een groot aantal van deze journalen bevindt zich een kopie in het Nationaal Archief in Den Haag. Als voorbeeld is in bijlage 2 opgenomen het niet eerder uitgewerkte journaal van de reis die het slavenschip de *Drie Heuvelen* maakte in 1753.

De tijd dat slavenschepen gewoonlijk vertrokken, was in mei, juni of juli. Zij kwamen dan een maand later op de plaats van bestemming aan. Een belangrijke reden dat de slavenschepen juist in deze periode uitzielden, was de moessonwind die aan de oostkust van Zuid-Afrika in de maanden april tot en met september uit het zuidwesten waait. Het inkopen en ook ruilen van slaven tegen gebruiksgoederen en wapens nam meestal enkele maanden in beslag. Gewoonlijk begonnen de schepen de terugreis naar Kaapstad in november, december of januari. Gebruikmakend van de moessonwind die in deze periode uit het noordoosten waait, kwamen de schepen eind december, begin januari of nog later weer in Kaapstad aan.³⁶⁴

Ondanks sanitaire maatregelen voorgeschreven door de Heren XVII stierven veel slaven tijdens de terugreis naar Kaapstad. De hitte, de overvolle ruimten en de slechte medische condities aan boord eisten hun tol. Dit was uiteraard niet in het voordeel van de

360 Thiébaud, *Traite des esclaves et commerce néerlandaise et français à Madagascar*, 607.

361 NA, VOC, 4143, f. 1690-1692, Originele missive van Gouverneur Hendrik Swellengrebel en Raad te Cabo aan de Heren XVII, 31 december 1740.

362 Thiébaud, *Traite des esclaves et commerce néerlandaise et français à Madagascar*, 607.

363 T. de Spiegelaere, *Het 18e eeuwse slavenschip, Franse en Nederlandse slavenschepen in de 2e helft van de 18e eeuw (1763-1780). Een comperatieve studie (scriptie voor het behalen van de graad licentiaat in de geschiedenis Universiteit van Gent 2006-2007)* 125.

364 Ravell, ‘The VOC slave trade between Cape Town and Madagascar’, 1225-1226.

Compagnie. Voor de Heren XVII was het van groot belang dat de verworven slaven op de schepen goed werden verzorgd en behandeld. Ze gaven dan ook voorschriften over welke levensmiddelen en andere noodzakelijke benodigdheden de schepen moesten meenemen en hoe de slaven aan boord moesten worden gevoed en behandeld.³⁶⁵ Voor de zieken en degenen die scheurbuik hadden, werd tamarinde meegenomen. Ook tabak zou een helende werking hebben. Tabak en pijpen dienden dan ook aan boord te zijn. Hetzelfde gold voor hard brood als voedsel supplement voor de slaven. Voor ontsmetting van de verblijfsruimten op het schip moesten er één of twee oxhoofden azijn meegenomen worden. Tevens was er een voorschrift dat het schip de nodige grenen planken aan boord had voor het vervaardigen van slaapkooien voor de slaven.³⁶⁶ De Heren XVII schreven voor dat elke morgen alle scheepsdekken geschrobd en gespoeld moesten worden. Eén keer per week moesten de scheepsdekken met azijn besproeid worden ter ontsmetting en daarmee de voorkoming van ziekten. De slaven moesten bij goed weer op het dek hun lichamen wassen met zeewater waarbij toegezien werd dat ze geen zout water binnen kregen. Bij regen moest de bemanning erop letten dat het in de ruimen niet binnen regende, omdat het regenwater 'teeraghtigh en te raauw is waarvan sy (de slaven) de loop of de teeringh benefens grote pijn in 't lijff krygen, en 't welck de doot dan veroorsaect'.³⁶⁷ Bij de maaltijden diende de bemanning alert te zijn dat iedere slaaf het voor hem/haar bestemde voedsel kreeg en opat. De slaven waren verplicht citrusvruchten en verse groenten te eten om scheurbuik te voorkomen. Dagelijks werd er gecontroleerd of er nieuwe ziektegevallen bij de slaven waren. Deze moesten dan van de gezonden gescheiden worden. Voorgeschreven werd ook dat de zieken dagelijks door de schipper werden bezocht. De slaven mochten door de matrozen niet geslagen of geschopt worden.³⁶⁸ De bemanning van het schip was verplicht deze voorzorgsmaatregelen in acht te nemen. Het was in het belang van de Compagnie, maar ook van de schipper - die een premie kreeg voor iedere slaaf die levend werd afgeleverd - dat zo veel mogelijk slaven Kaapstad bereikten. Bij aankomst werden de slaven gewoonlijk aan de fiscaal overgedragen. Vervolgens werden zij geteld en lichamelijk onderzocht. Zieke slaven werden in het hospitaal ondergebracht al naar gelang er plaats was. Slaven die in de Kaapkolonie aankwamen, werden eerst een rustperiode gegund om aan te sterken alvorens ze aan het werk werden gezet³⁶⁹

De Compagnie ondernam 27 slavenexpedities naar Madagaskar in de achttiende eeuw.

365 P. van Dam, 'Beschrijvingen van de Oostindische Compagnie 1639-1701' in: F.W. Stapel ed., *RPG*, 68 ('s- Gravenhage 1927 - 1954) 668-670. *Lijste van victualie en andere behoeften, die de schepen moeten mede hebben voor 350 à 400 slaven, en dat voor den tijt van drie maanden. Mitsgaders reglement hoedanigh deselve moeten werden gespijsigt en verder gegouverneert.*

366 *Lijste van victualie en andere behoeften*, 668-669.

367 *Lijste van victualie en andere behoeften*, 670.

368 *Lijste van victualie en andere behoeften*, 669-670.

369 Ravell, 'The VOC slave trade between Cape Town and Madagascar', 1241.

Tabel 9. Slavenreizen naar Madagaskar in de achttiende eeuw.

Schip	Jaartal expeditie	Aantal verworven slaven	Tijdens de terugreis overleden slaven
Noortgouw	1701 ³⁷⁰	121	30
Noortgouw	1702 ³⁷¹	48	
Ter Aa	1705 ³⁷²	205	57
Ter Aa	1706 ³⁷³	186	40
Ter Aa	1706/07 ³⁷⁴	68	1
Mercurius	1709 ³⁷⁵	36?	
Leijdsman	1715 ³⁷⁶	185	6
Barneveld	1719/1720 ³⁷⁷		
Brak	1740 ³⁷⁸		
Brak	1741 ³⁷⁹	82	10
Brak	1742 ³⁸⁰	45	17
Brak	1743 ³⁸¹	113	14
Schuijlenburg	1752 ³⁸²	184	44
Schuijlenburg	1755 ³⁸³	90	

370 NA, VOC, 4046, f. 62, Originele missive door de Raad extra - ordinaris en Gouverneur Willem Adriaan van der Stel en de Raad aan de Caap aan den Vergadering van Seventien, 20 maart 1702.

371 NA, VOC, 4050, f. 330, Copie missive door Gouverneur van der Stel en Raad aan opperhoofd Roeloff Deodati en Raad op Mauritius, 31 juli 1703.

372 NA, 4052, VOC, f. 67, 68, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 31 maart 1706.

373 Ravell, 'The VOC slave trade between Cape Town and Madagascar', 1208.

374 NA, VOC, 4054, f. 1238, 1239, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 9 februari 1707.

375 R.C.H. Shell ed., *From Diaspora to Diorama* (Cape Town 2009) Ships index.

376 P. Westra en J.C. Armstrong, *Slawehandel met Madagaskar. Die joernale van die Kaapse slaweskip Leijdsman, 1715* (Kaapstad 2006).

377 NA, VOC, 4083, f. 85-124, Dagregister Barneveld 1719/1720.

378 NA, VOC, 4143, f. 1690-1692, 1722, Originele bief van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 31 december 1740.

379 NA, VOC, 4148, f. 48, 49, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 15 maart 1742; NA, VOC, 4149, f. 240-458, Dagregister de Brak 1741.

380 NA, VOC, 4153, f. 190, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 15 maart 1743.

381 NA, VOC, 4157, f. 56, 57, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 2 maart 1744.

382 NA, VOC, 4186, f. 1295, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 15 juni 1752; NA, VOC, 4187, f. 85, 86, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 13 februari 1753; NA, VOC, 10814, ongenummerd, Dagregister Schuijlenburg 1752.

383 NA, VOC, 4197, f. 1545, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 29 april 1755; NA, VOC, 4198, f. 35-45, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 1 maart 1756; NA, VOC, 4200, f. 1151, 1152, Dagregister Schuijlenburg 1755.

Tabel 9. Voortgezet

Schip	Jaartal expeditie	Aantal verworven slaven	Tijdens de terugreis overleden slaven
Drieheuvelen	1753 ³⁸⁴	111	2
Neptunus	1760/61 ³⁸⁵	36	
Meermin	1762/63 ³⁸⁶	73	
Meermin	1765/66 ³⁸⁷	140	31
Meermin	1784/85 ³⁸⁸	255	39
Snelheijd	1770 ³⁸⁹		
Snelheijd	1773/74 ³⁹⁰	40	
Zon	1769/70 ³⁹¹	88	1
Zon	1770/71 ³⁹²	66	
Zon	1774 ³⁹³	104	2
Zon	1775/76 ³⁹⁴	108	5
Zon	1776/77 ³⁹⁵	26	
Jagdrust	1779 ³⁹⁶	70	11
Totaal 27 expedities		2480	310

384 NA, VOC, 4149, f. 73, 74, Copie missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 1 februari 1754; NA, VOC, 10815, Dagregister Drie Heuvelen 1753.

385 NA, VOC, 4221, f.56, 77-79, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 25 februari 1761.

386 NA, VOC, 4229, f. 322-381, Dagregister Meermin 1762/1763.

387 NA, VOC, 4241, f. 238-244, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 9 april 1766.

388 NA, VOC, 4311, f. 325-352, Dagregister Meermin 1784/1785.

389 NA, VOC, 4261, f. 30, Copie brief van Gouverneur-Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 16 oktober 1770.

390 NA, VOC, 4273, f. 208, 209, Originele brief van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 8 maart 1774.

391 NA, VOC, 4257, f. 26, Originele brief van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 22 januari 1770; NA, VOC, 4257, f. 99-102, Originele brief van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 1 maart 1770.

392 NA, VOC, 4257, f. 317, 318, Originele brief van Gouverneur en Raad aan de Vergadering van Seventien, 11 mei 1771; NA, VOC, 4261, f. 111, 112, Originele brief van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 1 maart 1771; NA, VOC, 4261, f. 221, Dagregister de Zon 1770/1771.

393 NA, VOC, 4277, f. 189-191, Originele brief van Gouverneur en Raad aan de Vergadering van Seventien, 1 maart 1775; NA, VOC, 4277, f. 21,22, Originele brief van Gouverneur en Raad aan de Vergadering van Seventien, 30 december 1774.

394 NA, VOC, 4280, f. 297-343, Dagregister hoeker de Zon 1775/1776.

395 NA, VOC, 4283, f. 300-349, Dagregister de Zon 1776-1777.

396 NA, VOC, 4289, f. 59, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 12 februari 1780.

Er mislukten drie expedities, de reis van de *Barneveld* in 1719/1720, de expeditie van de *Brak* in 1740 en de reis van de *Snelheijd* in 1770. De schepen *Ter Aa*, *Brak*, *Meermin* en *Zon* werden veelvuldig ingezet. Opvallend is het grote aantal muiterijen van de slaven. Tijdens de terugreis brak er op vier schepen (*Brak*, *Drie Heuvelen*, *Meermin* en *Zon*) muiterij uit. De vooruitzichten voor de Malagassische gevangenen waren schijnbaar zo slecht dat ze besloten zich tot het uiterste te verzetten. Opvallend is ook de relatief hoge mortaliteit ondanks alle sanitaire maatregelen opgelegd door de Heren XVII. Thiébaud komt met een percentage van 17,5%³⁹⁷, zelf kom ik op een mortaliteitspercentage uit van 12,5%.³⁹⁸ Over het aantal door VOC-expedities vanuit Madagaskar in de Kaapkolonie ontscheepte slaven lopen de schattingen uiteen. Amstrong en Worden komen met een aantal van 2.820 slaven voor de periode 1654 -1786³⁹⁹, wat voor de achttiende eeuw ongeveer een invoer van 1.815 ($85/132 \times 2.820$) slaven zou betekenen. Thiébaud komt voor dezelfde periode met een hoger aantal van 3.228 ontscheepte slaven in de Kaapkolonie. Hij gaat uit van 3.557 aangekochte slaven in Madagaskar en telt daarbij op 10% aan slaven gekocht door de bemanning van de schepen met als doel deze voor eigen rekening te verkopen in Kaapstad. Met een mortaliteit van 17,5% komt hij op een totaal van 3.228 ontscheepte slaven in Kaapstad.⁴⁰⁰ Voor de achttiende eeuw betekent dit een cijfer van een kleine 2.100 ontscheepte slaven ($85/132 \times 3.228$ slaven). Onderzoek van voornamelijk primaire bronnen levert het iets hogere cijfer van 2.170 ontscheepte slaven op (zie Tabel 9). Er rekening mee houdend dat er in de achttiende eeuw 27 expedities zijn uitgezonden naar Madagaskar is dit een mager resultaat.

Volgens Shell komt 25,1% van de ongeveer 63.000 tussen 1652 en 1808 in Zuid-Afrika binnengekomen slaven uit Madagaskar.⁴⁰¹ Waarop hij dit percentage op baseert, is mij niet duidelijk. Verderop in dit hoofdstuk zien we dat buitenlandse slavenschepen (Franse en Portugese schepen) later in de achttiende eeuw een groot aantal Oost-Afrikaanse slaven, waaronder ook Malagassische slaven, in Kaapstad verkocht hebben. Mogelijk is de particuliere handel in Malagassische slaven veel groter geweest dan tot nu toe wordt aangenomen?

In de zeventiende en in de achttiende eeuw zijn er enkele honderden slaven afkomstig uit Madagaskar te werk gesteld in de mijnen op Sumatra. De VOC had slaven nodig voor de ontginning van de goud- en zilvermijnen bij Sillida op West-Sumatra. Het Kaapse gouvernement kreeg de instructie slaven te kopen op Madagaskar en deze vervolgens naar Sumatra te verschepen. De Kaap speelde een sleutelrol bij deze handel. Expedities naar Madagaskar werden vanuit Kaapstad ondernomen. Voordat de schepen de oversteek naar Sumatra maakten, deden ze vaak de Kaap aan om de slaven te laten aansterken. Bekend zijn een aantal expedities die in de zeventiende eeuw zijn ondernomen met

397 Thiébaud, *Traite des esclaves et commerce néerlandaise et francais à Madagascar*, 608.

398 Zie Tabel 9.

399 Amstrong en Worden, 'The Slaves', 114.

400 Thiébaud, *Traite des esclaves et commerce néerlandaise et francais à Madagascar*, 474.

401 Shell, *Children of Bondage*, 41.

onder andere de *Elisabeth*, de *Sillida* en de *Hoogergees*.⁴⁰² In de achttiende eeuw zijn in de bronnen maar twee reizen te achterhalen. Met het jacht de *Binnenwijsent* werd in 1731/32 een reis gemaakt vanuit Batavia.⁴⁰³ De expeditie mislukte, want in hetzelfde jaar gaf gouverneur-generaal Dirk van Cloon opdracht aan de Kaapse autoriteiten een bodem te charteren van 100/130 voet lang om Malagassische slaven op te halen voor Sumatra.⁴⁰⁴ De *Herstelling* werd voor dit doel uitgerust en naar Madagaskar gestuurd. Ook deze reis liep niet goed af. In 1733 schreef gouverneur Jan de la Fontaine aan gouverneur-generaal Van Cloon dat het schip de *Jonge Willem de Herstelling* in straat Soenda was tegengekomen. Bijna al de aan boord zich bevindende slaven waren gestorven. Ook de bemanning was in een zeer slechte toestand. 25 mannen dienden van de *Herstelling* naar de *Jonge Willem* overgezet te worden om de reis te kunnen vervolgen. De *Herstelling* kwam op 10 april 1733 in Batavia aan zonder de Sumatraanse westkust aan te doen. De meesten van de op Madagaskar gekochte slaven waren inmiddels gestorven, van de bemanning waren slechts nog 29 koppen in leven.⁴⁰⁵ Per saldo leverde deze handel de Compagnie dus niet veel voordeel op. Veel slaven overleefden de lange reis niet. Er moesten hoge kosten gemaakt worden om een klein aantal Malagassische slaven in de Sillida-mijnen te werk te stellen.

Slavenexpedities naar de Oost-Afrikaanse kust en Zanzibar

De Kaapse VOC organiseerde een beperkt aantal slavenreizen naar de Oost-Afrikaanse kust en Zanzibar in de achttiende eeuw. In de jaren 1721-1730 had de Compagnie een handelspost bij Rio de la Goa in het zuiden van het huidige Mozambique. In deze jaren betrof de VOC haar slaven hoofdzakelijk uit dit gebied. Het ging hier om een totaal van ongeveer 280 slaven.⁴⁰⁶ Bekend is dat de *Feijenoord* in 1727/1728 en de *Zeepest* in 1730 respectievelijk 100 en 26 slaven ophaalden in Rio de la Goa.⁴⁰⁷ In 1731/1732 ondernamen de hoekers de *Snuffelaar* en de *Zeepest* een gezamenlijke, weinig succesvolle expeditie naar Rio de la Goa en Niambani (Nyumbani gelegen in het huidige Kenya). In totaal werden er tijdens deze expeditie 22 slaven aangekocht.⁴⁰⁸

Later in de achttiende eeuw ondernam de VOC nog verschillende reizen naar de Oost-Afrikaanse kust en Zanzibar. In 1777 motiveerde gouverneur Joachim van Plettenberg

402 Böeseke, *Slaves and Free Blacks at the Cape*, 68.

403 NA, VOC, 11257, Dagregister Binnenwijsent 1731/32.

404 NA, 4116, VOC, f. 1106, 1107, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 14 februari 1732.

405 NA, VOC, 4121, f. 1380, 1381, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 29 juni 1733; NA, VOC, 4122, f. 94, Copie missive van Gouverneur-Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 16 oktober 1733.

406 Ravell, 'The VOC slave trade between Cape Town and Madagascar', 1210.

407 Shell, *From Diaspora to Diorama*, Ships index.

408 NA, VOC, 4116, f. 24-26, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 31 januari 1732; NA, VOC, 4116, f. 963 - 965, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 31 maart 1732.

de keuze voor Zanzibar en de Oost-Afrikaanse kust uitgebreid in een brief aan de Heren XVII. Hij schreef dat de handel met Madagaskar slecht ging. De VOC bemachtigde weinig slaven tijdens haar talrijke reizen naar dit eiland. Veel slaven ontsnapten al tijdens hun gevangenschap op Madagaskar. Het was moeilijk onderhandelen met de lokale machthebbers en de Arabische tussenhandelaren. De prijs van Malagassische slaven was hoog. Prijzen van 35 realen per slaaf waren niet ongewoon. De expeditie waren gevaarlijk, veelvuldig kwamen er bemanningsleden om. Van Plettenberg vervolgde in zijn brief dat hij informatie ontvangen had van Cornelis Andriessie en Frederik Gotholt Holzapfel die met de hoeker de *Zon* Zanzibar bezocht hadden. De mogelijkheden voor de Nederlanders om op dit eiland zaken te doen, zouden zeer gunstig zijn. Vanwege een conflict met de Fransen zag de Arabische gouverneur de Nederlanders als een mogelijke bondgenoot en was hij bereid een goed woordje voor hen te doen bij de koning van Muskette (sultan van Muscat gelegen in het huidige Oman).⁴⁰⁹ In de periode 1776-1786 ondernam de VOC enkele slavenexpeditie naar de Oost-Afrikaanse kust en Zanzibar. De hoeker de *Zon* ondernam een reis naar Zanzibar in 1776/1777. Het Kaapse gouvernement besloot tot deze expeditie, omdat het van bemanningen van Franse schepen gehoord had dat er op Zanzibar slaven in grote aantallen te koop waren tegen geringe prijzen. De *Zon* vertrok begin mei naar Zanzibar, waar het na enige omzwervingen pas in augustus aankwam. Op dit eiland werd de bemanning van het schip zeer vriendelijk door de Arabische gouverneur ontvangen. Ze slaagden er aanvankelijk niet in slaven te kopen omdat de sultan van Muscat zijn onderdanen in Zanzibar geen toestemming had gegeven slaven aan anderen dan Arabieren te verkopen. Uiteindelijk verkochten de Arabieren op de valreep toch nog 52 slaven aan de Nederlanders. Midden januari vertrok het schip naar Madagaskar. Hier kocht de bemanning bij de rivier van Maningaar op de valreep nog 26 slaven. De *Zon* kwam pas weer eind april 1777 in Kaapstad aan met in totaal 68 slaven aan boord.⁴¹⁰

Het relatieve succes van de *Zon* leidde tot een tweede poging richting Zanzibar, nu met de *Jagdrust*. De eerste expeditie van de *Jagdrust* ging naar Zanzibar en vond plaats van juli 1777 tot januari 1778. Totaal werden er 328 slaven ingekocht. Tijdens de terugreis overleden er 78 slaven.⁴¹¹ De tweede reis van de *Jagdrust* ging naar Madagaskar (zie p. 117). Omdat het tekort aan slaven in de kolonie bleef aanhouden, besloot het Kaapse gouvernement de *Jagdrust* voor een derde maal uit te sturen. Dit keer ging de reis weer naar Zanzibar. De Compagnie zag nu grote kansen voor de slavenhandel, omdat de Fransen vanwege de vijandelijkheden met de Engelsen vanuit Mauritius en Bourbon (het tegenwoordige Réunion) geen actieve slavenhandel meer dreven aan de Oost-Afrikaanse

409 NA, VOC, 4283, f. 291-294, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Heren XVII, 10 mei 1777.

410 NA, VOC, 4283, f. 300-349, Dagregister de *Zon* 1776 -1777; NA, 4283, VOC, f. 287-291, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 3 mei 1777.

411 NA, VOC, 4286, f. 106-110, Originele missive van Gouverneur van Seventien, 2 maart 1778; NA, VOC, 4286, f. 197-227, Dagregister *Jagdrust* 1777/1778.

kust.⁴¹² Begin mei 1780 vertrok de *Jagdrust* van de Kaapse rede. Na Rio de la Goa aangedaan te hebben om naar de Oost-Indiëvaarder de *Zeeploeg* te zoeken, bereikte het schip half juli Oibo, een eilandje bij Zanzibar. Hier werden 320 slaven aangekocht. Eind december 1780 keerde de *Jagdrust* terug in de Valsbaai met nog 190 levende slaven aan boord.⁴¹³ Meer dan een derde van de slaven was tijdens de terugreis omgekomen.

De *Meermin* ondernam een vierde en laatste reis na de Vierde Engelse Oorlog in 1785. Deze keer ging de reis niet naar Madagaskar, maar naar Mozambique. Het was een gezamenlijke reis met het schip *'t Meeuwte* met als bijkomende doelstelling de vermiste schepen *Zeeduyn*, *Overduyn* en de *Harmonie* op te sporen. In de instructie droegen de Kaapse autoriteiten de schipper op direct naar Mozambique te varen zonder Madagaskar aan te doen. De reden voor dit besluit was dat de Fransen de slavenhandel op Madagaskar zo ernstig belemmerden dat de kans op een succesvolle handel voor de Nederlanders miniem was.⁴¹⁴ In totaal werden er tijdens deze zeer succesvolle reis 345 slaven gekocht van wie er 295 eind februari 1786 voet op Kaapse bodem zetten.⁴¹⁵

Concluderend kan gesteld worden dat in vergelijking met de reizen naar Madagaskar de paar expedities naar Zanzibar en de Oost-Afrikaanse kust voor de Compagnie zeer lucratief waren. Schrikbarend is echter de hoge mortaliteit onder de vervoerde slaven. Tijdens deze expedities kocht de Compagnie volgens door mij geraadpleegde bronnen totaal 1.325 slaven van wie er slechts 1.057 in Kaapstad aankwamen. Het sterftecijfer bedroeg ruim 20%. De cijfers van Worden en Armstrong zijn 1.387 verscheepte slaven, 990 aangekomen slaven en een mortaliteit van 28,6%.⁴¹⁶ Het verschil van 8,6% is mogelijk te verklaren doordat de mortaliteit onder de in de jaren '20 van de achttiende eeuw uit Rio de la Goa verscheepte slaven door mij niet te achterhalen was.

Prijzen van slaven

De prijzen van Malagassische en Oost-Afrikaanse slaven stegen in de achttiende eeuw. Een toenemende vraag, schaarste aan de aanbodzijde en ook inflatie kunnen hier een rol bij hebben gespeeld. Op Madagaskar was in 1705 de contante prijs voor een volwassen mannelijke slaaf 25 realen, voor een volwassen vrouwelijke slaaf werden 20 realen betaald. In 1742 waren de prijzen van Malagassische slaven gestegen naar 30 realen voor een volwassen slavenman en 25 realen voor een slavenvrouw.⁴¹⁷ Aan het einde van de achttiende eeuw werd er voor een slaaf of slavin veel meer betaald. Equipagemeester Du

412 NA, VOC, 4292, f. 310-312, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 7 juni 1780.

413 NA, VOC, 4295, f. 21, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 29 januari 1781.

414 NA, VOC, 4314, f. 159, Ordre en instructie voor den Cap. Francois du Miny, voerende het fregat de Meermin om zig daarna in de onder te noemen expeditie te gedraagen, juli 1785.

415 NA, VOC, 4321, f. 1063-1111, *Dagregister Meermin 1785/1786*.

416 Armstrong and Worden, 'The Slaves', 115.

417 Ravell, 'The VOC slave trade between Cape Town and Madagascar', 1242.

Miny gaf een overzicht aan gouverneur Cornelis van der Graaff van wat de gemiddelde aankooprijzen waren van slaven ultimo 1786 op Madagaskar, Zanzibar, Querimbo voor de kust van Mozambique en in Mozambique zelf. De prijs van een slaaf kon per regio aanzienlijk verschillen. Zo betaalden de Europese slavenhandelaren aan de oostkust van Madagaskar waar weinig slaven voorhanden waren, voor een volwassen mannelijke slaaf 52 realen. Hiervan moest twee derde in contanten en een derde in buskruit, snaphanen, snaphaankogels, vuurstenen, staven ijzer, ijzeren potten, tinnen schotels, messen, spiegels, kralen, lijwaten en brandewijn voldaan worden. Aan de westkust van Madagaskar was de prijs van een volwassen mannelijke slaaf maar 35 tot 40 realen, waarvan een derde in contanten, een derde in snaphanen en buskruit en een derde in blauwe lijwaten, staven ijzer, ijzeren potten, spiegels, kralen, snaphaankogels, vuurstenen en brandewijn moest worden voldaan. Ook op Quemrimbo was de prijs van een volwassen mannelijke slaaf 35 tot 40 realen, waarvan de helft in contanten, een vierde in blauwe lijwaten en een vierde in buskruit, snaphanen, staven ijzer, boter, wijn en gedroogde vruchten. In Mozambique lagen de prijzen weer wat hoger. De prijs van een volwassen mannelijke slaaf was 30 tot 50 realen die geheel in contanten moest worden betaald. Op Zanzibar ten slotte, waren slaven het goedkoopst. De prijs van een volwassen mannelijke slaaf was 30 realen, waarvan twee derde in contanten en een derde in gesorteerde lijwaten.⁴¹⁸

Het verschepen van slaven vanuit het imperium van de VOC

Slaven werden ook aangekocht in het Aziatische imperium van de VOC en verscheept naar de Kaap. Bij deze handel waren het VOC-gouvernement in Kaapstad en de autoriteiten van een VOC-vestiging in het imperium betrokken. De regering in Kaapstad ‘bestelde’ soms slaven bij de leiding van een andere VOC-vestiging. In de bronnen worden verschepingen van slaven vanuit Batavia, Ceylon, Bengalen en Coromandel vermeld. Het gaat hierbij niet om grote aantallen. De slaven werden, zoals we verderop zien, niet altijd op een legale wijze verkregen. In de regel werden zij meegegeven aan naar Nederland terugkerende retourschepen die de Kaap aandeden. Soms deden zich bij het transport van deze slaven incidenten voor.

In de achttiende eeuw bestelde het Kaapse gouvernement slaven bij de Hoge Regering in Batavia. De Hoge Regering schreef in 1711 dat ze vanwege het grote gebrek aan slaven niet in staat was aan de Kaapse bestelling van 40 à 50 slaven te voldoen. Wel had men alsnog 22 slaven uit Sumbawa kunnen bemachtigen voor 35 rijksdaalders per stuk. De slaven werden met de vertrekkende retourvloot naar de Kaap gestuurd.⁴¹⁹ In 1755 zond gouverneur-generaal Jacob Mossel op verzoek van de Kaapse autoriteiten 50 slaven naar Kaapstad. In dat jaar woedde er een pokkenepidemie aan de Kaap waarbij

418 NA, VOC, 4320, f. 920-922, Bericht van equipagemmester F. Du Miny aan Gouverneur en Raad te Cabo wegens de contanten en goederen tot den slavenhandel nodig zijn, 22 december 1786.

419 NA, VOC, 4064, f. 151, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, januari 1711.

een groot aantal slaven, waaronder meer dan tweehonderd Compagnieslaven, het leven liet. Om te voorkomen dat bemanningsleden van de retourschepen geïnfecteerd werden, verscheepten de autoriteiten in Batavia alleen gezonde mannen en vrouwen die reeds de pokken hadden gehad.⁴²⁰ Men was dus in VOC-kringen goed op de hoogte van het feit dat immuniteit en het overleven van een vaak dodelijke ziekte met elkaar samenhangen. De angst dat slaven tijdens hun verscheping de bemanning van de retourschepen en ingezetenen van de Kaapkolonie zouden infecteren met allerlei vreselijke ziektes was groot. Bij aankomst in Kaapstad werden de slaven soms voor enkele weken op Robbeneiland afgezonderd voordat ze daadwerkelijk te werk werden gesteld in de kolonie.⁴²¹ Tijdens het transport van groepen slaven van Batavia naar de Kaapkolonie brak er soms munterij uit. Exemplarisch zijn de voorvallen op het retourschip *'t Slot ter Hooge* in 1784. Een aantal slaven deed een poging tot munterij, waarvoor ze naderhand berecht werden.⁴²²

Ook de VOC-leiding in Ceylon verscheeptte regelmatig groepen slaven door middel van terugkerende Oost-Indiëvaarders naar de Kaap. In 1712 verscheeptte zij 50 slaven die voor een 'civiele prijs' van 17 rijksdaalders per slaaf in Jaffnapatnam gekocht waren. In 1714 vervoerden retourschepen een groep van 16 Ceylonse slaven naar de Kaapkolonie. In 1719 kwamen er 80 slaven uit Jaffnapatnam in Kaapstad aan. In 1754 volgde wederom een groep van slaven afkomstig uit dit gebied.⁴²³

Geregeld vroeg de Kaapse regering aan het directoraat in Bengalen slaven in te kopen en te verscheppen. De VOC-autoriteiten in Chinsura aan de Houghly konden niet altijd aan dit verzoek voldoen. De directeur van Bengalen schreef in 1773 aan de Kaapse gouverneur:

'dat wij niet in staat geweest zijn dit maal eenige slaven, dan eenige wijnige en tegen extra hoge prijzen magtig te worden, aangesien een opulant rijstgewasch de voornaamste reeden uijtmaakt dat ze of op hooge prijzen gehouden of in het geheel niet te krijgen geweest zijn, en het in alle gevallen eene moeilijke en met gevaar vermengde zaak is hier een zeker getal menschen te kopen, die men steeds beducht moet zijn, dat geroofd of verleid zijn, en waar over veel geschillen met de regenten ontstaan; zoo dat wij in den voorleiden jaare één van de gekogte hebben moeten loslaten en wedergeeven,

420 NA, VOC, 4198, f. 20, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 1 maart 1756; NA, VOC, 4200, f. 1066, Copie brief van Gouverneur-Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 19 januari 1756.

421 NA, VOC, 4330, f. 153, Dagverhaal van meermelde pro-interim equipagemeester van de komst, monstering en de zeyldag der scheepen etc. van 1 Maart tot den 1^e Juny 1788.

422 NA, VOC, 4306, f. 404, Lijst der lijfeijgene geaccuseerd op 't retourschip 't Slot ter Hooge wegens het willen plegen van amok, 1784.

423 NA, VOC, 4068, f. 395, Copie brief van Gouverneur en Raad te Ceylon aan Gouverneur en Raad te Cabo, 14 december 1712; NA, VOC, 4072, f. 113, Copie missive door Gouverneur en Raad te Ceylon aan Gouverneur en Raad te Cabo, 14 december 1714; Armstrong en Worden, 'The Slaves', 116, noot 32.

sonder de betaalde inkoop penningen daar voor weeder te bekomen, weshalven wij versoecken van die commissie in 't vervolg te excuseeren'.⁴²⁴

In dit fragment worden de praktijken die gepaard gingen met de Bengaalse slavenhandel toegelicht. De te verkopen slaven zouden geroofd of met mooie beloften verleid zijn. De aanvoer in Bengalen was op dat moment blijkbaar gering. Vanwege de geschillen die gerezen waren met lokale bestuurders over bepaalde slaventransacties, zag de VOC-leiding in Bengalen er van af nog langer op deze schimmige markt te opereren.

De meeste slaven afkomstig uit Coromandel werden door particulieren meegenomen op retourbodems en in Kaapstad verkocht. Incidenteel zijn er in de bronnen vermeldingen van groepen slaven die vanuit Coromandel naar de Kaap vervoerd werden. Dit gebeurde waarschijnlijk op verzoek van het Kaapse gouvernement. In 1739 bijvoorbeeld werden er 14 slaven uit Coromandel met de schepen de *Diemermeer*, *Thuijs*, *Rijnsburg* en *Nieuwvliet* naar de Kaap getransporteerd.⁴²⁵ Slaven uit Coromandel hadden vaak de toevoeging 'van de Cust' (de Coromandel - kust in Zuidoost-India) achter hun naam.

Particuliere handel in slaven voornamelijk uit Azië

Blijkbaar leverden de slavenexpedities en 'bestellingen' van slaven bij VOC-kantoren in het imperium niet voldoende slaven op om in de behoefte van de Kaapkolonie te voorzien. Daarbij moet bedacht worden dat deze slaven eigenlijk bestemd waren voor eigen gebruik door de VOC. In de achttiende eeuw was er derhalve een uitgebreide particuliere slavenhandel in de Kaapkolonie. Bij deze handel waren particuliere verkopers (schippers, bootslieden en passagiers op VOC-schepen) en kopers (kolonisten, VOC-dienaren als particulier en de VOC zelf) betrokken. De slaven waren veelal afkomstig uit Azië. Het ging daarbij om mannen en vrouwen, zowel volwassenen als kinderen.

De bemanning van de retourschepen op weg naar Europa namen vaak slaven mee om deze te verkopen aan de Kaap. Een ordinantie van de Hoge Regering uit 1636 verbood het aan VOC-dienaren slaven mee te nemen naar Europa.⁴²⁶ Veel slaven werden daarom aan de Kaap door bemanningsleden en ook repatrianten van passerende Oost-Indiëvaarders van de hand gedaan. Op deze wijze kon Jan van Riebeeck in 1655 Domingo en Angela en hun drie kinderen kopen van Pieter Kemp.⁴²⁷ In de resoluties van de Kaapse Politieke Raad worden deze particuliere transacties nauwelijks vermeld. De Kaapse autoriteiten, die zelf ook veelvuldig slaven van particulieren kochten, waren er wellicht van overtuigd

424 NA, VOC, 4268, f. 263, 264, Copie brief van Directeur en Raad te Bengalen aan Gouverneur en Raad te Cabo, 1 januari 1773.

425 NA, VOC, 4143, f. 1576, Copie brief van Gouverneur-Generaal van Imhoff aan Gouverneur Swellengrebel, 3 december 1739.

426 Böeseken, *Slaves and Free Blacks at the Cape*, 65; Böeseken verwijst naar het Nederlandsch-Indisch Plakaatboek, 1602-1642, 15 september 1636, 409.

427 Ibidem, verwezen wordt naar CA 326, *Attestatiën, 1652-1662*, 119.

dat de Heren XVII dergelijke transacties afkeurden aangezien ze geen gewin voor de Compagnie opleverden.⁴²⁸

Voor de zeventiende eeuw bevinden zich lijsten van transacties ('transporten') in het Deeds Office in Kaapstad.⁴²⁹ Bij deze transacties zijn de namen van de betrokken verkoper, koper en slaaf vermeld. Onderzoek laat zien dat er in de zeventiende eeuw jaarlijks twee tot twaalf particuliere transacties door schippers, bootslieden en passagiers van passerende schepen op de Kaapse slavenmarkt werden geregistreerd.⁴³⁰ De verkooptransacties uit de achttiende eeuw zijn veel minder goed bewaard. De transacties die zich in de dossiers van de Raad van Justitie bevinden, tonen aan dat de aantallen van de zeventiende eeuw zich voortzetten en in sommige jaren stegen naar twintig transacties. Dit is maar een klein aantal. Veel verkopen zullen dan ook niet officieel geregistreerd zijn of het kan zijn dat de documenten ervan naderhand zijn verloren gegaan.⁴³¹ Voor de jaren 1700-1705 bevindt zich een extract uit het *Transportboek der slaven* in het Nationaal Archief in Den Haag (zie bijlage 3). Dit transportboek bevat namen van particuliere verkopers (schippers, bootslieden en passagiers) en namen van slaven die door de eerstgenoemden aan de Compagnie in Kaapstad zijn verkocht. De aantallen variëren van twee tot elf transacties. Het betreft hier dus verkopen aan de Compagnie. Verkopen aan particulieren zijn niet in deze lijst opgenomen. Ook in deze jaren moet er sprake zijn geweest van aanzienlijk meer transacties. In 2016 is er een studie verschenen van Linda Mbeki en Matthias van Rossum. Zij maken gebruik van de zogenaamde 'Registraties van toestemmingen verleend voor transport' en de 'Acten van transport' die zich in het Nationaal Archief in Den Haag bevinden. Die registraties betreffen toestemmingen verleend door de VOC-autoriteiten in Batavia in de achttiende eeuw om slaven op VOC-schepen te vervoeren. Er worden 153 toestemmingen geanalyseerd. Dergelijke acten van transport zijn ook bewaard voor de VOC-vestiging in Cochin aan de Malabarkust vanaf 1753. Mbeki en Van Rossum analyseren 168 transacties van slavenverkopen uit de eerste twee maanden van 1753. De acten bevatten informatie over de verkoper (naam, beroep en status), de koper (naam, beroep en status) en de slaaf (nieuwe naam, oude naam, kaste, geslacht en soms de leeftijd).⁴³² Deze registraties laten zien dat VOC-schepen een infrastructuur verschafte voor particuliere slavenhandel in de Indische Oceaan en dat dit een veelvuldig voorkomend verschijnsel was.

De slaven die naar de Kaap gebracht werden, waren afkomstig uit alle gebieden rondom de Indische Oceaan. Volgens Robert Shell speelden hier regionale machtsverhoudingen een belangrijke rol. In de eerste decennia van de achttiende eeuw waren de slaven voor 80% afkomstig van het Indiase subcontinent om daarna af te

428 Böeseke, *Slaves and Free Blacks at the Cape*, 123.

429 Deeds office Cape Town, *Transporten en Schepenkenntnis*, vol. I t/m XXII.

430 Böeseke, *Slaves and Free Blacks at the Cape*, 124, 194; Deeds office Cape Town, *Transporten en Schepenkenntnis*, vol. I t/m XXII.

431 N. Worden, *Slavery in Dutch South Africa* (Cambridge 1985) 43.

432 L. Mbeki en M. van Rossum, 'Private slave trade in the Dutch Indian Ocean world. A study into the networks and backgrounds of the slavers and the enslaved in South Asia and South Africa', *Slavery and Abolition* 38:1 (2017) 1-22.

nemen tot nauwelijks 15% aan het begin van de negentiende eeuw.⁴³³ In de eerste helft van de achttiende eeuw waren de Nederlanders de belangrijkste actor in scheepvaart op de Indische Oceaan. Zij werden op afstand gevolgd door de Engelsen en andere Europese naties.⁴³⁴ De VOC en particulieren brachten in deze periode door middel van retoursschepen vanuit Ceylon en India de nodige slaven de Kaapkolonie binnen. Na 1750 won de Engelse East India Company en de Britse ‘country trade’⁴³⁵ aan invloed in de Indische Oceaan. Dit ging ten koste van het Nederlandse scheepsverkeer. De afname van het scheepsverkeer met Ceylon en India zou volgens Shell de oorzaak zijn dat er veel minder slaven uit het Indiase subcontinent naar Zuid-Afrika vervoerd werden. In de periode 1652-1808 was 25,9% van alle in Zuid-Afrika geïmporteerde slaven afkomstig uit India en Ceylon.⁴³⁶ In het tijdvak 1652-1808 waren volgens de gegevens van Shell 22,7% van alle binnengebrachte slaven afkomstig uit de Maleisisch Indonesische archipel. In de jaren 1731-1765 was er sprake van een aanzienlijke toename van de invoer van slaven uit deze regio.⁴³⁷

De meeste van deze slaven werden door de bemanning en passagiers van schepen terugkerend uit de Oost in Kaapstad verkocht. De schippers en bootslieden handelden meestal voor eigen rekening. Zij kochten de slaven in veel gevallen bij Chinezen in Batavia en namen deze (vaak illegaal) mee naar Kaapstad. Hiervoor bevinden zich de nodige bewijsstukken in het Nationaal Archief in Den Haag.⁴³⁸ Ook repatrianten op terugkerende schepen uit de Oost verkochten slaven in de Kaapkolonie. Reden was dat ook in de achttiende eeuw de VOC-autoriteiten in Batavia er geen voorstander van waren dat slaven door hun eigenaren mee naar Nederland werden genomen. Het verschepen van slaven naar Nederland werd zoals eerder gezegd ontmoedigd. In 1714 schreef gouverneur-generaal Christoffel van Swoll aan de waarnemende Kaapse gouverneur Willem Helot:

‘Wij (de Hoge Regering) hebben ook aan deese en geene personen toegestaan eenige slaaven na UE Gouvernment (gouvernement in Kaapstad) mee te nemen, en van hier (Batavia) derwaarts (de Kaapkolonie) te versenden, dogh aan geene soodanige slaaven sal licentie mogen werden verleent om na ’t vaderland voor te gaan, in gevolge

433 Shell, *Children of Bondage*, 43.

434 Furber, *Rival Empires of Trade in the Orient*, 273.

435 Country trade: het vervoer van goederen door Britse particuliere schepen onder patronage van de East India Company. Zie Furber, *Rival Empires of Trade in the Orient*, 275.

436 Shell, *Children of Bondage*, 41, 43.

437 Shell, *Children of Bondage*, 41, 43-44.

438 NA, VOC, 4358, f. 129, Notitie van zoodanige ongebrande en ongepermitteerde goederen als door de na te meldene personen op het Batavias retoursschip Gouverneur Generaal Mossel in die bodem zijn afgescheept en alhier (Kaapstad) aangebragt, 9 januari 1793, betreft 1 slavin; NA, VOC, 4358, f. 131, 132; Notitie van zoodanige ongebrande en ongepermitteerde goederen als door de na te meldene personen op het Batavias retoursschip Rusthoff in die bodem zijn afgescheept en alhier (Kaapstad) aangebragt, 11 januari 1793, betreft 8 slaven; NA, VOC, 4358, f. 134, Notitie particuliere goederen aangebragt door ’t schip Nieuwstadt, 29 december 1792, betreft 7 slaven; NA, VOC, 4358, f. 135, Factuur van particuliere goederen in ’t schip Macassar, aangebragt door Klaas Keuken, niet gedateerd, betreft 4 slaven.

het geordonneerde der Heeren Principaalen bij missive van den 30^e octob: 1713, en onse resolutie van den 2^e deser, beijde in extract hier nevensgaande, ten zij dat daar voor dubbele transport en kost geld soo voor de reijse na , als weder uijt het vaderland herwaerts was betaald, en sal ook door UE geen permissie tot het meedenemen van soodanige lijfeijgenen moogen werden verleent, sonder alvorens de dubbele betaling voor de (..) wijse van en tot deese plaats gerekent tot rsd. 120 voor ieder slaaf of slavijn daar voor in cassa ontvangen te hebben'.⁴³⁹

Voor vertrek uit Batavia moest de eigenaar dus aan de Compagnie in Batavia een volledige retourpassage naar Nederland voor zijn slaaf betalen. De Kaapse gouverneur mocht geen toestemming geven slaven mee naar het vaderland te nemen alvorens de retourpassage was voldaan voor de te transporteren slaaf. Dit maakte het voor eigenaren die definitief naar Nederland terugkeerden aantrekkelijk hun slaven op de Kaapse markt te verkopen. Hier konden zij vanwege de grote schaarste meestal een goede prijs krijgen.

Opmerkelijk zijn twee particuliere transactie uit 1721 en 1727. In 1721 verkocht de Chinees Tsainko de slaaf Hamal uit Makassar voor een bedrag van 35 rijksdaalders aan het Kaapse gouvernement.⁴⁴⁰ Uit de bron kan opgemaakt worden dat er geen sprake is van de verkoop van een slaaf door een opvarende van een schip, maar van een rechtstreekse verkoop van een slaaf door een inwoner van de Maleisisch-Indonesische archipel aan het gouvernement in Kaapstad. Ook valt een transactie uit 1727 op. Gouverneur-generaal Mattheus de Haan schreef in dat jaar aan de Kaapse gouverneur Jan de la Fontaine dat de lijfeigenen Barcat van Ternate, Christina en Roselijn van Coromandel met de schepen *Cornelia* en *Wickenburg* behouden in Batavia waren aangekomen en afgeleverd bij de kopers. Het aankoopbedrag van 324 rijksdaalders was door de Compagnie ontvangen. De VOC in Kaapstad diende dit bedrag aan de verkopers uit te betalen, waarvoor de Kaapse VOC in de lopende boeken gecrediteerd zou worden.⁴⁴¹ Particulieren aan de Kaap verkochten dus blijkbaar ook wel slaven aan belangstellenden in de Oost. De Compagnie verzorgde in zulke gevallen het transport en de financiële afwikkeling van de transacties.

We kunnen ervan uitgaan dat er in de achttiende eeuw een groot aantal slaven door middel van particuliere transacties Zuid-Afrika zijn binnengebracht. Volgens Shell was het aantal slaven dat instroomde in de periode 1652 tot 1808 62.694 personen.⁴⁴² Patrick Mellet komt met het hogere cijfer van 78.539 ingevoerde slaven omdat hij cijfers van binnengebrachte slaven tijdens de Britse bezetting van de Kaap meeneemt. Hij telt bij de door Robert Shell genoemde 63.000 ingevoerde slaven 15.539 personen die

439 NA, VOC, 4072, f. 100, 103, Copie missive van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 14 november 1714.

440 NA, VOC, 4087, f. 282, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 31 oktober 1721.

441 NA, VOC, 4103, f. 1406, Copie brief van Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 31 januari 1727.

442 Shell, *Children of Bondage*, 40.

als zogenaamde ‘prize slaves’ naar de Kaap zijn gekomen gedurende de eerste Britse bezetting (1795-1803) en na de definitieve overname van de Kaap door de Britten in 1806. ‘Prize slaves’ zijn tot slaaf gemaakt bevrijd van slavenschepen door de Britse marine. Ze werden naar de Kaap gebracht en gedwongen langdurige arbeidsverhoudingen aan te gaan ondanks dat ze ‘bevrijd’ waren.⁴⁴³ Het uitgangspunt voor mijn onderzoek is het cijfer van Shell die zich baseert op periodiek gehouden tellingen door het Nederlandse bestuur.⁴⁴⁴ Omdat voor de achttiende eeuw het aantal slaven bekend is dat door middel van slavenexpeditie de Kaapkolonie zijn binnengekomen (ruim 3000, zie p. 118, 121), moet het overgrote deel van de slaven door middel van particuliere handel in de Kaapkolonie terechtgekomen zijn. Ik kom hierbij op ongeveer 35.000 slaven (62.694 : 156 x 95 – 3.000) slaven die in de periode 1700-1795 via particuliere kanalen Zuid-Afrika zijn binnengebracht.

Slavenhandel door buitenlandse schepen

Aan het einde van de achttiende eeuw was er wederom een groot tekort aan slaven in de Kaapkolonie. Dit had alles te maken met de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784), waarin de Nederlandse Republiek, inclusief de VOC, waar ook ter wereld, weinig konden inbrengen tegen de Britse Royal Navy en de English East India Company. Het scheepvaartverkeer van de VOC, zowel het transoceanische als het intra-Aziatische lag enige jaren praktisch stil (zie ook p. 86). Hierdoor ontstond er een groot tekort aan slaven in de Kaapkolonie. Bemanningen van buitenlandse schepen die Kaapstad aandeden en Mozambikaanse slavenhandelaren speelden hierop in. Bij de handel door middel van buitenlandse schepen traden de bemanningen van de schepen op als verkoper, en particulieren en de VOC als koper. Het verkopen van slaven door de bemanningen van buitenlandse schepen gebeurde al regelmatig gedurende de zeventiende eeuw. Bekend zijn de verkopen van het Engelse schip *John and Mary* aan het einde van de zeventiende eeuw.⁴⁴⁵

In de jaren tachtig van de achttiende eeuw, tijdens en vooral vlak na de Vierde Engelse Oorlog, verkochten voornamelijk Franse schepen grote groepen slaven uit Madagaskar in Kaapstad. Vanwege het grote gebrek aan slaven konden deze buitenlandse slavenschepen een forse winst maken. Het betrof de schepen *l'Union* (1782), *la Thomise* (1785), *le Berger* (1785), *le Télémaque* (1785) en het Portugese schip *l'Estrella de l'Afrique* (1784/1785). *L'Union* verkocht 279 slaven in Kaapstad, *la Thomise* en *le Berger* samen 382, *le Télémaque* 75 en *l'Estrella de l'Afrique* 177.⁴⁴⁶ Van deze sloopsladingen met slaven zijn gedetailleerde aan- en verkooprekeningen bewaard gebleven. De 279 slaven van

443 Mellet, *The Lie of 1652*, hoofdstuk 4: ‘Seaborne forced migration. Loss of Liberty. Laboured patriality’.

444 Shell, *Children of Bondage*, 40, noot 2: ‘Total number of slaves, including Lodge slaves: 62.964. This figure was arrived at by an iterative calculation of the population of all Cape slaves (burghers, Lodge and officials) of each census year’.

445 Böeseken, *Slaves and Free Blacks at the Cape*, 70-71.

446 Armstrong en Worden, ‘The Slaves’, 118.

l'Union werden door de Compagnie gekocht voor een bedrag van 39.532 rijksdaalders (aankoopprijs prijs per slaaf 142 rijksdaalders) en verkocht aan de Kaapse burgers voor 49.250 rijksdaalders (verkoopprijs per slaaf 177 rijksdaalders). De transactiewinst was 24,6%.⁴⁴⁷ De Compagnie betaalde voor de 382 slaven van *le Berger* en *la Tomise* een bedrag van 53.480 realen (aankoopprijs per slaaf 140 realen). Van deze slaven zijn er 39 door de Compagnie 'ingenomen' (bestemd voor eigen gebruik). De overige 343 slaven zijn door de Compagnie in het openbaar verkocht voor een bedrag van 65.580 realen (verkoopprijs per slaaf was 191 realen). De transactiewinst was in dit geval 12.100 realen ofwel 22,6%.⁴⁴⁸ De aankoopprijs van de 75 slaven van *le Télémaque* was 10.125 rijksdaalders (aankoopprijs per slaaf van 135 rijksdaalders). Op de veiling in Kaapstad brachten deze slaven een bedrag van 15.455 rijksdaalders op (verkoopprijs per slaaf van 206 rijksdaalders). De winst van deze transactie bedroeg 5.330 rijksdaalders ofwel 52,6%. *L'Estrella de l'Afrique* bracht 177 slaven op de Kaapse markt die de Compagnie 21.904 rijksdaalders hadden gekost (aankoopprijs per slaaf van 124 rijksdaalders). De opbrengst was 37.092 rijksdaalders (verkoopprijs per slaaf van 210 rijksdaalders). De transactiewinst bedroeg in dit geval 15.188 rijksdaalders ofwel 69,4%.⁴⁴⁹ Volgens Armstrong zou een gedeelte van deze winsten fictief zijn, omdat een aantal slaven door de burgers op krediet waren aangekocht en de VOC de bedragen nooit heeft kunnen incasseren.⁴⁵⁰

Volgens Robert Ross zijn er veel meer buitenlandse slavenscheperen geweest die hun 'koopwaar' in de Kaapkolonie verkochten. Bekend is dat in de jaren tachtig en negentig van de achttiende eeuw veel Franse en ook Portugese schepen Oost-Afrikaanse havens aandeden. De Fransen bezaten in de achttiende eeuw de Maskarenen waaronder het voormalige Nederlandse Mauritius, alias Ile de France. De Portugezen hadden sinds de zestiende eeuw forten en handelskantoren in Mozambique. Door deze handelaren werden onder meer slaven betrokken uit Kilwa (een eiland voor de Tanzaniaanse kust), Ibo (een eiland voor de kust van Mozambique) en Inhambane en Quelimane (Portugese havensteden in Mozambique). De bemanningen van deze Franse en Portugese schepen kochten in deze havens slaven aan bestemd voor Haïti en Brazilië. Op de reis daarheen deden deze schepen als eerste stop Kaapstad aan, waar juist een groot tekort aan slaven was en op de lokale markt dus goede prijzen betaald werden. Het is dus heel goed mogelijk dat er heel wat slaven afkomstig uit Oost-Afrika door deze buitenlandse schepen op de Kaapse markt verkocht zijn.

Tussen 1783 en 1793 bezochten ongeveer zestig schepen afkomstig uit Oost-Afrikaanse havens op weg naar de Nieuwe Wereld Kaapstad. De meeste waren Franse schepen met als bestemming Haïti. Soms waren het Portugese schepen op weg naar

447 Ibidem, 172, noot 49.

448 NA, VOC, 4311, f. 357, In- en verkooprekening van twee ladingen slaaven in de maand April 1785 uit de carquasoenen der Fransche scheepen la Thomise en Le Berger gekogt, 3 mei 1785.

449 NA, VOC, 4314, f. 260, In- en verkooprekening van eenige slaven uit de ladingen der scheepen l'Estrella d'Afrique en Le Telemacque, 8 december 1785.

450 Armstrong en Worden, 'The Slaves', 172, noot 49.

Brazilië. In de jaren 1788-1789 vertrokken er elf schepen uit Oost-Afrikaanse havens richting Haïti, in de jaren 1790-1791 eveneens elf schepen en in 1791-1792 acht schepen. Alleen met betrekking tot de jaren 1790-1791 zijn er gegevens bekend over het aantal slaven verscheept uit Oost-Afrikaanse havens. Het betrof een totaal van 3.754 slaven met als bestemming Haïti. Aan het einde van de achttiende eeuw deden ook veel Franse schepen terugkerend uit Oost-Afrikaanse havens op weg naar de Franse Maskarenen Kaapstad aan. Tussen 1779 en 1793 waren het vijftien schepen met hoogstwaarschijnlijk slaven aan boord. De meeste van deze schepen waren op weg naar Mauritius.⁴⁵¹ Een groot aantal slavenschepen deed derhalve aan het einde van de achttiende eeuw Kaapstad aan. Een gegeven is dat de slavenbevolking van de Kaapkolonie in de periode 1782-1795 met ruim 5.000 personen toenam.⁴⁵² Het is waarschijnlijk dat een groot deel hiervan door deze handel Zuid-Afrika zijn binnengebracht. De precieze aantallen zijn helaas niet te achterhalen. Aan de verkoop van slaven door bemanningen van Franse schepen kwam een einde met het uitbreken van de oorlog in Europa tussen revolutionair Frankrijk en de grote Europese monarchieën, inclusief de orangistische Republiek, in 1793 en de daaropvolgende zeeoorlog tussen de Fransen en de Britten en de bezetting van de Kaap door de laatsten in 1795.

Inspeland op de grote vraag naar slaven in de Kaapkolonie aan het einde van de achttiende eeuw nam een groep van kosmopolitische kooplieden uit Mozambique in de jaren 1797-1807, dat wil dus zeggen tijdens het Britse interregnum en het Bataafse bewind, de rol van de Franse schepen over. Deze veelal Portugese handelaren en later ook enige Braziliaanse commerçanten domineerden de Oost-Afrikaanse slavenhandel met Zuid-Amerika in deze jaren. Vanuit het eiland Mozambique ontwikkelden die een slavenhandel waarbij ook spelers in de zuidwestelijke Indische Oceaan, waaronder de Kaap, en uit de Nieuwe Wereld waren betrokken. Volgens Patrick Harries verhandelden Portugese en Braziliaanse kooplieden meer dan 20.000 slaven in de jaren 1797-1807. Veel van de slavenschepen deden Kaapstad aan waar ongeveer 7.000 slaven verkocht zouden zijn. Met de afschaffing van de slavenhandel in 1808 kwam er officieel een einde aan deze handel, maar pas in 1824 werd onder druk van de Britse publieke opinie de Tafelbaai gesloten voor passerende slavenschepen.⁴⁵³

De invloed van de slavenhandel op de Kaapse economie

De VOC maakte in de zeventiende en achttiende eeuw de weloverwogen keuze om slaven in te voeren om in de groeiende behoefte aan arbeidskrachten te voorzien. Andere potentiële arbeidsreservoirs waren schaars en duur (Europese knechten), niet talrijk genoeg (gedeporteerde veroordeelden en bannelingen) of strookten niet met het beleid van de VOC de lokale bevolking (de Khoikhoi en de San) als onderdanen te beschouwen

451 Ross, 'The last years of the slave Trade to the Cape colony'.

452 Ibidem, 214.

453 Harries, 'Mozambique Island'.

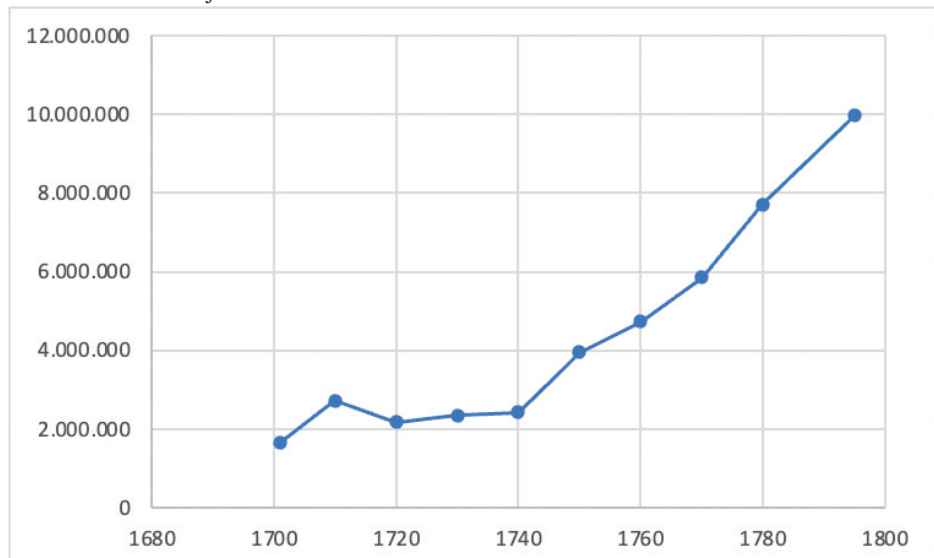
en hen derhalve niet in slavernij te brengen. Zoals hiervoor verhaald, werden in de achttiende eeuw dan ook een groot aantal slaven ingevoerd. Slaven vormden qua arbeid de motor van de economie. Het belang van slaven voor de economie van de Kaapkolonie is aan te tonen door landbouwcijfers (graanproductie en viticultuur) in bepaalde jaren te vergelijken met slavenaantallen in dezelfde jaren.

Tabel 10. Cijfers landbouw en toename aantal slaven.

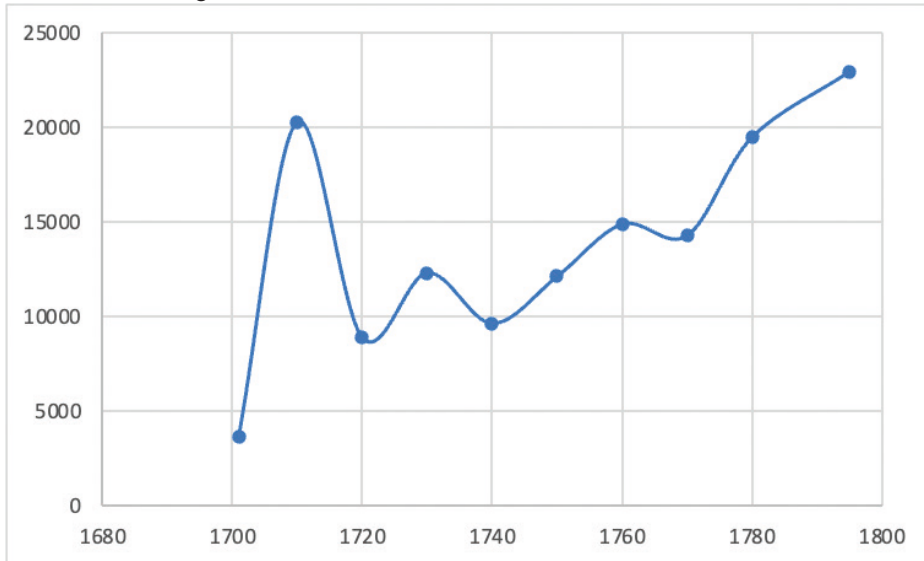
Jaar	Aantal wijnstokken	Tarwe-oogst in mud	Aantal slaven
1701	1.664.400	3.668	891
1710	2.729.300	20.264	1.775
1720	2.182.100	8.884	2.447
1730	2.355.300	12.297	4.037
1740	2.425.300	9.631	5.695
1750	3.958.000	12.116	5.327
1760	4.734.000	14.871	6.487
1770	5.853.000	14.276	8.220
1780	7.701.600	19.480	11.692
1795	9.972.410	22.936	16.839

Bron: Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 114, 115, 133, 134.

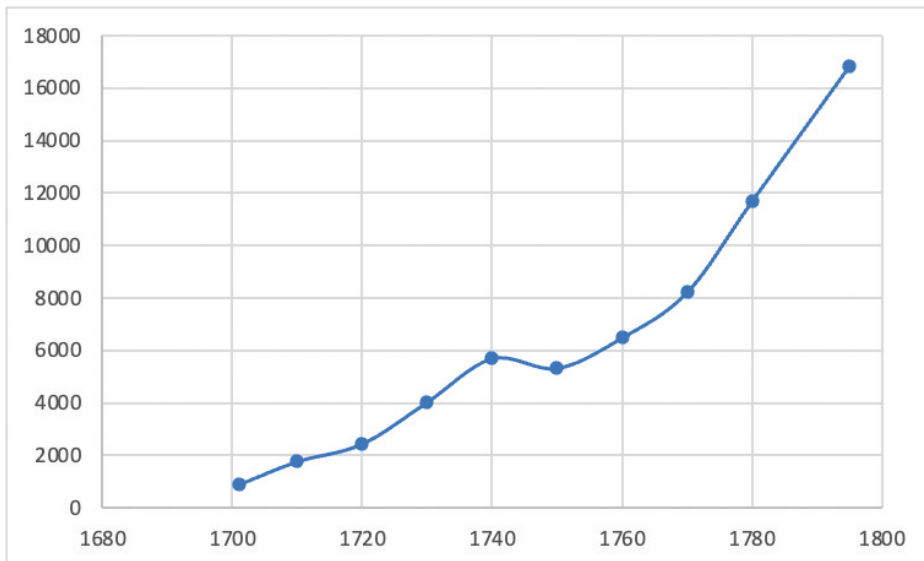
Grafiek 7. Aantal wijnstokken in de achttiende eeuw.

Grafiek 8. Tarweoogst in mud in de achttiende eeuw.

Grafiek 9. Aantal slaven in de achttiende eeuw.

Bij deze cijfers moeten een aantal kanttekeningen gemaakt te worden: Ten eerste, in de zeventiende eeuw was de Kaapse slavernij een voornamelijk stedelijk fenomeen. Slaven werden in de zeventiende en ook in de achttiende eeuw gebruikt voor de dienstensector, voor huishoudelijk werk en voor de opbouw van Kaapstad. In de achttiende eeuw zien we een geleidelijke verschuiving met betrekking tot het gebruik van slaven van de

urbane economie naar de rurale economie.⁴⁵⁴ Dit heeft alles te maken met de opkomst van de exporteconomie en de daarbij behorende boerenbedrijven in de Kaapse vlakte achter de stad. Toch leefden in 1773 nog een derde van de slaven in Kaapstad. De rest woonden op boerderijen op het platteland, in plaatsen als Stellenbosch, Drakenstein en de streek Hottentots Holland.⁴⁵⁵

Ten tweede, de aanzienlijke groei van de slavenbevolking tussen 1690 en 1795 zou vooral veroorzaakt zijn door de uitbreiding van het landbouwareaal dichtbij Kaapstad.⁴⁵⁶ Het grootste deel van de slaven werkte dan ook op landbouwbedrijven (graanproductie en viticultuur) rondom en achter Kaapstad. In het landbouwgebied rond Kaapstad werden de slaven niet alleen op grote boerderijen tewerkgesteld. We zien in de achttiende eeuw dat het aantal slaven in bezit van kleine boeren toenam. Het aandeel van de boeren die 10 tot 19 slaven bezaten, steeg in de periode 1731-1782 in Stellenbosch van 13,5% naar 23,8%, in Drakenstein van 16,9% naar 22,5%. In dezelfde periode nam het aandeel van de grote slaveneigenaren (boeren die meer dan 20 slaven bezaten) af van 18,5% naar 12% in Stellenbosch. In Drakenstein zien we juist in de jaren 1731-1782 een toename van het slavenbezit van grote landeigenaren; namelijk van 4,9% naar 7,7%.⁴⁵⁷ De overschoteconomie werd dus niet alleen mogelijk gemaakt door de grote landeigenaren, maar ook door de kleinere en middelgrote boeren rondom Kaapstad.

Ten derde, een veel kleiner gedeelte van de slaven was te werk gesteld op veeteeltbedrijven in het binnenland. In 1773 waren 4.298 slaven werkzaam op landbouwbedrijven (graanproductie en wijnbouw), voor veeteeltbedrijven bedroeg dit cijfer 1.850.⁴⁵⁸ Nigel Worden maakt het onderscheid tussen het akker- en wijnbouwgebied rondom Kaapstad en de verder gelegen door trekboeren gedomineerde frontiergebieden met plaatsen als Swellendam en Graaff Reinet, waar de veeteelt de belangrijkste economische factor was. Naarmate men meer landinwaarts ging, trof men op de boerenbedrijven minder slaven en meer Khoi en San als arbeidskrachten aan.⁴⁵⁹

Tot slot, we zien in de achttiende eeuw het belang van de invoer van slaven voor de groei van de slavenbevolking langzaam afnemen omdat er meer slaven in de Kaapkolonie geboren werden. Vanaf circa 1770 overtrof het aantal lokaal geboren slaven de ingevoerde slaven.⁴⁶⁰

454 Shell, *Children of Bondage*, 140.

455 R. Ross, *Cape of Torments. Slavery and Resistance in South Africa* (Londen 1983) 25.

456 Worden, *Slavery in Dutch South Africa*, 9.

457 Green, 'The economics of slavery in the 18th century Cape Colony', 21. Green verwijst naar Worden, *Slavery in Dutch South Africa*, 82.

458 Ross, *Cape of Torments*, 24-25.

459 Worden, *Slavery in Dutch South Africa*, 12.

460 Shell, *Children of Bondage*, 94.

Conclusie

Voor de verklaring van het ontstaan van slavernij in Zuid-Afrika kunnen we de Nieboer-Domarhypothese, niet verwonderlijk, met een aantal belangrijke aanpassingen gebruiken. De Nederlanders troffen bij het betreden van de Zuid-Afrikaanse bodem een schaars bewoond gebied door Khoikhoi en San aan. Doordat de VOC en de vrije blanke bevolking beschikten over voor die tijd geavanceerd wapentuig, namelijk vuurwapens, alsmede over paarden, ondervonden deze relatief weinig hinder bij de trek landinwaarts. In de zeventiende eeuw voorzag een beperkt aantal slaven nog in de beperkte arbeidsbehoeften van de VOC, de stedelijke bevolking van Kaapstad en de boerenkolonisten in Stellenbosch en Drakenstein. In de achttiende eeuw was dit niet meer mogelijk. De belangrijkste reden hiervoor was dat de Kaapkolonie zich inmiddels had ontwikkeld van een verversingsstation tot een exporteconomie met een daarbij behorende grotere vraag naar arbeidskrachten. Het voortgezet invoeren van slaven was daardoor voor de VOC onontkoombaar. Alleen zo kon men in de groeiende behoefte aan arbeidskrachten voorzien. Andere potentiële arbeidsreservoirs waren of te duur, of niet talrijk genoeg dan wel strookten niet met de uitgezette beleidslijn van de VOC.

Uit de bronnen blijkt dat de Compagnie zowel in de zeventiende als de achttiende eeuw een groot voorstander was van het invoeren van slaven in de Kaapkolonie om de economie aan de gang te houden. Omdat aan de VOC octrooi was gegeven om handelsactiviteiten te ontplooiën in het gebied ten oosten van Kaap de Goede Hoop tot aan de Straat Magellaan was de maritieme regio van de Indische Oceaan het aangewezen gebied om slaven uit te betrekken. De VOC in Kaapstad trachtte de slaveninvoer te monopoliseren. Het organiseren en uitzenden van slavenexpedities was tot 1791 strikt aan de Compagnie voorbehouden.

In de achttiende eeuw verkreeg de VOC door het uitzenden van expedities naar Madagaskar en de Oost-Afrikaanse kust echter slechts 3.000 slaven. De expedities naar Madagaskar en de Oost-Afrikaanse kust vonden gedurende de hele achttiende plaats en hadden een wisselend resultaat. Goede gezindheid van lokale machthebbers, concurrentie van andere Europeanen, maar ook omstandigheden als moessonwinden speelden bij het wisselend resultaat een rol. In totaal kocht de VOC in Madagaskar 2.480 slaven waarvan er 2.170 behouden in Kaapstad aankwamen. Het mortaliteitscijfer aan boord was 12,5 %. De enkele expedities naar de Oost-Afrikaanse kust en Zanzibar waren voor de Compagnie meer succesvol, ook al was de mortaliteit onder de slaven op de thuisreis naar de Kaap schrikbarend hoog. Tijdens deze expedities kocht de Compagnie in totaal 1.325 slaven van wie er 1.057 in Kaapstad aankwamen; een mortaliteitscijfer van ruim 20%. Op verzoek van het Kaapse VOC-bestuur werden er regelmatig slaven verscheept vanuit het VOC-imperium, met name uit Batavia, Ceylon, Bengalen en Coromandel. Zover kon worden nagegaan, ging het hier om niet meer dan enkele honderden slaven.

Het aantal slaven dat de Kaapkolonie in de achttiende eeuw importeerde, is veel groter geweest dan de ongeveer 3.000 door VOC-expedities binnengebrachte slaven en de enkele honderden slaven die de VOC zelf van andere VOC-vestigingen in haar

imperium betrok. Het overgrote deel van de slaven is derhalve op een andere wijze de Kaapkolonie binnen gebracht. Zoals eerder gemeld, ging Robert Shell voor de periode 1652-1808 uit van 62.694 ingevoerde slaven. In de periode 1700-1795 zouden dus omstreeks 38.000 slaven de Kaapkolonie zijn binnengebracht. Invoer door particulieren blijkt hier de ontbrekende schakel te zijn. De VOC belemmerde namelijk het meenemen van slaven naar Nederland. Het gevolg was dat thuisvarende repatrianten uit het VOC-imperium de nodige slaven op de Kaapse markt brachten, omdat de vraag naar slaven daar groot was en er goede prijzen werden betaald. Ook de schippers en bootslieden van de VOC-retourschepen verkochten slaven op de Kaapse markt. Zij handelden veelal voor eigen rekening. Alles bij elkaar gaat het hier om duizenden slaven. De precieze cijfers zijn helaas niet te achterhalen, omdat veel transacties niet geregistreerd zijn en/of verloren zijn gegaan. Ook bemanningsleden van buitenlandse slavenschepen, in dit geval meestal de schippers, verkochten slaven op de Kaapse markt, met name in de jaren tachtig en negentig van de achttiende eeuw. Hiervoor zijn enkele geregistreerde verkopen in de jaren tachtig van de achttiende eeuw behandeld. Het ging daarbij om de verkoop van enkele honderden slaven door Franse en Portugese slavenhandelaars in Kaapstad. Waarschijnlijk zijn er veel meer slaven door middel van dit kanaal de Kaapkolonie binnengekomen. Ross was een van de eersten die er in dit verband op heeft gewezen dat het vooral Franse en Portugese slavenschepen waren, die in de jaren 1780-1793 Kaapstad aandeden op weg naar de Nieuwe Wereld.

Resumerend: volgens Robert Shell importeerde de Kaapkolonie in de periode 1700-1795 ruim 38.000 slaven. Daarvan kwamen er ruim 3.000 voor rekening van de eigen slavenhalers van de VOC en enkele honderden voor rekening van overname van VOC-slaven uit andere gewesten in het imperium. De rest, ongeveer 35.000 slaven, is afkomstig van op de rede van Kaapstad ankerende thuisvarende, vooral Nederlandse VOC-retourschepen. Aan het einde van de achttiende eeuw werd deze rol door passerende buitenlandse schepen overgenomen.

Op korte termijn profiteerde de Kaapse economie van de invoer van slaven. De slavenbevolking steeg in de achttiende eeuw van 891 in 1701 naar 16.839 in 1795.⁴⁶¹ De als maar expanderende Kaapse economie werd derhalve vooral mogelijk gemaakt door de invoer van slaven. Dit is in Tabel 10 aangetoond door een verband te leggen tussen de toename van de tarweproductie en van de viticultuur enerzijds en de omvang van de slavenbevolking anderzijds. Zowel bij het aantal wijnstokken en de tarweopbrengst als het aantal slaven zien we een sterke toename in de achttiende eeuw.

Slaven maakten de overschoteconomie van de Kaapkolonie in de achttiende eeuw mogelijk. Overschotten konden door de boeren aan de VOC verkocht worden, die deze zelf exporteerde naar het VOC-imperium en de Republiek of aan passerende schepen leverde. Door de inzet van slaven kon een gedeelte van de boerenkolonisten in relatieve welvaart leven.⁴⁶² De investering in slaven zou op de lange termijn nadelig zijn voor de

461 Van Duin en Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century*, 114-115.

462 Fourie, 'The remarkable wealth of the Dutch Cape Colony'.

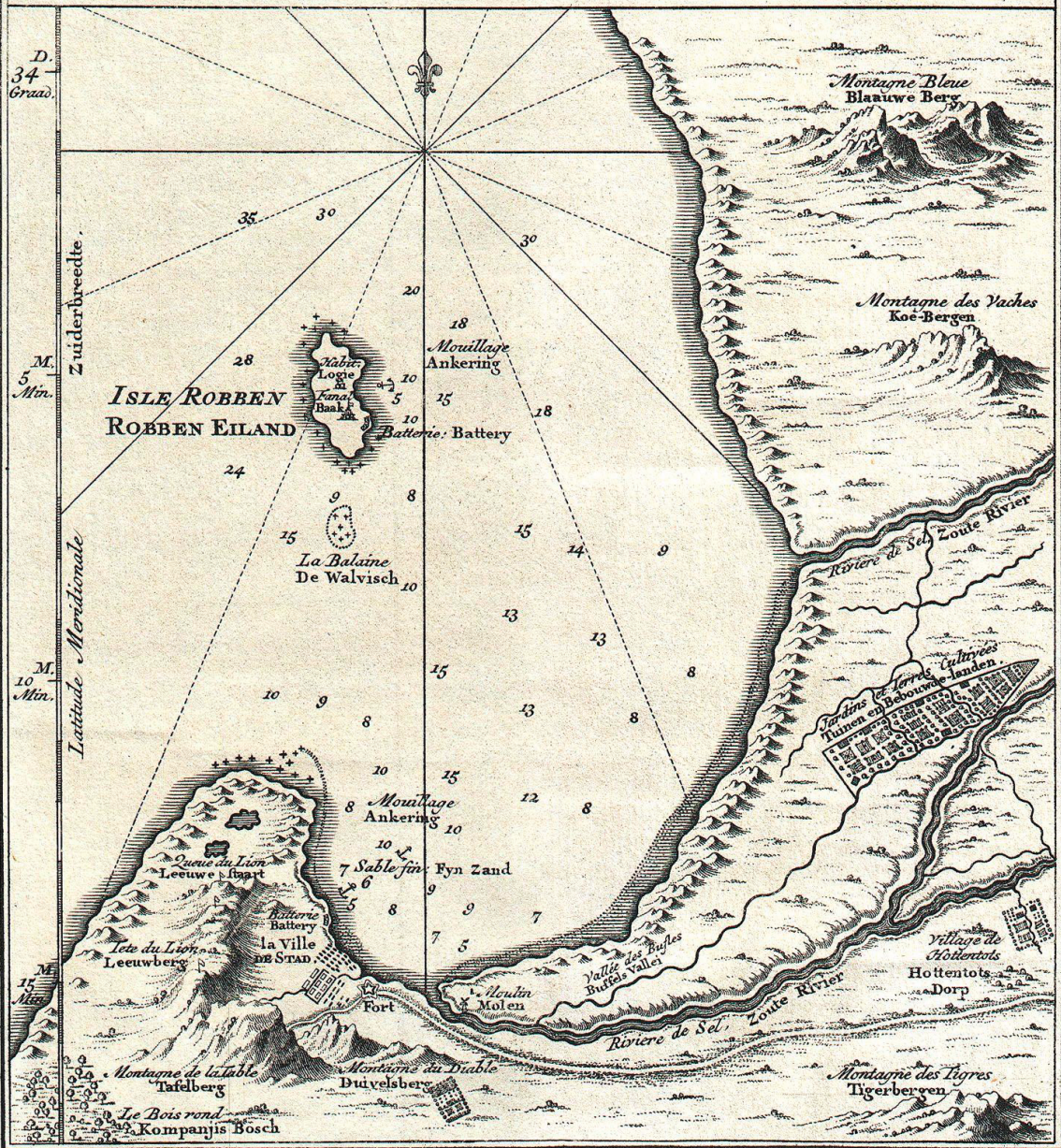
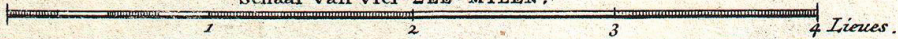
ontwikkeling van de Zuid-Afrikaanse economie.⁴⁶³ Er werden geen arbeidsbesparende of innovatieve investeringen gedaan in die mate zoals het met loonarbeid werkende Engeland en de noordelijke staten van de Verenigde Staten in de negentiende eeuw het geval was.⁴⁶⁴

463 J. Fourie, 'Slaves as a Capital Investment in the Dutch Cape Colony, 1652-1795' in: E. Hillbom en P. Svensson eds., *Agricultural Transformation in a Global History Perspective* (Londen 2013) 136-159, aldaar 154.

464 Ibidem.

Gedwongen migranten: tot slaaf gemaakten

CARTE DE LA BAYE DE LA TABLE
 ET RADE DU CAP DE BONNE ESPERANCE
 Dressée sur Divers Manuscrits par N.B. Ing^r de la Marine.
 Echelle de Quatre Lieues Marines
 Schaal van vier ZEE-MYLEN.

J. v. Sijley delin.

KAART der TAFELBAAI en REE van KAAP de GOEDE HOOP,
 Geschikt op verscheide HANDSCRIFTEN, door N.B. Ingen^r des Franssen Zeevaards.

Hoofdstuk 5

GEDWONGEN MIGRANTEN: VEROORDEELDEN EN BANNELINGEN

'Alverders voegen wij desen een extract uijt de resolutie sub 14 augustus 1753 in Ceijlonsse raden genomen sprekende van het vijfjarig banissement op het Robben eijland van den met 't schip Oudcarspel thans overvaarende gecondemneerden Eugenius van der Walle'.⁴⁶⁵

Fragment uit een brief van de commandeur te Galle aan de Kaapse gouverneur over de verbanning naar Robbeneiland en heenzending van Eugenius van der Walle.

465 NA, VOC, 4197, f. 1536, Copie missive van de Commandeur en Raad te Gale aan de Gouverneur en Raad te Cabo, 31 januari 1755.

Inleiding

De Kaap had binnen het imperium van de VOC een derde belangrijke functie in de achttiende eeuw, namelijk die van strafkolonie. Vanaf de jaren vijftig van de zeventiende eeuw deporteerde de VOC veroordeelde en verbannen personen vanuit het huidige Indonesië en Sri Lanka naar de Kaapkolonie.⁴⁶⁶ Bij deze deportaties waren de VOC-autoriteiten op Java (Hoge Regering, Raad van Justitie en Schepenbank in Batavia) en Ceylon (gouvernement en Raad van Justitie in Colombo) en die van de Kaapkolonie betrokken. In dit hoofdstuk zijn de aantallen en de achtergronden van de gedeporteerden onderzocht. Tot op heden is er nog geen kwantitatief onderzoek verricht met betrekking tot het aantal gedeporteerden vanuit het VOC-imperium naar de Kaap. Het is van belang de aantallen te achterhalen om de bijdrage van de veroordeelden en bannelingen als mogelijke arbeidskrachten voor de groeiende Kaapse economie vast te stellen.

Er is niet veel geschreven over deze mensen. Eén van de personen die gepubliceerd heeft over de gedeporteerde mensen naar de Kaap in de achttiende eeuw is Kerry Ward. Zij heeft onderzoek gedaan naar de verschillende groepen veroordeelden en bannelingen en verwijst daarbij naar de Bandietenrollen. Gegevens over het aantal mensen dat gedeporteerd is, ontbreken. Evenmin is er informatie over aantallen met betrekking tot etnische groepen en het onderscheid tussen politieke gevangenen en de gevangenen die veroordeeld zijn voor een delict.⁴⁶⁷ Achmed Davids heeft eveneens gepubliceerd over de migratie van veroordeelden en bannelingen. Bij hem gaat het om mensen met een islamitische achtergrond. Hij schreef over het ontstaan van de moslimgemeenschap aan de Kaap en de prominente rol van verbannen imams hierbij.⁴⁶⁸ Nigel Penn, Harriet Deacon en Neville Alexander hebben onderzoek gedaan naar de gevangenen op Robbeneiland in de periode 1488-1960. Hun focus lag op de omstandigheden waaronder op Robbeneiland werd gewoond en geleefd.⁴⁶⁹ Ook Paul Truter heeft gepubliceerd over Robbeneiland, waarbij met name de sociale verhoudingen op Robbeneiland aan de orde komen aan de hand van de mislukte opstand in 1751.⁴⁷⁰

466 Ward, *Networks of Empire*, 144-145.

467 K. Ward, 'Bandieten and bannelingen at the Cape of Good Hope' in: R.C.H. Shell ed., *From Diaspora to Diorama* (Cape Town 2009) 2395-2462; Ward, *Networks of empire*.

468 A. Davids, *The Mosques of Bo-Kaap. A Social History of Islam at the Cape* (Cape Town 1980).

469 N. Penn, H. Deacon en N. Alexander, *Robben Island. The politics of Rock and Sand* (Cape Town 1992).

470 P. Truter. 'The Robben Island Rebellion of 1751. A study of Convict Experience at the Cape of Good Hope', *Kronos* 31:1 (2005) 34-49.

Er is dus nog geen uitgebreid kwantitatief onderzoek gedaan naar de Kaapse veroordeelden en bannelingen, ook niet naar de situatie in de achttiende eeuw. De Bandietenrollen, die zich in het archief in Kaapstad bevinden en inmiddels getranscribeerd en gedigitaliseerd zijn, bieden hiertoe een uitstekende mogelijkheid. Uit deze rollen is een lijst samengesteld van al de ‘ongelukkigen’ die in de achttiende eeuw de reis vanuit Azië naar Kaap de Goede Hoop moesten maken (zie bijlage 4). Deze lijst vormt de basis voor dit hoofdstuk. De volgende vragen worden beantwoord: Hoeveel mensen zijn er gedeporteerd in de achttiende eeuw? Hoe groot was de groep van politieke gevangenen en hoe groot was de groep van gevangenen die veroordeeld waren voor een delict? Waar kwamen de veroordeelden en bannelingen vandaan en wat waren de aantallen van deze bevolkingsgroepen? Wat is de achtergrond van deze mensen die onvrijwillig naar de Kaap ‘migreerden’? En wat is hun rol in de arbeidsvoorziening van de Kaapse economie geweest?

De Bandietenrollen bevatten twee series van ieder acht boeken en maken deel uit van de civiele processtukken die zich in het West-Kaaps archief in Kaapstad bevinden. De Bandietenrollen hebben op hun beurt verschillende onderdelen, zoals een annotatieboek van veroordeelden en bannelingen die in de Kaapkolonie aankwamen, vonnissen van veroordeelde mensen en lijsten van op Robbeneiland geïnterneerde personen. Deze archiefstukken zijn getranscribeerd en gedigitaliseerd door TEPC (Transcription of Estate Paper of the Cape of Good Hope).⁴⁷¹ Om de migratie van de veroordeelden en bannelingen uit het Aziatisch imperium van de VOC naar de Kaapkolonie in kaart te brengen, zijn de volgende gegevens uit de bandietenrollen geselecteerd:

- naam veroordeelde, waarbij voor zover mogelijk een bevolkingsgroep is vermeld;
- vermoedelijk jaar van aankomst in de Kaapkolonie (in de meeste gevallen het jaar volgend op het uitspreken van het vonnis);
- opgelegde straf (aantal jaren van verbanning, al dan niet samengaand met dwangarbeid);
- vonnis (datum of jaar) en door welke instantie opgelegd. In de meeste gevallen is dit de Raad van Justitie in Batavia, de Schepenbank in Batavia of de Raad van Justitie in Colombo. Veel vonnissen werden bekrachtigd door een resolutie van de Hoge Regering waarin vaak de plaats van de verbanning werd bepaald. Soms vermelden de Bandietenrollen alleen een resolutie. Het betreft dan vaak een besluit van de Hoge Regering met betrekking tot de verbanning van een politiek dissident, vaak uit een ander deel van Java of de archipel, dat wil zeggen buiten Batavia;
- indien gegeven het vergrijp of de misdaad waarvoor men was veroordeeld;
- schip waarmee de veroordeelde/banneling naar de Kaapkolonie is vervoerd;
- verwijzing naar de bron.

⁴⁷¹ TEPC is een partnership tussen de Western Cape University, de Cape Archives en het Nationaal Archief in Den Haag.

Vanaf 1722 tot 1795 zijn deze gegevens geregistreerd. Van de eerste twee decennia van de achttiende eeuw ontbreken ze. In de vonnissen is de plaats van bestemming soms niet opgenomen. De reden hiervoor was dat het ballingsoord afhing van de beschikbare scheepscapaciteit in Batavia en Ceylon en dus pas achteraf bepaald werd.⁴⁷² Omdat de vonnissen zijn opgenomen in de Kaapse Bandietenrollen mag ervan worden uitgegaan dat de betreffende personen naar Kaap de Goede Hoop verbannen werden. De Bandietenrollen bevatten veel vermeldingen van veroordeelde slaven. Indien deze slaven afkomstig waren uit Azië en in de Kaapkolonie zijn veroordeeld, zijn ze niet in de lijst opgenomen. Ze zijn als slaaf gemigreerd en niet als veroordeelde of banneling. Slaven die elders in het imperium zijn veroordeeld, staan wel in de lijst. Ze zijn ‘gemigreerd’ als veroordeelde of banneling.

De veroordeelden en bannelingen die in de Bandietenrollen voorkomen, zijn in verschillende groepen in te delen. De grootste groep bestaat uit mensen veroordeeld voor een delict, daarnaast is er een omvangrijke groep van politieke bannelingen. De veroordeelden en bannelingen kunnen ook naar etnische afkomst worden ingedeeld. Het merendeel is van Zuidoost Aziatische afkomst, onder wie een groot aantal Javanen en Boeginezen. Ook is er een omvangrijke groep Chinezen, gevolgd door Europeanen en Singalezen. Een groot aantal van hen kwam op Robbeneiland terecht en een aantal van hen werd aan de vestingwerken bij Kaapstad tewerkgesteld. Een klein aantal (voornamelijk vorstelijke bannelingen) vond domicilie in landelijke nederzettingen in het Kaapse achterland.

In het eerstvolgende onderdeel van dit hoofdstuk wordt een kwantitatieve analyse gegeven. Uit de Bandietenrollen zijn aantallen gehaald met betrekking tot het totaal van veroordeelden en bannelingen, etniciteit, ontsnapte gevangenen, repatrianten, personen overleden in de Kaapkolonie, politieke gevangenen en mensen veroordeeld voor een strafbaar feit.

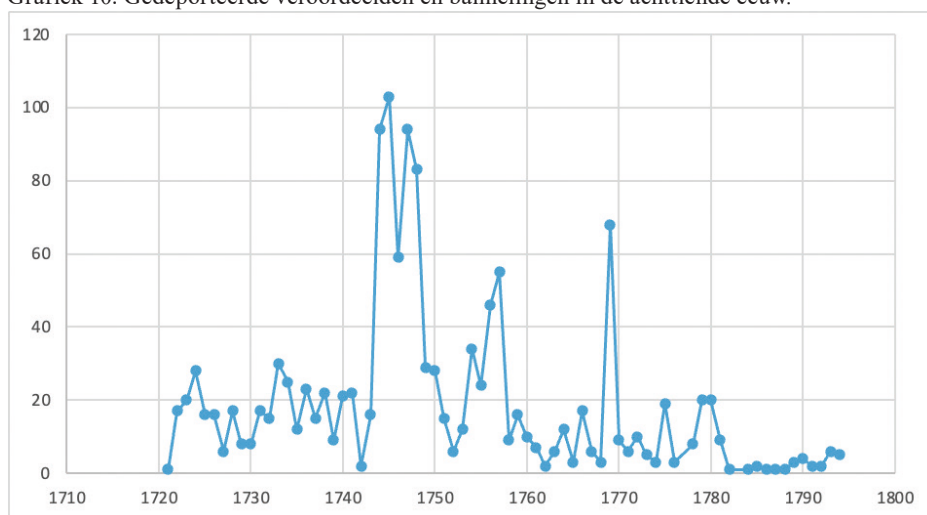
Veroordeelden en bannelingen: aantallen

Een inventarisatie van het materiaal afkomstig van de Bandietenrollen laat zien dat in de periode 1722-1794 ongeveer 1.350 personen uit het Aziatisch imperium van de VOC naar Kaap de Goede Hoop zijn gedeporteerd (bijlage 4). Gemiddeld werden er een kleine twintig mensen per jaar verscheept. Gegevens over het aantal deportaties in de eerste twintig jaar van de achttiende eeuw ontbreken. Op basis van een gedwongen migratie van twintig personen per jaar moeten we ervan uitgaan dat de VOC in de periode 1700-1794 een kleine 1.800 personen naar de Kaap heeft gedeporteerd, met uitschieters van de jaren 1744, 1745 en 1747. In deze jaren kwamen respectievelijk 94, 102 en 94 veroordeelden en bannelingen de Kaapkolonie in. Het was een periode van grote politieke onrust in Mataram op Java. Tussen 1741 en 1743 vond de zogenaamde ‘Chinezenoorlog’ plaats, waarbij de Chinezen en later ook Javanen ageerden tegen de vestigingen van de VOC

472 Ward, *Networks of Empire*, 110.

op de noordkust van Java. De Nederlanders trokken uiteindelijk aan het langste eind. De betrekkingen tussen de vorst van Mataram, die zich korte tijd aan de kant van de tegenstanders van de VOC had geschaard, werden in 1743 opnieuw geregeld in een verdrag waarbij de VOC het direct gezag kreeg over delen van de noordkust van Java en het eiland Madura.⁴⁷³ Mogelijk is een deel van de gedeporteerden in deze jaren aan het werk gezet bij Mouille Point in de buurt van Kaapstad, waar de VOC trachtte een waterkering op te werpen. De werkzaamheden begonnen in 1743 en werden na drie jaren gestaakt. Waarschijnlijk is een groot deel van de dwangarbeiders bij Mouille Point door slechte arbeidsomstandigheden om het leven gekomen c.q. verdronken.⁴⁷⁴

Grafiek 10. Gedeporteerde veroordeelden en bannelingen in de achttiende eeuw.

Bron: CA, CJ, Bandietenrollen 2562, 2566, 2567, 2568, 3186, 3188, 3189, zie bijlage 4.

De Javanen vormden de grootste groep veroordeelden en bannelingen. Onder hen bevonden zich grote groepen uit het West-Javaanse sultanaat Cheribon en groepen uit het al genoemde Mataram, die veroordeeld waren voor zeeroverij. Chinezen vormden een tweede belangrijke groep, gevolgd door de Europeanen, Boeginezen en Singalezen. Daarnaast heeft de VOC een beperkt aantal Balinezen gedeporteerd, meestal slaven uit Batavia, en mensen uit Sumatra, Ternate, Sumbawa, Timor en Bengalen.

Naar etniciteit:

Zuidoost Aziatisch

667

Chinees

191

⁴⁷³ L.W. Nagtegaal, *Rijden op een Hollandse tijger. De Noorkust van Java en de VOC, 1680-1743* (proefschrift Rijksuniversiteit Utrecht 1988) 212-217.

⁴⁷⁴ T.V. Bulpin, *Taverns of the Sea. The Story of Cape Town, Robben Island and Cape Peninsula* (Johannesburg 1995) 43.

Europees	140
Zuid Aziatisch (Indiaas subcontinent)	90

Zuidoost Aziatisch onder te verdelen in:

Javaan	439
Boeginees	86
Balinees	52
Ternataan	25
Sumbawanees	21
Sumatraan	18
Makassar	17
Timorees	9

Zuid Aziatisch onder te verdelen in:

Singalees	66
Bengalees	16
Uit Coromandel	7

Een aantal Chinezen werd veroordeeld vanwege delicten. Anderen werden verbannen vanwege hun illegale verblijf in VOC-gebied, vooral in Batavia. De Chinezen in Batavia waren sinds de jaren negentig van de zeventiende eeuw verplicht over een door de VOC uitgegeven verblijfsvergunning te beschikken. Illegale Chinezen in Batavia riskeerden arrestatie, verbanning naar hun thuisland, Ceylon of Kaap de Goede Hoop.⁴⁷⁵ Als gevolg van de Chinezenopstand in Batavia en de Chinezenoorlog in Mataram werd in de jaren veertig van de achttiende eeuw een aantal Chinezen verbannen.

De Boeginezen waren een bevolkingsgroep afkomstig uit Sulawesi. Sinds de tweede helft van de zeventiende eeuw woonden ze verspreid over de Maleisisch-Indonesische archipel, sommigen als slaven, onder meer in VOC-gebied, anderen als migranten in diverse inheemse staten. Zij waren bekend om hun belangrijke autonome handelsnetwerk in de gehele archipel en hadden bovendien de reputatie van geduchte krijgers en zeevaarders.⁴⁷⁶ Bij de Europeanen hadden de Boeginezen een slechte naam, het Engelse woord 'Bogey man' komt hier vandaan.⁴⁷⁷

Een niet onaanzienlijk deel van de veroordeelden en bannelingen (190) is nooit in de Kaapkolonie aangekomen. Sommigen slaagden erin voor het inschepen te ontsnappen. De Bandietenrollen verwijzen vaak naar een ontsnapping vanaf het eiland Edam, dat ten noorden van Batavia lag. Op dit eiland werden gevangenen voor hun deportatie

475 Ward, *Networks of Empire*, 98-99.

476 L.Y. Andaya, *The Heritage of Arung Palakka. A history of South Sulawesi (Celebes) in the seventeenth Century* (Den Haag 1981).

477 Ward, *Networks of Empire*, 279.

naar de Kaapkolonie vastgehouden.⁴⁷⁸ Anderen sprongen tijdens de reis overboord. De vooruitzichten waren schijnbaar zo erbarmelijk dat sommigen deze ultieme beslissing namen.

Van 431 personen is in de Bandietenrollen hun overlijden in de Kaapkolonie geregistreerd. Een kleine 10% (112) van de veroordeelden en bannelingen zou na het uitzitten van hun straf naar Java zijn teruggekeerd. Het lot van 617 personen is niet bekend. Waarschijnlijk is het overgrote deel van hen eveneens in de Kaapkolonie overleden. Bekend is dat veel veroordeelden na hun straf in de Kaapkolonie zijn gebleven en op de een of de andere manier in hun levensonderhoud voorzagen.

De Bandietenrollen bevatten precieze gegevens over het aantal veroordeelden en het aantal bannelingen. Bij 273 personen is een sententie van een Raad van Justitie opgenomen. Met betrekking tot 303 personen vinden we een vonnis van de Schepenbank in Batavia. In totaal zijn er dus 576 veroordelingen voor strafbare feiten. Daarnaast is bij 516 personen alleen een resolutie van de Hoge Regering in Batavia of van het gouvernement van Ceylon vermeld, waarin de verbanning is vastgelegd. Het betreft hier vaak politieke bannelingen. Politieke bannelingen is hier een brede verzamelnaam waaronder zich behalve aristocratische en islamitische dissidenten, een grote groep van personen bevond die de VOC als onruststokers beschouwde en liever kwijt dan rijk was. Soms is er wel degelijk sprake van een criminele veroordeling, maar is het vonnis of de sententie niet terug te vinden. Op basis van deze gegevens kan men aannemen dat de personen veroordeeld voor een delict de grootste groep onder de gedeporteerden vormden, gevolgd door een haast even grote groep van politieke bannelingen. Mogelijk is de laatste groep nog groter geweest, omdat de VOC in sommige gevallen haar justitiële apparaat gebruikte om politieke dissidenten te veroordelen wegens opstandig gedrag om hen aldus uit de samenleving te kunnen verwijderen. Verbanning naar Kaap de Goede Hoop gebeurde daarna vaak. Hieronder wordt de achtergrond van de verschillende groepen veroordeelden en bannelingen besproken.

Veroordeelden: achtergrond

Veel gedeporteerden werden voor hun verscheping eerst veroordeeld vanwege een strafbaar feit door de Raden van Justitie in Batavia en Colombo en de Schepenbank in Batavia. In het kader van het onderzoek naar de achtergrond van de veroordeelden is het van belang de competenties van de rechtsinstellingen te kennen die hen veroordeelden. In Batavia zetelde het hoogste rechtscollege van de VOC in Azië, de Raad van Justitie. De Bataviase Raad van Justitie was in het hele octrooigebied exclusief bevoegd in alle criminele en civiele zaken die de Compagnie of de compagniedienaren aangingen. Dus als het zaken betroffen waarbij een burger of Aziaat en een compagniedienaar betrokken waren, kwamen die voor de Raad. Ook behoorde tot de competentie van de Raad zaken

⁴⁷⁸ Edam had een lijnbaan (touwslagerij) waar in de zeventiende en achttiende eeuw vooral Europese gevangenen te werk werden gesteld.

in hoger beroep van het College van Schepenen of de Schepenbank en zaken in hoger beroep van de Raden van Justitie buiten Batavia. In de loop der tijd nam het aantal te behandelen zaken enorm toe. Dit had tot gevolg dat de kleine zaken werden afgehandeld door commissarissen aangesteld uit de Raad van Justitie. De sententies van de Raad van Justitie moesten zonder verhinderend effect sorteren. Het was de gouverneur-generaal en de raden van Indië verboden delinquenten pardon te verlenen, vonnissen en procedures te annuleren of de voortgang ervan te beletten. Alleen bij doodvonnissen mocht de Hoge Regering gratie verlenen. Om die reden moesten zowel de Raad van Justitie als de Schepenbank de dossiers van ter dood veroordeelden aan de gouverneur-generaal en raden doen toekomen.⁴⁷⁹

De VOC-gouvernementen in Azië en Zuid-Afrika beschikten elk over een eigen Raad van Justitie. Vaak vormden de leden van een gouvernement, de Politieke Raad, ook de lokale Raad van Justitie. Deze dubbelfunctie van de leden van de Politieke Raad leidde dikwijls tot belangenverstrengeling en onenigheid. Bij een onduidelijke rechtsgang werden ingewikkelde zaken doorverwezen naar de Raad van Justitie in Batavia.⁴⁸⁰ In de Bandietenrollen wordt naar de Raden van Justitie van Colombo, Jaffnapatnam, Galle en Semarang verwezen. Semarang was de hoofdplaats van de VOC-provincie Java's Noordoostkust

De Schepenbank van Batavia was een gemengd college waarin zowel burgers als dienaren van de Compagnie zitting hadden. Haar leden werden voor één jaar benoemd door de Raad van Indië. Het College van Schepenen werd gewoonlijk voorgezeten door een lid van de Hoge Regering. De Schepenbank was bevoegd tot de uitoefening van de plaatselijke rechtspraak over alle personen die niet in dienst van de Compagnie waren. Het betrof hier criminele en civiele zaken. Bij de criminele zaken sprongen de vele gevallen van geweldpleging en diefstal in het oog. De Schepenbank had ook plaatselijke wetgevende, bestuurlijke en administratieve taken.⁴⁸¹

De grondslag voor het door deze colleges toegepaste crimineel en civiel recht vormde de Statuten van Batavia, een in 1642 door pensionaris Joan Maetsuijker opgestelde compilatie van de plakaten die tot dat jaar door de VOC te Batavia waren uitgevaardigd. Deze en de na 1642 uitgegeven plakaten alsmede het in de Republiek toegepaste recht vormden de basis voor het recht en de rechtspraak van de VOC in haar octrooigebied.⁴⁸²

Veroordeelden vormden de belangrijkste groep binnen de gedeporteerden; het is daarom van belang meer over de vergrijpen waarvoor ze veroordeeld werden en de strafmaat te weten. De vonnissen betroffen onder andere veroordelingen voor inbraak, diefstal, geweldpleging, brandstichting, sodomie, zeeroverij en schending van de discipline binnen leger en vloot van de VOC. Hieronder volgt een selectie van

479 G.L. Balk, F. van Dijk en D.J. Kortlang, *De archieven van de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) en de locale instellingen te Batavia (Jakarta)* (Leiden 2007) 119-121.

480 Ibidem, 120.

481 Ibidem, 121-123.

482 H.F. Heese, *Reg en onreg. Kaapse regspraak in die agtiende eeu* (Kaapstad 1994) 1-3.

representatieve vonnissen uit de voor dit onderzoek samengestelde lijst van veroordeelden en bannelingen (zie bijlage 4).

Lichte en zware misdrijven

De rechtbanken van de VOC maakten onderscheid tussen lichte en zware misdrijven. Voor relatief lichte vergrijpen, zoals inbraak en diefstal, werden naar onze maatstaven zware straffen opgelegd: 25 jaar dwangarbeid voor inbraak, ook voor vrouwen, was geen ongewone veroordeling voor dit vergrijp. Soemba uit Makassar en Mabaso, een vrije Boeginese vrouw, kregen ieder 25 jaar dwangarbeid aan de ketting.⁴⁸³ De Javanen Lipa en Bangiet kregen ondanks hun hardnekkige ontkenningen op de pijnbank ieder 25 jaar voor een inbraak. De medeplichtige Ma Sale, ze gaf alleen aanwijzingen voor de inbraak, kreeg vijf jaar opgelegd.⁴⁸⁴ Straffen van tien tot vijftien jaar voor diefstal waren gewoon. Buffeldieven kwamen er soms met tien jaar vanaf.⁴⁸⁵ Slaven die goederen van hun meester of andere personen hadden gestolen, kregen zwaardere straffen. De slaaf Daniel uit Galle bijvoorbeeld, kreeg maar liefst 35 jaar dwangarbeid aan de ketting.⁴⁸⁶ Het ontvreemden van Compagniegoederen werd als een ernstig vergrijp beschouwd. De Europeanen Jan Tjisse, Willem Poelgeest, Take Pietersz., Joseph Pelle, Hendrik Koster en Salvus Gerritsz. kregen ieder vijftien jaar voor het stelen van een paar pakken lijwaten van de Compagnie.⁴⁸⁷ De matroos Martin de Wilde kreeg 25 jaar dwangarbeid voor het stelen van buskruit uit de VOC-magazijnen.⁴⁸⁸

Zware misdaden zoals brandstichting en geweldpleging, variërend van aanvallen en aanranden tot doodslag en moord, en het door de VOC-rechtscolleges als een ernstig vergrijp beschouwde sodomie, werden met harde hand bestraft. De slaaf Salim van Batavia kreeg levenslange dwangarbeid opgelegd op verdenking van brandstichting.⁴⁸⁹ De slaaf Arie die werd betrapt bij zijn poging brand te stichten, werd voor het leven naar Robbeneiland verbannen. De Compagnietimmerman Jan Schimmel uit Arnhem kreeg vijf jaar dwangarbeid aan de ketting opgelegd voor het aanvallen en verwonden van de

483 CA, CJ 3186/63-67, Bandietenrollen, verwezen wordt naar een sententie Raad van Justitie Batavia, 28 december 1748.

484 CA, CJ, 2567/140-142, Bandietenrollen, verwezen wordt naar vonnis schepbank Batavia, 27 november 1765.

485 CA, CJ, 3186/82-88, 3186/89-95, Bandietenrollen, verwezen wordt naar vonnissen schepbank Batavia, 27 oktober en 23 december 1755, 10 november 1756.

486 CA, CJ, 3186/131, Bandietenrollen, verwezen wordt naar sententie Raad van Justitie van Gale, 30 november 1753.

487 CA, CJ, 2567/159-162, Bandietenrollen, verwezen wordt naar sententie Raad van Justitie Colombo, 15 augustus 1766.

488 CA, CJ, 3186/26-29, Bandietenrollen, verwezen wordt naar sententie Raad van Justitie Batavia, 6 december 1738.

489 CA, CJ, 2567/188-190, Bandietenrollen, verwezen wordt naar vonnis schepbank Batavia, 25 januari 1769.

Chinees Tsauw Tanko.⁴⁹⁰ Voor moord werden de doodstraf of lange gevangenisstraffen opgelegd. De Balinezen (waarschijnlijk voormalige, vrijgelaten slaven uit Batavia) Timboel, Bappa Sakiem, Bappa dul Samat, Bappa Jeiding, Sawang en Bappa Makan, kregen ieder vijftig jaar voor een gepleegde moord.⁴⁹¹ De Singalees Lokoe Badde Toerege uit Ceylon had levenslang,⁴⁹² terwijl de Europeaan Arie van Boekhorst uit Nieuwkerk voor hetzelfde vergrijp, in dit geval het doodsteken van een matroos, tien jaar kreeg opgelegd.⁴⁹³ De slaaf Pedro van Bengalen werd tot tien jaar dwangarbeid aan de ketting en een levenslange verbanning veroordeeld vanwege verdenking van moord op zijn medeslaaf Baljo. De Raad van Justitie in Batavia twijfelde of Pedro werkelijk schuldig was aan de moord omdat de gevangene bleef volharden in zijn ontkenning. Omdat de fiskaal slechts enkele aanwijzingen in handen had, kon hij geen doodstraf eisen. De Raad opteerde dan ook voor de lichtere straf van dwangarbeid en verbanning.⁴⁹⁴

Sodomie werd door het justitiële apparaat van de VOC als een halsmisdad beschouwd met levenslang of de doodstraf als gevolg. Soms kregen de ‘plegers’ (levenslange) verbanning al dan niet met dwangarbeid opgelegd, zoals de in de Bandietenrollen vermelde Hermanus van Riet en de Bengalezen Calla en Nannoe. Met het schip *Noordwolfsbergen* kwam op 11 februari 1739 Hermanus van Riet uit Venlo vanuit Ceylon in Batavia aan. Zijn veroordeling luidde: ‘sig vrijwillig selve beschuldigt hebbende de sodomie zo ned bedreven te hebben met den bereets vandaar gerepatricerden medesoldaat Jan Louis van Breda’. Schijnbaar had de laatste de benen genomen, want de Raad van Justitie te Colombo veroordeelde Hermanus tot voorlopige verbanning naar de Kaapkolonie tot de opsporing van Jan Louis van Breda. Bang voor verspreiding van sodomie werd Hermanus tot zijn deportatie ‘apart en niet met eenig ander deliquant te samen in de ketting’ (geklonken) in het ambachtskwartier van Batavia, om daar onder toezicht aan de openbare werken dwangarbeid te verrichten.⁴⁹⁵ In de loop van 1739 werd Hermanus met het schip *Leijduijn* naar de Kaap gedeporteerd waar hij volgens het annotatieboek begin 1740 onder de naam Marthinus van Riet aankwam.⁴⁹⁶ De verdere lotgevallen van Hermanus alias Marthinus zijn niet bekend. De Bengalezen Calla, alias Cali, en Nannoe, alias Janni, werden in 1748 veroordeeld voor het plegen van sodomie. In een vonnis van de Raad van Justitie te Batavia van 28 mei 1748 werden deze twee matrozen veroordeeld ‘om in de ketting geklonken gedurende haer leventijd

490 CA, CJ, 3186/30-31, Bandietenrollen, verwezen wordt naar sententie Raad van Justitie Batavia, 10 september 1740.

491 CA, CJ, 2566/215-217, Bandietenrollen, verwezen wordt naar vonnis Schepenbank Batavia, 4 december 1758.

492 CA, CJ, 2568/52-55, Bandietenrollen, verwezen wordt naar sententie Raad van Justitie Gale, 14 oktober 1777.

493 CA, CJ, 2567/55-58, Bandietenrollen, verwezen wordt naar sententie Raad van Justitie van Gale, 5 februari 1760.

494 CA, CJ, 3186-69-70, Bandietenrollen, NA 9314, VOC. ongenummerd, sententie Raad van Justitie Batavia, 18 maart 1752.

495 NA, VOC, 763, f. 274, 275, Resolutie HR, 17 februari 1739.

496 CA, CJ, 3186/26-29, Bandietenrollen.

ad opus publicum te arbeijden in zodanige plaatse als de Edele Hoge Regeringe deser land sal gelieven goed te vinden'.⁴⁹⁷ De Hoge Regering bepaalde dat de twee gevangenen naar de Kaapkolonie gedeporteerd zouden worden, waar hen geen lang leven beschoren was. Calla overleed op 2 juni 1753 op Robbeneiland, Nannoe op 28 maart 1754.⁴⁹⁸

Zeeroverij

Uit de Bandietenrollen blijkt dat soms hele scheepsbemanningen (voor de duidelijkheid, het gaat hier dus om bemanningen van niet-VOC-schepen) wegens zeeroverij werden veroordeeld en gedeporteerd naar Kaap de Goede Hoop. Of het hier ging om werkelijke gevallen van zeeroverij en niet om de VOC onwelgevallige handelspraktijken is moeilijk te achterhalen. Het criterium bij veroordelingen voor zeeroverij was vaak de aanwezigheid van wapens en munitie aan boord van de in beslag genomen schepen. Relatief gezien werden voor dit vergrijp lichte straffen opgelegd. Twee tot vijf jaar was niet ongewoon.

De Raad van Justitie in Batavia veroordeelde op 30 augustus 1732 dertien personen uit Banda tot vijf jaar dwangarbeid aan de ketting en daarna verbannen te blijven. De tenlastelegging luidde: 'het ongepermiteert kruijssen van een suspect vaartuijg ter zee'. Het bewuste vaartuig met daarin goederen en munitie en drie slaven, Torajo, Sebonkel en Latango werd in beslag genomen en geveild. Omdat zich aan boord munitie bevond, werd ervan uitgegaan dat het een geval van beoogde zeeroverij betrof.⁴⁹⁹

De Raad van Justitie in Batavia vonniste op 30 april 1744 61 Javanen. De bronnen spreken van 'gedecreeteerde sententies tegen drie inlandsche vaartuijgen met denzelvens inladingen als suspecte handelaers en zeeschuijmers'. De straffen varieerden van twee tot vijf jaar dwangarbeid aan de ketting, confiscatie van de drie vaartuigen en betaling van de proceskosten. Eén aangeklaagde werd vrijgesproken, een jongen genaamd Cadjong die volgens het verweer van zijn moeder als passagier aan boord was gekomen en geen misdaden zou hebben begaan. De meeste gevangenen werden naar de Kaap verscheept. In de annotatieboeken is te lezen dat tien van hen niet in de Kaapkolonie zijn aangekomen. Waarschijnlijk zijn ze voor het inschepen ontsnapt of onderweg overboord gesprongen. De meeste veroordeelde zeerovers overleden in de Kaapkolonie. Zes van hen keerden uiteindelijk naar Java terug.⁵⁰⁰

Achttien vermeende Javaanse zeerovers werden op 20 juli 1748 door de Raad van Justitie te Batavia veroordeeld. Volgens het vonnis 'is gedemonstreert en beweesen dat al de gevangenen in plaatse van ter handel gevaren te hebben, hun fait gemaakt hebben van

497 CA, CJ, 3186, 59-62, Bandietenrollen, NA 9310, VOC, ongenummerd, sententie Raad van Justitie Batavia, 28 mei 1748.

498 CA, CJ, 3186/59-62, Bandietenrollen.

499 NA, VOC, 9296, f. 445, 446, sententie Raad van Justitie Batavia, 30 augustus 1732; NA, VOC, 750, f. 295, 296, resolutie HR 1732; CA 3186/16-17, Bandietenrollen.

500 NA, VOC, 9307, ongenummerd, sententie Raad van Justitie Batavia, 30 april 1744; NA, VOC, 773, f. 397, resolutie HR 9 juni 1744; CA, CJ, 3186/39-45, Bandietenrollen.

zeeroverij blijkende sulx ten overvloede uijt de menigte (van) vreemde soorten wapenen die de gevangenen met hun hebben gevoert'. Deze zeerovers werden zwaar gestraft. Alle werden veroordeeld tot levenslange dwangarbeid aan de ketting.⁵⁰¹ Waarom ze zo zwaar gestraft werden, is niet te achterhalen. Zestien van de zeerovers werden met 't *Casteel van Tilburg* naar Kaap de Goede Hoop verscheept. Zes van hen zijn niet in de Kaapkolonie aangekomen. De overige tien overleden in de Kaapkolonie. Vier van hen werden geledebraakt of opgehangen vanwege hun deelname aan de rebellie van 1751 op Robbeneiland.⁵⁰²

Schending van discipline binnen leger en vloot

De VOC kampte met disciplineproblemen binnen haar leger en vloot. Deserties en overlopen naar de vijand kwamen geregeld voor en ook ontsnappingen van eerder veroordeelde matrozen en soldaten waren niet ongewoon. De veroordelingen betroffen veelal Europeanen en de straffen waren zwaar, zeker bij recidive.

Jacobus Bunnegam, alias Binnegam, timmerman op de Compagniewerven, was eerder al veroordeeld tot tien jaar dwangarbeid aan de ketting vanwege vervalsing. Hij wist te ontsnappen en maakte amok in het ambachtskwartier in Batavia. Dronken bedreigde hij een soldaat met een bijl. Nadat hij door de autoriteiten gegrepen was, werd hij wederom veroordeeld. In 1736 bepaalde de Raad van Justitie dat geselen en brandmerken zijn straf zou zijn. Boven op de tien jaar dwangarbeid aan de ketting kreeg hij nog eens vijf jaar dwangarbeid te verrichten in een plaats te bepalen door de Hoge Regering. Dit werd Kaap de Goede Hoop.⁵⁰³ Lodewijk Rets uit 's Gravenhage, VOC-dienaar in Siam, eerder veroordeeld vanwege insubordinatie en desertie, werd in 1744 opnieuw gevonnist vanwege het verbreken van zijn kettingen en 'fugie' (vlucht). De straf was geseling op de blote rug, brandmerken en 25 jaren dwangarbeid aan de ketting in de Kaapkolonie.⁵⁰⁴ Wegens diefstal was de matroos Willem Jansen al veroordeeld tot vijf jaar verbanning op het eiland Edam om aldaar zonder loon op de lijnbaan te werken. Na zijn ontsnapping en overlopen naar de Fransen werd hij gegrepen en in 1753 opnieuw veroordeeld tot 25 jaren dwangarbeid aan de ketting in de Kaapkolonie.⁵⁰⁵ Johannes Steevens was al eerder door de autoriteiten in Ambon uit zijn functie gezet en naar Batavia gezonden. Hij ontsnapte en werd door de autoriteiten gevangengenomen. De Hoge Regering verbande hem in 1751 nu tot nader order naar Kaap de Goede Hoop.⁵⁰⁶ Johannes Stevens overleed tijdens zijn overtocht op 15 december 1751.⁵⁰⁷

501 NA, VOC, 9310, ongenummerd, sententie Raad van Justitie Batavia, 20 juli 1748.

502 CA, CJ, 3186/54-59, Bandietenrollen.

503 CA, CJ, 3186/20-21, Bandietenrollen; NA, VOC, 757, f. 488, resolutie HR, 27 april 1736, verwezen wordt naar een sententie van de Raad van Justitie Batavia van 17 april 1736.

504 CA, CJ, 3186/39-45, Bandietenrollen; NA, 9307, VOC, ongenummerd, sententie Raad van Justitie Batavia, 14 juli 1744, NA, VOC, 773, f. 690, resolutie HR 29 september 1744.

505 CA, CJ, 3186/71-77; NA, VOC, 783, f. 156, 157, resolutie HR 26 oktober 1753.

506 NA, VOC, 781, f. 224, 225, resolutie HR 24 juni 1751.

507 CA, CJ, 3186/69-70, Bandietenrollen.

Concluderend kan worden gesteld dat in vergelijking met de huidige maatstaven de rechtbanken van de VOC zware straffen oplegden voor relatief lichte vergrijpen zoals inbraak en diefstal. Het gevoel van onveiligheid van een koloniserende minderheid in een totaal vreemde omgeving speelde hier mogelijk een rol. Straffen van tien tot vijftien jaar dwangarbeid voor diefstal waren eerder regel dan uitzondering. Voor inbraak kon men 25 jaar dwangarbeid krijgen. Brandstichting, dat als een zwaar vergrijp werd beschouwd, werd vaak met levenslang bestraft. Moord en sodomie waren halms misdaden waarop de doodstraf of levenslang stond. Desertie en overlopen naar de vijand werden eveneens zwaar aangerekend. 25 jaar dwangarbeid was niet ongewoon. Relatief licht waren de straffen voor zeeroverij, waarbij twee tot vijf jaar dwangarbeid werd opgelegd.

Bij het lezen van de vonnissen vallen de hardheid en gruwelijkheid ervan op in vergelijking met de vonnissen die tegenwoordig worden uitgesproken. Zoals in de Republiek werden lijfstraffen, waaronder geselen en brandmerken, toegepast. Ophanging, ledebraken en radbraken werden opgelegd voor vergrijpen die in de ogen van de rechters ernstig waren. De straffen waren zwaar. Straffen dienden als repressie en afschrikmiddel. Bekentenissen werden soms door marteling verkregen, waardoor men ervan uit kan gaan dat de nodige onschuldige personen veroordeeld zijn.

De veroordeelden waren relatief vaak slaven. Veel slaven werden door de Raad van Justitie in Batavia berecht omdat Bataviase slaveneigenaren het recht hadden hun slaaf aan te klagen bij de Raad van Justitie.⁵⁰⁸ Slaven werden veel zwaarder gestraft dan burgers en VOC- dienaren. Zo werden de slaven Solong van Macassar en Panaij van Boegis vanwege ‘seductie en slavendiefte’⁵⁰⁹ veroordeeld tot levenslange dwangarbeid aan de ketting in de Kaapkolonie. In hetzelfde vonnis werd de burger en Europeaan Adriaan Brouwer vanwege de moord op een slavin vijf jaar naar Rosengain in Banda verbannen.⁵¹⁰ In een sententie van de Raad van Justitie te Batavia werden de slaaf April van Sumbawa vanwege inbraak en diefstal en de VOC-dienaar Jan Hendrik Beketrom vanwege heling van de gestolen goederen respectievelijk veroordeeld tot de doodstraf en inhouding van zes maandlonen.⁵¹¹ Personen met een criminele achtergrond werden in het algemeen zwaar gestraft. Dit gold niet voor zekere categorieën politieke gevangenen, zoals we in het volgende onderdeel van dit hoofdstuk zullen lezen.

Bannelingen: achtergrond

Politieke bannelingen vormden een grote groep onder de gedeporteerden. In deze paragraaf worden de verschillende categorieën van deze heterogene groep behandeld. In de regel werden politieke gevangenen door middel van een resolutie van de Hoge

508 Ward, ‘Bandieten and bannelingen at the Cape of Good Hope’.

509 Waarschijnlijk betreft het hier een geval van het opstoken en aanzetten van medeslaven om weg te lopen.
510 NA, VOC, 769, f. 738, resolutie HR, 28 november 1741. Rosengain of Pulau Hatta behoort tot de Banda eilanden.

511 NA, 9314, VOC, ongenummerd, sententie Raad van Justitie Batavia, 18 maart 1752.

Regering verbannen en kwam er geen veroordeling door een Raad van Justitie of Schepensbank aan te pas. Over velen van hen is weinig of niets bekend. Het waren de VOC en/of de lokale elite niet gunstig gezinde 'elementen' die uit de samenleving verwijderd dienden te worden. Meer bekend is over de personen met een aristocratisch verleden en religieuze leiders met een moslimachtergrond.

Om met de laatste groep te beginnen, de islam kreeg voet aan de grond in Zuid-Afrika door met name de komst van moslimslaven en moslimveroordeelden en -bannelingen uit de Maleisisch-Indonesische archipel. Vanaf het begin van het binnendringen van de Europese machten in de archipel was er sprake van een tegenstelling tussen de islam en het christendom. In die gebieden waar de VOC volledige soevereiniteit had, bepaalde die in principe ook de godsdienst van de onderdanen. Het calvinistisch protestantisme werd er de officiële religie. In de praktijk beperkte de VOC haar missionaire activiteiten tot aanhangers van animistische en polytheïstische godsdiensten. De islam werd niet onder druk gezet omdat dit de politieke en economische relaties van de Compagnie met de lokale heersers van de archipel kon schaden.⁵¹² Niettemin zijn er een aantal moslim voorgangers en imams uit Indonesië verbannen naar de Kaapkolonie. De VOC beschouwde hen als onruststokers die de Pax Neerlandica bedreigden.

In de Bandietenrollen vinden we een eerste vermelding over de instroom van islamitische dissidenten in 1723. Vermeld wordt de aankomst met de *Wendela*, *Lindschoten* en *Slot Allegonde* van dienaren van prins Soerapati en zijn broers uit Soerabaja. Gedurende de eerste Javaanse successieoorlog (1704 -1707) ondersteunde de VOC pangeran Puger tegen soesoehoenan Amangkoerat III en zijn bondgenoot Soerapati. Soerapati overleed aan zijn verwondingen tijdens de oorlog, Amangkoerat gaf zich over en werd voor het leven naar Ceylon verbannen. De zoons van Soerapati behielden de heerschappij over delen van Oost-Java.⁵¹³ De vijftien dienaren van Soerapati werden omschreven als 'mahometaanse tempelbesoekers', waarschijnlijk fanatieke moslims met wie de VOC zich geen raad wist. Uiteindelijk besloot de Hoge Regering hen naar Kaap de Goede Hoop te sturen. Batavia achtte deze groep gevangenen blijkbaar extreem gevaarlijk. Om het risico van verzet te verminderen, werden ze dan ook in Kaapstad in drie groepen verdeeld voor het verrichten van geketende dwangarbeid. Een groot deel van hen overleefde de gevangenschap niet.⁵¹⁴ Het verbannen van moslims was overigens al in de zeventiende eeuw begonnen met als beroemdste geval Sjeik Yusuf al Makkassari, die na aanvankelijk in ballingschap naar Ceylon was gebracht uiteindelijk in 1694 aan de Kaap als balling verscheen, waar hij in 1699 overleed.⁵¹⁵

In de Bandietenrollen worden een paar imams genoemd van wie sommigen een opmerkelijke invloed hebben gehad op de achttiende-eeuwse Kaapse

512 G.J. Knaap, 'Islamic Resistance in the Dutch Colonial Empire' in: D. Motadel ed., *Islam and the European Empires* (Oxford 2014) 213-227.

513 Knaap, 'Expansie in Azië en Zuid-Afrika', 128.

514 CA, CJ, 3186/4-8, Bandietenrollen; NA, VOC, 739, f. 379, Resolutie HR 31 augustus 1723; NA, VOC, 739, f. 405, 406, Resolutie HR 10 september 1723.

515 Ward, *Networks of Empire*, 201-209.

moslimgemeenschap. Op 4 november 1738 werd imam Galap door de Raad van Justitie van Malakka veroordeeld tot levenslange verbanning. De Hoge Regering besloot hem op 20 januari 1739 naar Kaap de Goede Hoop te deporteren met de *Dregterland*.⁵¹⁶ Hij zette echter nooit voet op Kaapse bodem. De *Dregterland* heeft de Kaap nooit aangedaan. Waar imam Galap uiteindelijk is beland en wat er van hem is geworden, weet niemand. Bekend zijn de imams Said Alowie en Hadjie Mattarim. Zij arriveerden in 1744 met het schip *'t Fortuijn* in de Kaapkolonie, waar ze levenslang geketende dwangarbeid moesten verrichten.⁵¹⁷ Een jaar na hun plaatsing op Robbeneiland stierf Hadjie Mattarim.⁵¹⁸ Van Said Alowie weten we dat hij uit Mokka in Jemen afkomstig was.⁵¹⁹ Waarschijnlijk heeft deze Jemeniet dan wel Arabier als imam in Indonesië, vermoedelijk op Java, gewerkt en is aldaar door de VOC gevangengenomen tijdens de Chinezenoorlog en verbannen naar de Kaapkolonie. Said Alowie zat een straf van elf jaar uit op Robbeneiland, waarna hij door de Nederlanders in Kaapstad werd gedwongen bewakingstaken te verrichten. Deze werkzaamheden boden hem de mogelijkheid om de VOC-slavenloge te betreden en de islam onder slaven te propageren. De mondelinge traditie schrijft hem mystieke krachten toe. Hij zou met een koran onder zijn arm de afgesloten en bewaakte slavenloge binnengekomen zijn zonder door de bewakers te zijn opgemerkt. Hij wordt in het algemeen beschouwd als de eerste echte imam van de Kaapse moslimgemeenschap.⁵²⁰

Imam Abdullah Tuan Guru en imam Norman, alias Tuan Nuruman, kwamen in 1780 naar de Kaapkolonie. Beiden komen voor in de Bandietenrollen van 15 september 1781.⁵²¹ Van imam Abdullah is bekend dat zijn volle naam Abdullah Kadir Abdus Salaam was en dat hij een prins was afkomstig van het eiland Tidore bij Ternate. Tidore was ongeveer net zo groot als Ternate, vanouds geregeerd door een sultan en eveneens geheel islamitisch.⁵²² De prins was doordrongen van de islamitische doctrine en rechtspraak. In 1781, tijdens zijn gevangenschap, voltooide hij een boek met islamitische jurisprudentie geschreven in het Maleis en Arabisch. In 1793 werd Tuan Guru vrijgelaten.⁵²³ Imam Norman was in gezelschap van zijn dochter Nogie toen hij in 1780 in de Kaapkolonie aankwam. Hij was voor het leven verbannen, maar het vonnis van zijn dochter is niet bekend.⁵²⁴ Nogie is waarschijnlijk binnen een jaar overleden; op de Bandietenrollen van 15 september 1781 komt ze niet meer voor.⁵²⁵ Van de imam Norman is bekend dat hij

516 NA, VOC, 763, f. 122, 123, resolutie HR 20 januari 1739; CA, CJ, 3186/26-29, Bandietenrollen.

517 NA, VOC, 773, f. 38, resolutie HR van 22 januari 1744; CA, CJ, 3186/33-39, Bandietenrollen.

518 CA, CJ, Bandietenrollen 1745, Lijst van Indiaanse bannelinge die alhier aan Cabo de Goede Hoop bevinden voor hoe langen tijd zij gebannen zijn.

519 Mokka: tegenwoordig Al Mokha in Jemen.

520 Davids, *The Mosques of the Bo-Kaap*, 17, 43-44.

521 CA, CJ, 2568/125-133, Bandietenrollen.

522 R.C.H. Shell, *The Establishment and Spread of Islam at the Cape from the Beginning of the Company Rule to 1838* (scriptie University of Cape Town 1974).

523 Davids, *The Mosques of the Bo-Kaap*, 44.

524 CA, CJ, 2568/104-113, Bandietenrollen.

525 CA, CJ, 2568/125-133, Bandietenrollen.

later in de slavenloge woonde en een prominent leider van de moslimgemeenschap in de Kaapkolonie was.⁵²⁶

De groep van gedeporteerde moslimgeestelijken heeft haar sporen in de Kaapse samenleving achtergelaten. Achmed Davids memoreert het leven en werken van verschillende moslimgeestelijken die belangrijk zijn geweest voor de Kaapse moslimgemeenschap in de zeventiende en achttiende eeuw.⁵²⁷ Kerry Ward veronderstelt een belangrijke invloed van de verbannen imams op de verspreiding van de islam aan Kaap de Goede Hoop. Volgens haar zijn de moslimbannelingen deel geworden van het collectieve historische geheugen van Zuid-Afrika en hebben ze het debat over de geschiedenis van moslims aan de Kaap bepaald.⁵²⁸

Zeker is dat bepaalde charismatische moslimleiders, zoals Said Alowie en Tuan Guru, diepe sporen hebben achtergelaten in de Kaapse samenleving. Ze gaven leiding aan de groeiende moslimgemeenschap, die bestond uit slaven uit de Maleisisch-Indonesische archipel en het Indiase subcontinent. Het netwerk van bannelingen verankerde de positie van de islam in de Kaapse samenleving. Stille getuigen van hun invloed zijn de moskeeën en eerbewijzen aan religieuze leiders uit de zeventiende en achttiende eeuw die thans rond Kaapstad nog te vinden zijn.

Sommige politieke gevangenen waren personen van vorstelijke bloede. Zij werden soms mede op aandringen van hun verwanten door de VOC als gevangenen van staat verbannen. Daarbij koos de VOC partij met het oogmerk haar invloed verder uit te breiden dan wel te consolideren. Opvolgingskwesaties en/of in ongenade geraakte personen speelden hierbij een rol. Andere staatsgevangenen waren adellijke bestuurders die onder de suzeriniteit van de VOC vielen en onrust zaaiden. Daarnaast was er een groep vorstelijke personen die zich onder de soevereiniteit van de VOC bevonden en actief opponeerden tegen haar gezag en politiek. Die werden niet als staatsgevangenen behandeld, maar als rebellen.

De lotgevallen van de staatsgevangenen Loring Passir en Dipa Nagara zijn uitgebreid beschreven⁵²⁹ en mogelijk exemplarisch voor de ervaringen van verbannen personen van vorstelijke bloede in de Kaapkolonie. Ze waren de zonen van de soesoehoenan Pakubuwana I van Mataram, die zijn hof had in Kartasura, en op aandringen van hun vader door de VOC in respectievelijk 1715 en 1723 naar Kaap de Goede Hoop gedeporteerd werden. Het relaas van de lotgevallen van Loring Passir en Dipa Nagara is in bijlage 5 opgenomen.

Het schip *Duijnenburgh* bracht in 1749 de staatsgevangene pangeran Wargo Digma, alias Wargo Digma, met zijn twee vrouwen Raden Satja Dienata en Soera Dierapa uit het sultanaat Bantam in West-Java naar de Kaapkolonie.⁵³⁰ Omdat het vorstelijke personen

526 Ward, 'Bandieten and Bannelingen at the Cape of Good Hope', 2438.

527 Davids, *The Mosques of the Bo-Kaap*.

528 Ward, *Networks of Empire*, 232.

529 H. Liebenberg, 'Oosterse adel aan die Kaap. Gedokumenteerd verhaal van die prinse Loring Passir en Dipa Nagara', *Capensis* 2 (2007) 4-26.

530 CA, CJ, 3186/61-62, Bandietenrollen.

waren, besloot de Politieke Raad van de Kaapkolonie hen net als Loring Passir en Dipa Nagara in Stellenbosch te laten verblijven. Voor dit doel werd het oude Stellenbossche molenhuis voor de som van 450 gulden aangekocht.⁵³¹ Uit een resolutie van 24 december 1753 blijkt dat deze bannelingen weer naar Java mochten terugkeren.⁵³² Eén van de drie is echter in de Kaapkolonie overleden. De andere twee zijn met het schip *Nieheuvel* in februari 1754 naar Batavia teruggekeerd.⁵³³

Prins Daing Mangenam was afkomstig uit het gewest Makassar en lid van het vorstenhuis van Tanete. In 1749 werd hij door de Hoge Regering tot nader order verbannen naar de Kaap. In de desbetreffende resolutie wordt melding gemaakt van een maandgeld van tien rijksdaalders, uit te betalen door de VOC in Kaapstad.⁵³⁴ De *Polanen* bracht hem naar de Kaapkolonie, waar hij in de eerste helft van 1750 aankwam.⁵³⁵ Hij werd als staatsgevangene op Robbeneiland geplaatst en moet in de ogen van de VOC-autoriteiten dan ook een (vlucht)gevaarlijk individu zijn geweest. Dat de autoriteiten niet ver van de waarheid zaten, blijkt uit de vermoedelijke deelname van de prins aan de mislukte rebellie van 1751. De Raad van Justitie in Kaapstad sprak hem echter vrij en stuurde hem terug naar Robbeneiland. De reden hiervan was waarschijnlijk dat de VOC-autoriteiten in Kaapstad prins Mangenam als gevangene van staat onmogelijk konden veroordelen en executeren zonder de toestemming van de Hoge Regering in Batavia.⁵³⁶ Prins Mangenam staat niet op de lijst van teruggekeerden naar Batavia; hij is dan ook met grote waarschijnlijkheid in de Kaapkolonie gestorven.

Het in VOC-documenten neerbuigend genoemde ‘koninkje van Boelang’ Salomon Manoppo zette als staatsgevangene voet op Kaapse bodem nadat hij daar met de *Admiraal de Ruijter* in 1751 heen was gebracht.⁵³⁷ Boelang of Bolaang Mongondow behoorde tot de onder Ternate vallende residentie Manado, dat zich uitstreckte over de gehele lengte van het noordelijk schiereiland van Sulawesi. Salomon Manoppo was in 1735 door de Compagnie bij contract aangesteld als koning van Bolaang Mongondow. Een belangrijke contractuele verplichting vormde het terugsturen van weggelopen Compagnieslaven uit Manado, die in de achttiende eeuw hun toevlucht zochten in Bolaang Mongondow. De Compagnie meende dat dit ‘koninkje’ zich te veel veroorloofde. In plaats van slaven te weren of terug te sturen, moedigde hij hen juist aan zich in zijn rijk te vestigen. Moord en doodslag meende hij te kunnen kwijtschelden mits er een boete werd betaald. Er kwamen zoveel klachten binnen dat de VOC-autoriteiten in 1748 besloten Salomon Manoppo gevangen te laten nemen. Eerst werd hij gedetineerd op Ternate, daarna in

531 CA, C 127, 198-123, resoluties van de Politieke raad van de Kaapkolonie.

532 Liebenberg, ‘Oosterse adel aan die Kaap’. Verwezen wordt naar Resolutie van de Politieke raad van de Kaapkolonie van 24 december 1753.

533 CA, CJ, 3186/61-62, Bandietenrollen.

534 NA, VOC, 779, f. 137, resolutie HR 22 november 1749.

535 CA, CJ, 3186/63-67, Bandietenrollen.

536 Ward, ‘Bandieten and Bannelingen at the Cape of Good Hope’, 2446-2447.

537 CA, CJ, 3186/67-68, Bandietenrollen.

Batavia.⁵³⁸ In de betreffende resoluties die zijn verbanning naar de Kaap stipuleerden, werd hij afgeschilderd als een heerszuchtig en onrustig persoon die van nature gevaarlijk zou zijn vanwege zijn weerbarstige karakter. Ook zijn vermeende aanspraken op het al in 1679 door de Compagnie geannexeerde Manado werden in dit verband genoemd. Hij werd voor het leven verbannen naar Kaap de Goede Hoop.⁵³⁹ Het aanstellen van een nieuwe koning leverde de Compagnie de nodige moeilijkheden op. De aanhangers van de verbannen vorst bleken nog een wezenlijke machtsfactor te vormen. Zij verzochten om terugkeer van Salomon Manoppo omdat hij valselijk beschuldigd zou zijn. Er braken onlusten uit in Bolaang Mongondow. Om de gemoederen te bedaren, besloten de VOC-autoriteiten het verzoek in te willigen. Manoppo werd in 1753 vrijgelaten en keerde met het schip *'t Huys te Manpad* terug naar Batavia.⁵⁴⁰ Daarna heeft hij nog tot 1764 geregeerd zonder moeilijkheden voor de Compagnie te veroorzaken. Hij is overleden op 30 augustus 1764 in zijn geliefde Bolaang Mongondow.⁵⁴¹

In 1770 zette een tweede koning van Bolaang Mongondow, Eugenius Manoppo, voet op Kaapse bodem.⁵⁴² Hij was op 31 januari 1767 aangesteld en een zoon van Salomon Mannopo. Al gauw bleek dat Eugenius niet aan zijn verplichtingen kon voldoen. Hij zou krankzinnig zijn geworden en werd in 1769 door de Hoge Regering als gevangene van staat naar de Kaap verbannen met een toelage van drie rijksdaalders per maand.⁵⁴³ Eugenius staat niet op de lijst van teruggekeerde veroordeelden en bannelingen. We mogen dan ook aannemen dat hij in Zuid-Afrika is overleden.

Jan Martin Lazarus, koning van Manganito, een eiland ten noorden van Manado dat eveneens onder Ternate viel, kwam in 1751 tegelijk met Salomon Manoppo in de Kaapkolonie aan.⁵⁴⁴ Waarschijnlijk was ook hij een staatsgevangene. Aanleiding voor zijn aanhouding was het vervaardigen van een 'bamboese machine' gevuld met brandstof met als doel brand te stichten. Ook hier spreken de documenten neerbuigend van een 'koninkje'.⁵⁴⁵ Onduidelijke en niet bewezen beschuldigingen leidden ertoe dat ook hij zonder proces verbannen werd naar de Kaap de Goede Hoop. Er zou sprake zijn geweest van een geschil tussen de in 1747 overleden koning van Taroena en de koning van Manganito over de grensafscheiding tussen hun districten. De schoonzoon van Jan Martin Lazarus zou in 1743 drie onderdanen van de koning van Taroena vermoord hebben, naar alle waarschijnlijkheid op bevel van Jan Martin Lazarus. De resolutie over de verbanning van Jan Martin Lazarus stipuleert 'dat men een zo onrustige

538 W. Dunnebie, 'Over de Vorsten van Bolaang Mongondow', *Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde* 105:1 (1949) 219-274, aldaar 248-249.

539 De documenten spreken van 'zijne pretentie op het al in den jaare 1679 van het Boelangs rijkje afgescheurde district Manado te doen gelden en de paalen van zijn grondgebied uijt te breijden'. NA, VOC, 780, f. 124, resolutie HR 11 augustus 1750; NA, VOC, 780, f. 202, 203, resolutie HR 1 december 1750.

540 CA, CJ, 3186/67-68, Bandietenrollen.

541 Dunnebie, 'Over de Vorsten van Bolaang Mongondow', 249-251.

542 CA, CJ, 3188/577-579, Bandietenrollen.

543 Dunnebie, 'Over de Vorsten van Bolaang Mongondow', 251-252.

544 CA, CJ, 3186/67-68, Bandietenrollen.

545 NA, VOC, 780, f. 203-205, resolutie HR 1 december 1750.

wargeest alhier (Batavia) niet op vrije voeten kan stellen zonder bedugting dat dezelve wel occasie zou vinden t' escapeeren en weder in zijn land komende de Comp. veel schade te brouwen, zo is g'arresteerd denzelven voor Cabo de Goede Hoop te laten transporteeren en zig zelf daar t'erneeren'.⁵⁴⁶ Jan Martin Lazarus staat niet op de lijst van teruggekeerden. Vermoedelijk is hij dus overleden in de Kaapkolonie.

Onder de suzeriniteit van de VOC bevonden zich vier afgezette vorsten uit Sulawesi. Het betrof twee bestuurders uit Malauwa, genaamd Managra en Toada, de regent van Labackan, genaamd Manrewakke en de regent van Simba, Maloudja. De bronnen vermelden dat ze tegen de Compagnie zouden hebben samengespannen en andere 'ontrouwigheden' jegens de maatschappij hadden begaan. De Hoge Regering besloot dan ook hen in 1738 voor het leven naar Kaap de Goede Hoop te verbannen.⁵⁴⁷ Verschillende schepen vervoerden de voormalige regenten naar de Kaapkolonie. Drie van hen zetten in 1739 voet op Kaapse bodem en overleden later in de Kaapkolonie.⁵⁴⁸ Het lot van de voormalige regent van Simba, Maloudja, is niet bekend. Hij is niet in de Kaapkolonie aangekomen. Mogelijk is hij overboord gesprongen of tijdens de reis overleden.

De afgezette regent van Cadoes (Kudus), tummenggung Mankoejoeda, die onder de soevereiniteit van de VOC viel, kwam in 1745 naar de Kaapkolonie met het schip de *Hoop*.⁵⁴⁹ Mankoejoeda kan men een slachtoffer noemen van de Nederlandse expansiedrift op Java. De Compagnie breidde in de loop van de achttiende eeuw haar gezag over Java uit ten koste van het rijk van Mataram. In de zeventiende eeuw verwierf de VOC het gezag over de Mataramse vazallen in West-Java, met name in het sultanaat Cheribon, dat werd omgedoopt tot het gelijknamige VOC-gewest. In 1743 kreeg de Compagnie, na een vergeefse poging van de soesoehoenan Pakubuwana II, in de zogenaamde Chinezenoorlog, om zich uit de greep van de VOC te bevrijden, de gehele noordelijke kuststrook in handen. Dit was het VOC-gewest Java's Noordoostkust.⁵⁵⁰ Niet alle regenten konden zich verenigen met deze gang van zaken. De regenten van Kudus, Mankoeprodjo en Mankoejoeda, boden tegenstand en werden vervolgens afgezet. Beiden werden door VOC-soldaten van hun bed gelicht en in Semarang gevangengezet. Op verzoek van de soesoehoenan werd Mankoeprodjo vrijgelaten en weer in zijn functie hersteld. Mankoejoeda werd vervangen door de tummenggung Mankoediredja.⁵⁵¹ Volgens de resolutie van de Hoge Regering van 9 oktober 1744 'betoonde hij (Mankoejoeda) halstarrigheid om tot de Comp. over te keeren en den eed van trouwe aan deselve afteleggen, off sig die beveelen van den Soesoehoenan te onderwerpen'. Hij werd dan

546 Ibidem.

547 NA, VOC, 762, f, 241, resolutie HR 8 september 1738.

548 CA, CJ, 3186/24-26, Bandietenrollen.

549 CA, CJ, 3186/39-45, Bandietenrollen.

550 Nagtegaal, *Rijden op een Hollandse tijger*, 212-217.

551 J.K.J. de Jonge, *De opkomst van het Nederlandsch gezag over Java. Verzameling van onuitgegeven stukken uit het oud-koloniaal archief*, zevende deel (Den Haag 1877) 34-35.

ook omschreven als een zeer schadelijk subject voor Java's Noordoostkust en werd zonder enige rechtsgang verbannen naar Kaap de Goede Hoop, waar hij later overleed.⁵⁵²

Radja Boekit kwam in 1749 met het schip de *Duijnenburgh* naar Kaapstad.⁵⁵³ Hij was regent van Padang, afkomstig uit het VOC-gewest Sumatra's Westkust, dat gedeeltelijk onder de soevereiniteit van de VOC viel. Radja Boekit was gevangengenomen vanwege rebellie tegen de VOC. Waarschijnlijk is hij verraden, want de bronnen spreken van een 'afgave der premie gesteld geweest op den (...) weerspannigen moeijtenmaker Radja Boekit'. Vervolgens is hij door de Hoge Regering naar Kaap de Goede Hoop verbannen.⁵⁵⁴ Radja Boekit kwam op Robbeneiland terecht. Hij had een leidende rol bij de mislukte opstand van 1751 en werd vanwege deze rol op 7 augustus van dat jaar door de scherprechter in Kaapstad geledebraakt.⁵⁵⁵

Onder de politieke gevangenen bevond zich een grote groep van personen die door de VOC veelal op verzoek van lokale gezagdragers naar Kaap de Goede Hoop werden verbannen, omdat ze onrust zaaiden of opstandig gedrag vertoonden. Deze laatste categorie komen we veelvuldig tegen in de Bandietenrollen. Exemplarisch is de verbanning van vijf Javanen in 1730. Na klachten van de inlandse regent Aria Wira Manggela werden de onderhorigen Wira Didjaja, Warga Jaffa, Patra Nanja, Prana Nanja en Warga Dita uit het district Sjantoer Janiopang opgepakt. In de betreffende resolutie lezen we dat ze tot 'nader order' werden verbannen naar Kaap de Goede Hoop vanwege beoogde oproer en om de algemene rust te bewaren.⁵⁵⁶ Opvallend is het grote aantal personen uit het door de VOC moeilijk te pacificeren gewest Cheribon dat op verzoek van inheemse gezagsdragers of lokale VOC-autoriteiten door het VOC-bestuur in Batavia naar Kaap de Goede Hoop verbannen werd.⁵⁵⁷ Over de achtergrond van deze categorie van bannelingen is weinig bekend. Het waren voor de VOC en/of de lokale elite lastpakken en onruststokers waarvoor in de samenleving geen plaats was. Ze werden in veel gevallen naar Kaap de Goede Hoop verbannen.

Concluderend kan gesteld worden dat de groep van vorstelijke dissidenten grotendeels afkomstig was uit de lokale aristocratie van Java en Sulawesi. Het betrof een gemêleerd gezelschap van adellijke oproerkraaiers en opposanten tegen het gezag van de VOC en adellijke bestuurders die de Compagnie niet goed gezind waren en soms als staatsgevangenen verbannen werden. Vorstelijken personen die onder de soevereiniteit van de VOC vielen en actief tegen het gezag opponeerden, werden eenvoudigweg bestempeld als rebellen en verraders en kwamen vaak op Robbeneiland terecht met alle nadelige gevolgen van dien. De staatsgevangenen hoefden in principe geen dwangarbeid te verrichten. Ze woonden vaak op het Kaapse platteland waar ze zelf de kost moesten

552 NA, VOC, 773, f. 19, 20, resolutie HR 9 oktober 1744; NA, VOC, 773, f. 53, 54, resolutie HR 3 november 1744; NA, VOC, 773, f. 126, 127, resolutie HR 11 december 1744; CA CJ, 3186/39-45, Bandietenrollen.

553 CA, CJ, 3186/61-62, Bandietenrollen.

554 *Generale Missiven*, 11, 1743-1750, 790; NA, VOC, 779, f. 202, 203, resolutie HR 26 juni 1749.

555 CA, CJ, 3186/61-62, Bandietenrollen.

556 NA, VOC, 746, f. 1232, resolutie HR 24 oktober 1730.

557 NA, VOC, 775, f. 298, 290, resolutie HR 14 mei 1745; NA, VOC, 776, f. 923, resolutie HR 20 december 1746; NA, VOC, 777, f. 21, resolutie HR 10 januari 1747.

verdienen. De bevoorrechten onder hen werden onderhouden van een door de VOC uitgekeerd maandgeld, vaak opgebracht door hun verwanten, en woonden soms in een door de VOC aangekocht onderkomen. In de Bandietenrollen vinden we ook een grote groep van politieke gevangenen waarover nauwelijks iets bekend is. Vaak waren het personen die de VOC en/of de lokale machthebbers niet goedgezind waren en volgens de laatste amok maakten. De VOC kwalificeerde hen als een bedreiging voor de openbare orde en soms ook als crimineel. In het laatste geval gebruikte ze haar justitieel apparaat om opstandige en de Compagnie ongunstig gezinde personen als misdadigers te veroordelen en naar de Kaap te sturen. Vaak echter werden deze mensen zonder enige rechtsgang tot ‘nader order’ naar Kaap de Goede Hoop verbannen, wat in veel gevallen levenslang betekende.

Veroordeelde en verbannen vrouwen

Veroordeelde en verbannen vrouwen vormden een kleine groep onder de gedeporteerden; hooguit enkele tientallen vrouwen zijn verbannen naar Kaap de Goede Hoop. Het betreft voornamelijk veroordeelde slavinnen of vrouwen die zich in het gevolg van een verbannen vorst bevonden. In het gevolg van de in 1723 naar de Kaapkolonie verbannen pangeran Dipa Nagara bevonden zich twee van zijn vrouwen, raden Ajoe Daba en raden Ajoe Badrie, en een drietal dienaressen, Boele, Kebben en Denpa.⁵⁵⁸ Regent Mangkoejoeda bracht in 1745 de Javaanse vrouw Pintjoe naar de Kaapkolonie.⁵⁵⁹ Ook pangeran Wargo Digina nam in 1749 twee vrouwen mee naar de Kaapkolonie, raden Soera Dierapa en raden Satja Dienata.⁵⁶⁰ Imam Norman was vergezeld van zijn dochter Nogie in 1780.⁵⁶¹

Soemba uit Makassar, waarschijnlijk een slavin, kreeg in 1748 25 jaar dwangarbeid aan de ketting.⁵⁶² De slavin Aurora van Batavia werd vanwege diefstal voor tien jaar naar de Kaapkolonie verbannen. In 1749 werd ze vrijgelaten.⁵⁶³ De Boeginese slavinnen Tany Laj en Tankiok werden op verdenking van moord in 1740 voor het leven naar de Kaapkolonie verbannen en overleden daar ook.⁵⁶⁴ De slavin Bonga van Johore werd in 1736 voor vijf jaar verbannen naar de Kaap, bovenop een eerder opgelegde straf vanwege het verbreken van haar kettingen in Batavia.⁵⁶⁵ Veroordelingen van “vrije” vrouwen

558 CA, CJ, 3186/4-8, Bandietenrollen.

559 CA, CJ, 3186/39-45, Bandietenrollen.

560 CA, CJ, 3186/61-62, Bandietenrollen.

561 CA, CJ, 2568/104-113, Bandietenrollen.

562 CA, CJ 3186/63-67, Bandietenrollen, verwezen wordt naar een sententie Raad van Justitie Batavia, 28 december 1748.

563 CA, CJ, 3186/26-29, Bandietenrollen, verwezen wordt naar een vonnis schepensbank Batavia, 26 augustus 1739 en resolutie HR 1 september 1739.

564 CA, CJ, 3186/30-31, Bandietenrollen, verwezen wordt naar een sententie Raad van Justitie Batavia, 29 juni 1740 en een resolutie HR 8 juli 1740.

565 CA, CJ, 3186/115-116, verwezen wordt naar een resolutie HR 27 mei 1736.

komen we in de Bandietenrollen niet veel tegen. De vrije en islamitische vrouw, in de Bandietenrollen ‘Moorin’ genoemd, Amboerie Abdulla, werd in 1737 voor vijftien jaar verbannen.⁵⁶⁶ Mabaso, een vrije Boeginese vrouw waarschijnlijk woonachtig in Batavia, kreeg in 1748 25 jaar dwangarbeid opgelegd voor een inbraak.⁵⁶⁷

Robbeneiland in de achttiende eeuw

Uit de Bandietenrollen kan worden opgemaakt dat een klein deel van de gedeporteerden rondom Kaapstad aan openbare werken te werk werden gesteld.⁵⁶⁸ Sommigen, vooral veroordeelde slaven, kwamen terecht in de slavenlodge in Kaapstad.⁵⁶⁹ Daarnaast vond een aantal bannelingen, in dit geval veelal mensen met een aristocratische achtergrond, domicilie op het platteland. Een groot gedeelte van de andere veroordeelden en bannelingen kwam op Robbeneiland terecht. Robbeneiland was in de achttiende eeuw één van de eilanden die als detentiecentrum voor de VOC fungeerde. Andere eilanden in dit systeem waren het atol Rosengain, thans Pulau Hatta behorend bij de Banda-eilanden, en Onrust en Edam, thans respectievelijk Pulau Kapal en Pulau Damar Besar voor de kust van Batavia. Vanuit Onrust en Edam werden de gevangenen naar de verbanningsoorden van de VOC gedeporteerd. Robbeneiland was een strafkolonie. De veroordeelden daar werden niet direct voor de Kaapse economie ingezet en verrichtten vaak zware lichamelijke arbeid.

De Nederlanders doopten dit eiland bij de Tafelberg Robbeneiland omdat er grote kolonies zeerobben huisden. Aanvankelijk werden er schapen gehouden en werd er op de zeerobben gejaagd vanwege hun pels en vet.⁵⁷⁰ De eerste gedetineerden kwamen al in 1658. Het waren Khoikhoi. In de jaren daarna werden meerdere personen, waaronder ook Europeanen, op het eiland geïnterneerd. In 1682 kwam de eerste politieke gevangene uit de Maleisisch-Indonesische archipel, een prins uit Makassar, op het eiland aan.⁵⁷¹ Vanaf 1722 begon de VOC grotere aantallen veroordeelden en bannelingen uit haar Aziatische imperium naar Robbeneiland te deporteren. Sedert dat jaar werden ook de Bandietenrollen bijgehouden, waardoor we de belangrijkste lotgevallen van de gevangenen beter kunnen volgen.

In het kader van het onderzoek over de veroordeelden en bannelingen is het van belang te weten hoe in de achttiende eeuw de leefomstandigheden op Robbeneiland waren. Er zijn geen geschreven getuigenissen over de omstandigheden waarin de gevangenen op

566 CA, CJ, 3186/22-24, Bandietenrollen, verwezen wordt naar een resolutie HR 28 juni 1737.

567 CA, CJ, 3186/63-67, Bandietenrollen, verwezen wordt naar een sententie Raad van Justitie Batavia, 28 december 1748.

568 CA, CJ, 3188/1-5, 32-36, Bandietenrollen.

569 CA, CJ, 3188, Bandietenrollen. De slavenlodge is in 1679 gebouwd door de VOC om de eigen slaven onderdak te geven. Tegenwoordig is de slavenlodge een museum waar het slavernijverleden van Zuid-Afrika belicht wordt.

570 Penn, Deacon en Alexander, *Robben Island*, 13.

571 *Ibidem*, 115-120.

Robbeneiland leefden.⁵⁷² Bekend is dat het VOC-personeel er van beperkte omvang was. In de achttiende eeuw bestond de bezetting uit een posthouder (die de rang van sergeant had) en twee soldaten. Om orde over het groeiende aantal gevangenen te houden, werden de drie militairen bijgestaan door een aantal geprivilegieerde veroordeelden, de zogenaamde ‘caffers’.⁵⁷³ Deze bevoorrechte gevangenen verrichtten hand- en spandiensten voor de militairen, zoals toezicht houden op de werkzaamheden en verdere surveillancediensten. De voedselvoorziening vormde een bron van ontevredenheid voor de gevangenen. Op 9 augustus 1712 ontvingen de autoriteiten dan ook een petitie waarin de gedetineerden klaagden over de toegekende maandrantsoenen van 40 pond rijst die vaak op de twintigste van de maand al geconsumeerd waren. De Politieke Raad besloot daarop dezelfde rantsoenen aan de gevangenen toe te kennen als aan de slaven op het vasteland, beperkte visserij toe te staan en het rantsoen verder aan te vullen met een bescheiden hoeveelheid vlees.⁵⁷⁴ De meeste gevangenen waren veroordeeld tot zware dwangarbeid. Het werk bestond uit schelpen verzamelen voor de kalkovens, het branden van kalk of het hakken van steen. Tijdens de werkzaamheden gold een strenge discipline waarbij de bewakers soms bruut en hardhandig optraden.⁵⁷⁵

In 1751 besloot een aantal ‘Indiaanen’ het harde en wrede regime niet langer te verdragen en in opstand te komen. Ze beraamden een plan om alle Europeanen op het eiland te doden en de Compagnieboot te stelen om daarmee naar Zuidoost-Azië te varen. De samenzweerders hadden de pech dat hun plannen werden ontdekt door de posthouder, sergeant Frederick Hofman. Ze werden naar Kaapstad gebracht en veroordeeld. Zes van de veroordeelden werden geledebraakt op het kruis, drie werden opgehangen.⁵⁷⁶ Aan de hand van de gebeurtenissen in 1751 besteedde Paul Truter aandacht aan de onderlinge verhoudingen op Robbeneiland. Er werd onderscheid gemaakt tussen Europeanen en ‘Indiaanen’, dat wil zeggen meestentijds Aziaten, voor een deel afkomstig uit de Maleisisch-Indonesische archipel, maar ook Singalezen, Khoikhoi, San, Chinezen en anderen die niet over een blanke huidskleur beschikten. De ‘Indiaanen’ waren in de ‘kraal’ gehuisvest, de Europeanen woonden in een apart onderkomen waarschijnlijk vlakbij het huis van de posthouder. Onder de gevangenen bevonden zich veroordeelde criminelen en politieke bannelingen.⁵⁷⁷

Gedurende de hele achttiende eeuw groeide het aantal gevangenen op het eiland. Tussen 1730 en 1750 fluctueerde het aantal gedetineerden tussen de veertig en zestig personen. In 1761 waren er 70 gedetineerden op het eiland, 24 Europeanen en 46 ‘Indiaanen’. In 1787 bestond de gevangenenbevolking uit 124 personen, waarvan 98 van niet-Europese afkomst waren, in 1789 uit 134 personen, waaronder 103 ‘Indiaanen’.⁵⁷⁸

572 Ward, ‘Bandieten and Bannelingen at the Cape of Good Hope’, 2440.

573 Penn, Deacon en Alexander, *Robben Island*, 21.

574 Ibidem, 22.

575 Ibidem, 23-24.

576 Ibidem, 26-27.

577 Truter, ‘The Robben Island Rebellion of 1751’.

578 CA, CJ, 3188, 3189, Bandietenrollen.

In 1806, het laatste jaar dat de Bandietenrollen werden bijgehouden, bezetten de Britten de Kaap definitief en werden alle gevangenen op het eiland, zowel Europeanen als niet-Europeanen, naar het vasteland verscheept en tewerkgesteld aan de verdedigingswerken bij Kaapstad.⁵⁷⁹

Conclusie

In de achttiende eeuw ontwikkelde de Kaap zich binnen het VOC-imperium tot een ware strafkolonie voor veroordeelden en een verblijfplaats voor personen die de VOC elders liever kwijt dan rijk was. In totaal werden in de periode 1700-1795 een kleine 1800 veroordeelden en bannelingen vanuit Azië naar de Kaapkolonie gedeporteerd; een beperkte groep. De gedeporteerde personen leverden niet direct een bijdrage aan de Kaapse economie als geheel, maar wel aan de plaatselijke defensieve infrastructuur van de VOC. Met een instroom van gemiddeld 20 personen per jaar was deze groep te klein om substantieel aan de economie van de Kaapkolonie bij te dragen. Het was ook niet de bedoeling van de VOC dat de veroordeelden en bannelingen voor de Kaapse economie werden ingezet. Ze vormden een veiligheidsrisico en dienden van de maatschappij geïsoleerd te worden.⁵⁸⁰ Sommigen van hen werden als dwangarbeider aan de versterkingen rondom Kaapstad te werk gesteld. Veel gedeporteerden werden geïsoleerd op Robbeneiland. Zij waren degenen die de kalk brandden en de steen hakten ten behoeve van de fortificaties. Staatsgevangenen werden vaak naar het platteland gestuurd, weg van Kaapstad, uit het zicht van schepen, die hen wellicht tegen de zin van de VOC zouden kunnen terugbrengen naar hun land van herkomst. Ook buiten het zicht van de slaven van Kaapstad, waaronder zich veel moslims bevonden. Ze werden aan hun lot overgelaten en scharrelden in de marge hun kostje bij elkaar. De bevoorrechten onder hen waren van arbeid vrijgesteld. We kunnen dan ook veilig concluderen dat er geen sprake was van een wezenlijke bijdrage van de veroordeelden en bannelingen aan de Kaapse export-economie. Deze rol was weggelegd, zoals we in het vorige hoofdstuk zagen, voor de omvangrijke groep van slaven die al sinds de zeventiende eeuw naar de Kaap werden vervoerd.

De grootste groep van de gevangenen was vanwege een delict opgepakt en veroordeeld. De door Raden van Justitie of Schepenbank opgelegde straffen waren naar huidige maatstaven zwaar. Straffen van 25 jaar dwangarbeid, al dan niet geketend, of nog langer waren niet ongewoon. Slaven kregen voor hetzelfde delict een zwaardere straf opgelegd dan vrije personen. Ook zien we dat Europeanen voor hetzelfde vergrijp lichter gestraft werden dan hun gekleurde lotgenoten.

Daarnaast was er een bijna even grote groep van politieke gevangenen. Over de achtergrond van velen van hen is nauwelijks iets bekend. Vaak waren het personen die de VOC en/of de lokale elite niet goedgezend waren en vijandig gedrag vertoonden.

⁵⁷⁹ Penn, Deacon en Alexander, *Robben Island*, 28.

⁵⁸⁰ Ward, 'Bandieten and Bannelingen at the Cape of Good Hope', 2400.

De VOC kwalificeerde hen als een bedreiging voor de door haar gewenste openbare orde. In veel gevallen werden deze personen zonder vonnis ‘tot nader order’ naar Kaap de Goede Hoop verbannen, wat in de praktijk levenslang betekende. Over de groep van vorstelijke en islamitische politieke gevangenen weten we meer. De verbannen adellijke personen waren grotendeels afkomstig uit de lokale aristocratie van Java en Sulawesi. Veel vorstelijke dissidenten waren staatsgevangenen. De bevoorrechten onder hen werden onderhouden van een door de VOC uitgekeerd maandgeld, vaak opgebracht door hun verwanten thuis. Sommigen van deze dissidenten waren op aandringen van hun verwanten door de VOC naar de Kaap gedeporteerd. Anderen waren lokale bestuurders in gebieden die onder de suzeriniteit van de VOC stonden en in conflict kwamen met de Compagnie. De VOC zag hen liever gaan dan komen. Een derde groep dissidenten viel onder de soevereiniteit van de VOC en was in opstand gekomen of opponeerde actief tegen de Compagnie. Zij werden zwaar gestraft en konden niet op het milde regime rekenen dat sommige staatsgevangenen ten deel viel. De islamitische dissidenten vormden maar een kleine groep. Onder deze politieke gevangenen bevond zich een aantal imams die een belangrijke invloed hebben uitgeoefend op de vorming van een Kaapse moslimgemeenschap.

De Javanen vormden de grootste groep veroordeelden en bannelingen. Opmerkelijk zijn de grote groepen Javanen uit het moeilijk te pacificeren Cheribon en Javanen die waren veroordeeld voor zeeroverij. Chinezen waren de tweede belangrijkste groep. Ze waren veroordeeld c.q. verbannen vanwege een delict of illegale verblijfsstatus. Europeanen, Boeginezen en Singalezen waren drie andere belangrijke groepen. Onder de Europeanen bevond zich een groot aantal matrozen en soldaten van de VOC die vanwege desertie of disciplineproblemen waren veroordeeld.

Een niet onaanzienlijk gedeelte van de veroordeelden en bannelingen is nooit in de Kaapkolonie aangekomen. Sommigen slaagden erin voor de inschepping te ontsnappen, anderen sprongen tijdens de reis overboord en verdronken. Zij die wel aankwamen in de Kaapkolonie werden, zoals gezegd, in veel gevallen tewerkgesteld op Robbeneiland. Dit eiland was een belangrijke schakel in het detentiesysteem van de VOC. Na veroordeeld te zijn in Batavia of Colombo of verbannen door een resolutie van de Hoge Regering of Raad van Ceylon, werden de gevangenen veelal vanaf de eilanden Edam of Onrust naar de Kaapkolonie gedeporteerd, waar ze vaak op Robbeneiland terecht kwamen. De leefomstandigheden op Robbeneiland waren slecht. Veel gevangenen waren veroordeeld tot dwangarbeid, vaak geketend. De meeste veroordeelden en bannelingen stierven in de Kaapkolonie, al dan niet tijdens hun gevangenschap, veelal in erbarmelijke omstandigheden. Een kleine 10% gelukkigen keerde na het uitdienen van hun straf naar de Maleisisch-Indonesische archipel terug.

De lotgevallen van de veroordeelden en bannelingen zijn exemplarisch voor de geschiedenis van Zuid-Afrika in latere eeuwen, waar onderdrukking een niet weg te denken verschijnsel was. Een geschiedenis waar pas een eind aan lijkt te zijn gekomen met de omverwerping van het Apartheidsregime en de sluiting van de gevangenis op Robbeneiland aan het einde van de twintigste eeuw.

Algemene conclusie

Historici uit de negentiende en twintigste eeuw zien de Kaap in de achttiende eeuw vaak als een verversingsstation voor passerende schepen. Daarnaast zou er sprake zijn van een stagnerende economie. Gehinderd door een mercantilistisch beleid van de VOC en een gebrek aan transportfaciliteiten zouden de landbouw rondom Kaapstad en de pastorale activiteiten in het binnenland de boeren een karig bestaan verschaft hebben. De boerenbevolking zou grotendeels in armoede geleefd hebben, zuchtend onder de mercantilistische praktijken van de VOC. Aan het einde van de twintigste eeuw veranderde dit beeld enigszins. Historici zoals Robert Ross en Pieter van Duin onderkenden een zekere dynamiek binnen de Kaapse economie en spraken zelfs van een economische groei in de achttiende eeuw. In deze eeuw heeft de nieuwe visie van Van Duin en Ross bevestiging gevonden door publicaties van onder andere Johan Fourie en Willem Boshoff. Zij leggen een verband tussen groei van de economie en de toename van het scheepvaartverkeer te onderscheiden in bevoorradings- en exportactiviteiten.

Het conventionele beeld in de literatuur van de Kaap als bevoorradingsstation van passerende schepen lijkt dan ook achterhaald te zijn. De rol van de Kaap binnen het VOC-imperium dient dan ook opnieuw bezien te worden. Eind zeventiende, begin achttiende eeuw ontstond er aan de zuidwestpunt van het Afrikaanse continent een levensvatbare kolonie van blanke kolonisten met nieuwe verantwoordelijkheden binnen het inmiddels door de VOC opgebouwde imperium in de Indische Oceaan.

Mijn empirisch onderzoek richt zich op deze nieuwe economische en sociale rol van de Kaap binnen het VOC-imperium in de achttiende eeuw. Het unieke karakter van het VOC-archief biedt een uitgelezen kans om inzicht te krijgen in de economische en sociale ontwikkelingen aan de Kaap in de achttiende eeuw. Kwalitatief onderzoek van de VOC-archieven in Den Haag en Kaapstad ondersteund door cijfermateriaal uit deze archieven en uit de wetenschappelijke literatuur laten zien dat ondanks het gehanteerde mercantilistische beleid er zich in de loop van de achttiende eeuw in de Kaapkolonie een exporteconomie ontwikkelde naast de verversingsfunctie.

De Kaapse landbouw was zo succesvol dat die vanaf het begin van de achttiende eeuw overschotten produceerde. Europese landbouwproducten werden door de Kaapkolonie aan het Aziatische imperium van de VOC geleverd. Hierbij waren Kaapse boeren betrokken die hun landbouwoverschotten aan de VOC leverden, die deze producten vervolgens verscheepte naar haar Aziatische bezittingen. Daar werden de Kaapse landbouwoverschotten gebruikt als dagelijks voedsel voor de elite, soldaten, zeelieden en overig personeel van de Compagnie en verkocht aan particulieren, al dan niet op openbare veilingen. Bij de exporten naar Azië ging het om aanzienlijke hoeveelheden die na circa 1740 op basis van de beschikbare kwantitatieve gegevens uit de bronnen de leveringen van landbouwproducten aan passerende VOC-schepen overtroffen

Bij de verversingsfunctie met betrekking tot VOC-schepen ging het, op basis van te achterhalen gegevens over de leveringen van vlees, tarwe, wijn en peulvruchten om relatief bescheiden bedragen van enkele tienduizenden guldens per jaar, terwijl met de uitvoer bedragen oplopend naar meer dan 200.000 gulden per jaar in de tweede helft van de achttiende eeuw gemoeid waren. Binnen het imperium van de VOC kreeg

de Kaap dus in de loop van de achttiende eeuw een nieuwe belangrijke functie; naast het bevoorraden van passerende Compagnieschepen, werd de voedselvoorziening voor Europeanen een belangrijke uitdaging.

Brieven en rapportages van de gouverneur en Politieke Raad in Kaapstad en de Hoge Regering in Batavia bevestigen dit beeld. De Europese bevolking van de Aziatische bezittingen van de VOC, voor zover die het zich konden veroorloven, prefereerde Europese kost. De vraag naar Europese landbouwproducten met name vanuit Batavia, Ceylon en de factorijen en bezittingen in India, maken dit duidelijk. Het gevolg was dat er in de loop van de achttiende eeuw grote partijen tarwe, wijn en boter vanuit Zuid-Afrika naar het Aziatisch imperium van de VOC werden verscheept. In mindere mate werden ook producten zoals rogge, tuinzaden, gort, vet en spek naar het Aziatisch imperium uitgevoerd.

De beleidsmakers van de VOC in Kaapstad en Batavia waren doordrongen van het feit dat de Kaap een belangrijke voorzieningsfunctie voor de Europese bevolking van het Aziatisch imperium had. Talrijke plakkaten en resoluties van het Kaapse gouvernement gaan over verplichte leveranties van landbouwproducten door de boeren aan de Compagnie om de ruimtes te vullen van retourschepen op weg naar Azië en van de speciale vanuit het imperium uitgezonden provisiesschepen. De Hoge Regering in Batavia achtte de Kaapse exporten zo belangrijk voor de voedselvoorziening van Europeanen op Java dat zij in de achttiende eeuw aparte provisiesschepen inzette voor de aanvoer van tarwe en andere Kaapse landbouwproducten. Op de heenreis naar Kaapstad namen deze schepen voornamelijk afgewerkte producten uit de VOC-magazijnen in Batavia mee. Werd er in het begin van de achttiende eeuw nog om de twee, drie jaar een provisiesschip ingezet, vanaf 1740 was dit op de nodige uitzonderingen na, jaarlijks en soms zelfs tweemaal per jaar. De dynamische ontwikkeling van de Kaapse economie was hier in beginsel de oorzaak van.

De invoer van de Kaapkolonie is een heel ander verhaal. In overeenstemming met het door de VOC gevoerde mercantilistische beleid ontwikkelde de Kaapkolonie in de achttiende eeuw geen wezenlijke activiteiten gelegen op het terrein van de nijverheid. De Kaap werd louter gezien als een landbouw- en exploitatiekolonie. De primaire taak van de boeren aan de Kaap was de Compagnie en de bewoners van Kaapstad van landbouwproducten te voorzien. Afgewerkte producten dienden direct uit Nederland gehaald te worden, of eventueel uit de pakhuizen van de VOC in Batavia. Het grootste gedeelte van de Kaapse import kwam zodoende uit Nederland; een veel kleiner gedeelte uit Azië. Geïmporteerde goederen die de Compagnie niet zelf nodig had, werden vaak met grote winst aan de Kaapse burgers op openbare veilingen verkocht. De opbrengsten van de uit Azië ingevoerde goederen of 'Indische koopmanschappen' waren aanzienlijk hoger dan de verkopen van de uit Nederland ingevoerde goederen, de 'Vaderlandse koopmanschappen'. Het belang van de relaties met het Aziatisch imperium van de VOC voor de Kaapkolonie wordt door dit feit nog eens extra onderstreept.

De uitvoer van landbouwproducten heeft een positieve invloed gehad op het welvaartsniveau van grote en kleine boeren rondom Kaapstad. De boeren waren

verzekerd van vastgestelde prijzen voor de levering van hun producten aan de VOC. In de achttiende eeuw manifesteerde zich in het imperium een groeiende vraag naar Kaapse landbouwproducten. Dit gaf de landbouwers bestaanszekerheid en verklaart ook de relatieve welvaart van de Kaapse boerenkolonisten waarover auteurs zoals Fourie schrijven.⁵⁸¹

Er was sprake van een win-win situatie. De Compagnie profiteerde nog meer. Zij was verzekerd van een reguliere en vrij zekere aanvoer van Europese landbouwproducten voor haar Aziatisch imperium. Zij was niet langer afhankelijk van de grillen van de markt, omdat sommige agrarische producten, met name granen en wijnen, werden gekocht tegen vastgestelde prijzen van haar eigen onderdanen, dat wil zeggen Kaapse kolonisten. En er kon gebruik gemaakt worden van de laadcapaciteit van de passerende Compagnieschepen op weg naar Azië. Geprefereerde landbouwproducten, met name wijn, hoefden niet meer uit Nederland aangevoerd te worden, wat veel duurder was vanwege de hogere transportkosten met bovendien een grote kans op bederf. De welvaart van de Kaapse boerenkolonisten is mogelijk ook te verklaren door particuliere handelsactiviteiten. Particulieren verdienden geld met commerciële activiteiten; in het bijzonder het leveren van goederen aan passerende VOC-schepen en buitenlandse schepen. De talrijke plakaten van de VOC met als doel particuliere handelsactiviteiten de kop in te drukken, wijzen erop dat deze plakaten op grote schaal werden genegeerd.

De exporteconomie werd mogelijk gemaakt door het op grote schaal invoeren van slaven. Potentiële arbeidsreservoirs zoals de naar de Kaap gedeporteerde veroordeelden en bannelingen, Europese knechten en de lokale Khoi en San bevolking, konden niet aan de vraag naar mankracht van de groeiende Kaapse economie in de achttiende eeuw voldoen. De invoer van slaven was een mogelijkheid. In de beide andere 'settlement colonies' van het VOC-imperium, Batavia en Banda, werd het arbeidsprobleem ook door de inzet van slaven opgelost. Het gebruik van slaven maakte het voor grote boeren, maar ook voor een deel van de kleinere landbouwers mogelijk meer te produceren dan voor eigen gebruik, hetgeen dan aan de Compagnie geleverd kon worden.

Uit de primaire bronnen en de literatuur blijkt dan ook dat de VOC gedurende de zeventiende en de achttiende eeuw een voorstander was van het invoeren van slaven in de Kaapkolonie. Omdat aan de VOC octrooi was gegeven om handelsactiviteiten te ontplooiën in het gebied ten oosten van Kaap de Goede Hoop tot aan de Straat Magellaan toe was de gehele regio van de Indische Oceaan het aangewezen gebied om slaven uit te betrekken. In de jaren 1701-1779 organiseerde de Kaapse VOC een groot aantal slavenreizen naar Madagaskar en in de periode 1776-1786 enkele expedities naar de Oost-Afrikaanse kust. Totaal werden er ongeveer 3.000 slaven door middel van dit kanaal Zuid-Afrika binnengebracht. Die slaven werden doorgaans door de VOC zelf gebruikt. Qua omvang was deze slavenhandel niet echt groot, zeker als de gedane moeite en kosten in aanmerking worden genomen. Het Kaapse gouvernement betrok dan ook zelf slaven bij andere VOC-vestigingen in Azië. Het gaat daarbij om enkele honderden mensen.

581 Fourie, 'The remarkable wealth of the Dutch Cape Colony'.

Volgens schattingen, met name van Robert Shell, bedroeg de slavenmigratie uit het gebied van de Indische Oceaan naar Zuid-Afrika in de periode 1652-1808 ongeveer 63.000 personen.⁵⁸² Voor de periode 1700-1795 betekent dit dat er ongeveer 38.000 slaven de Kaapkolonie binnen gevoerd zijn. Het overgrote deel van de ingevoerde slaven zijn dan ook door transacties waarbij particulieren betrokken waren, binnengekomen. Het ging daarbij om private verkopers (schippers, bootslieden en passagiers op VOC-schepen) en private kopers (zowel particulieren als VOC-dienaren) en de VOC zelf als koper. VOC-repatrianten verkochten de nodige slaven op de Kaapse markt waar de vraag naar slaven groot was en goede prijzen derhalve gegarandeerd waren. De schippers en bootslieden van de retourschepen verkochten slaven in Kaapstad, veelal voor eigen rekening. Alles bij elkaar gaat het hier om vele duizenden mensen. De precieze cijfers zijn onmogelijk te achterhalen, omdat veel transacties niet geregistreerd zijn dan wel verloren zijn gegaan. Ook verkochten opvarenden van buitenlandse schepen slaven op de Kaapse markt, met name in de jaren tachtig en negentig van de achttiende eeuw. Bewijs daarvoor zijn enkele geregistreerde verkopen in de jaren tachtig van de achttiende eeuw. Het gaat hier om enkele honderden slaven. Waarschijnlijk zijn er veel meer slaven op deze manier Zuid-Afrika binnengebracht. Ross verwijst in dit verband naar de talrijke Franse en Portugese slavenschepen die in de jaren 1780 en 1790 Kaapstad aandeden op hun reis naar de Nieuwe Wereld. In de jaren 1782-1795 steeg de slavenbevolking van de Kaapkolonie met ruim 5.000 personen, wat een mogelijke indicatie is van het aantal door opvarenden van buitenlandse schepen verhandelde slaven.

Slaven vormden dan ook de motor van de Kaapse economie, zeker in de achttiende eeuw. Dit wordt duidelijk door een verband te leggen tussen de toename van de graanproductie en de wijncultuur aan de ene kant en de slavenaantallen aan de andere kant. Het grootste deel van de slaven werkte dan ook op landbouwbedrijven rondom en achter Kaapstad. In het landbouwgebied rond Kaapstad werden de slaven niet alleen op grote boerderijen te werk gesteld. We zien namelijk dat in de achttiende eeuw het aantal slaven in bezit van kleine boeren toenam.

In de achttiende eeuw had de Kaap naast een verversings- en exportfunctie nog een andere belangrijke rol binnen het VOC-imperium, namelijk die van strafkolonie. Er werden een kleine 1.800 veroordeelden en bannelingen vanuit het VOC-imperium in Azië naar de Kaapkolonie gedeporteerd. Het gaat hierbij voornamelijk om veroordeelden en bannelingen uit het huidige Indonesië en Sri Lanka. Met een instroom van gemiddeld 20 personen per jaar was de groep in de achttiende eeuw als arbeidsreservoir nauwelijks van betekenis voor de groeiende Kaapse economie. Het was ook niet de bedoeling van de VOC de veroordeelden en bannelingen in te zetten voor economische doeleinden. Ze vormden in hun gebieden van herkomst een veiligheidsrisico en dienden derhalve verwijderd te worden naar de Kaap en daar hun straf uit te zitten. Aan de Kaap zelf

⁵⁸² Shell, *Children of Bondage*, 40.

dienden ze zoveel mogelijk geïsoleerd te worden van de Kaapse samenleving. Veel van hen kwamen daarom op Robbeneiland terecht.

Een groot gedeelte van de gedeporteerden was vanwege een strafbaar feit opgepakt en veroordeeld. Het zal niet verbazen, dat de door de Raad van Justitie of Schepenbank in Batavia opgelegde straffen zwaar waren naar huidige maatstaven. Straffen voor relatief lichte vergrijpen van 15 tot 25 jaar dwangarbeid al dan niet geketend of nog langer of levenslange verbanning waren niet ongewoon. Slaven kregen meestal voor hetzelfde delict een zwaardere straf opgelegd dan vrije mensen. Ook zien we dat Europeanen voor hetzelfde vergrijp lichter gestraft werden dan hun gekleurde lotgenoten.

Daarnaast was er een omvangrijke groep van politieke gevangenen. Over de achtergrond van velen van hen is nauwelijks iets bekend. Vaak waren het personen die de VOC en/of de lokale elite niet goedgezind waren en vijandig gedrag vertoonden. De VOC kwalificeerde hen als een bedreiging voor de door haar geprefereerde openbare orde. Deze personen werden zonder vonnis 'tot nader order' naar Kaap de Goede Hoop verbannen, wat vaak levenslang betekende. Over de groep van vorstelijke en islamitische dissidenten weten we meer. De verbannen adellijke personen waren grotendeels afkomstig uit de lokale dynastieën van Java en Sulawesi. Sommigen van hen waren slachtoffers van de expansiedrift van de VOC in de Maleisisch-Indonesische archipel en vielen onder de soevereiniteit van de VOC. Anderen vielen onder de gebieden waar de VOC suzein was. Ook zij waren de Compagnie niet welgezin en werden dan verbannen. Sommigen werden op aandringen van de regerende vorst door de VOC opgepakt en naar de Kaapkolonie gedepoteerd. Veel vorstelijke dissidenten waren 'staatsgevangenen' en hoefden in principe geen dwangarbeid te verrichten. Ze scharrelden zelf hun kostje bij elkaar. De meest bevoorrechten onder hen werden onderhouden door een maandgeld uitgekeerd door de VOC. De islamitische dissidenten vormden een kleine groep. Onder deze gevangenen bevonden zich een aantal imams die een voortrekkersrol hebben gespeeld bij de vorming van een Kaapse moslimgemeenschap.

Dit proefschrift behandelt de economische en sociale rol van de Kaap binnen het VOC-imperium in de achttiende eeuw. Het laat zien hoe met name de nieuwe macro-economische rol, die van een exporteconomie, bijdroeg aan de economische ontwikkeling van de Kaapkolonie in de achttiende eeuw en de welvaart van sommige bevolkingsgroepen vergrootte. Niet vergeten mag echter worden dat de overschoteconomie en de welvaart van Europese boerenkolonisten mogelijk werd gemaakt door de invoer van slaven en de bezetting van de grond van de 'native Africans'. De exploitatie van de nieuwe kolonie ging dus ten koste van de lokale Khoi- en Sanvolkeren die van hun land verdreven werden en van de ingevoerde slaven. Deze onderwerpen vallen verder buiten de reikwijdte van dit onderzoek. Het op grote schaal invoeren van slaven in de achttiende eeuw lijkt niet zonder negatieve gevolgen voor de Kaapse samenleving geweest te zijn. Volgens Sokoloff en Engerman heeft slavernij een belangrijke invloed op de institutionele ontwikkeling van een land op de lange termijn. Aanvankelijke ongelijkheid tussen bevolkingsgroepen, zoals het bestaan van slavernij,

zou leiden tot een moeilijke toegang tot onderwijs voor bepaalde bevolkingsgroepen, geen algemeen kiesrecht en eigendomsrechten die de heersende elite begunstigen.⁵⁸³ Een vervolgonderzoek is nodig om de korte- en lange termijngevolgen van bovengenoemde negatieve ontwikkelingen op de Kaapse samenleving te beoordelen

583 K.L. Sokoloff en S.L. Engerman, 'Institutions, Factor Endowments, and Paths of Development in the New World', *Journal of Economic Perspectives* 14:3 (2002) 219-232, aldaar 220, 222-223.

Summary

The review of the literature in Chapter 1 reveals that historians of the nineteenth and twentieth centuries often regarded the eighteenth-century Cape as a refresh station for passing ships. It was also said to have a stagnant economy. Hampered by the mercantilist policy of the Dutch East India Company and a lack of transport facilities, agriculture around Cape Town and inland pastoral activities would have provided farmers with a meager existence. The farming population would have lived largely in poverty, sighing under the VOC's mercantilist practices. This picture painted in the literature changed somewhat by the end of the twentieth century. Historians such as Robert Ross and Pieter van Duin have recognised a certain dynamic within the Cape economy and have even spoken of economic growth in the eighteenth century. In this century, publications by Johan Fourie and Willem Boshoff, among others, have confirmed this new perspective. They have established a link between the Cape's economic growth and the increase in shipping traffic, divided into supply and export activities

The conventional portrayal of the Cape as a supply station for passing ships thereby seems to be outdated, requiring a reconsideration of its role within the VOC empire. In the late seventeenth and early eighteenth centuries, a viable colony of white settlers emerged at the southwestern tip of the African continent with new responsibilities within the empire in the Indian Ocean that had been built by the VOC.

My empirical research focused on this new economic and social role of the Cape within the VOC empire in the eighteenth century. The unique nature of the VOC archive offered an excellent opportunity to gain insight into the economic and social developments at the Cape in the eighteenth century. Qualitative research of the VOC archives in The Hague and Cape Town supported by quantitative materials from these archives and from the scientific literature, showed that, despite the mercantilist policy employed, an export economy developed in the Cape Colony in the course of the eighteenth century in addition to its refresh function.

Before discussing the new economic role of the Cape within the VOC empire, Chapter 2 discusses the VOC's economic policy for the Cape Colony. Resolutions and edicts point in the direction of a tightly regulated economy that had to serve the pursuit of profit by the so-called Lords Seventeen, the VOC's general governors. The VOC ran the Cape Colony as a business, like any of its other overseas regions and establishments. All its economic activities had to be mapped so that they could be exploited. However, the VOC's mercantilist policy did not have such a restrictive effect as was previously assumed. The farming settlers could earn money by selling their products to the VOC, albeit at prices set by the Company. The Company also encouraged initiatives to diversify the Cape economy through the development of new cultures and mining activities, although these efforts usually failed to produce the desired results.

Chapter 3 focuses on the refresh function and the export and import flows of the Cape Colony. The Cape agriculture was so successful that it began to produce surpluses in the early eighteenth century. The Cape Colony supplied European agricultural products to the VOC's Asian Empire. This involved Cape farmers who supplied their agricultural surpluses to the VOC, which then shipped these products to its Asian estates. There, the

Cape's agricultural surpluses were used as daily food for the elite, soldiers, sailors and other personnel of the Company either sold or auctioned off to private individuals. These exports to Asia involved considerable quantities. After approximately 1740, according to the available quantitative data, they exceeded the deliveries of agricultural products to passing VOC ships.

Based on data that could be found concerning the deliveries of meat, wheat, wine and legumes, VOC ship refreshments involved relatively modest amounts of several tens of thousands of guilders per year, while exports amounted to more than 200,000 guilders per year in the second half of the eighteenth century. Throughout the course of the eighteenth century, the Cape thus acquired a new important role within the empire of the VOC: in addition to supplying passing Company ships, the food supply of Europeans became a major challenge.

Letters and reports from the governor and Political Council in Cape Town and the Supreme Government in Batavia confirm this picture. The eighteenth-century European population of the VOC's Asian estates, insofar as they could afford it, preferred European food - as evidenced by the demand for European agricultural products, particularly from Batavia, Ceylon and the factories and estates in India. Large shipments of wheat, wine and butter were consequently shipped from South Africa to the VOC's Asian empire. Products such as rye, garden seeds, barley, fat and bacon were also exported to the Asian empire, albeit to a much lesser extent.

The VOC's policymakers in Cape Town and Batavia were aware that the Cape had an important supply function for the European population of the Asian empire. Numerous resolutions and edicts of the Cape governors pertained to mandatory deliveries of agricultural products by farmers to the Company in order to fill the spaces of return ships bound for Asia and special supply ships (*provisieschepen*) sent from the empire. The Supreme Government in Batavia considered the Cape exports so important for the food supply of Europeans on Java that it used separate supply ships for the delivery of wheat and other Cape agricultural products in the eighteenth century. On the outward journey to Cape Town, these ships mainly took finished products from the VOC warehouses in Batavia with them. While in the early eighteenth century a supply ship was only deployed every two or three years, from 1740 onwards it sailed annually and sometimes even twice a year, bar the necessary exceptions. The principle cause was the dynamic development of the Cape economy.

The imports of the Cape Colony are a completely different story. In accordance with the mercantilist policy the VOC pursued, the Cape Colony did not develop any substantial industrial activities in the eighteenth century. The Cape was seen solely as an agricultural and exploitation colony. The farmers' primary duty was to provide the Company and the inhabitants of Cape Town with agricultural products. Finished products had to be brought directly from the Netherlands, or from the VOC warehouses in Batavia if need be. Most of the Cape imports thus came from the Netherlands while a much smaller part came from Asia. Imported goods that the Company did not need for itself were often sold at great profit to Cape citizens at public auctions. The proceeds from the

goods imported from Asia, the so-called Indian merchandise, were considerably higher than the sales of the goods imported from the Netherlands, the homeland merchandise. This fact underlines the importance of relations between the Cape Colony and the VOC's Asian empire even more.

The export of agricultural products had a positive influence on the level of prosperity of large and also smaller farmers around Cape Town. The farmers were assured of fixed prices for the delivery of their products to the VOC. In the eighteenth century, a growing demand for agricultural products from the Cape manifested itself within the empire. This gave the farmers a secure livelihood and also explains the relative prosperity of the farming settlers in the Cape that Fourie described.

It was a win-win situation. The Company profited even more. It was assured of a regular and fairly certain supply of European agricultural products for its Asian empire. It no longer depended on the vagaries of the market, because some agricultural products, especially grains and wines, were bought at fixed prices from its own subjects, i.e. Cape settlers. Moreover, it could use the loading capacity of the passing Company ships on their way to Asia. Preferred agricultural products, especially wine, no longer had to be imported from the Netherlands, which was much more expensive due to the higher transport costs and also carried a high risk of spoilage. The prosperity of the farming settlers in the Cape might also be explained by private trading activities. Private individuals earned money from commercial activities, particularly from delivering goods to passing VOC and foreign ships. The VOC's numerous edicts aimed at suppressing private trading activities indicate that they were widely ignored.

The export economy was enabled by the large-scale importation of slaves or 'enslaved', the subject of which is covered in Chapter 4. Potential labour pools such as convicts and exiles deported to the Cape, European servants and the local Khoi and San population, could not meet the manpower demands of the growing Cape economy in the eighteenth century. The solution to the problem came in the form of imported slave labour. In the two other 'settlement colonies' of the VOC empire, Batavia and Banda, the labour problem had also been solved by the use of slaves. This made it possible for large farmers, but also for some of the smaller farmers, to produce more than for their own use, which surplus could then be supplied to the Company.

Not surprisingly, the primary sources and literature show that, during the seventeenth and eighteenth centuries, the VOC was in favour of importing slaves into the Cape Colony. Because the VOC had been granted a patent to develop trading activities in the area east of the Cape of Good Hope up to the Strait of Magellan, the entire Indian Ocean region was the designated area from which to obtain slaves. The VOC in the Cape Colony organised a large number of slave voyages to Madagascar between 1701 and 1779 and several expeditions to the East African coast between 1776 and 1786. A total of about 3,000 slaves were brought into South Africa via these channels. Those slaves were usually used by the VOC itself. In terms of volume, this trade in slaves was not really vast, especially if the efforts and costs involved are taken into account. The Cape

government itself, therefore, obtained slaves from other VOC settlements in Asia. This involved several hundred people.

According to estimates, particularly by Robert Shell, slave migration from the Indian Ocean region to South Africa between 1652 and 1808 amounted to approximately 63,000 persons. For the period 1700-1795, this means that approximately 38,000 slaves were brought into the Cape Colony. The vast majority of imported slaves arrived through transactions involving private individuals. These were private sellers (shipmasters, boatmen and passengers on VOC ships), private buyers (both private individuals and VOC employees) and the VOC itself as buyer. VOC returnees sold the necessary slaves on the Cape market where the demand for slaves was high and good prices were guaranteed. The shipmasters and boatmen of the return ships sold slaves in Cape Town, often for their own account. All in all, many thousands of people were traded. The exact figures are impossible to determine, since many transactions were either not registered or lost. People on board of foreign ships also sold slaves on the Cape market, particularly in the latter two decades of the eighteenth century, as evidenced by some registered sales in the 1780s that concern several hundred slaves. It is likely that many more slaves were brought into South Africa via this route. In this context, Ross referred to the numerous French and Portuguese slave ships that moored at Cape Town on their journey to the New World in the 1780s and 1790s. In the years 1782-1795, the slave population of the Cape Colony increased by more than 5,000 persons, which is a possible indication of the number of slaves traded by people on board of foreign ships.

When the increase in grain production and wine culture is linked to the number of slaves, it becomes apparent that slaves were the driving force behind the Cape economy, especially in the eighteenth century. Most of the slaves worked on farms around and behind Cape Town. In the agricultural area around Cape Town, the slaves were not only put to work on large farms, given the fact that the number of slaves owned by small farmers increased in the eighteenth century.

In addition to its refresh and export function, the Cape acquired another important new role within the eighteenth-century VOC empire: it became a penal colony, which is the subject of Chapter 5. Just under 1,800 convicts and exiles were deported from the VOC empire in Asia to the Cape Colony. This mainly concerned convicts and exiles from what are now known as Indonesia and Sri Lanka. With an influx of an average of 20 people per year, the group was of little significance as a labour pool for the growing Cape economy in the eighteenth century, nor was it the VOC's intention to use convicts and exiles for economic purposes. They posed a security risk in their areas of origin and therefore had to be deported to the Cape and serve their sentences there. This explains how many of them ended up on Robben Island, where living conditions were poor due to forced labour and poor housing.

A large number of the deportees were arrested and convicted for a criminal offence. It will come as no surprise that the punishments imposed by the Council of Justice and Alderman's court in Batavia were severe by today's standards. Sentences of 15 to 25

Summary

years or longer of forced, chained or unchained, labour or even life imprisonment for relatively minor offences were not uncommon. Slaves usually received a heavier penalty than free people for the same offence. Europeans, in turn, received lighter penalties than their coloured peers for the same offence.

There was also a large group of political prisoners. Hardly anything is known about the background of many of them. They were often people who were not well disposed towards the VOC or the local elite and showed hostile behaviour. The VOC qualified these individuals as a threat to public order and banished them to the Cape of Good Hope without a verdict, which often meant life imprisonment. We know more about the group of royal and Islamic dissidents. These exiled nobles were largely from the local dynasties of Java and Sulawesi. Some of them were victims of the VOC's expansionism in the Malay-Indonesian archipelago and fell under the sovereignty of the VOC. Others were from the areas where the VOC was suzerain. They too were not well-disposed towards the Company and, therefore, banished. Some were arrested by the VOC at the insistence of the reigning monarch and deported to the Cape Colony. Many royal dissidents were 'prisoners of the state' and, in principle, did not have to do forced labour. They scrounged their own food together. The most privileged among them were supported by a monthly allowance paid by the VOC. The Islamic dissidents formed a small group. Among these prisoners were a number of imams who played a pioneering role in the formation of a Cape Muslim community.

The fate of the convicts and exiles is exemplaric for the history of South Africa in later centuries, where oppression was an inescapable phenomenon. It is a history that only seems to have come to an end with the overthrow of the Apartheid regime and the closure of the prison on Robben Island by the end of the twentieth century.

Bijlagen

BIJLAGE 1: Lijst van provisie-schepen in de achttiende eeuw

Jerusalem (1703)⁵⁸⁴
Oegstgeest (1704)⁵⁸⁵
Lokhorst (1706)⁵⁸⁶
Jeruzalem (1708)⁵⁸⁷
Zeehaan (1711)⁵⁸⁸
Naters (1711)⁵⁸⁹
Brugh (1712)⁵⁹⁰
't Huijs ter Boede (1713)⁵⁹¹
Schoonouwen (1715)⁵⁹²
Bellevliet (1718)⁵⁹³
Ravensteijn (1721)⁵⁹⁴
Midloo (1722)⁵⁹⁵
Herstelling (1723)⁵⁹⁶
Wendela (1725)⁵⁹⁷
Meerhuijsen (1727)⁵⁹⁸
Luxemburg 1728⁵⁹⁹
Saxenburg (1728/1729)⁶⁰⁰
't Slot ter Hooge (1730)⁶⁰¹
Hofvliet (1731)⁶⁰²
Langeroode (1733)⁶⁰³

584 NA, VOC, 4050, f. 594, Copie missive van Gouverneur - Generaal & Raden aan Gouverneur en Raad te Cabo, 1 februari 1704.

585 Ibidem, f. 594, 595.

586 NA, VOC, 4057, f. 903, Copie missive, 30 november 1706.

587 NA, VOC, 4058, f. 47, Originele missive van Gouverneur en Raad te Cabo aan de Vergadering van Seventien, 18 april 1708.

588 NA, VOC. 4064, f. 29, Originele missive, 15 april 1711.

589 NA, VOC, 4064, f. 134, Copie missive, 23 september 1711.

590 NA, VOC, 4066, f. 88-91, Originele missive, 19 maart 1712;

591 NA, VOC, 4068, f. 41, Copie missive, 4 april 1713.

592 NA, VOC, 4074, f. 94, Copie missive, 8 oktober 1715.

593 NA, VOC, 4080, f. 59, Copie missive, 1 november 1718.

594 NA, VOC, 4087, f. 277, Copie missive, 19 september 1721.

595 NA, VOC, 4089, f. 36, Copie missive, 25 september 1722.

596 NA, VOC, 4092, f. 135, 136, Copie missive, 21 september 1723.

597 NA, VOC, 4098, f. 163, Copie missive, 22 oktober 1725.

598 NA, VOC, 4104, f. 120, Copie missive, 27 oktober 1727.

599 NA, VOC, 4107, f. 99, Copie missive, 31 oktober 1728.

600 NA, VOC, 4107, f. 169-171, Relas van 18 February 1729 gedaan door 't gesalveerde volk van 't geleevene provisie-schip Saxenburg wegens 't vergaan van dat schip omtrent het rif van Alqulhas, 1729.

601 NA, VOC, 4111, f. 86, Originele missive, 24 januari 1730.

602 NA, VOC, 4116, VOC, f. 88, Copie missive, 14 september 1731.

603 NA 4122, VOC, f. 86, Copie missive, 16 oktober 1733.

Haaxburg (1734, 1735)⁶⁰⁴
Purmerlust, Voorduijn (1735)⁶⁰⁵
Lagepolder (1736, 1737)⁶⁰⁶
Veenenburg (1737, 1738)⁶⁰⁷
Nieuwerkerk (1740)⁶⁰⁸
Strijen (1740)⁶⁰⁹
Duijf (1742)⁶¹⁰
Dregterland (1743)⁶¹¹
Teckop (1743/1744)⁶¹²
Duijnhoff (1744)⁶¹³
Leeuwerik (1745, 1746)⁶¹⁴
Nieuwstad (1747)⁶¹⁵
Ida (1748)⁶¹⁶
't Casteel van Tilburg, (1748)⁶¹⁷
Duijnenburg (1749, 1750)⁶¹⁸
Poolanen (1750, 1751)⁶¹⁹
Voorsigtigheijt (1750, 1751)⁶²⁰
Vreeden !751⁶²¹
Lugtenburg (1753)⁶²²
Drie Heuvelen (1754)⁶²³
Diemen (1754)⁶²⁴
Nieuwvijervreugd (1755)⁶²⁵

604 NA, VOC, 4122, f. 55, Originele missive, 25 februari 1735.

605 NA, VOC, 4125, f.29, 53, Originele missive, 20 februari 1735; NA, VOC, 4127, f. 57, Copie missive, 12 oktober 1735.

606 NA 4130, VOC, f. 25, Originele missive, 28 februari 1737.

607 NA 4136, VOC, f.1444, 1445, Originele missive, 25 maart 1738.

608 NA, VOC, 4143, f. 1591, 1592, Originele missiven.11 mei 1740.

609 NA, VOC, 4144, f. 96, Copie missive, 13 december 1740.

610 NA, VOC, 4152, f. 1626, Copie missive, 10 februari 1742.

611 NA, VOC, 4153, f. 5. 6, Originele missiv, 31 januari 1743.

612 NA, VOC, 4157, f. 58, Originele missiv, 2 maart 1744.

613 NA, VOC, 4160, f. 382, Copie missive, 8 oktober 1744.

614 NA, VOC, 4164, f. 61, Copie missive, 20 oktober 1745. .

615 NA, VOC, 4169, f. 1374, Copie missive, 16 januari 1747.

616 NA, VOC, 4170, f. 92, Copie missive, 1 december 1747.

617 NA, VOC, 4174, f. 107, Copie missive, 2 augustus 1748.

618 NA, VOC, 4177, f. 53, Originele missive, 15 februari 1750.

619 NA, VOC, 4181, f. 12, Originele missive, 15 december 1750.

620 Ibidem, f. 13.

621 NA, VOC, 4181, f. 59, Originele missie, 1 februari 1751.

622 NA, VOC, 4189, f. 953, Originele missive, 1 maart 1753.

623 NA, VOC, 4191, Originele missive. 1 februari 1754.

624 NA, VOC, 4194, f. 6025, Originele missive, 13 mei 1754.

625 NA, VOC, 4195, f. 4, Copie missive, 11 januari 1755.

Voorsigtigheid (1756,1757)⁶²⁶
Amelisweerd (1757, 1758)⁶²⁷
Duijnenburg (1760)⁶²⁸
Nijenburg (1760)⁶²⁹
Sparrenrijk (1761)⁶³⁰
Gouverneur-Generaal (1761)⁶³¹
Scholtenburg (1762)⁶³²
Vrouw Geertruijda (1763)⁶³³
Oosterbeek (1763)⁶³⁴
Bosch en Hooven (1765)⁶³⁵
Ouderamstel (1766)⁶³⁶
Vrouwe Geertruijda (1766)⁶³⁷
Vreedelust (1767)⁶³⁸
Sonnensteijn (1767)⁶³⁹
Blijdorp (1768)⁶⁴⁰
Hertog van Brunswijk (1768)⁶⁴¹
Keukenhof (1768)⁶⁴²
Zuijdbeveland (1769)⁶⁴³
Westerveld (1770)⁶⁴⁴
't Veldhoen (1770/1771)⁶⁴⁵
Velzen (1771)⁶⁴⁶

626 NA, VOC, 4206, f. 1106, 1107, Originele missive, 27 juni 1757; NA, VOC, 4206, f. 1126, 1127, Copie beedigde verklaring door den schipper, stuurlieden en de officieren van t provieseschip de Voorsigtigheid nopens het stranden van dien bodem verleend, 16 juni 1757.

627 NA, VOC, 4207, f. 71, 72, Copie missive, 29 oktober 1757.

628 NA, VOC, 4218, f. 1037, Originele missive, 20 april 1760.

629 Ibidem, f. 1072.

630 NA, VOC, 4221, f. 206, Originele missive, 20 april 1761.

631 NA, VOC, 4221, f. 312, Originele missive, 30 mei 1761.

632 NA, VOC, 4229, f. 23, Copie missive, 18 oktober 1762.

633 NA, VOC, 4233, f. 45, Copie missive, 18 oktober 1763.

634 NA, VOC, 4233, f. 92, Copie missive, 9 november 1763.

635 NA, VOC, 4238, f. 10, Originele missive, 7 januari 1765.

636 NA, VOC, 4241, f. 15, Originele missive, 6 januari 1766.

637 Ibidem.

638 NA, VOC, 4245, f. 184, Originele missive, 5 februari 1767.

639 Ibidem.

640 NA, VOC, 4253, f. 345, Rapport van gecommiteerde zeelieden wegens het visiteeren der rijst aan het provieseschip Blijdorp is meegegeeven en waar van 4380 ponden bedorven is bevonden, 1768.

641 NA, VOC, 4249, f. 200, Originele missive, 1 maart 1768.

642 NA, VOC, 4249, f. 285, Originele missive, 30 april 1768.

643 NA, VOC, 4253, f. 59, Originele missive, 4 februari 1769.

644 NA, VOC, 4257, f. 309, Originele missive, 1 april 1770.

645 NA, VOC, 4261, f. 48, Originele missive, 5 februari 1771.

646 NA, VOC, 4265, f. 260, Copie missive, 29 november 1771.

't Huijs ter Meije (1772/1773)⁶⁴⁷

't Huijs te Bijweg (1773)⁶⁴⁸

Amsterdam (1774)⁶⁴⁹

Patriot (1775, 1776)⁶⁵⁰

Vrijheijd (1776)⁶⁵¹

Behemoth (1778)⁶⁵²

Noordbeek (1780)⁶⁵³

Dolphijn (1781)⁶⁵⁴

Trompenburg (1786)⁶⁵⁵

Batavier (1787)⁶⁵⁶

Averhorn (1788)⁶⁵⁷

647 NA, VOC, 4268, f. 25, 26, Originele missive, 13 januari 1773.

648 NA, VOC, 4273, f. 84, Copie missive, 26 oktober 1773.

649 NA, VOC, 4277, f. 116, Copie missive, 21 oktober 1774.

650 NA, VOC, 4280, f. 78, Copie missive, 13 oktober 1775.

651 NA, VOC, 4283, f. 135, Copie missive, 25 oktober 1776.

652 NA, VOC, 4286, f. 143, Originele missive, 2 maart 1778.

653 NA, VOC, 4292, f. 58, Originele missive, 12 februari 1780.

654 NA, VOC, 4295 f. 22, Originele missive, 29 januari 1781.

655 NA, VOC, 4315, f. 647, 648, Originele missive, 1 mei 1786.

656 NA, VOC, 4321, f. 1222, Originele missive, 15 juni 1787.

657 NA, VOC, 4326, f. 955, Originele missive, 5 april 1788.

BIJLAGE 2: Reis van de Drie Heuvelen, zaterdag 19 mei- zaterdag 17 december 1753

Dagregister van de commies D. Westerhoff opgedragen aan de weledel gestrenghe heer Rijk Tulbagh, Gouverneur van Kaap de Goede Hoop en de Politieke Raad aldaar, betreffende de merkwaardige gebeurtenissen en slavenhandel van het schip de Drie Heuvelen tijdens de reis naar Madagaskar in het jaar 1753.

zaterdag 12 mei: Ontvingen wij (schipper Gotlob Silo, ondergetekende eerste commies D. Westhoff en tweede commies Michiel Matthias Leij) van gouverneur Tulbagh de instructie voor de te ondernemen reis. Ons werd autorisatie verleend de slavenhandel te ondernemen op 't eiland Madagaskar aan de binnen of westkant en wel bij Toulhier (Toliara) en in de rivier van Maningaar, bij fort Dauphin en andere plaatsen aan de oostkant van het eiland.

maandag 14 mei: Getracht de Kaapse rede te verlaten. Door de straffe noordwesten wind gehinderd, waren wij genoodzaakt terug te keren en aan wal extra ballast in te nemen. Dit nam enkele dagen in beslag.

zaterdag 19 mei: Een tweede nu succesvolle poging ondernomen. Voor het aanbreken van de dag zijn we met een gunstige wind uitgevaren. De reis was begonnen.

zaterdag 26 mei: De steven gewend naar Toulhier (Toliara).

maandag 25 juni: Een maand lang zijn er geen aantekeningen in het dagregister gemaakt. Bij dageraad kwam de kust van Madagaskar in zicht. We besloten koers te zetten naar Toulhier (Toliara). Bij de baai van Augustijn (Baie de Saint-Augustin) namen we de hoofdman Tamboes en een 'neger' aan boord (waarschijnlijk om als tolken te dienen). Van deze lieden vernamen we dat acht dagen geleden drie Engelse schepen de baai van Augustijn (Baie de Saint-Augustin) verlaten hadden nadat ze er 14 dagen verbleven hadden om slaven in te kopen. Ook hoorden we over de goede gezondheid van koning Rammanrafse en kroonprins Revenoe en dat ze nog heersers over hetzelfde rijk waren. Krijgsheer Philibert zou met een leger van enige duizenden mannen strijd voeren met de koningen van St Marie en St Juste. Dit gaf ons hoop een succesvolle slavenhandel te kunnen ondernemen. Bij het vallen van de avond meerden we af op de rede van Toulhier (Toliara).

dinsdag 26 juni: Vroeg in de morgen werden we door een groot aantal kano's omringd met een aantal lokale notabelen en de makelaar Purser aan boord. Ze kwamen ons begroeten namens de koning en berichtten ons dat de vorst ons morgen op het strand wilde ontmoeten.

woensdag 27 juni: We hoorden van de makelaar Purser dat de koning in aantocht was en door 25 kanonschoten verwelkomd wilde worden. Aan dit verzoek voldeden wij onmiddellijk. Tevens vernamen wij van dezelfde makelaar dat de vorst ons morgen verwachtte en op prijs zou stellen de volgende geschenken te ontvangen.

Voor koning Rammanrafse:

1 fijne snaphaan, 1 vaasje inhoudende 25 ponden buskruit, 15 ponden musketkogels, 1 meter bruin blauw guinees, 1 meter gebleekt kustguinees, 2 ponden foulie, 1 pond kruidnagels, 1 pond kaneel, 2 ponden noten, 144 lange tabakspijpen, 1 kelder met 15 flessen arak, 180 ponden snaphaanstenen, 1 kaspiegel en 12 extra grote knipmessen.

Voor kroonprins Revenoe:

1 snaphaan, 15 ponden buskruit, 5 ponden musketkogels, 50 ponden snaphaanstenen, 48 gladde knopen, 2 meter gebleekt zijkleed, 1 pond foelie, 1 pond kaneel, 1 pond noten, 2 grote kommen, 2 kleine kommen en 12 kannen arak.

We besloten tot 25 juli alhier in Toulia (Toliara) te blijven om de verder in het land verblijvende inwoners de gelegenheid te geven om met hun lijfeigenen naar hier (Toliara) te komen.

donderdag 28 juni: Onthaald door de vorst die ons gunstig gezind was en ons vertelde dat zijn krijgshoofd Philibert oorlog voerde met de inwoners van St Marie en St Juste. Hij hoopte spoedig de overwinning te behalen om ons zo een groot aantal slaven te kunnen bezorgen. We namen afscheid van de koning die ons twee runderen gaf als welkomstgeschenk.

vrijdag 29 juni, zaterdag 30 juni, zondag 1 juli: Gewerkt aan het bouwen van een kleine factorij en het nodige voedsel ingekocht.

maandag 2 juli: Intrek genomen (ondergetekende, commies D. Westerhoff, commies Leij en enkele matrozen) in de inmiddels gereed zijnde factorij om de voornaamste inwoners van deze plaats de gelegenheid te geven ons te bezoeken.

dinsdag 3 juli: Bezoek van de koning. We onderhandelden over de prijs per slaaf/slavin, waarover we geen overeenstemming bereikten. We kochten twee volwassen slaven en één halfvolwassen slaaf van een particulier.

woensdag 4 juli: Weer slaven gekocht van particulieren; één volwassen man, één volwassen vrouw en één halfvolwassen man.

donderdag 5 juli: Overeenstemming bereikt met de koning over de te betalen prijzen. Wederom van een particuliere koopman één slaaf gekocht (een halfvolwassen man).

Bijlage 2

zaterdag 7 juli: Van de koning via een makelaar twee slaven en één slavin ontvangen waarvoor we 60 Spaanse realen betaalden.

zondag 8 juli: Eén slaaf gekocht van een particulier, tevens een os ingekocht als voedsel voor 't scheepsvolk. In de namiddag ontmoeting met een Engels schip dat vers water en brandhout innam.

dinsdag 10 juli: Eén slavin gekocht van een particuliere koopman

woensdag 11 juli: Voor een kloeke slaaf 20 realen aan de koning betaald.

donderdag 12 juli: Onmoeting met een Engels schip dat rijst inkocht.

zaterdag 14 juli: Twee slaven en twee slavinnen gekocht van particulieren.

maandag 16 juli: Twee slaven ingekocht van de koning voor 40 realen. In de namiddag ontvingen we een delegatie van koninginnen en prinses. Weer wisselden we geschenken uit.

dinsdag 17 juli: Twee slaven aangeboden door particulieren waarvan we er één afkeurde.

donderdag 19 juli: Bezoek van de koning. We onderhandelden over de te leveren rijst.

vrijdag 20 juli: Eén half volwasen slaaf gekocht van een particuliere koopman.

zaterdag 21 juli: Betaald aan de koning voor een slaaf en een slavin 20 Spaanse realen en 20 ponden groene en gele quispel koralen.

dinsdag 24 juli: Ontvangst van de krijgsheer Philibert. We kochten twee slaven en één slavin.

woensdag 25 juli: Afscheidsbezoek van de koning met zijn gevolg. We boden afscheidsgeschenken aan die met genoegen aanvaard werden. Op de valreep kochten we nog twee slavinnen.

donderdag 26 juli: De rivier van Maningaar bereikt. Steven gewend naar Morondava om te zien of daar nog slaven te halen waren.

vrijdag 27 juli, zaterdag 28 juli, zondag 29 juli, maandag 30 juli: Op zee. Overlijden van matroos Jan Smid van Wolgaes. Verder niets gebeurd.

dinsdag 31 juli: Nadering van Morondava. Onderstuurman Cuyper met de sloep uitgezonden om de kust te verkennen.

woensdag 1 augustus: In de middag is er een kano langs zij gekomen met zes 'inlanders' aan boord die ons vertelden dat Morondava nog een dag varen was, de koning Mansak Kearrivoe heette en er in Morondava goede mogelijkheden waren om slaven te kopen. We hoorden dat vanwege de slavenhandel er niet lang geleden hier twee Engelse schepen aangemeerd waren, waarvan er één veertien dagen geleden weer vertrokken was.

donderdag 2 augustus: 's Middags om zes uur het anker uitgeworpen bij de rivier van Morondava.

vrijdag 3 augustus: Een kano langs zij gekomen met vijf 'negers' aan boord waarvan er één zich aanbood als gids. Om 11 uur zijn we met de sloep naar de wal vertrokken met aan boord behalve ondergetekende, onderstuurman Cuijper, ondermeester Ebenaan, onze gids kapitein Jan, tolk Lambert en vier mannen om als sodaat dienst te doen. Na een moeilijke landing op de kust zijn we 's avonds bij de woonplaats van onze gids Jan aangekomen waar we hebben overnacht.

zaterdag 4 augustus: Dagmars tot vier uur in de middag, daarna kamp gemaakt. We hoorden dat de koning zijn krijgsheer Philibert heeft laten executeren en het lijk voor de honden geworpen heeft.

zondag 5 augustus: Na het passeren van een bos met reusachtige bomen en het doorwaden van twee rivieren zijn we aangekomen bij de residentie van de koning. Na enige moeite verkregen we een hut om te overnachten.

maandag 6 augustus: Van de koning een (welkomst)geschenk gehad, twee jong beesten, die wij onmiddellijk lieten slachten en het vlees ervan aan de 'inlanders' uitdeelden. Omstreeks twee uur ontmoetten wij de koning en zijn gevolg van raadsliden en gewapende krijgers en boden hem onze geschenken aan. Op aandringen van ons maakte de koning zijn prijs voor te kopen slaven bekend: Voor één volwassen slaaf of slavin: 35 Spaanse realen, 4 snaphanen, 4 tinnen kannen gevuld met kruit en 150 ponden snaphaanstenen. Voor één halfvolwassen slaaf of slavin: 30 Spaanse realen, 4 snaphanen, 3 tinnen kannen gevuld met kruit en 100 ponden snaphaanstenen. De onderhandelingen met de koning over de prijs van de te leveren slaven waren moeilijk, waarbij zelfs doodsbedreigingen aan ons adres plaatsvonden. Teruggekeerd in onze hut besloten we de dwingeland tegemoet te komen door ons bod van 20 Spaanse realen te verhogen met 5 realen. Onze gids kapitein Jan bracht de boodschap aan de vorst over. Bij het vallen van de avond kwam onze gids terug met het bericht dat de koning akkoord was en dat hij de volgende dag over de prijs van te leveren rijst en runderen wilde onderhandelen.

Bijlage 2

dinsdag 7 augustus: 's Morgens om 10 uur door de koning ontvangen die in een geheel andere stemming dan gisteren was. We kwamen niet tot overeenstemming met de koning over de prijs van te leveren rijst en runderen. Alhoewel wij aan onze terugreis wilden beginnen, waren wij door de vorst gedwongen nog een nacht in zijn residentie te verblijven en de avond met hem door te brengen.

woensdag 8 augustus: Aan de terugtocht begonnen.

donderdag 9 augustus: Om 12 uur 's middags weer aan boord aangekomen. We deden verslag aan schipper Silo die verheugd was dat wij ongedeerd waren teruggekeerd. 's Middags voegden zich twee door de koning gezonden makelaars bij ons, Rejalie en Jeannique. Wij onderhandelden met hen over de te bouwen factorij met dubbele palisades. Particulieren boden ons twee slaven en één halfvolwassen slavine aan die wij kochten en aan boord namen.

vrijdag 10 augustus: Aan boord gebleven na een mislukte poging met de sloep aan wal te komen.

zaterdag 11 augustus: Kapitein Jan en de verkopers van bovengemelde drie slaven aan boord gekomen. Aan de laatsten leverden wij de overeengekomen goederen. In de namiddag namen wij bezit van onze nieuwe woning (factorij) en kochten een rund en een partij 'pattates' (aardappelen) voor 20 ponden buskruit.

zondag 12 augustus: Aankoop van één kloeke manslaaf.

maandag 13 augustus: Aankoop van één frisse manslaaf voor 25 realen.

Dinsdag 14 augustus: Betaald aan de koning de overeengekomen prijs van 50 realen voor twee door makelaars geleverde slaven. Ook kochten we voor het scheepsvolk nog een rund en een partij 'pattates'. Voorts zonden wij door middel van de brengers van de eerdergenoemde twee slaven geschenken aan de drie koninginnen en de kroonprins.

woensdag 15 augustus: Ruilden wij één volwassen en één halfvolwassen slaaf tegen goederen.

donderdag 16 augustus: Aangebracht (geleverd) één manslaaf, twee slavinnen en één halfvolwassen manslaaf.

vrijdag 17 augustus: Aanbod van de makelaars van de koning van twee volwassen manslaven en twee halfvolwassen slavinnen voor onder andere 300 flessen arak, snaphanen en kruit. Met betrekking tot de arak hebben wij een aam en drie kelders van

15 flessen geboden. Twee slaven zijn aan ons geleverd terwijl de twee anderen bij de makelaars bleven.

zaterdag 18 augustus: 110 Spaanse realen betaald voor twee manslaven en twee slavinnen.

zondag 19 augustus: Niets gebeurd.

maandag 20 augustus: Inkoop van één manslaaf. Van een makelaar hoorden wij dat de koning bevolen had dat er geen transacties meer gedaan mochten worden door particulieren voordat aan zijn eis (met betrekking tot de te leveren arak) voldaan was. Gezien het gevaar van door deze vorst aangevallen te worden, hebben wij in overleg met schipper Gotlob besloten de factorij op te breken en ons weer aan boord te begeven.

dinsdag 21 augustus: Aanvang gemaakt met de afschepping van de goederen van de Compagnie. Dit tot grote onsteltenis van de makelaars die poogden ons over te halen langer te blijven. We kwamen overeen nog vier dagen langer te blijven. Ingekocht één slaaf en één slavin. Tegen de middag begaven wij ons met de makelaars en het restant van de goederen naar de sloep. Aan boord (van de sloep) ontdekten we dat de bosschietier Claas Springhoorn van Elmshoorn ontbrak, hetgeen wij bij het aan boord komen aan de schipper rapporteerden. Bij terugkomst aan land meldde de kwartiermeester ons dat hij de voormelde Claas Springhoorn nog niet had kunnen vinden. Wij begrepen hieruit dat hij moedwillig gevlucht was.

woensdag 22 augustus: Aan boord gebracht één manslaaf waarvoor wij de eigenaar betaalden.

donderdag 23 augustus: Zagen wij aan land rook opstijgen, gewoonlijk het teken van de aankomst van slaven. We zonden de sloep naar de wal die terugkeerden met de makelaars en een door de koning gezonden hoofdman. Vijf slaven gekocht.

vrijdag 24 augustus: Een jong beest ingekocht als voedsel oor het scheepsvolk.

zaterdag 25 augustus: Eén slavin geruild.

zondag 26 augustus: Niets gebeurd.

maandag 27 augustus: Vandaag kwamen drie 'negers' met een kano langsij met aan boord de vermiste bosschietier Claas Springhoorn. We hebben een beloning betaald. We besloten op 29 augustus te vertrekken.

dinsdag 28 augustus: Wij hoorden 's morgens om 7 uur bij de slaven een vreselijk geraas waarna iedereen zich gewapend naar het grote luik begaf. Omdat wij ontdekten dat zij

(de slaven) met geweld bezig waren hun kettingen te verbreken, schoten we met scherp. Vervolgens viel het scheepsvolk, die inmiddels uit het grote luik gesprongen was, de slaven aan. De slaven die zich hadden meester gemaakt van één der houwitsers en een aantal snaphaankolven, trokken zich terug achter de kombuis en verweerden zich heftig. Uiteindelijk slaagde het scheepsvolk er in de slaven te overmeesteren waarbij er één dode en zeven gewonden vielen. Aan onze kant waren er de zwaargewonde matrozen Thomas Viveroy, Christiaan Rigtters en Lourens Laurensz. en enige lichtgewonden. De schipper Silo legde het voorval voor aan de scheepsraad. Deze besloot alleen de aanvoerders van de mouterij te straffen. Vervolgens werden de manslaven Reykivoe Herompo en Kolaatzay voor verhoor binnengebracht. Deze verklaarden dat Itzianghienra en de tijdens de opstand doodgeschoten Itzifiloeza de aanstichters van de mouterij waren. Zij zouden van plan zijn geweest de tolk Lambert en alle Europeanen te vermoorden en daarna met de sloep naar land te varen. Itzianghienra zou reeds op 25 augustus deze plannen beraamd hebben nadat de jonge slaaf Izimila in een kleine opening van het schot, waaraan de slaven gekluisterd zaten, enige losse spijkers ontdekt had. Hiermee hadden de rebellen zich van hun boeien ontdaan. Daarna werd de aanvoerder Itzianghienra binnengebracht en gevraagd wat de reden voor hem was om samen met de doodgeschoten Itzifiloeza deze opstand te beramen en zich als aanvoerder van de mouterij op te werpen. Itzianghienra verklaarde volmondig dat hij verantwoordelijk was voor de mouterij en geen ander oogmerk had dan zijn vrijheid terug te winnen. Hij zou liever om het leven gebracht worden dan nog langer onder de dwang van Europeanen te verkeren. Nadat de aanstichter van de opstand naar buiten was gebracht, besloot de scheepsraad Itzianghienra te veroordelen om op een rooster vastgebonden levend geledebraakt te worden en daarna in zee geworpen te worden als prooi voor de vissen. Dit tot afschrikking van de overige slaven die aan de rebellie hadden deelgenomen. Ook werd besloten dezelfde straf toe te passen op de jonge slaaf Izimila die aan Itzianghienra de spijkers had gegeven waarmee de laatst genoemde zich van zijn boeien ontdaan had. Het schot waaraan de slaven gekluisterd zaten, werd gerepareerd en aan de ene kant met zware latten en aan de andere kant met windbomen versterkt.

woensdag 29 augustus: Alles voor vertrek in gereedheid gebracht en met de sloep naar land gevaren. Bij aankomst hebben wij een gewonde jongen door de ondermeester laten verzorgen en één halfvolwassen slavine gekocht voor vier snaphanen, 20 ponden buskruit, 8 ponden musketkogels en 160 ponden aan snaphaanstenen. Bij het instappen in de sloep werd ons een slaaf aangeboden die de vader van de gewonde jongen bleek te zijn en verantwoordelijk voor de kwetsuur was. We zijn niet ingegaan op dit aanbod. Kort na terugkomst hebben wij koers gezet naar de rivier van Maningaara. Bij controle bleek het volgende door de factorij bij Morondava gebruikt te zijn: 8 ponden waskaarsen, 1 meter katoen, 30 ponden tabak, ½ gros lange pijpen, 1 bos Javaanse rottingen en voor de 'negers' 216 kannen arak.

donderdag 30 augustus: Niets gebeurd.

vrijdag 31 augustus: De scheepsraad veroordeelde de bosschieteer Claas Springhoorn van Emshoorn vanwege desertie 'omme voort spil strengelijk te werden gelaarst' en verbeurdverklaring van twee maanden salaris zijnde f 22,- ten voordeel van de Compagnie.

zaterdag 8 september: Bij het opvaren van de rivier van Maningaer kwamen er twee kano's met 'negers' langs. Zij vertelden ons dat de koning Mahieningarivae ziek op bed lag en dat er onlangs een Boheems-, Portugees-, Engels- en een Moors schip uit Surat met lijwaten waren aangemeerd.

zondag 9 september: Aangekomen bij Anpandre. We vernamen van de makelaars Lourens en Cristmus dat de koning de Hollanders niet onverrichterzake wilde laten vertrekken.

maandag 10 september: Met de schipper naar land gevaren en aldaar aan makelaar Lourens gevraagd of hij ons morgen naar de residentie van de koning wilde vergezellen. Geschenken voor de koning en de rijstbeheerder Woanna uitgezocht.

dinsdag 11 september: Vertrokken met de sloep naar de residentie van de koning te Marrenwaj. In ons gezelschap bevonden zich, behalve ondegetekende, onderstuurman Cuijper, tolk Pieter en makelaar Lourens. Vanwege een forse tegenwind meerden we pas om 11 's avonds af nabij de residentie van de koning.

woensdag 12 september: 's Morgens vroeg zonden wij onze gids en enige 'negers' naar de koning om onze aankomst aan te kondigen en hem tevens te verzoeken twee kano's te sturen en enige manschappen om de goederen te dragen. In de avond keerde onze gids terug met het bericht dat de koning blij was met onze komst.

donderdag 13 september: Om 8 uur vertrokken en omtrent vier uur 's middags in Marrenwaj aangekomen en aldaar ontvangen door de eerste raadsheer van de koning.

vrijdag 14 september: Audientie door de koning afgezegd.

zaterdag 15 september: Ontvangen door de koning die wij in slechte gezondheid en in bed aantreffen. Wij maakten aan de koning bekend dat wij een groot aantal slaven wilden kopen. Het antwoord van de koning was dat hij ons niet kon verzekeren dat wij veel slaven zouden bemachtigen vanwege de talrijke schepen van buitenlandse mogendheden die waren afgemeerd. Zonder enige toezegging keerden wij terug naar ons nachtverblijf.

zondag 16 september: De dag met nietsdoen doorgebracht. We vernamen dat de ziekte van de koning zich verergerde.

Bijlage 2

maandag 17 september: Onderhandeld met de koning die enigszins hersteld was. Deze vroeg voor een volwassen manslaaf 45 Spaanse realen en voor een volwassen slavin 35 realen. Wij boden daarop 25 realen voor een slaaf en 20 realen voor een slavin en daarbij enige goederen. We keerden daarna naar ons verblijf terug in gezelschap van de rijstbeheerder Woanna. Ons geschenk aanvaardde hij in dankbaarheid onder de verzekering dat hij ons naar vermogen zou helpen.

dinsdag 18 september: 's Morgens weer op bezoek bij de koning geweest die vroeg of wij het verschil van gisteren kwamen vereffenen. Wij antwoordden dat wij afscheid kwamen nemen. De koning informeerde ons dat hij zijn makelaars opdracht zou geven met ons verder te onderhandelen. Hij vroeg ons te beloven opperchirurgijn Barend Alleman en tolk Pieter naar hem te sturen om hem van zijn ziekte af te helpen. Om half acht 's avonds kwamen wij bij onze sloep aan waarin wij overnachtten.

woensdag 19 september: Met de sloep de reis voortgezet. Door hevige tegenwind en tegenstroom onderbraken wij de reis. Om tien uur 's avonds weer verder gevaren.

donderdag 20 september: Aan bood gekomen hebben wij de schipper geïnformeerd over onze verrichtingen. De schipper op zijn beurt vertelde ons dat de bemanning van (het schip) de *Koningin van Bohemen* ons enige geschenken had gezonden, bestaande uit een partij kippen, twee ganzen en een mand pattaten onder de verzekering dat zij zowel met ons als met de Portugezen zaken wilden doen. Voorts hebben we het bericht van de koning aan de opperchirurgijn Alleman overgebracht die nog in de middag met een inlands vaarttuig vertrok.

vrijdag 21 september: Met de sloep naar land gevaren. Aldaar troffen wij de makelaars Rhemeinte en Lourens aan. We onderhandelden met hen over de op te richten factorij en palisade en kwamen een prijs overeen.

zaterdag 22 september: Niet bijzonders voorgevallen.

maandag 24 september: Van de koning twee beesten gekregen als voedsel voor het scheepsvolk.

dinsdag 25 september: Intrek genomen in onze factorij. We kregen bezoek van de prins Reijzizoe en zijn gevolg.

woensdag 26 september: Per kano een briefje van de oppermeester (opperchirurgijn) ontvangen met het bericht dat hij later zou terugkomen omdat de koning van plan was hem tot het laatst bij zich te houden. Van de koning van Sambouhalie, Simavansie, ontvingen wij een vette os als geschenk. Tegen de avond kochten we nog één manslaaf.

donderdag 27 september: Eén slavin gekocht.

vrijdag 28 september: Niets gebeurd.

zaterdag 29 september: Twee slavinnen gekocht.

zondag 30 september: Niets gebeurd.

maandag 1 oktober: Inkopen gedaan (voedsel voor het scheepsvolk).

dinsdag 2 oktober: Aan koning Simavansie met medeweten van de schipper een tegengeschenk gestuurd.

woensdag 3 oktober: Bij het krieken van de dag keerden in ons kamp opperchirurgijn Alleman, onderstuurman Carsten en tolk Pieter terug die ons berichtten dat zij met de koning over de slavenhandel gesproken hadden. De koning zou zover zijn huidige toestand het toeliet alles in het werk stellen om de handel mogelijk te maken. De koning bood ons twee manslaven aan, waarvan wij er één afkeurde vanwege zijn hoge leeftijd en voor de ander betaalde.

donderdag 4 oktober: Eén half volwasen manslaaf gekocht.

vrijdag: 5 oktober en zaterdag 6 oktober: Niets voorgevallen.

zondag 7 oktober: Een beest (rund) en pattaten, groenten, fruit en melk ingekocht als voedsel voor het scheepsvolk.

maandag 8 oktober: Eén half volwassen manslaaf gekocht. In de namiddag kregen we bezoek van de vrouwen van de makelaars die van ons de nodige geschenken kregen.

dinsdag 9 oktober: Twee slavinnen en één zuigeling gekocht.

woensdag 10 oktober: De afgezanten van koning Simavansie leverden ons één kloeke manslaaf en één slavin die wij afrekenden. Voorts ontvingen wij van de koning als geschenk vier gansen en een wild varken.

donderdag 11 oktober: Niets bijzonders gebeurd.

vrijdag 12 oktober: Niets voorgevallen.

zaterdag 13 oktober: Eén slavin geruild voor de nodige goederen.

Bijlage 2

zondag 14 oktober: Een vette os, pattaten, groenten, eieren en melk ingekocht. Verder niets gebeurd.

maandag 15 oktober: Door de makelaars van de koning één manslaaf en twee slavinnen te koop aangeboden waarvoor wij betaalden.

dinsdag 16 oktober: Gekocht weer één slaaf en één slavin van de makelaars van de koning.

woensdag 17 oktober: Twee slavinnen gekocht.

donderdag 18 oktober: Eén slavin geruild tegen goederen. Voor het scheepsvolk weer een os ingekocht.

vrijdag 19 oktober: In de namiddag is matroos Dirk Dirkz overleden. Tegen de avond vertrok commies Leij wegens ziekte naar het schip met nog twee zieke matrozen en opperchirurgijn Alleman.

zaterdag 20 oktober: Door de dienaren van de koning vier manslaven en één slavin aangebracht waarvan wij één slaaf en één slavin vanwege ouderdom afkeurden. De dienaren verzekerden ons dat de koning enigszins hersteld was door de medicamenten van de opperchirurgijn en orders gegeven zou hebben de handel met ons voort te zetten.

zondag 21 oktober: Van de koning als geschenk voor de Compagnie één slavin ontvangen. Voorts één manslaaf en één half volwassen slavin gekocht.

maandag 22 oktober: Eén kloeke manslaaf gekocht. Vervolgens vertrokken wij naar het schip. Aan boord vertelde de schipper ons dat gisteren tegen de avond de derde chirurgijn Johan Balthassar Gerlach uit Potsdam overleden was en dat er nog verschillende bemanningsleden door hoge koorts gevaar liepen. De schipper adviseerde ons niet langer hier te blijven dan tot de 8e of 9e van de aankomende maand (november) en koers te zetten naar Mannenbiegh. Dit omdat volgens de opperchirurgijn de ziektegevallen te wijten waren aan de grote hitte hier.

dinsdag 23 oktober: Eén manslaaf en één slavin aangekocht.

woensdag 24 oktober: Eén slavin en een beest (rund) ingekocht.

donderdag 25 oktober: Eén slavin en één halfvolwassen manslaaf geruild.

vrijdag 26 oktober: Eén volwassen en één half volwassen slaaf gekocht.

zaterdag 27 oktober: Een jonge vette os gekocht. Verder is er niets voorgevallen.

zondag 28 oktober: Niets gebeurd.

maandag 29 oktober: Eén slavin geruild.

dinsdag 30 oktober: Eén kloeke manslaaf te koop aangeboden. Na onderzoek van de chirugijn bleek deze een 'vlesbreuk' (liesbreuk) te hebben waarna ik hem afkeurde. Uit medelijden heb ik deze man uiteindelijk toch gekocht omdat de 'negers' hem (de kloeke slaaf) anders met assegaaien zouden afmaken. Nog een vette os ingekocht.

woensdag 31 oktober: Eén manslaaf geruild tegen gebleekt kustguinees.

donderdag 1 november: Ben ik weer naar het schip gevaren om te horen hoe het met de gezondheidstoestand van commies Leij was. Tot mijn groot leedwezen vernam ik dat er geen hoop op herstel meer was en dat matroos Nicolaas Tilson uit Christiania was overleden. Terug op land hoorde ik van een dienaar van de koning dat hij ons bod voor te kopen rijst aanvaarde. Vervolgens bracht ik de rest van de dag door met het kopen van één slavin en rijst.

vrijdag 2 november: Eén slavin en één jonge manslaaf van de makelaars gekocht.

zaterdag 3 november: Bericht ontvangen van de schipper Silo dat de commies Michiel Matthias Leij op sterven lag waarna ik onmiddellijk met de sloep naar het schip terugkeerde. Commies Leij overleed om half elf in de avond.

zondag 4 november: 's Morgens berichtte ik de makelaars over het sterfgeval. Ik verzocht hen voor de overledene een graftombe te laten oprichten zoals zij onlangs voor de overleden kapitein van het Engelse schip *Swaaluwe*, John Bell, hadden gedaan. Voorts heb ik twee slavinnen aangekocht. In de avond bezocht de schipper ons in de factorij met het verzoek me weer aan boord te begeven om de begrafenis voor te bereiden.

maandag 5 november: We hebben commies Leij naar scheepsgebruik begraven waarbij aanwezig waren de prins Reijzizoe, de makelaars Bhmeinte en Lourenz en de belangrijkste inwoners van deze plaats die we na de begrafenis ontvingen in de factorij.

dinsdag 6 november: Eén kloeke manslaaf en een jonge os voor buskruit en snaphaanstenen geruild.

woensdag 7 november: Eén jonge manslaaf gekocht. We zijn begonnen met het aan boord brengen van goederen van de Compagnie.

donderdag 8 november: De meeste goederen zijn aan boord gebracht waarmee ik tot laat in de avond bezig was. Voor de (terug) reis heb ik nog rijst, bananen, citroenen, tamarinde, kippen en melk gekocht. De makelaars heb ik een afscheidscadeau gegeven.

vrijdag 9 november: Nog een partij rijst gekocht die met kano's aan boord werd gebracht. 's Middags ontvingen wij door middel van één van de kapiteins van de koning als afscheidscadeau van de vorst één kloeke slavin. De kapitein berichtte ons dat het de koning speet dat wij met zo weinig slaven zouden vertrekken en dat hij hoopte dat daardoor niet de reeds lang bestaande vriendschap met de Compagnie geschaad zou worden. Wij antwoordden hierop dat wij dachten dat dit niet tot verwijdering van de onderlinge vriendschap zou leiden en onze Heren superieuren over de intentie van de koning zouden berichten. De afgezant van de koning vertrok daarna tevreden. De schipper heeft alles in gereedheid gebracht om morgen te vertrekken. Tijdens het verblijf op de factorij verbruikten wij het volgende: 26 ponden waskaarsen, 2 ponden katoen, 45 ponden tabak, 1 ½ gros lange pijpen, 2 ponden zeilgaren, 1 bos Javaanse rottingen. Daarnaast hebben wij voor de inlanders 332 kannen arak geschonken.

zaterdag 10 november: Bij het krieken van de dag aan de terugreis begonnen en door het gunstige getij en wind al om 8 uur 's morgens in volle zee gekomen.

zondag 11 november: In de namiddag is de jonge matroos Hendrik Meuwen uit Amsterdam overleden. Verder is er niets gebeurd die dag.

dinsdag 13 november: 's Morgensvroeg is Mannenbiegh in zicht gekomen. We vonden geen opening om door de hoge branding te komen waarna wij een kanonschot losten om de 'inlanders' te alarmeren. Vervolgens kwam er een kano langsij met twee 'negers' aan boord. Ze vertelden ons dat hun koning Zirante reeds geruime tijd vol verlangen naar een schip had uitgezien om slaven te kunnen verkopen. Wij waren de eersten die deze plaats bezochten. De rest van de dag zochten we vergeefs naar een geschikte plaats voor ons schip om af te meren. Uiteindelijk besloten wij (schipper en ondergetekende) vanwege de hoge branding en een opkomende storm deze plaats te verlaten en onze reis voort te zetten. In de namiddag overleed de matroos Albert Bosman.

Een maand lang zijn er geen aantekeningen in het journaal gemaakt.

maandag 17 december: Kwam eer een einde aan onze reis met 109 slaven aan boord onder te verdelen in 49 volwassen manslaven, 41 volwassen slavinnen, 14 half volwassen manslaven, 4 halfvolwassen slavinnen en één kind die nog dezelfde dag aan land zijn gebracht.

Ondertekend dd. 17 december 1753 door uw gehoorzame en trouwe dienaar D. Westerhoff, eerste commies van het schip de *Drie Heuvelen*.⁶⁵⁸

658 NA, VOC, 10815, ongenummerd.

BIJLAGE 3: Lijst van slaven verkocht door particulieren aan de Compagnie in Kaapstad

In 1700:

23/1: Schipper Claes Dick verkoopt 3 slaven afkomstig uit Madagaskar (Junius, Julius en Augustus).

25/1: Abraham van den Bogaert (gewezen commies van de Malagassische slavenhandel) verkoopt 3 slaven afkomstig uit Madagaskar (September, October en November).

In 1701:

8/4: Schipper Marinus Stokker verkoopt 1 slaaf uit Cochin (Abraham) en 1 slaaf uit Bengalen (Filander).

15/10: de Engelse kapitein Johan a Price verkoopt 1 slaaf uit Malabar (Carlo).

15/10: de Engelsman Matthijs Hidley van het Engels schip *Madras* verkoopt 1 slaaf uit Bengalen (Moses).

In 1702:

30/1: de Engelse kapitein William Morres verkoopt 1 slaaf uit Madagaskar (Anton).

3/3: schipper Gerrit de Beer verkoopt 1 slaaf uit Malabar (Anthony).

28/3: schipper Jacob Regenboog verkoopt 1 slaaf uit Bengalen (Pancre).

9/5: schipper Gerrit Kock verkoopt 1 slaaf uit Bengalen (Thomas) en 1 slavin uit Negapatnam (Hasetta).

In 1703:

10/4: schipper Thomas van Willigen verkoopt 1 slaaf uit Coromandel (April).

21/6: Godevaard Casenbrood, boekhouder van het schip *Jerusalem*, verkoopt 1 slaaf uit Bali (Margo) en 1 slaaf uit Makassar (Titus).

In 1704:

29/2: kapitein Olaf Berg en Johannes Pfiijffer verkopen 1 slavin (Susanna van Bengalen).

5/3: onderstuurman Diogijs van Vlierden verkoopt 1 slaaf (David van Bali).

5/3: bootsman Jacob de Vos verkoopt 1 slaaf (Jacob van Cochin).

7/3: schipper Jacob Regenboog verkoopt 5 slaven (Adam van Batavia, Anthony van de Cust, Abraham van Bengalen, Frans van Batavia en Laytsoux van Bougis).

25/3: schipper Cornelis Valk verkoopt 3 slaven (Francis van Souratte, Jomat van Makassar en Isaac van de Cust).

29/3: opperstuurman Jan Kog verkoopt 1 slaaf (Cupido van de Cust).

Lijst van slaven verkocht door particulieren aan de Compagnie in Kaapstad

1/4: schipper Martin van de Vijver verkoopt 1 slaaf (Floris van Batavia).

26/4: schipper Paulus Kroon verkoopt 5 slaven (Nixtinuus van Banda, Hannibal van Mander, Baatsje, Caring en Moemat van Bali).

5/5: schipper Hendrik den Exter verkoopt 3 slaven (Marc van Bali, Boere van Sumbawa en Jacob van Malabar).

7/5: schipper Valkert Schouten verkoopt 1 slavin (Dianna van Cochin).

30/5: kapitein Olaf Berg verkoopt 1 slavin (Susanna van Coromandel).

In 1705:

23/2: kapitein William Jugelson verkoopt 2 slaven (Alexander en Salxidore van Malabar).

23/2: schipper Jan Geens verkoopt 1 slaaf (Cupido van Ternaten).

12/3: schipper Pieter Plerxilt verkoopt 1 slaaf (Alexander van Bengalen).

16/3: schipper Pieter Calis verkoopt 1 slaaf (David van Makassar).⁶⁵⁹

659 NA, VOC, 4054, f. 1215-1217, Extract uijt de transport boecken der slaven, tot bewijs hoeveel lijffeygenen aan den gouverneur sijn verkogt en getransporteert.

BIJLAGE 4: Lijst van veroordeelden en bannelingen

Naam veroordeelde	Jaar	Straf
Luitenant Marsanga	1722	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Oemar, uit Ternate	1722	Dwargarbeid aan de ketting voor 3 jaar, daarna voor 't leven lijfeigene van de Co., overleden in de Kaapkolonie
Tseiling, uit Sumbawa	1722	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Soeta, uit Pamalang, Javaan	1722	Aan de ketting dwargarbeid tot 18 maart 1733, overleden in de Kaapkolonie
Pedro uit Sumbawa	1722	6 jaar dwargarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Tio Tsanko, Chinees	1722	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Nio Keeko, Chinees	1722	Voor 10 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Cornea	1722	Voor 10 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Tani alias Paure uit Mandar	1722	Voor 20 jaar verbannen, tijdens detentie overleden in de Kaapkolonie
Abdul van Batavia, Javaan	1722	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Carim uit Timor, Mardijker	1722	5 jaar dwargarbeid, verbannen voor het leven, overleden 19 oktober 1751 in de Kaapkolonie
Sideman	1721	Voor het leven verbannen
Sibitan, uit Bali	1722	15 jaar dwargarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Winadiwangsa, Javaan	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Marga	1723	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Caly	1723	Voor het leven verbannen, is in 1731 met De Loveren naar Batavia vertrokken
Brahim van Batavia, Javaan	1723	25 jaar verbannen
Nio Tsanko, Chinees	1723	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Tanboenko, Chinees	1723	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Volgens vonnis rechtbank c.q. resolutie	Per schip	Bron
Resolutie HR dd. 17 juni 1721	Ravenstein	Western Cape Archives, CJ 2562/10 CJ 3186/2-4
Resolutie HR dd. 17 juni 1721	Ravenstein	2562/11, 3186/2-4
Schepenbankvonnis Batavia 23 april 1721	Ravenstein	2562/11, 3186/2-4
Schepenbankvonnis Batavia 25 juni 1721	Ravenstein	2562/11, 3186/2-4
Schepenbankvonnis Batavia 30 april 1721	Ravenstein	2562/11, 3186/2-4
Schepenbankvonnis Batavia 26 mei 1721	Ravenstein	2562/11, 3186/2-4
Resolutie HR 27 juni 1721	Ravenstein	2562/11, 3186/2-4
Resolutie HR 18 juli 1721	Ravenstein	2562/12, 3186/2-4
Resolutie HR 18 juli 1721	Ravenstein	2562/12, 3186/2-4
Sententie Raad van Justitie Batavia 19 juli 1721	Ravenstein	2562/13 3186/2-4
Schepenbankvonnis Batavia 22 september 1722	Midloo	3186/2-4
Schepenbankvonnis Batavia 13 juni 1721	Ravenstein	2562/14
14 juli 1721	Boekenrode	3186/4-8
Resolutie HR van 29 mei 1722	Boekenrode	3186/4-8
Schepenbankvonnis Batavia van 9 april 1722	Heijnekensant	3186/4-8
Schepenbankvonnis Batavia 9 april 1722	Heijnekensant	3186/4-8
Sententie Raad van Justitie Batavia, 27 mei 1722	Heijnekensant	3186/4-8
Schepenbankvonnis Batavia 25 juni 1722	Stadwijk	3186/4-8
Schepenbankvonnis 25 juni 1722	Stadwijk	3186/4-8

Bijlage 4

Cassim uit Tagal, Javaan	1723	Tot 20 januari 1731 dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Tsing Tjanko, Chinees	1723	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Rond Song, uit Ternate	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Pangerang Dipa Nagara, Javaan	1723	Verbannen Teruggekeerd omstreeks 1747 naar Batavia
Raden Ajoe Daba, vrouw van pangerang Dipa Nagara. Javaan	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Raden Ajoe Badrie, vrouw van pangerang Dipa Nagara, Javaan	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Doerik, Javaan, zoon van pangerang Dipa Nagara	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Amir, Javaan, zoon van pangerang Dipa Nagara	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Soebawa, Javaan, zoon van pangerang Dipa Nagara	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Boele, Javaan, dienaars pangerang Dipa Nagara	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Kebben, dienaars van pangerang Dipa Nagara, Javaan	1723	Verbannen, teruggekeerd omstreeks 1747 naar Batavia
Denpa, dienaars van pangerang Dipa Nagara, Javaan	1723	Verbannen, teruggekeerd omstreeks 1747 naar Java
Dienaar van raden Soerapatti en zijn broeders uit Soerabaja, Jajia, Javaan	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Dienaar van raden Soerapatti en zijn broeders uit Soerabaja, Datsin, Javaan	1723	Verbannen
Dienaar van raden Soerapatti en zijn broeders uit Soerabaja , Koroem, Javaan	1723	Verbannen
Dienaar van raden Soerapatti en zijn broeders uit Soerabaja, Kala, Javaan	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Dienaar van raden Soerapatti en zijn broeders uit Soerabaja, Petinga, Javaan	1723	Verbannen
Dienaar van raden Soerapatti en zijn broeders uit Soerabaja, Semar, Javaan	1723	Verbannen
Dienaar van Raden Soerapatti en zijn broeders, Nallajat, Javaan	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Dienaar van Raden Soerapatti en zijn broeders, Seger, Javaan	1723	Verbannen
Dienaar van Raden Soerapatti en zijn broeders, Delomong, Javaan	1723	Verbannen
Dienaar van Raden Soerapatti en zijn broeders, D'Jos, Javaan	1723	Verbannen

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Schepenbankvonnis Batavia 14 juli 1721	Stadwijk	3186/4-8
Sententie Raad van Justitie Batavia 25 april 1722	Stadwijk	3186/4-8
Zonder aanschrijven van Hoge Regering	Jacoba	3186/4-8
Resolutie HR 16 augustus 1723	Herstelling	3186/4-8
Resolutie HR 16 augustus 1723	Herstelling	3186/4-8
Resolutie HR 16 augustus 1723	Herstelling	3186/4-8
Resolutie HR 16 augustus 1723	Herstelling	3186/4-8
Resolutie HR 16 augustus 1723	Herstelling	3186/4-8
Resolutie HR 16 augustus 1723	Herstelling	3186/4-8
Resolutie HR 16 augustus 1723	Herstelling	3186/4-8
Resolutie HR 16 augustus 1723	Herstelling	3186/4-8
Resolutie HR 16 augustus 1723	Herstelling	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Wendela	3186/4-8
Resolutie HR10 september 1723	Wendela	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Wendela	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Wendela	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Wendela	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Wendela	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Lindschoten	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Lindschoten	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Lindschoten	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Lindschoten	3186/4-8

Bijlage 4

Dienaar van Raden Soerapatti en zijn broeders, Hombak, Javaan	1723	Verbannen
Dienaar van Raden Soerapatti en zijn broeders, Pattij d'Jewa, Javaan	1723	Verbannen
Dienaar van Raden Soerapatti en zijn broeders, Abas, Javaan	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Dienaar van Raden Soerapatti en zijn broeders, Soedja, Javaan	1723	Verbannen
Dienaar van Raden Soerapatti en zijn broeders, Praija Soeta, Javaan	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Boen, Javaan	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Katap, Javaan	1723	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Saija Sempoerna, Javaan	1724	Tot nader order verbannen
Soetra Didana, Javaan	1724	Tot nader order verbannen
Ismael, Chinees	1724	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Wiena Laga alias Wire Laga, Javaan	1725	Verbannen voor het leven, overleden in de Kaapkolonie
Pananting, zoon van Wiena Laga, Javaan	1725	Verbannen voor het leven
Wiena Coessama alias Wire Coessama, broer van Wiena Laga, Javaan	1725	Verbannen voor het leven
Tson Kiongko, Chinees	1725	Verbannen voor het leven
Rawie, vrouw uit Bali	1725	Verbannen voor het leven
Aron Pieterz, Mardijker	1726	30 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Bapagij, uit Samarang, Javaan	1726	Levenslange dwangarbeid aan de ketting
Bapojou, Javaan, uit Bantam	1726	Levenslange dwangarbeid aan de ketting
Jalangij, uit Macassar	1726	Levenslange dwangarbeid aan de ketting
Talip	1726	Tot nader order verbannen blijven
Penseeng	1726	Tot nader order verbannen blijven
Paingo, Bonthainse prins, Boeginees	1727	Voor het leven verbannen
Hebe Atlas, Javaan	1728	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Sara Karti, Javaan	1728	Voor het leven verbannen
Wangsa Dipraija, Javaan	1728	Voor het leven verbannen
Derpa, Javaan	1728	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Karta, Javaan	1728	Voor het leven verbannen
Kadir, Javaan	1728	Voor het leven verbannen
Kowie, Chinees, uit Cheribon	1728	Voor het leven verbannen

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 10 september 1723	Lindschoten	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Linschoten	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Slot Aldegonde	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Slot Aldegonde	3186/4-8
Resolutie HR 10 september 1723	Slot Aldegonde	3186/4-8
Resolutie HR van 23 november 1723	Castricum,	3186/4-8
Resolutie HR van 23 november 1723	Castricum	3186/4-8
Resolutie HR van 25 augustus 1724	Voorburg	3186/9
Resolutie HR van 25 augustus 1724	Voorburg	3186/9
Schepenbankvonnis Batavia van 18 augustus 1724	Voorburg	3186/9
Resolutie HR van 14 november 1724	Barbestijn	3186/10
Resolutie HR van 14 november 1724	Barbestijn	3186/10
Resolutie HR van 14 november 1724	Barbestijn	3186/10
Sententie Raad van Justitie Batavia 25 september 1724	Berbice	3186/10
Sententie Raad van Justitie Batavia 23 oktober 1724	Berbice	3186/10
Sententie Raad van Justitie Batavia 17 augustus 1725	Wendela	3186/10-11
Brief HR (resolutie HR?) van 22 oktober 1725	Wendela	3186/10-11
Brief HR (resolutie HRe?) van 22 oktober 1725	Wendela	3186/10-11
Brief HR (resolutie HR?) van 22 oktober 1725	Wendela	3186/10-11
Resolutie HR van 2 september 1725	???	3186/10-11
Resolutie HR van 2 september 1725	??	3186/10-11
?????	Westerdyxhorn	3186/11
?????	Barbestijn	3186/12
????	Opvogel	3186/12
????	Mijnder	3186/12
???	Castricum	3186/12
??	Padmos	3186/12
??	d'Keetel	3186/12
???	Hogenes	3186/12

Bijlage 4

Tiank, Chinees, uit Cheribon	1728	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Badoeng Karoekoe, uit Bali	1728	Voor het leven verbannen, dwangarbeid aan de ketting
Njoman Badong, uit Bali	1728	Voor het leven verbannen
Tabanan Sabittan, uit Bali	1728	Voor het leven verbannen
Dimman Seman, uit Bali	1728	Voor het leven verbannen
Padjang Sadimman, uit Bali	1728	Voor het leven verbannen, dwangarbeid aan de ketting
Simboeng, uit Bali	1728	Voor het leven verbannen, dwangarbeid aan de ketting
Bougies, uit Bali	1729	Vonnis onbekend vanwege verongelukken van provisiesschip Saxenburg
Angotarrona van Camponbaro	1729	Vonnis onbekend vanwege verongelukken van provisiesschip Saxenburg
Dimiet, Chinees	1729	Vonnis onbekend vanwege verongelukken van provisiesschip Saxenburg
Thenatko, Chinees	1729	Vonnis onbekend vanwege verongelukken van provisiesschip Saxenburg
Tantatko Chinees	1729	Vonnis onbekend vanwege verongelukken van provisiesschip Saxenburg, overleden in de Kaapkolonie, 12 juli 1732, geexecuteerd
Reijndert Hendrikz, Europeaan	1730	Voor 10 jaar verbannen
Tsia Etko, Chinees	1730	10 jaar dwangarbeid aan de ketting en voor het leven verbannen, 13 februari 1742 vrijgelaten
Tsia Tsoeijko, Chinees	1730	10 jaar dwangarbeid aan de ketting en voor het leven verbannen 13 februari 1742 vrijgelaten
Panaij, Boeginees	1730	Levenslange dwangarbeid aan de ketting
Cantjong, Boeginees	1730	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie 14 januari 1731
Wira Didjaja, Javaan	1731	Tot nader order verbannen, overleden 12 juli 1747 in de Kaapkolonie
Patra Nanja, Javaan	1731	Tot nader order verbannen,
Warga Jaffa, Javaan	1731	Tot nader order verbannen
Praija Nanja Javaan	1731	Tot nader order verbannen
Warpa Dita, Javaan	1731	Tot nader order verbannen
Louwhonko, Chinees	1731	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Tsau Pinko, Chinees	1732	Voor 25 jaar verbannen, zoekt de kost aan de Kaap

Lijst van veroordeelden en bannelingen

??	Ter Horst	3186/12
??	Karssenhof	3186/12
??	Karssenhof	3186/12
??	Karssenhof	3186/12
??	Karssenhof	3186/12
??	Karssenhof	3186/12
??	Karssenhof	3186/12
???	Valkenisse	3186/13
??	Westerdijxhor	3186/13
??	Rijxdorf	3186/13
??	Rijxdorf	3186/13
??	Rijxdorf	3186/13
Vonnis van 11 augustus 1730, Raad van Retourvloot olv Wollem Smit	??	3186/13
Schepenbankvonnissen Batavia 7 augustus 1730. Resolutie HR 11 augustus 1730	Hogersmilde	3186/14
Schepenbankvonnissen Batavia 7 augustus 1730. Resolutie HR 11 augustus 1730	Hogersmilde	3186/14
Schepenbankvonnissen Batavia 7 augustus 1730. Resolutie HR 11 augustus 1730	Hogersmilde	3186/14
Schepenbankvonnissen Batavia 14 augustus 1730. Resolutie HR 18 augustus 1730	'd Keetel	3186/14-15
Resolutie HR 24 oktober 1730	Beekvleed	3186/14-15
Resolutie HR 24 oktober 1730	Adrichem	3186/14-15
Resolutie HR 24 oktober 1730	d'Susanna	3186/14-15
Resolutie HR 24 oktober 1730	Alblasserdam	3186/14-15
Resolutie HR 24 oktober 1730	Everswaard	3186/14-15
Resolutie HR 23 januari 1731	Loenderveen	3186/14-15
Schepenbankvonnissen Batavia 7 november 1731, Resolutie HR 3 november 1731	Hillegonda	3186/15

Bijlage 4

Oeij Limpko, Chinees	1732	Voor het leven verbannen
Abdol, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Somma, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Tallal, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Mannak, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Sambang, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Te Kaija, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Juda, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen,
Gebrien, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen,
Labie, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Souwer Daging, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen,
Souasa, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Dolla, Maleier	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Tsia Tiongko, Chinees	1733	Voor het leven verbannen, zoekt de kost aan de Kaap, overleden in de Kaapkolonie
Sale, Maleier	1733	Tot nader order dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Astra Dinala, Maleier	1733	Tot nader order dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Cart Jolda, Maleier	1733	Tot nader order dwangarbeid aan de ketting,

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie Raad van Justitie Batavia 23 januari 1732 I	Haften	3186/15
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Purmerlust	3186/16-17
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Purmerlust	3186/16-17
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Purmerlust	3186/16-17
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Meerlust	3186/16-17
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Meerlust	3186/16-17
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Steenhoven	3186/16-17
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Steenhoven	3186/16-17
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Gaasperdam	3186/16-17
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Gaasperdam	3186/16-17
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Casteel van Woerden	3186/16-17
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Adrichem	3186/16-17
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 augustus 1732 Resolutie HR 1 september 1732, veroordeeld voor zeeroverij	Keetel	3186/16-17
Schepenbankvonnis Batavia Batavia 16 juli 1732 Resolutie HR 7 oktober 1732	Gaasperdam	3186/16-17
Resolutie HR 29 juli 1732	Gaasperdam	3186/16-17
Resolutie HR 29 juli 1732	Gaasperdam	3186/16-17
Resolutie HR 29 juli 1732	Gaasperdam	3186/16-17

Bijlage 4

Bahar, Maleier	1733	Tot nader order dwangarbeid aan de ketting
The Soetko, Chinees	1733	Voor het leven verbannen, in 1762 vrijgelaten en met zoon Poasinko met het schip Nieuwkerk naar Batavia teruggekeerd
Limpoenko, Chinees	1733	Een jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Gouwsonko, Chinees	1733	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Jo Siongko, Chinees	1733	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Oeijkoeijsaj, Chinees	1733	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Joesoep, Javaan	1733	Voor het leven verbannen
Khoupecko, Chinees	1734	Tot nader order dwangarbeid aan de ketting
Ong-Jinko, Chinees	1734	Tot nader order dwangarbeid aan de ketting
Ong Tienko, Chinees	1734	Tot nader order dwangarbeid aan de ketting
Ong Anko, Chinees	1734	Tot nader order dwangarbeid aan de ketting
Tio Penko, Chinees	1734	Tot nader order dwangarbeid aan de ketting
Barak, Boeginees	1734	Tot nader order verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Samie, Boeginees	1734	Tot nader order verbannen, teruggekeerd naar Batavia
Gounon, Boeginees	1734	Tot nader order verbannen, 14 maart 1734 overleden in de Kaapkolonie
Mousa, Boeginees	1734	Tot nader order verbannen, woonde aan de Kaap, overleden in de Kaapkolonie
Tsong Sinko, Chinees	1734	Voor het leven verbannen
Jo Hauko, Chinees	1734	Voor het leven verbannen
Gou Teeko, Chinees	1734	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Tio Binko, Chinees	1734	Voor het leven verbannen, in 1762, vrijgelaten, met vrouw en 5 kinderen met het schip Nieuwkerk naar Batavia teruggekeerd
Tan Houko, Chinees	1734	Voor het leven verbannen
Poeij Tonko, Chinees	1734	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Nitsienko, Chinees	1734	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Tan Tinko, Chinees	1734	Voor het leven verbannen
Oeij Pinko, Chinees	1734	Voor het leven verbannen
Tsoeij Toeko, Chinees	1734	Voor het leven verbannen

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 29 juli 1732	Gaasperdam	3186/16-17
Schepenbankvonnis Batavia 26 november 1732	Den Dam	3186/16-17
(Schepenbank Batavia?) vonnis 21 januari 1733	't Hof niet altijd zomer	3186/16-17
(Schepenbank Batavia?) vonnis 28 januari 1733	't Hof niet altijd zomer	3186/16-17
(Schepenbank Batavia?) vonnis 28 januari 1733	't Hof niet altijd zomer	3186/16-17
(Schepenbank Batavia?) vonnis 28 januari 1733	Landscreon	3186/16-17
(Schepenbank Batavia?) vonnis 20 mei 1733	Landscreon	3186/16-17
Resolutie HR 14 juli 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 14 juli 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 14 juli 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 14 juli 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 14 juli 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 13 augustus 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 13 augustus 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 13 augustus 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 13 augustus 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 27 november 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 27 november 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 27 november 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 27 november 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 27 november 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 27 november 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 27 november 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 27 november 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 27 november 1733	Landscreon	3186/18
Resolutie HR 27 november 1733	Landscreon	3186/18

Bijlage 4

Qua Tsiunko, Chinees	1734	Voor het leven verbannen, in 1769 vrijgelaten en met het schip Zuijd Beveland teruggekeerd naar Batavia
Chinkon aliias Barat, Chinees	1735	Voor het leven verbannen
Bappassa van Storadja alias Ange Essa, vrij mohammedaan, Javaan	1735	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Arja Coedang, uit Bali	1736	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Pappa Gambreng, Javaan	1736	Verbannen, overleden tijdens de reis
Padang, Javaan	1736	Tot nader order verbannen
Glauwt	1736	Tot nader order verbannen
Datoe	1736	Tot nader order verbannen
Somalang, Boeginees	1736	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Singa Sadana, Javaan	1736	Voor het leven verbannen
Agoes, Javaan	1736	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie 7 maart 1752
Jo Oefa alias Julij, slaaf	1736	Voor het leven verbannen
Bappa Samir, Javaan	1736	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie 4 augustus 1736
Bappa Kliman, Javaan	1737	Voor het leven verbannen, 31 maart 1751 vrijgelaten
Bandjaar, Javaan	1737	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Soetadjaja, Javaan	1737	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Mangarij, slaaf uit Bali	1737	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie 24 augustus 1747
April van Batavia, slaaf, Javaan	1737	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie, 23 mei 1737, geexecuteerd
Jacobus Bunnegam alias Binnegam, Europeaan	1737	5 jaar dwangarbeid aan de ketting en voor het leven verbannen
Oeijj Oeko, Chinees	1737	5 jaar dwangarbeid en voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie 8 oktober 1749
Carti, Javaan	1737	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie Raad van Justitie Batavia 9 december 1733, Resolutie HR 15 december 1733	Thuijs te Marquette	3186/18
Schepenbankvonnis Batavia 9 juli 1734, Resolutie HR 16 juli 1734	Purmerlust	3186/18-19
Schepenbankvonnis Batavia 9 december 1734, Resolutie HR 17 december 1734	Castricum	3186/18-19
Resolutie HR 22 juli 1735	Soetelingskerk	3186/19-20
??	Berkenrode	3186/19-20
Resolutie HR 26 juli 1735	Zorgwijk	3186/19-20
Resolutie HR 15 november 1735	Voorduijn	3186/19-20
Resolutie HR 15 november 1735	Voorduijn	3186/19-20
Schepenbankvonnis Batavia 2 en 16 mei 1735, 2 november 1735 Resolutie HR 18 november 1735	Huijs te Reijnsburg	3186/19-20
Schepenbankvonnis Batavia 2 en 16 mei 1735, 2 november 1735 Resolutie HR 18 november 1735	Hofweegen	3186/19-20
Schepenbankvonnis Batavia 2 en 16 mei 1735, 2 november 1735 Resolutie HR 18 november 1735	Padmos	3186/19-20
Schepenbankvonnis Batavia 2 en 16 mei 1735, 2 november 1735 Resolutie HR 18 november 1735	Nieuwland	3186/19-20
Schepenbankvonnis Batavia 11 januari 1736, Resolutie HR 20 januari 1736	Hof niet altijd zomer	3186/19-20
Schepenbankvonnis Batavia 26 april, 17 mei en 11 juli 1735 Resolutie HR 23 oktober 1736, veroordeeld vanwege straatroverij	Lagepolder	3186/21-22
Schepenbankvonnis Batavia 26 april, 17 mei en 11 juli 1736 Resolutie HR 23 oktober 1736, veroordeeld vanwege straatroverij	Lagepolde,	3186/21-22
Schepenbankvonnis Batavia 26 april, 17 mei en 11 juli 1736 Resolutie HR 23 oktober 1736, veroordeeld vanwege het plegen van geweld	Lagepolder	3186/21-22
Schepenbankvonnis Batavia 26 april, 17 mei en 11 juli 1736 Resolutie HR 23 oktober 1736, veroordeeld vanwege gemeenschap met vrouw baas	Lagepolder	3186/21-22
Schepenbankvonnis Batavia 26 april, 17 mei en 11 juli 1736, Resolutie HR 23 oktober 1736	Lagepolder	3186/21-22
Sententie Raad van Justitie Batavia 17 april 1736, Resolutie HR 27 april 1736	Meijenberg	3186/20-21
Schepenbankvonnis Batavia 10 december 1736, Resolutie HR 21 december 1736	Vreeland	3186/21-22
Schepenbankvonnis Batavia 24 november 1736, Resolutie HR 21 december 1736	Casteel van Woerden	3186/21-22

Bijlage 4

Jan Andries Schaland van Aalburg, schieman, Europeaan	1737	25 jaar verbannen
Evert van der Poel, botteliersmaat, Europeaan	1737	10 jaar verbannen
Joeragan Rakean alias Joeragan Bappawanoë, uit Bali	1737	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Saul, uit Bali	1738	Voor het leven verbanen, overleden in de Kaapkolonie op 11 januari 1768
Salaar Javaan	1738	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Boeijong van Siantan	1738	Voor 50 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Mittoo Abdulla, Moor	1738	15 jaar dwangarbeid aan de ketting
Ambonia alias Amboerie Abdulla, vrouw, Moor	1738	15 jaar dwangarbeid aan de ketting
Abdul Rachman, Moor	1738	15 jaar dwangarbeid aan de ketting
Mochamet Nina, vrouw Moor	1738	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Jap Kiongko, Chinees	1738	Verbannen voor 10 jaar, op 18 februari 1751 met vrouw Naaijang van Boegis met de Voorsigtigheid naar Batavia teruggekeerd
Cupido uit Bougis, Boeginees	1738	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie 26 oktober 1746
Jonas uit Bengalen, slaaf	1738	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Manrewakke, voormalig regent van Labakkkan	1739	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Toada, voormalig regent van Malauwa	1739	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Managra, voormalig regent van Malauwa	1739	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Maloudja, voormalig regent van Simba	1739	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Doumano, voormalig regent van Termano, uit Timor	1739	Voor het leven verbanneb, op 26 april 1752 met het schip de Brouwer naar Batavia teruggekeerd
Bazier van Batavia, vrij Boeginees	1739	Aangeland zonder vonnis. Overleden in de Kaapklonie
Limsoeyko, Chinees	1739	Aangeland zonder vonnis
Bappa Loewoe, Javaan	1740	Voor het leven verbannen
Bappa Tampar, Javaan	1740	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie 30 maart 1775

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie Raad van Justitie 11 december 1736, Resolutie HR 11 december 1736	Roodenrijs	3186/20-21
Sententie Raad van Justitie 11 december 1736, Resolutie HR 11 december 1736	Roodenrijs, tijdens de reis overleden	3186/21-22
Schepenbankvonnis Batavia 6 december 1736, Resolutie HR 21 december 1736	Ypenrode	3186/21-22
Schepenbankvonnis Batavia van 2 oktober 1737, Resolutie HR 15 oktober 1737	Veenenburg	3186/22-24
Schepenbankvonnis Batavia van 30 september 1737, Resolutie HR 18 oktober 1737	Veenenburg	3186/22-24
???	Veenenburg	3186/22-241
Resolutie HR 28 juni 1737	Noordwaddingsveen	3186/22-24
Resolutie HR 28 juni 1737	Noordwaddingsveen	3186/22-24
Resolutie HR 28 juni 1737	Noordwaddingsveen	3186/22-24
Resolutie HR 28 juni 1737	Noordwaddingsveen	3186/22-24
Schepenbankvonnis Batavia 20 november 1737, Resolutie HR 22 november 1737	Gaasperdam	3186/22-24 3190/6-7
Sententie Raad van Justitie Batavia 23 november 1737, Resolutie HR 26 november 1737	Clarabeek	3186/22-24
Schepenbankvonnis Batavia 4 december 1737, Resolutie HR 13 december 1737	Streefkerk	3186/22-24
Resolutie HR 8 september 1738	De Vis	3186/24-26
Resolutie HR 8 september 1738	Vreeland	3186/24-26
Resolutie HR 8 september 1738	Huis te Foreest	3186/24-26
Resolutie HR 8 september 1738	Vreeland	NA 762, f.. 241
Resolutie HR 21 oktober 1738	Cornelia	3186/24-26
??	Enchuijsen	3186/24-26
??	Wapen van Hoorn	3186/24-26
(Schepenbank Batavia?) vonnis 21 juli 1739, Resolutie HR 29 september 1739	Guntersteijn	3186/26-29
Sententie RvJ Samarang. Resolutie HR 29 september 1739	Guntersteijn	3186/26-29

Bijlage 4

Joesph Baumond, soldaat Europeaan	1740	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Aurora van Batavia, slavin	1740	10 jaar verbannen, vrijgelaten, 29 mei 1749
Johannes Mackaaij, soldaat, Europeaan	1740	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Hendrik van Driel, soldaat, Europeaan	1740	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Oeijtongko, Chinees	1740	Voor het leven verbannen
Philippus Minne, matroos, Europeaan	1740	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie, geexecuteerd op 23 september 1747 vanwege sodomie
Emmanuel Bonnevis, matroos, Europeaan	1740	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Simon Jansz: van de Fyfer, matroos, Europeaan	1740	25 jaar verbannen, dwangarbeid aan de ketting
Jan Opper, matroos, Europeaan	1740	Voor 25 jaar verbannen
Marius Andriesz, Europeaan	1740	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Marten de Wilde, matroos, Europeaan	1740	Voor 25 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie, verdronken
Christoffel Woijjs, Europeaan	1740	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Hermanus alias Marthinus van Riet uit Venlo, Europeaan	1740	Bij provisie verbannen
Jan Hendrik Gerritsz, Europeaan	1740	16 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Hendrik Wessel, Europeaan	1740	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Balij, Javaan	1740	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, op 18 februari 1751 met de Standvastigheid teruggekeerd naar Batavia
Linsoeijko, Chinees	1740	Voor het leven verbannen, vrijgelaten, op 26 april 1752 met De Brouwer naar Batavia teruggekeerd
Ni- liangko, Chinees	1740	Voor 6 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Galap, uit Manincabar, iman, Moor	1740	Levenslang verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Willem Theunisz, Europeaan	1741	Voor 10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Seijbrand Schoondijk, Europeaan	1741	Voor 10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Albert Metzelaar, Europeaan	1741	Voor 10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Jan Smekens, Europeaan	1741	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

(Schepenbank Batavia?) vonnis 26 juni 1739, Resolutie HR 13 oktober 1739	Guntersteijn	3186/26-29
Schepenbankvonnis Batavia 26 augustus 1739, Resolutie HR 1 september 1739, diefstal	Noordwolfs bergen	3186/26-29
(Schepenbank Batavia?) vonnis 2 maart 1739	Noord wolfsbergen	3186/26-29
(Schepenbank Batavia?) vonnis 12 juli 1739	Noord wolfsbergen	3186/26-29
Resolutie HR 18 september 1739	Westhoven	3186/26-29
(Schepenbank Batavia?) vonnis 17 augustus i 1739	Westhoven	3186/26-29
(Schepenbank Batavia?) vonnis 6 november 1739	Westhoven	3186/26-29
(Schepenbank Batavia?) vonnis 2 september 1735	Rust en Werk	3186/26-29
(Schepenbank Batavia?) vonnis 24 maart 1736	Rust en Werk	3186/26-29
(Schepenbank Batavia?) vonnis 6 december 1738	Meerlust	3186/26-29
Sententie RvJ Batavia 6 december 1738, stelen van buskruit uit de magazijnen van de Compagnie	Rust en Werk	3186/26-29
(Schepenbank Batavia?) vonnis 23 augustus 1738	Meerlust	3186/26-29
Resolutie HR 17 februari 1739	Leijduijn	3186/26-29
Resolutie HR 17 februari 1739	Leijduijn	3186/26-29
Resolutie HR 17 februari 1739	Leijduijn	3186/26-29
Schepenbankvonnis Batavia 29 juli 1739		3190
(Schepenbank Batavia?) vonnis 19 november 1738, Resolutie HR 9 januari 1739	Wapen van Hoorn,	3186/26-29
(Schepenbank Batavia?) vonnis 19 november 1738, Resolutie HR 9 januari 1739	Casteel van Woerden	3186/26-29
Sententie Raad van Justitie Batavia 4 november 1738, Resolutie HR 20 jan. 1739	Dregterland	3186/26-29 3186/24-26
(Schepenbank Batavia?) vonnis 27 februari 1740, Resolutie HR 27 september 1740	Beukersteijn	3186/30-31
(Schepenbank Batavia?) vonnis 27 februari 1740, Resolutie HR 27 september 1740	Beukersteijn	3186/30-31
(Schepenbank Batavia?) vonnis 27 februari 1740, Resolutie HR 27 september 1740	Beukersteijn	3186/30-31
(Schepenbank Batavia?) vonnis 27 februari 1740, Resolutie HR 27 september 1740	Goedschalkoord	3186/30-31

Bijlage 4

Lucas Wolf, Europeaan	1741	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Christoffel Laurens, Europeaan	1741	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Samoe, uit Bali	1741	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Any Heymans, Europeaan	1741	Voor 5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Jan Philip Goeleman, Europeaan	1741	Voor 5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaap
Cornelis Band, Europeaan	1741	Voor 10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaap
Hendrik Joting, Europeaan	1741	Is in erbarmelijke toestand op het Robbeneiland geplaatst
Jan Schimmel, Europeaan	1741	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Claas Willemse Kogel, Europeaan	1741	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Jan Pieter de Coning, Europeaan	1741	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Jan Gysbert van Os, Europeaan	1741	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Johannes Neyscheffen, Europeaan	1741	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Jan Baptista Espligan, Europeaan	1741	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Tankiock, slavin, Javaan	1741	Voor het leven verbannen, dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Tanylaj, slavin, Javaan	1741	Voor het leven verbannen, dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Marten Cornelis de Wit, uit Amsterdam, Europeaan	1741	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Claas Cramer, Europeaan	1741	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Jan Kelderkop, uit Utrecht, Europeaan	1741	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Fortuijn, Boeginees	1742	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, op 8 maart 1752 met de Snoek teruggekeerd naar Batavia
Mintonguit Bantam, Javaan	1743	Voor 6 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 31 juli 1747
Oktober van Mallebaar, slaaf	1743	Voor 6 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 17 april 1754
September, uit Sumbawa, slaaf	1743	Voor 6 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 27 maart 1747
Perean, uit Bali, slaaf van de vrije Balise vrouw Mingo	1743	Voor 2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Solon, uit Macasser	1743	50 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

(Schepenbank Batavia?) vonnis 27 februari 1740, Resolutie HR 27 september 1740	Goedschalxoord	3186/30-31
(Schepenbank Batavia?) vonnis 27 februari 1740, Resolutie HR 27 september 1740	Goedschalxoord	3186/30-31
(Schepenbank Batavia?) vonnis 11 augustus 1740, Resolutie HR 23 augustus 1740, veroordeeld voor inbraak en diefstal	Everswaard	3186/30-31
(Schepenbank Batavia?) vonnis, februari 1740, Resolutie HR 23 augustus 1740	Everswaard	3186/30-31
(Schepenbank Batavia?) vonnis 10 en 27 februari 1740, Resolutie HR 23 augustus 1740	Everswaard	3186/30-31
(Schepenbank Batavia?) vonnis 10 en 27 februari 1740, Resolutie HR 23 augustus 1740	Everswaard,	3186/30-31
Resolutie HR 1 augustus 1741		3186/30-31
Sententie RvJ Batavia 10 september 1740	Vreeland	3186/30-31
Sententie RvJ Batavia 20 september 1740	Vreeland	3186/30-31
Sententie RvJ Batavia 20 september 1740	Vreeland	3186/30-31
Sententie RvJ Batavia 15 januari 1740	Ouwenkerk	3186/30-31
Sententie RvJ Batavia 23 april 1740	Ouwenkerk	3186/30-31
Sententie RvJ Batavia 16 juni 1740	Ouwenkerk	3186/30-31
Sententie RvJ Batavia 29 juni 1740, Resolutie HR 8 juli 1740, verdenking van moord	Niew Walcheren	3186/30-31
Sententie RvJ Batavia 29 juni 1740, Resolutie HR 8 juli 1740, verdenking van moord	Niew Walcheren	3186/30-31
(Schepenbank Batavia?) vonnis 15 oktober 1738	Hof van Delft	3186/30-31
(Schepenbank Batavia?) vonnis 28 januari 1739	Hof van Delft	3186/30-31
(Schepenbank batavia?) vonnis 8 april 1740	Hof van Delft	3186/30-31
Schepenbankvonnissen Batavia 20 december 1742	Eendragt	3190/5
Schepenbankvonnissen Batavia 7 maart 1742	Diemermeer	3186/30-31
Schepenbankvonnissen Batavia 31 oktober 1742	De Ketel	3186/30-31
Schepenbankvonnissen Batavia 31 oktober 1742	De Ketel	3186/30-31
Schepenbankvonnissen Batavia Resolutie HR van 20 september 1742	Dregterland	3186/30-31
Resolutie HR 28 november 1741	Dregterland	3186/30-31

Bijlage 4

Panaij, Boeginees	1743	50 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Mocko, uit Samarang, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Oktober, slaaf, uit Negapatnam, uit Coromandel	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Soena, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Santana van Madura, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Coentyan van de kaste Willale	1744	Verbannen, op 25 mei 1756 vrijgelaten en met de Vrijburg naar Batavia teruggekeerd
Hendrik, slaaf, Boeginees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Coelij van Batavia, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Bandyoa van Banyoemas	1744	Verbannen, vrijgelaten, in 1763 met de Drie Papegaaijen naar Batavia teruggekeerd
Cantij Naya, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Sarawarrij, Negapatnam, uit Coromandel	1744	Verbannen, 13 maart 1751 vrijgelaten, in 1763 met de Geertruijda naar Batavia teruggekeerd
Seiva, Javaan	1744	Verbannen, 1teruggekeerd0 oktober 1750 met het schip Naarstigh naar Batavia teruggekeerd
Maloeko van Boeton	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie 27 juni 1750
Robo van Bouton	1744	Verbannen voor het leven, overleden in de Kaapkolonie op 7 augustus 1751, geledebraakt
L'stoon van Blicon, Chinees	1744	Verbannen
Samuel van Batavia, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Tjong, Chinees	1744	Verbannen, op 5 november 1749 vrijgelaten, met de Vrijburg naar Batavia teruggekeerd
Riemboen van Bengale	1744	Verbannen
Constant, slaaf, uit Coromandel	1744	Verbannen, vrijgelaten op 5 december 1749 en op 19 oktober 1750 met de Vrijburg naar Batavia teruggekeerd
Adje, slaaf, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 29 september 1755
Gamie alias Canis Boeginees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Passier, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Goeroe, Javaan	1744	Verbannen, vrijgelaten op 1 augustus 1749 en op 10 oktober 1750 met het schip Naarstighyd naar Batavia teruggekeerd
Wierappa, uit Coromandel	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Batjo alias Baatjoe, slaaf, Boeginees	1744	Verbannen, vrijgelaten op 1 augustus 1749 en op 19 oktober 1750 met de Vrijburg naar Batavia teruggekeerd

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 28 november 1741	Dregeterland	3186/30-31
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Herstelder	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Herstelder	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Herstelder	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Herstelder	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Herstelder	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Herstelder	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Nieuwerkerk	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Nieuwerkerk	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Nieuwerkerk	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Nieuwerkerk	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Nieuwerkerk	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Nieuwerkerk	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	??	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Nieuwerkerk	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Schellag	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Schellag	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Schellag	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Schellag	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Schellag	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Schellag	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Schellag	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Schellag	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Schellag	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Schellag	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Eendragt	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Eendragt	3186/33-39

Bijlage 4

Laytyon van Boeton	1744	Verbannen, op 1 juli 1756 vrijgelaten, toestemming van de gouverneur om aan de Kaap te blijven, waarschijnlijk overleden in de Kaapkolonie;
Datang, Boeginees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Saptoe Bamboejang, Boeginees	1744	Verbannne, overleden in de Kaapkolonie
Goele van Boegis, Boeginees	1744	Verbannen. Overleden in de Kaapkolonie op 21 februari 1751
Boejong, uit Bali	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Baly, Boeginees	1744	15 jaar dwangarbeid, vrijgelaten, in 1764 met het schip Amerongen naar Batavia teruggekeerd
Aman, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 8 juni 1748;
Padys, Boeginees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Ontong, uit Sumbawa	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Bappa Cabar, Javaan	1744	Verbannen, vrijgelaten, in 1757 met vrouw Tia van Mandaar met de Spaarzaamheid naar Batavia teruggekeerd
Wangsa Dita, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kapkolonie
Wana Dita, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Samat, Boeginees	1744	25 jaar dwangarbeid, vrijgelaten op 28 september 1750, op 10 oktober 1750 met de Naarstighyd naar Batavia teruggekeerd
Lervat van Boeton	1744	Verbannen, in 1768 met de Oranje Zege teruggekeerd naar Batavia
Mentor, Boeginees	1744	Verbannen
Amit alias bappa, Boeginees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Siedeman, uit Bali	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Agia alias Oramav, Nias, uit Sumatra		Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Tjoemal	1744	Verbannen, overleden 9 april 1764 in de Kaapkolonie
Galant, Boeginees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Aron, uit Bengalen	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Bappa Sanna alias Bappa Seneen, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Claas van Batavia, slaaf	1744	Verbannen, vrijgelaten, in april 1754 met De Jager naar Batavia teruggekeerd
Cassan alias Wayahan, Chinees	1744	Verbannen, overleden 5 januari 1766 in de Kaapkolonie
BappaSaida, uit Bali	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Antonij, uit Mallabaar	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Eendragt	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Eendragt	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Eendragt	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Eendragt	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Domburg	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Domburg	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Domburg	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Domburg	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Domburg	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Domburg	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Domburg	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Domburg	3186/33-39 3190/7-3
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Ida	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Ida	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Ida	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Ida	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Ida	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Ida	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Ida	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Hofvlied	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Hofvlied	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Hofvlied	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Hofvlied	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Hofvlied	3186/33-39

Bijlage 4

Ourson, uit Sumbawa	1744	Verbannen, vrijgelaten, met het schip Naarstighyd op 10 oktober 1750 naar Batavia teruggekeerd
Castor, uit Mallebaar	1744	Verbannen, vrijgelaten, overleden op 7 oktober 1768 in de Kaapkolonie
Cadir van Batavia, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 31 augustus 1747
Kam Niko, Chinees	1744	Verbannen
Ko Tajjko, Chinees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 12 september 1769
Jan Tajjko, Chinees	1744	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Jap Hink Alias Janning, Chinees	1744	Verbannen, vrijgelaten, met vrouw Sabine en zoon Lonkon met de Drie Papapgaayen op 9 april 1763 naar Batavia teruggekeerd
Jam Inko, Chinees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Son Tako, Chinees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 25 september 1766
Tan Inko, Chinees	1744	Verbannen
Tsie Wanko alias Kipendeet, Chinees	1744	Verbannen
Tsianko alias Tsiampée, Chinees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 7 februari 1748
Ping Bianco, Chinees	1744	Verbannen
Ko Keek, Chinees	1744	Verbannen, vrijgelaten, met het schip Naarstighyd op 10 oktober 1750 naar Batavia teruggekeerd
Sunana, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Suiba, Javaan	1744	Verbannen, suicide op 21 mei 1749, overleden in de Kaapkolonie
Bethundien, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Tipoel alias Tipa, Javaan	1744	Verbannen
Ponando Bellouwa, Javaan	1744	Verbannen
Sabadin, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Bongso alias Joumaht, Javaan	1744	Verbannen
Sahaniboela, Javaan	1744	Verbannen
Mavet Janete, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Domingo, uit Bengalen	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Isap, Javaan	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Pacolet, Boeginees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Carim alias Toy Engca, Chinees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Morea, uit Padang	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie

Bijlage 4

Maset Tonete	1744	Verbannen
Tepa, uit Ternate	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Ong Inko, Chinees	1744	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, op 30 april 1763 met de Vrouwe Geertruida naar Batavia teruggekeerd
Lim Oeijko, Chinees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 4 september 1758
Lan Taijko, Chinees	1744	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Ki Tsianko, Chinees	1744	Verbannen, vrijgelaten, teruggekeerd naar Batavia met het schip Oosthuijsen in 1760
Hang Hokzeeng, Chinees	1744	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Hendrik Otto, Europeaan	1744	3 jaar dwangarbeid aan de ketting
Drand, Javaan	1744	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Lim Japko, Chinees	1744	Verbannen, vrijgelaten, in 1760 per schip Oosthuijsen naar Batavia teruggekeerd
Carrang Assan, slaaf, Javaan	1744	Voor het leven verbannen, dwangarbeid
Said Aloewie, Mohammadaans priester, Moor	1744	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Hadjie Mattarim "mahomataanse" priester, Moor	1744	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Galand van Batavia, Javaan, slaaf	1744	Dwangarbeid voor het leven
Cattip van Malaijo, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Samat, uit Batoebaroe, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Kouwteengsan, Chinees	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, op 19 februari 1757 met de Overschie naar Batavia teruggekeerd
Soedin van Batoebaroe, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Panoe Alie, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Haman, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid, vrijgelaten op 1 augustus 1749, met de Standvastigheid naar Batavia teruggekeerd op 18 januari 1751
Sampoerna, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Bielan, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Napas, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Teekop	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Teekop	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Teekop	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Teekop	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Teekop	3186/33-39
Vonnis opgenomen in bijlage bij anno 1744	Teekop	3186/33-39
Vonnis schepenbank Batavia dd.?	Teekop	3186/33-39
Resolutie HR 10 april 1743	Polanen	3186/33-39
Schepenbankvonniss Batavia 15 januari 1744, Resolutie HR?	't Fortuijn	3186/33-39
(Schepenbank Batavia?) vonnis, opgenomen in vonnissenboek 1742/8	't Fortuijn	3186/33-39
Resolutie HR 22 januari 1744	't Fortuijn	3186/33-39
Resolutie HR 22 januari 1744	't Fortuijn	3186/33-39
Resolutie HR 22 januari 1744	't Fortuijn	3186/33-39
Resolutie HR 3 oktober 1743	Huijs te Reijnsberg	3186/33-39
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Popkensburg	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Popkensburg	3186/39-45
Schepenbankvonniss Batavia 4 mei 1744		3190/21-22
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744 zeeroverij	Popkensburg	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Popkensburg	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, Resolutie 9 juni 1744, zeeroverij	Akerendam	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, Zeeroverij	Akerendam	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Akerendam	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Akerendam	3186/39-45

Bijlage 4

Kanta, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Soema, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Joemat, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten op 6 augustus 1749 en met de Standvastigheid naar Batavia teruggekeerd op 18 april 1751
Sipan, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten 6 augustus 1749, met de Standvastigheid naar Batavia teruggekeerd op 18 april 1751
Samat, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten 1 augustus 1749 en met de Standvastigheid naar Batavia teruggekeerd op 18 april 1751
Badong, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Klaan, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Genang, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Caplok, Javaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Paij, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Johvenko alias J-o-oenko, Chinees	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Thung J-ouwko, Chinees	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Tanggap, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Patronie, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Kambar, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Joeroekoeta, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Toebano, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Bakoegan, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Ranie, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Perna alias Coepat, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Akerendam	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Maarsseveen	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Maarsseveen	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Maarsseveen	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, Zeeroverij	Maarsseveen	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Maarsseveen	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Maarsseveen	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Tolsduijn	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Tolsduijn	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Tolsduijn	3186/39-45
(Schepenbank Batavia?) vonnis 15 juli 1744, Resolutie HR 11 augustus 1744	Tolsduijn	3186/39-45
(Schepenbank Batavia?) vonnis 15 juli 1744, Resolutie HR 11 augustus 1744	Tolsduijn	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Crabbendyke	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Crabbendyke	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Crabbendyke	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Crabbendyke	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Crabbendyke	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Crabbendyke	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Crabbendyke	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Crabbendyke	3186/39-45

Bijlage 4

Simbang, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Tyko, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Jathi, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Tjoemas, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Koeta, iman, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Imoenan, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Koebong, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting
Lodewyk Rets, Europeaan	1745	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Arnoldus van Suijlen, Europeaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Kajomas, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, op 29 augustus 1749 vrijgelaten met het schip Vrijburg naar Batavia teruggekeerd op 19 oktober 1750
Made, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Kattan, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Tagal, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Passak, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Paneandel, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Joerakoeta, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Pagapoe, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Potan, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Goempol, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Soedie, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Sinpan, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Crabbendyke	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Rust en werk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Rust en werk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Rust en werk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Rust en werk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Rust en werk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Rust en werk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 14 juli 1744, Resolutie HR 29 september 1744	Rust en werk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 1 september 1744, Resolutie HR 29 september 1744	Rust en werk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Dieshoek	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Dieshoek	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Dieshoek	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Dieshoek	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Dieshoek	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Dieshoek	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Seijbecarspel	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Seijbecarspel	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Seijbecarspel	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Seijbecarspel	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Seijbecarspel, niet aan boord verschenen	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Seijbecarspel	3186/39-45

Bijlage 4

Ipo, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Pantagan, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Ocarpa, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Samata, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Badoenog, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Renon, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Paroedanin, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting
Soendol, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting
Palaijo, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Pandraman, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Tanjong, Javaan	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 24 mei 1750
Saräe, Boeginees, slaaf	1745	2 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Grinting	1745	Verbannen
Pieter Matthys, Inlands vaandrig	1745	25 jaar verbannen, Vrijgelaten, woonde aan de Kaap en is op 7 maart 1762 met vrouw en 4 kinderen naar Batavia teruggekeerd
Hilak Poneo, geweese onderregent van Pulo Semau, uit Soenda eilanden	1745	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Sousang Manus, broer van Hilak Poneo, uit Soenda eilanden	1745	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Nenno, Portugees, Europeaan	1745	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Sepanto	1745	Dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 20 september 1751
Siedie, Javaan	1745	Dwangarbeid overleden in de Kaapkolonie op 22 juni 1758
Mankoe Joeda, voorm. Regent van Cadoes, Javaan	1745	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Pintjoe, Javaanse vrouw, gevolg van Mankoe Joeda, Javaan	1745	Verbannen
Batavia, Javaan, gevolg van Mankoe Joeda, Javaan, slaaf	1745	Verbannen

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	De Geregtgheyd	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	De Geregtgheyd, niet aangekomen	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	De Geregtgheyd	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	De Geregtgheyd	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	De Geregtgheyd	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	De Geregtgheyd	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Ouwerkerk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Ouwerkerk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Ouwerkerk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Ouwerkerk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Ouwerkerk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 30 april 1744, Resolutie HR 9 juni 1744, zeeroverij	Ouwerkerk	3186/39-45
Resolutie HR 3 augustus 1744	Ouwerkerk	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Batavia 3 maart 1744	Ouwerkerk	3186/39-45
Resolutie HR 3 juli 1744	Ouwerkerk	3186/39-45
Resolutie HR 3 juli 1744	Ouwekerk	3186/39-45
Resolutie HR 3 juli 1744	Ouwekerk	3186/39-45
Resolutie HR 3 augustus 1744	Ouwekerk	3186/39-45
Resolutie HR 3 augustus 1744	Ouwekerk	3186/39-45
Resolutie HR 11 december 1744	De Hoop	3186/39-45
Resolutie HR 11 december 1744	De Hoop	3186/39-45
Resolutie HR 11 december 1744	De Hoop	3186/39-45

Bijlage 4

Edom Lajj, voorm. Regent van Batoe Issi	1745	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Ranij Keke, opgeworpen Hoofd van de Bokaijers	1745	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Cadir van Batavia, Javaan.	1745	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, op 29 mei 1749 gelededegebraakt, overleden in de Kaapkolonie
Meij, uit Bengalen,	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Aron, uit Bengalen, slaaf	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 21 juni 1747
Barak, Chinees	1745	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Januarij slaaf, uit Bali	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, in januari 1755 vrijgelaten en met de Waaksaamheijd naar Batavia teruggekeerd
Caesar uit Bengalen	1745	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Abdul Saijer alias Abdul Saijl, Boeginees	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, in 1758 met het schip Welegelegen naar Batavia teruggekeerd
Taliep alias Talmi, Boeginees	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 4 september 1744
Sapto alias Sato Boeginees	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Topalla alias Toeballa, Javaan	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Commis alias Comis Boeginees	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Aron, slaaf, uit Bengalen	1745	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Slamat, uit Ternate	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 22 maart 1752
Tegal, uit Bali	1745	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten, in 1781 met de Dolphijn naar Batavia teruggekeerd
Badong, uit Bali	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Bappa Carim alias Caram, Boeginees	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, in 1756 met de Leckerland naar Batavia teruggekeerd
Hintjou, Boeginees	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Tsintsaij, Boeginees	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Tomandi, Boeginees	1745	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Camies, Boeginees	1745	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 23 oktober 1744	De Hoop	3186/39-45
Resolutie HR 23 oktober 1744	De Hoop	3186/39-45
??	De Hoop	3186/39-45
Resolutie HR 17 augustus 1744	De Hoop	3186/39-45
Schepenbankvonnis Batavia 14 september 1744	De Hoop	3186/39-45
Schepenbankvonnis Batavia 24 september 1744	De Hoop	3186/39-45
Schepenbankvonnis Batavia 14 september 1744	De Hoop	3186/39-45
??	De Hoop	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Samarang 4 november 1744	De Hoop	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Samarang 4 november 1744	De Hoop	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Samarang 4 november 1744	De Hoop	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Samarang 4 november 1744	De Hoop	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Samarang 4 november 1744	De Hoop	3186/39-45
Schepenbankvonnis Batavia 14 oktober 1744	De Batavier	3186/39-45
Schepenbankvonnis Batavia 14 oktober 1744	De Batavier	3186/39-45
Schepenbankvonnis Batavia 28 november 1744	De Batavier	3186/39-45
Schepenbankvonnis Batavia 28 november 1744	De Batavier	3186/39-45
Sententie Raad van Justitie Samarang 4 november 1744	De Batavier	3186/39-45
Schepenbankvonnis Batavia 5 november 1744	De Batavier	3186/39-45
Schepenbankvonnis Batavia 5 november 1744	De Batavier	3186/39-45
??	De Batavier	3186/39-45
??	De Batavier	3186/39-45

Bijlage 4

Damic, Boeginees	1745	10 jaar dwangarbeid, vrijgelaten, in 1757 met de Rotterdam naar Batavia teruggekeerd
Poede, Boeginees	1745	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Salim, Boeginees	1746	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 3 juni 1747
Valentyn, van de Cust, uit Coromandel, slaaf	1746	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Zinga, Javaan, uit Cheribon	1746	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Saijil, Boeginees	1746	Levenslang dwangarbeid aan de ketting
Latin, Boeginees	1746	Levenslang dwangarbeid aan de ketting
Banjar, uit Cheribon, Javaan	1746	Levenslang dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 11 juni 1747
Glembok, Javaanse vrouw, Javaan, uit Cheribon	1746	Levenslang dwangarbeid aan de ketting
Catjin, Javaan, uit Cheribon	1746	Levenslang dwangarbeid aan de ketting
Tjintjaij, Boeginees, uit Cheribon	1746	Levenslang dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 10 juli 1747
Jasie, Javaan, uit Cheribon	1746	Levenslange dwangarbeid aan de ketting
Samie, uit Sumbawa	1746	Levenslang dwangarbeid aan de ketting
Janus, uit Bali	1746	Levenslang dwangarbeid aan de ketting
Daying, uit Macassar	1746	Levenslang dwangarbeid aan de ketting
Wanga Diepa, Javaan	1746	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Adat Wierda, Javaan	1746	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Koenan. Javaan	1746	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Blok, Javaan	1746	Voor het leven verbannen niet aangekomen in de Kaapkolonie
Carang, uit Bali	1746	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Simplo, Javaan, uit Cheribon	1746	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Rinjap. Javaan, uit Cheribon	1746	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Praja, Javaan, uit Cheribon	1746	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 16 juni 1748
Angam, Javaa, uit Cheribon	1746	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 14 juli 1747

Lijst van veroordeelden en bannelingen

??	De Batavier	3186/39-45 3190/23-25
??	De Batavier	3186/39-45
Resolutie HR 14 mei 1745	Reygersdaal en Leeuwerik	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	Reygersdaal en Leeuwerik	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	Reygersdaal en Leeuwerik	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	Hogersmilde en Voorsigtig- Heijd	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	Voorsigtigheid	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	Voorsigtigheid	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	Voorsigtigheid	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	Voorsigtigheid	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	Voorsigtigheid	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	Voorsigtigheid	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	Voorsigtigheid	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	Voorsigtigheid	3186/46-49
Resolutie HR 5 oktober 1745	De Brouwer	3186/46-49
Resolutie HR 5 oktober 1745	De Brouwer	3186/46-49
Resolutie HR 5 oktober 1745	De Brouwer	3186/46-49
Resolutie HR 5 oktober 1745r	De Brouwer	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	De Leuwerk	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	De Leuwerk	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	De Leuwerk	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	De Leuwerk	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	De Leuwerk	3186/46-49

Bijlage 4

Sawang, uit Bali	1746	Voor 10 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 29 augustus 1747
Barak, uit Bali	1746	Voor 10 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 12 augustus 1747
Zikus, uit Bali	1746	Voor 10 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 20 juli 1747
Slamat, Boeginees	1746	Voor 10 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Badjoe, Boeginees	1746	Voor 10 jaar verbannen
Nanti, Javaanse vrouw, Javaan	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, naar Batavia teruggekeerd
Valentyn de Vis, Europeaan	1746	Voor 10 jaar verbannen, vrijgelaten in 1760
Christiaan Parra, inlands christen	1746	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten, in 1757 met de Spaarsaamheijd naar Batavia teruggekeerd
Janoë, Javaan	1746	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Oeij Mauko, Chinees	1746	?
Salomon van Batavia	1746	10 jaar dwangarbeid, in 1756 vrijgelaten, in 1758 met het schip Leijden naar Batavia teruggekeerd
Cakringrat alias raden Djoerit, Javaan	1746	Verbannen overleden in de Kaapkolonie in 1749
Goegoroe, uit Ternate	1747	Dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 10 juni 1747
Khouw Quanko, Chinees	1747	Levenslange dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 6 september 1747
Amin, uit Macassar	1747	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 23 augustus 1747
Kawai, Javaan, uit Cheribon	1747	Levenslange dwangarbeid,
Koekoek, Javaan, uit Cheribon	1747	Levenslange dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Naija Troena, Javaan, uit Cheribon	1747	Levenslange dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Soera, Javaan, uit Cheribon	1747	Levenslange dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Manissa, Javaan, uit Cheribon	1747	Levenslange dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 10 juli 1747
Raijim, uit Cheribon, Javaan	1747	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 2 mei 1760
Sodat, Javaan, uit Cheribon	1747	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Oemar, Javaan, uit Cheribon	1747	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 12 juni 1747

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 14 mei 1745	De Leuwerk	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	De Leuwerk	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	De Leuwerk	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	De Leuwerk	3186/46-49
Resolutie HR 14 mei 1745	De Leuwerk	3186/46-49
??	De Voorsigtigheid	3186/46-49
Schepenbankvonnis Batavia 18 november 1745, Resolutie HR 26 november 1746	De Voorsigtigheid	3186/46-49
Schepenbankvonnis Batavia 14 juli 1745, Resolutie HR 10 december 1745	De Voorsigtigheid	3186/46-49
Schepenbankvonnis Batavia 30 augustus 1745, Resolutie HR 10 december 1745	De Voorsigtigheid	3186/46-49
Pag. 55 sententieboek	De Voorsigtigheid	3186/46-49
Schepenbankvonnis Batavia 30 augustus 1745, Resolutie HR 3 september 1745	De Voorsigtigheid	3186/46-49
Resolutie HR	Fortuijn	3186/46-49
Resolutie HR 25 oktober 1746	Huijgewaard	3186/49-54
Schepenbankvonnis Batavia 19 september 1746	Tolsduijn	3186/49-54
Schepenbankvonnis Batavia 21 september 1746	Tolsduijn	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	't Huijs te Rijnsburg	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	't Huijs te Rijnsburg	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	't Huijs te Rijnsburg	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	't Huijs te Rijnsburg	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	't Huijs te Rijnsburg	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	't Huijs te Rijnsburg	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	Getrouwigheid	3186/49-54

Bijlage 4

Sajjira, Javaan, uit Cheribon	1747	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 17 juli 1747
Wangsa, Javaan, uit Cheribon	1747	Voor het leven verbannen
Wiera Diepra, Javaan, uit Cheribon	1747	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 26 juli 1747
Kepping, Javaan, uit Cheribon	1747	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 15 augustus 1752
Caroedin, Javaan, uit Cheribon	1747	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 23 juni 1747
Telina of Tallone, Boeginees	1747	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie, op 20 maart 1751 opgehangen
Toemene, Javaan	1747	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Jauw, Javaan	1747	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Soeding, Javaan	1747	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Singara, Javaan	1747	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 12 juli 1747
Babanten, Javaan	1747	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Tenong, Javaan	1747	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 10 juni 1747
Abraham Pietersz., inlands burger	1747	Voor het leven verbannen
Poesa, uit Bali	1747	Voor het leven verbannen
Willem Franssen, christen-inlander	1747	Voor 25 jaar dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 19 juni 1747
Nieg van Batavia	1747	Levenslange dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 29 augustus 1747
Jacob, uit Macassar	1747	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Ham	1747	Verbannen
Cupido, uit Bengalen	1747	Verbannen
Han Parnachang, Chinees	1747	Verbannen
Thisgingnio, Chinese vrouw, Chinees	1747	Verbannen, vrijgelaten in 1757, overleden in de Kaapkolonie op 4 juli 1763
Batti, uit Sumbawa	1747	Verbannen
Sidin, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, niet in de Kaapkolonie aangekomen
Wira, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, niet in de Kaapkolonie aangekomen
Soeman, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, niet in de Kaapkolonie aangekomen
Pedet, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, niet in de Kaapkolonie aangekomen
Masson, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, niet in de Kaapkolonie aangekomen
Lattisiek, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 29 mei 1749, geledebraakt

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 20 december 1746	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR 20 december 1746	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR	Getrouwigheid	3186/49-54
Resolutie HR	Getrouwigheid	3186/49-54
Schepenbankvonnis Batavia 5 december 1746, Resolutie HR 9 december 1746	Stantvastigheid	3186/49-54
Schepenbankvonnis Batavia 5 december 1746, Resolutie HR 9 december 1746	Stantvastigheid	3186/49-54
Schepenbankvonnis Batavia 6 december 1746	Stantvastigheid	3186/49-54
Schepenbankvonnis Batavia, 8 december 1746	Stantvastigheid	3186/49-54
Resolutie HR 30 januari 1747	Stantvastigheid	3186/49-54
Resolutie HR 30 januari 1747	Stantvastigheid	3186/49-54
Resolutie HR 30 januari 1747	Stantvastigheid	3186/49-54
Resolutie HR 30 januari 1747	Stantvastigheid	3186/49-54
Resolutie HR 30 januari 1747	Stantvastigheid	3186/49-54
Resolutie HR 30 januari 1746	Stantvastigheid	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54

Bijlage 4

Sendam, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 16 juli 1747
Awang, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen
Gaija, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 17 juli 1747
Juda alias Praaij, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 1 augustus 1747
Dirawanoe, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen
Moro, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 16 juli 1747
Doelok, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, niet in de Kaapkolonie aangekomen
Dana, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, niet in de Kaapkolonie aangekomen
Tjoera, Javaan, uit Cheribon	1747	Verbannen, niet in de Kaapkolonie aangekomen
Ongkonko, Chinees	1747	Voor het leven verbannen
Japara, Javaan	1747	Tot ander order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 22 augustus 1749
Seeker, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 15 juli 1747
Faira, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Wallang, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Jacobran, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid
Batjoe, Boeginees	1747	Tot nader order dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Soekoer, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Bientje, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Tjandick, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Tatoe, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Jambon, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Jappar, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid
Tsintsai, Chinees	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 10 mei 1747
Likiko alias Nero, Chinees	1747	Tot nader order dwangarbeid, naar Batavia teruggekeerd op 24 mei 1747

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Resolutie HR 10 januari 1747	Westhoven	3186/49-54
Schepenbankvonnis Batavia 12 december 1746, Resolutie HR 16 december 1746	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis, nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis, nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis, nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstad	3186/49-54
Geen vonnis nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Geen vonnis nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54

Bijlage 4

Claas, uit Mallabaar	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 2 mei 1747
Abiam	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 10 mei 1747
Batjoe van Boegis, Boeginees	1747	Tot nader order dwangarbeid
Singa Joedo, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 11 mei 1747
Dippa, Javaan	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 6 juli 1747
Bappa Iman	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 6 juli 1747
Mangoelij, uit Bali	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 20 juli 1747
Sjampan, uit Sumbawa	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 4 juni 1747
Valentijn van Batavia, slaaf	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 19 juni 1747
Pata, uit Sumbawa	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 19 juni 1747
Bappa van Camcil	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 12 juni 1747
Salessa, uit Sumbawa	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 18 juli 1747
Marcus van Batavia, slaaf	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 18 juli 1747
D'Toevit	1747	Mogelijk naar de Kaapkolonie verbannen
Singa Boelo, Madurees, gevolg D'Toevit	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 7 juli 1747
Passeer, Madurees, gevolg D'Toevit	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 22 juni 1747
Color Sinjoro, Madurees, gevolg D'Toevit	1747	Tot nader orderdwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 17 juli 1747
Singo Foeta, Madurees, gevolg D'Toevit	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 2 juli 1747
Tjon Toea Madurees, gevolg D'Toevit	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 7 juli 1747
Coeda Bantjanna, Madurees, gevolg D'Toevit	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 18 juni 1747
Paija Dieka, Madurees, gevolg D'Toevit	1747	Tot nader order dwangarbeid, niet in de Kaapkolonie aangekomen
Bapanie Simpan, Madurees, gevolg D'Toevit	1747	Tot nader order dwangarbeid, niet in de Kaapkolonie aangekomen

Bijlage 4

Mieko, Madurees, gevolg D'Toevit	1747	Tot nader order dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 18 juli 1747
Willem Bitter van Apeldoorn, voormalig ziekenbezoeker, Europeaan	1748	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Bangsa, Javaan	1748	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 29 juli 1748
Gendon, Javaan	1748	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 24 juni 1748
Davia van Batavia, Javaan	1748	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 21 februari 1749
Crija Troena, Javaan	1748	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 9 mei 1750
Petra Laxana, Javaan	1748	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 1 juli 1748
Salim, Javaan	1748	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, in 1758 vrijgelaten en met de Petronella naar Batavia teruggekeerd in 1760
Soengaija, Javaan	1748	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 9 maart 1749
Dul, Javaan	1748	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 23 februari 1749
Jan Hong alias Tje Hong, Chinees	1748	15 jaar dwangarbeid, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Aroe Toepassereij, zwerver uit Macassar	1748	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 20 april 1752
Sebastiaan, slaaf	1748	Tot nader order verbannen
Carim, uit Macassar	1748	Voor het leven verbannen, niet in de Kaapkolonie aangekomen
Soeka, uit Bali, slaaf	1748	Levenslange dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 5 september 1748
Janna Randa, Javaan	1748	Verbannen voor het leven, niet in de Kaapkolonie aangekomen
Mandoe, Javaan	1748	Verbannen voor het leven
Sarip alias Satar, Javaan	1748	15 jaar dwangarbeid, in 1766 met De Borsalen naar Batavia teruggekeerd
Catie, Javaan	1748	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Geen vonnis nog resolutie bekend, alleen notitie	Nieuwstadt	3186/49-54
Schepenbankvonnis Batavia 31 oktober 1747, Resolutie HR 2 januari 1748	Duijnhof	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 28 november 1747, Resolutie HR 2 januari 1748	Duijnhof	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 3 november 1747, Resolutie HR 2 januari 1748	Duijnhof	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 2 8 november 1747, Resolutie HR 2 januari 1748	Duijnhof	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 28 november 1747, Resolutie HR 2 januari 1748	Duijnhof	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 28 november 1747, Resolutie HR 2 januari 1748	Duijnhof	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 28 november 1747, Resolutie HR 2 januari 1748, diefstal van buffels	Duijnhof	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 11 december 1747, Resolutie HR 2 januari 1748	Duijnhof	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 14 november 1747, Resolutie HR 2 januari 1748	Duijnhof	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 16 augustus 1747, Resolutie HR 2 januari 1748	Duijnhof	3186/54-59
Resolutie HR 20 februari 1748	Duijnhof	3186/54-59
Resolitie HR 26 maart 1748	Batavier	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 6 mei 1748, Resolutie HR 24mei 1748	't Casteel van Tiburg	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 6 mei 1748, Resolutie HR 24mei 1748	't Casteel van Tiburg	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 15 mei 1748. Resolutie HR 24 mei 1748	't Casteel van Tiburg	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 15 mei 1748, Resolutie HR 24 mei 1748	't Casteel van Tiburg	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 23 april 1748, Resolutie HR 24 mei 1748	't Casteel van Tiburg	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 22 maart 1748, Resolutie HR 24 mei 1748	't Casteel van Tiburg	3186/54-59

Bijlage 4

Toekar Aijam, Javaan	1748	Dwargarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Januarij, slaaf, Boeginees	1748	15 jaar dwargarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Augustinus, slaaf, Boeginees	1748	15 jaar dwargarbeid
Tiohoko, Chinees	1748	10 jaar dwargarbeid aan de ketting, in 1758 vrijgelaten en met de Marienbosch naar Batavia teruggekeerd
Oeykimko, Chinees	1748	6 jaar dwargarbeid
Nicolaas alias klaas Salomonsz, Christen	1748	10 jaar dwargarbeid, in 1759 vrijgelaten
Tsitra Laxana alias Maasdoekom, Javaan	1748	Levenslange dwargarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 11 februari 1749
Urbanus Johannes, inlands christen	1748	Voor het leven verbannen
Mangemoeda, Javaan, uit Cheribon	1748	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Ragin, Javaan, uit Cheribon	1748	Voor het leven verbannen
Singong, Javaan, uit Cheribon	1748	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Parim Massie, Javaan, uit Cheribon	1748	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Barack, Javaan, uit Cheribon	1748	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Saraijo, uit Cheribon, Javaan	1748	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Senoka, Javaan, uit Cheribon	1748	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 17 september 1755
Tadjar, Javaan, uit Cheribon	1748	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 14 november 1749
Oggok, Javaan, uit Cheribon	1748	7 jaar dwargarbeid aan de ketting, in 1759 vrijgelaten en met de Zuydenburg naar Batavia teruggekeerd
Sanea Carta, Javaan, uit Cheribon	1748	7 jaar dwargarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Camis, Javaan	1748	Voor het leven dwargarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Swamat, Javaan	1748	Voor het leven dwargarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Soetian, Javaan	1748	Voor het leven dwargarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Schepenbankvonnis Batavia 19 maart 1748, Resolutie HR 24 mei 1748	't Casteel van Tiburg	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 19 maart 1748, Resolutie HR 24 mei 1748	't Casteel van Tiburg	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 6 mei 1748, Resolutie HR 24 mei 1748	't Casteel van Tiburg	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 13 maart 1748, Resolutie HR 24 mei 1748	't Casteel van Tiburg	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 1 mei 1748, Resolutie HR 24 mei 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 1 mei 1748, Resolutie HR 24 mei 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Sententie RvJ 13 juni 1748, Resolutie HR 21 juni 1748, landverraad	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Schepenbankvonnis Batavia 2 juli 1748, Resolutie HR 26 juli 1748, bij nacht op straat gevonden	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 30 juli 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 30 juli 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 30 juli 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 30 juli 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 30 juli 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 30 juli 17748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 30 juli 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 30 juli 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 30 juli 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 30 juli 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 30 juli 1748	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg,	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg,	3186/54-59

Bijlage 4

Toceeba, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Paras, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 14 maart 1749
Toserang, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 20 november 1748
Totawa, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Timbang, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 22 maart 1750
Tjauw, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Joedie, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie, geledebraakt 7 augustus 1751
Joermoedie, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie, 7 augustus 1751 geledebraakt
Tjoela, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 31 mei 1750
Toaba, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 21 maart 1750
Panamar, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie, op 7 augustus 1751 geledebraakt
Samma, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 26 juli 1749
Ladoe, Javaan	1748	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie, op 7 augustus 1751 opgehangen
Kalimpo van Batavia, slaaf, Javaan	1749	Dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 16 juli 1773
Calla alias Cali, uit Bengalen, Moors matroos	1749	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 2 juni 1753
Nannoe alias Janni, uit Bengalen, Moors matroos	1749	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 28 maart 1754
Jacob Guilliamsz., Inlands burger	1749	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 29 maart 1749
T Sie Janko, alias T Sie D' joensay, Chinees	1749	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten, in 1759 naar Batavia teruggekeerd met zontje David met 't Slot van Capelle
Arip /alia Payarata, Madurees	1749	10 jaar dwangarbeid

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg,	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg,	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg,	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1744, zeeroverij	't Casteel van Tilburg,	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1744, Zeeroverij	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg,	3186/54-59
Sententie RvJ 20 juli 1748, zeeroverij	't Casteel van Tilburg	3186/54-59
Resolutie HR 6 augustus 1748	De Bevallighijd	3186/59/62
Sententie RvJ 28 mei 1748, Resolutie HR 1 oktober 1748, veroordeeld voor sodomie	De Bevallighijd	3186/59/62
Sententie RvJ 28 mei 1748, Resolutie HR 1 oktober 1748, veroordeeld voor sodomie	De Bevallighijd	3186/59/62
Schepenbankvonnis Batavia 21 augustus 1748, Resolutie HR 23 augustus 1748, veroordeeld voor diefstal	De Bevallighijd	3186/59/62
Sententie RvJ Samarang, resolutie HR 23 juni 1748	De Bevallighijd	3186/59/62 3190/32
Sententie RvJ Samarang, Resolutie HR 23 juni 1748	De Bevallighijd	3186/59/62

Bijlage 4

Tawjongmoeda, Javaan	1749	15 jaar verbannen
Anka alias Tanjongtoea, Javaan	1749	15 jaar verbannen
Tangoek, Chinees	1749	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 8 april 1750
Sontoen, Javaan	1749	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 21 juli 1749
Kering, Javaan	1749	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting
Sonko uit Batavia	1749	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, op 9 september 1762 met de Amstelveen naar Batavia teruggekeerd
Jamaka, Javaan	1749	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting
Duijt van Batavia, uit Bali	1749	Voor het leven verbannen, op 26 april 1770 met vrouw Tan Tiok en haar kinderen Japie en Soedian en slavin Tanjo met de Westerveld naar Batavia teruggekeerd
Radja Boekit, voormalig Regent van Padang, uit West Sumatra	1749	Tot nader order verbannen, overleden in de Kaapkolonie, geledebraakt op 7 aug 1751
Radin Soera Die rapa, Javaan, vrouw van Wargo Digina	1749	Tot nader order verbannen
Radin Satja Dienata, Javaan, vrouw van Wargo Digina	1749	Tot nader order verbannen, vrijgelaten, in 1754 met de Nieheuvel naar Batavia teruggekeerd
Pangeran Wargo Digina/Digma, alias Carti Wigoena, Javaan	1749	Tot nader order verbannen, vrijgelaten, in 1754 met de Nieheuvel naar Batavia teruggekeerd
Rama Jentie, Javaan	1749	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 20 november 1749
Candeuw Boeton, slaaf	1749	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Assan, Javaan	1749	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 1 december 1749
Roempief, Javaan	1749	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Thialoe van Mandhaer, slaaf	1749	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 5 november 1749
Seneen, Javaan	1749	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 11 mei 1773
Bappa Cama, Javaan	1749	Levenslang verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Carta Dita, Javaan	1749	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 26 april 1750
Coeroes, Javaan	1749	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie RvJ Samarang, Resolutie HR 23 juni 1748	De Bevalligheid	3186/59/62
Sententie RvJ Samarang, Resolutie HR 23 juni 1748		
Sententie RvJ Batavia 5 sept. 1748, resolutie HR 15 oktober 1748	De Bevalligheid	3186/59/62
Resolutie HR 3 december 1748, door de sultan van Cheribon vanwege misdaden tot slaven verklaard	Sloterdijk	3186/59/62
Resolutie HR 3 december 1748, door de sultan van Cheribon vanwege misdaden tot slaven verklaard	Sloterdijk	3186/59/62
Schepenbankvonnis Batavia 17 oktober 1748		3190/54-55
Resolutie HR 3 december 1748, door de sultan van Cheribon vanwege misdaden tot slaven verklaard	Sloterdijk	3186/59/62
Schepenbankvonnis Batavia 5 november 1748, Resolutie HR 26 november 1748	Amstelveen	3186/59/62 3190/77
Resolutie HR 26 juni 1749, veroordeeld vanwege rebellie	Duijnenburgh	3186/61-62
Resolutie HR 1 juli 1749	Duijnenburgh	3186/61-62
Resolutie HR 1 juli 1749	Duijnenburgh	3186/61-62
Resolutie HR 1 juli 1749	Duijnenburgh	3186/61-62
Schepenbankvonnis Batavia 31 juli 1748	Duijnenburgh	3186/61-62
Schepenbankvonnis Batavia 27 november 1748, heeft zich als vrouw verkleed en werk van vroedvrouw verricht	Duijnenburgh	3186/61-62
Schepenbankvonnis Batavia 4 september 1748	Duijnenburgh	3186/61-62
Schepenbankvonnis Batavia 5 november. 1748	Duijnenburgh	3186/61-62
Schepenbankvonnis Batavia 5 november 1748	Duijnenburgh	3186/61-62
Schepenbankvonnis Batavia 5 november 1748	Duijnenburgh	3186/61-62
Schepenbankvonnis Batavia 20 november 1748	Duijnenburgh,	3186/61-62
Schepenbankvonnis Batavia 11 oktober 1748, veroordeeld voor struikroverij	Duijnenburgh	3186/61-62
Schepenbankvonnis Batavia 11 oktober 1748, veroordeeld voor buffeldiefstal	Duijnenburgh	3186/61-62

Bijlage 4

Baatjoe, Boeginees	1750	25 jaar dwangarbeid aan de ketting en voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Soemba, uit Macassar	1750	25 jaar dwangarbeid aan de ketting en voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 9 april 1750
Mabaso, vrije Boeginese vrouw, Boeginees	1750	25 jaar dwangarbeid aan de ketting en voor het leven verbannen
Alexander, slaaf, uit Bengalen	1750	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 19 mei 1754
Pieter Halfwas uit 's Gravenhage, Europeaan	1750	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Sonko van Batavia, "caffer", Javaan	1750	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, in 1759 vrijgelaten
Loa Liepsoen, Chinees	1750	5 jaar verbannen, vrijgelaten, in 1761 met de Noordbeveland naar Batavia teruggekeerd
Jan T Ongko, Chinees	1750	25 jaar verbannen
Darpa van Tagal, Javaan	1750	6 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 31 maart 1751
Balateo	1750	Verbannen voor het leven, niet aangekomen in de Kaapkolonie (tijdens heenreis overleden op 6 maart 1750)
Limageeuw, hoofd rebellen, uit Timor	1750	Verbannen voor het leven
Boedjet, Javaan	1750	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 15 juni 1750
Joera, Javaan	1750	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Batjo van Malaijo, slaaf	1750	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Jauwal, Javaan	1750	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, op 31 mei 1750 overleden in de Kaapkolonie
Mita	1750	Voor het leven verbannen
Prins Mangenam	1750	Tot nader order gevangene van staat, overleden in de Kaapkolonie, voor zijn onderhoud werd maandelijks 10 rksd. verstrekt
Jonas van Batavia, slaaf, Javaan	1750	Voor het leven verbannen
Tang Goanseeng alias Amang, Chinees	1750	Voor 5 jaar verbannen, op 17 oktober 1754 met de Amerongen naar Batavia teruggekeerd
Raden Maas Caretta alias Raden Mas Kreti, alias Bagoes Caretta, Javaan	1750	Tot nader order verbannen
Carre Tojeeng, Chinees	1750	Tot nader order Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 7 augustus 1751 geledebraakt

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie RvJ Batavia 28 december 1748, Resolutie HR 29 juli 17 1749, veroordeeld voor inbraak	Pasgeld	3186/63-67
Sententie RvJ Batavia 28 december 1748, Resolutie HE 29 juli 1749, veroordeeld voor inbraak	Pasgeld	3186/63-67
Sententie RvJ Batavia 28 december 1748. Resolutie HR 29 juli 1749, veroordeeld voor inbraak	Pasgeld	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 20 november 1748. Resolutie HR 20 september 1749	Pasgeld	3186/63-67
Sententie RvJ Batavia 26 juli 1749, Resolutie HR 29 juli 1749	Pasgeld	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 17 oktober 1748	Pasgeld	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 27 maart 1749, Resolutie HR 8 april 1749	Pasgeld	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 15 april 1749. Resolutie HR 25 april 1749	Pasgeld	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 22 april 1749. Resolutie HR 4 november 1749	Pasgeld	3186/63-67
“Gesonden bij ministers aldaar “(Timor)	’t Schakenbosch	3186/63-67
“Gesonden bij ministers aldaar “(Timor)	’t Schakenbosch	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 29 juli 1749, resolutie HR 19 december 1749	Waakzaamheid	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 22 september 1749	Waakzaamheid	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 22 september 1749	Waakzaamheid	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 3 december 1749	Waakzaamheid	3186/63-67
Missive HR 25 november 1749	Polanen	3186/63-67
Missive HR 25 november 1749, Resolutie HR 22 november 1749	Polanen	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 22 april 1750	De Voorsigtigheid	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 27 februari 1750	De Voorsigtigheid	3186/63-67
Resolutie HR 13 maart 1750, verdenking van moord	De Vreede	3186/63-67
Sententie RvJ Macassar 20 december 1749	De Vreede	3186/63-67

Bijlage 4

Crain Mangalon	1750	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie, op 7 augustus 1751 geledebraakt
Salomon Coridonsz, christen	1750	10 jaar verbannen, op 8 november 1759 met de Zuydenburg naar Batavia teruggekeerd
Jan Marten Lazarus, koning van Manganitoe, uit Ternaten	1751	Verbannen
Salomon Manoppo, koning van Boelang, uit Sulawesi	1751	Voor het leven verbannen, in 1753 vrijgelaten en met het schip 't Huys te Manpad naar Batavia teruggekeerd
Pieter Noerlette, christen Ambonees	1751	Verbannen
Joana, Maleier	1751	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Bhogo Waloe, Javaan	1751	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 2 september 1759
Satja Carta, Javaan	1751	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 7 september 1766
Hoedjin, Javaan	1751	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Badjing, Javaan	1751	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Galang, Javaan	1751	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Patolle, Javaan	1751	Levenslange dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Arim van Batavia, Javaan	1751	Verbannen voor het leven
Junij, slaaf	1751	??? niet aangekomen in de Kaapkolonie
Baatjoe, Javaan	1751	???niet aangekomen in de Kaapkolonie
Soekoer, Javaan	1751	???niet aangekomen in de Kaapkolonie
Johannes Steevens, Europeaan	1752	Tot nader order verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 15 december 1751
Candase, slavin, Boeginees	1752	Tot nader order verbannen, dwangarbeid aan de ketting, als straf door hun eigenaar aan de Compagnie afgestaan,
Sietie, slavin, Boeginees	1752	Tot nader order verbannen, dwangarbeid aan de ketting, als straf door hun eigenaar aan de Compagnie afgestaan
Pedro van Bengalen, slaaf, uit Bengalen	1752	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Anthony Anthonijsz, christelijke inlander	1752	Voor het leven verbannen

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie ministers Macassar, resolutie HR 6 oktober 1750	De Vreede	3186/63-67
Schepenbankvonnis Batavia 9 mei 1749	??	3190/33
Resolutie HR 1 december 1750	Admiraal de Ruijter	3186/67-68
Resolutie HR 1 december 1750	Admiraal de Ruijter	3186/67-68
Schepenbankvonnis Batavia 11 november 1750, Resolutie HR 31 december 1750	Admiraal de Ruijter	3186/67-68
Schepenbankvonnis Batavia 11 november 1750, Resolutie HR 31 december 1750	Admiraal de Ruijter	3186/67-68
Resolutie HR 24 november 1750	Admiraal de Ruijter	3186/67-68
Resolutie HR 24 november 1750	Admiraal de Ruijter	3186/67-68
Resolutie HR 24 november 1750	Admiraal de Ruijter	3188
Resolutie HR 24 november 1750	Admiraal de Ruijter	3186/67-68
Resolutie HR 24 november 1750	Admiraal de Ruijter	3186/67-68
Resolutie HR 10 november 1750	Admiraal de Ruijter	3186/67-68
Schepenbankvonnis Batavia Verstekeling	Oostkapel	3186/67-68
??	Oostkapel	3186/67-68
??	Oostkapel	3186/67-68
??	Oostkapel	3186/67-68
Resolutie HR 24 juni 1751	't Casteel van Tilburg	3186/69-70
Resolutie HR 28 december 1751	Haarlem	3186/69-70
Resolutie HR 28 december 1751	Haarlem	3186/69-70
Sententie RvJ Batavia 18 maart 1752. Resolutie HR 4 april 1752, verdenking van moord	Prinses Carolina	3186/69-70
Schepenbankvonnis 2 augustus 1752. Resolutie HR 4 augustus 1752, gewelddadig	Slooten	3186/69-70

Bijlage 4

Dain Massoeroe, uit Macassar	1753	25 jaar dwangarbeid, veroordeeld vanwege valse getuigenis vrijgelaten, in 1773 met 't Huijs ter Meie naar Batavia teruggekeerd
Raden Abdulganie, Javaan	1753	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 14 juli 1769
Sappoer, Javaan	1753	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 24 juli 1766
Daniel Ternoij, Europeaan, scheepsjongen	1753	10 jaar dwangarbeid
Rasieh, Javaan	1753	10 jaar dwangarbeid, in 1763 vrijgelaten en met De Visser naar Batavia teruggekeerd
Oesien, Javaan	1753	10 jaar dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Niej Tjan Rasien, mohammedaanse vrouw	1753	10 jaar dwangarbeid, op 22 april 1772 met de Velsen naar Batavia teruggekeerd
Radjemage van Pariamang alias Bradje Samajetta, uit West Sumatra	1754	Voor het leven verbannen, dwangarbeid aan de ketting, economisch delict, overleden in de Kaapkolonie op 20 maart 1753
Robo van Batavia, slaaf	1754	25 jaar dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 19 juni 1755
Willem Janssen, matroos, Europeaan	1754	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Radja Lilla, uit Padang, uit West Sumatra	1754	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Radja Cambang, uit Padang, uit West Sumatra	1754	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, in 1753 op eiland Edam overleden
Mirabel, uit Padang, uit Sumatra	1754	25 jaar verbannen
Goetang, Javaan	1754	15 jaar verbannen
Noerdien, Javaan	1754	25 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, overleden op Edam
Radja Indo Barrat, uit West Sumatra	1754	Verbannen voor 25 jaar, overleden in de Kaapkolonie op 23 mei 1754
Siodip van Achin, uit West Sumatra	1754	Verbannen voor 10 jaar, overleden in de Kaapkolonie op 24 mei 1754
Sicouwing van Lima Colta, uit West Sumatra	1754	Levenslange dwangarbeid aan de ketting
Joeroe, Javaan	1754	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Silon, Javaan	1754	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie, overleden op Edam
Leba Wetanger, Javaan		25 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 19 december 1752,	Langewijk	3186/70-71
Resolutie HR 5 december 1752	Langewijk	3186/70-71
Resolutie HR 5 december 1752	Langewijk	3186/70-71
Resolutie HR 26 april 1753	Voorland	3186/70-71
Resolutie HR 26 april 1753	Voorland	3186/70-71
Resolutie HR 26 april 1753	Voorland	3186/70-71
Resolutie HR 26 april 1753	??	3190/80
Resolutie HR 15 mei 1753	't Hof d' Uno	3186/71-77
Resolutie HR 22 maart 1753	't Hof d' Uno	3186/71-77
Resolutie HR 26 oktober 1753	't Huijs ter Donk	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	't Huijs te Manpad	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	't Huijs te Manpad	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	't Huijs te Manpad	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	't Huijs te Manpad	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	't Huijs te Manpad	3186/71-77
Sententie RvJ en Landraad van Padang resp. 23 juli en 1 augustus 1753	Leckerland	3186/71-77
Sententie RvJ en Landraad van Padang resp 23 juli en 1 augustus 1753	Leckerland	3186/71-77
Sententie RvJ en Landraad van Padang resp 23 juli en 1 augustus. 1753	Leckerland	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober. 1753	Diemen	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Diemen, op eiland Edam overleden	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	??	3186/71-77

Bijlage 4

Clewan, Javaan	1754	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 25 juni 1766
Cabert, Javaan	1754	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 6 juli 1754
Josaphat, uit Bali, slaaf	1754	Dwangrbeid, overleden in de Kaapkolonie op 2 juli 1754
Jaman, Javaan	1754	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Salasa, Javaan	1754	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Dacum, Javaan	1754	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op op 25 mei 1754
Jamina, Javaan	1754	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, tijdens de heenreis overleden
Brosa, Javaan	1754	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Jacob Thomas, slaaf, uit Ternate	1754	25 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 4 april 1775
Samsoedin, Javaan	1754	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 20 augustus 1754
Sayeek, Javaan	1754	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 28 juni 1754
Joemat, Javaan	1754	Voor het leven verbannen
Neymarta, Javaan	1754	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, overleden op Edam
Dieman, Javaan	1754	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie. Overleden op Edam
Ileding, Javaan	1754	Voor het leven verbannen
Adam, Javaan	1754	Voor het leven verbannen
Wila, Javaan	1754	Voor het leven verbannen
Baginda Malim, uit Padang in West Sumatra	1754	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 5 september 1754
Augustus van Boegies, Boeginees, slaaf	1754	25 jaar dwangarbeid aan de ketting en levenslang verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 19 september 1755
Jonas, uit Bali, slaaf	1755	Levenslange dwangarbeid aan de ketting
Soera Dieromo, familie van tomogong Tappo Susono, Javaan	1755	Levenslang verbannen, onrustig element, staatsgevangene, overleden in de Kaapkolonie
Soema Diningrat, Javaan, familie van tomogong Tappo Susono	1755	Levenslang verbannen, onrustig element, staatsgevangene, niet aangekomen in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 6 oktober 1753	<u>Diemen</u>	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Diemen	3186/71-77
Resolutie HR 15 januari 1754	Immagonda	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Immagonda	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Immagonda	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Immagonda	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Immagonda	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Immagonda	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Gustaaf Willem	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Gustaaf Willem	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Gustaaf Willem	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Gustaaf Willem	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1753	Gustaaf Willem	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1754	De Geregtigheid	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1754	De Geregtigheid	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1754	De Geregtigheid	3186/71-77
Besluit GouverneurGeneraal, Resolutie HR 6 oktober 1754	De Geregtigheid	3186/71-77
Resolutie HR 6 oktober 1754	De Geregtigheid	3186/71-77
Sententie RvJ Batavia 23 februari 1754, Rresolutie HR 7 maart 1754, veroordeeld voor buffeldiefstal	Straalen	3186/71-77
Resolutie HR 29 maart 1754	Nieuw vijvervreugd	3186/77-81
Resolutie HR 16 mei 1754,	Nieuw vijvervreugd	3186/77-81
Resolutie HR16 mei 1754	Nieuw Vijvervreugd	3186/77-81

Bijlage 4

Gereda, Javaan familie van tomogong Tappo Susono, Javaan	1755	Levenslang verbannen, onrustig element, staatsgevangene, in 1778 met de Zuijdbeveland naar Batavia teruggekeerd
Carteridjo, Javaan, familie van tomogong Tappo Susono	1755	Levenslang verbannen, onrustig element, staatsgevangene, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Brodjo Juda Ingabejj, Javaan, familie van tomogong Tappo Susono	1755	Levenslang verbannen, onrustig element, staatsgevangene, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Woelsing Sarie, Javaan, familie van tomogong Tappo Susono	1755	Levenslang verbannen, onrustig element, staatsgevangene
Naka, Javaan	1755	15 jaar dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Bongso, uit Cheribon, Javaan	1755	15 jaar dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonike
Coridon van Bengalen, slaaf, uit Bengalen	1755	15 jaar dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
The Thanko, Chinees	1755	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Gouw Honek, Chinees	1755	25 jaar dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Camis, Boeginees, slaaf	1755	25 jaar dwangarbeid, op 8 januari 1780 met het schip Loo naar Batavia teruggekeerd
Tam Limo Cotto, Chinees	1755	20 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Philander, uit Nias, uit West Sumatra	1755	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 5 juli 1755
Lenna, slaaf	1755	Voor het leven verbannen, dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 18 september 1768
Jonas van Boegies, slaaf, Boeginees	1755	Voor het leven verbannen, dwangarbeid aan de ketting
Bappa Alim, Javaan	1755	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 22 mei 1766
Ong Tsjanko, Chinees	1755	6 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 24 mei 1755
Lie Tsiokko, Chinees	1755	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie, op 18 maart 1768 op het Robbeneiland vermoord, door medegegetineerde
Jan Heeko, Chinees	1755	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Lie Lanko, Chinees	1755	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten, in 1765 met de Bosschenhoven naar Batavia teruggekeerd

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 16 mei 1754	Nieuw Vyvervreugd	3186/77-81
Resolutie HR 16 mei 1754	Nieuw Vyvervreugd	3186/7781
Resolutie HR 16 mei 1754	Nieuw Vyvervreugd	3186/77-81
Resolutie HR 16 mei 1754	Nieuw Vyvervreugd	3186/77-81
Schepenbankvonnis Batavia 14 maart, 17 april, 16 en 20 mei 1754, Resolutie HR 21 en 28 mei 1754	De Hoop	3186/77-81
Schepenbankvonnis Batavia 14 maart, 17 april, 16 en 20 mei 1754, Resolutie HR 21 en 28 mei 1754	De Hoop	3186/77-81
Schepenbankvonnis Batavia 14 maart, 17 april, 16 en 20 mei 1754, Resolutie HR 21 en 28 mei 1754	De Hoop	3186/77-81
Schepenbankvonnis Batavia 14 maart, 17 april, 16 en 20 mei 1754, Resolutie HR 21 en 28 mei 1754	De Hoop	3186/77-81
Schepenbankvonnis Batavia 14 maart, 17 april, 16 en 20 mei 1754, Resolutie HR 21 en 28 mei 1754	De Hoop	3186/77-81
Schepenbankvonnis Batavia 14 maart, 17 april, 16 en 20 mei 1754, Resolutie HR 21 en 28 mei 1754	De Hoop	3186/77-81
Resolutie HR?	Pijlswaard	3186/77-81
Resolutie HR?	Pijlswaard	3186/77-81
Schepenbankvonnis Batavia 2 november 1754	't Noordnieuwland	3186/77-81
Schepenbankvonnis Batavia 2 november 1754	't Noordnieuwland	3186/77-81
Schepenbankvonnis Batavia 4 november 1754	't Noordnieuwland	3186/77-81
Resolutie HR 23 december 1754	De Oranje Zaal	3186/77-81
Resolutie HR 23 december 1754	De Oranje Zaal	3186/77-81
Resolutie HR 23 december 1754	De Oranje Zaal,	3186/77-81
Resolutie HR 23 december 1754	De Oranje Zaal	3186/77-81

Bijlage 4

Bappa Dul, Javaan	1755	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 22 januari 1760
Jalil, Javaan	1755	10 jaar dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 26 juni 1766
Doeria, Maleier	1756	50 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 3 juli 1771
Naja Drieja, uit West Sumatra	1756	Verbannen, tijdens de heenreis overleden, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Zadong, uit Sumatra	1756	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 29 januari 1756
Wangsa, uit Sumatra	1756	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 27 november 1758
Lie Wanko, Chinees	1756	25 jaar verbannen, vrijgelaten in 1778, op 11 januari 1779 met de Hindelopen naar Batavia teruggekeerd
Sing Goeija, Chinees	1756	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 14 juli 1755
Parmaviand, uit West Sumatra	1756	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Sabandhaar	1756	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, overleden op het eiland Edam
Slamat, Boeginees, slaaf	1756	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Conneen, uit Sumbawa, slaaf	1756	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, in 1772 met het schip Velsen naar Batavia teruggekeerd
Datang van Mandhaar, slaaf	1756	15 jaar dwangarbeid aan de ketting
Julij van Boegies, slaaf, Boeginees	1756	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Jan Loko, Chinees	1756	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, op 15 februari 1766 met de Ouderamstel naar Batavia teruggekeerd
Tripang, Boeginees, slaaf	1756	6 jaar dwangarbeid aan de ketting, in 1763 vrijgelaten
Soeretroema, zwerver, Javaan	1756	Levenslang, overleden in de Kaapkolonie op 10 juni 1756
Kebanjar, Javaan, zwerver	1756	Levenslang, overleden in de Kaapkolonie op 30 december 1762
Bappa Java, Javaan	1756	50 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Pisbo, Javaan	1756	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Mangafolij	1756	50 jaar dwangarbeid aan de ketting

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 23 december 1754	De Oranje Zaal	3186/77-81
Resolutie HR 23 december 1754	De Oranje Zaal	3186/77-81
Resolutie HR 7 februari 1755	Vredestijn	3186/82-88
Vonnis landraad van Padang Resolutie HR 22 augustus 1755	Vredestijn	3186/82-88
Vonnis landraad van Padang Resolutie HR 22 augustus 1755	Vredestijn	3186/82-88
Vonnis landraad van Padang, Resolutie HR 22 augustus 1755	Vredestijn	3186/82-88
Vonnis landraad van Padang, Resolutie HR 22 augustus 1755	Vredestijn	3186/82-88 2568/75-76
Vonnis landraad van Padang, Resolutie HR 22 augustus 1755	Vredestijn	3186/82-88
Vonnis landraad van Padang, Resolutie HR 22 augustus 1755	Vredestijn	3186/82-88
Resolutie HR 14 oktober 1755	Vredestijn	3186/82-88
Schepenbankvonnissen Batavia 15 september 1755, Resolutie HR 23 december 1755, diefstal, geweld	Amelisweert	3186/82-88
Schepenbankvonnissen Batavia 15 september 1755, Resolutie HR 23 december 1755	Amelisweert	3186/82-88
Schepenbankvonnissen Batavia 15 september 1755, Resolutie HR 23 december 1755	Amelisweert	3186/82-88
Schepenbankvonnissen Batavia 15 sept. 1755, Resolutie HR 23 december 1755, samenzwering	Amelisweert	3186/82-88
Schepenbankvonnissen Batavia 15 december 1755, Resolutie HR 23 december 1755, diefstal	Amelisweert	3186/82-88 3190/70
Schepenbankvonnissen Batavia 7 juni 1755	Amelisweert	3186/82-88
Resolutie HR 14 januari 1756	Amelisweert	3186/82-88
Resolutie HR 14 januari 1756	Amelisweert	3186/82-88
Sententie RvJ Batavia 25 oktober 1755, Resolutie HR 7 november 1755, samenzwering voor moord	Nieuw Vyvervreugd	3186/82-88
Sententie RvJ Batavia 25 oktober 1755, Resolutie HR 7 november 1755	Nieuw Vyvervreugd	3186/82-88
Sententie RvJ Batavia 25 oktober 1755, Resolutie HR 7 november 1755	Nieuw Vyvervreugd	3186/82-88

Bijlage 4

Bappa Sarima, Javaan	1756	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Bappa Samat, Javaan	1756	50 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Liquanko, Chinees	1756	???, niet aangekomen in de Kaapkolonie, niet aan boord verschenen
Bappa Tangoek, Javaan	1756	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten, in 1772 met schip Velsen naar Batavia teruggekeerd
Tsoa Tjaijko, Chinees	1756	10 jaar dwangarbeid aan de ketting en levenslang verbannen, vrijgelaten, in 1784 naar Batavia teruggekeerd
Tiokimko alias Hiemko, Chinees	1756	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Esau van Batavia, slaaf	1756	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 17 juli 1766
Amat, uit Sumbawa	1756	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Marta de Rana, Javaan.	1756	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 2 maart 1764
Gamie van Boegis, Boeginees	1756	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 16 februari 1760
Gendo, Javaan	1756	25 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Rejap, van Jambi	1756	25 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 27 mei 1757
Nadien, Javaan	1756	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, overleden op het eiland Edam
Latiang, uit Sumbawa	1756	Tot nader order verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, opgehangen op het eiland Edam
Rengappanayk, Jentief	1756	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, tijdens de heenreis overleden
Sinam, Javaan	1756	Voor het leven verbannen
Para, Chinees	1756	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, overleden op het eiland Edam
Sima Katja	1756	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, overleden op Edam
Augustus, Boeginees, slaaf	1757	Totaal 30 jaar dwangarbeid aan de ketting (meerdere vonnissen), overleden in de Kaapkolonie op 15 maart 1764
Coridon, Boeginees, slaaf	1757	Totaal 28 jaar dwangarbeid aan de ketting (meerdere vonnissen)
Lim Jiapko, Chinees	1757	Voor het leven verbannen

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie RvJ Batavia 25 oktober 1755, Resolutie HR 7 november 1755	Nieuw Vyvervreugd	3186/82-88
Sententie RvJ Batavia 25 oktober 1755, Resolutie HR 7 november 1755	Nieuw Vyvervreugd	3186/82-88
Geen vonnis binnengekomen	Nieuw Vyvervreugd n	3186/82-88
Schepenbankvonnis Batavia 7 juli 1755, Resolutie HR 23 december 1755, buffeldiefstal	Nieuw Vyvervreugd	3186/82-88 3190/80-81
Schepenbankvonnis Batavia 1 deember.1755	Nieuw Vyvervreugd	3186/82-88
Schepenbankvonnis Batavia 22 september 1755, Resolutie HR 23 december 1755, diefstal	Jerusalem	3186/82-88
Schepenbankvonnis Batavia 22 september 1755. Resolutie HR 23 december 1755, maken van amok	Jerusalem	3186/82-88
Schepenbankvonnis Batavia 27 oktober 1755. Resolutie HR 23 december 1755, diefstal	Jerusalem	3186/82-88
Schepenbankvonnis Batavia 27 oktober 1755, Resolutie HR 23 december 1755, buffeldiefstal	Jerusalem	3186/82-88
Schepenbankvonnis Batavia 18 juni 1755	Jerusalem	3186/82-88
Resolutie HR 29 december 1755	de Jager	3186/82-88
Resolutie HR 29 december 1755	de Jager	3186/82-88
Resolutie HR 25 maart 1755	de Jager	3186/82-88
Resolutie HR 25 maart 1755	de Jager	3186/82-88
Resolutie HR 14 november 1755	de Jager	3186/82-88
Resolutie HR 14 november 1755	de Jager	3186/82-88
Resolutie HR 25 maart 1755	de Jager	3186/82-88
Resolutie HR 25 maart 1755	de Jager	3186/82-88
Schepenbankvonnis Batavia 18 augustus 1756, Resolutie HR 5 oktober 1756	Middelburg	3186/89-95
Schepenbankvonnis Batavia 18 augustus 1756, Resolutie HR 5 oktober 1756	Middelburg	3186/89-95
Schepenbankvonnis Batavia 30 augustus 1756	Erfprins	3186/89-95

Bijlage 4

Sie Banna, Javaan	1757	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Schenkagie, Madurees, slaaf	1757	Levenslange dwangarbeid
Bala van Lamoeang, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 26 maart 1760
Timor van Bwool, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen, overleden in de Kaapkolonie op op 31 januari 1761
Raadje van Bwool, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 27 maart 1767
Padang van Bwool, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 9 november 1757
Tubal van Taprassang, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen, overleden in de Kaapkolonie op op 20 april 1773
Gussuin van Joffio, uit Ternaten	1757	Tot nader order verbannen
Courang van Badio, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Oeij Oejko, Chinees	1757	Voor het leven verbannen
Wangsa, Javaan	1757	Levenslange dwangarbeid
Nalla, Javaan	1757	Levenslange dwangarbeid
Santa, Javaan	1757	Levenslange dwangarbeid
Masroe, Javaan	1757	Levenslange dwangarbeid
Joemal, Javaan	1757	Levenslange dwangarbeid
Blongong, Javaan	1757	Levenslange dwangarbeid
Barrat, Boeginees	1757	Levenslange dwangarbeid
Jontol, Javaanse vrouw,	1757	Levenslange dwangarbeid
Raudem, Javaanse vrouw,	1757	Levenslange dwangarbeid
Waale van Termano, uit Timor	1757	Levenslange dwangarbeid
Podel van Landoe, uit Timor	1757	Levenslange dwangarbeid
Lie Kieso, Chinees	1757	Voor het leven verbannen
Oeij Sienko, Chinees	1757	Voor het leven verbannen
Li Tsiouwko, Chinees	1757	Voor het leven verbannen
Gouw Tsianko, Chinees	1757	28 jaar verbannen, vrijgelaten in 1778, op 6 februzri 1783 met de Ganges over Ceijlon naar Batavia teruggekeerd
Jo Tjoenko, Chinees	1757	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten, in 1773 met het schip 't Huijs ter Meije naar Batavia teruggekeerd
Duijt, uit Bali	1757	Levenslange dwangarbeid aan de ketting

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Schepenbankvonnis Batavia 13 september 1756	Erfprins	3186/89-95
Schepenbankvonnis Batavia 6 september 1756, Resoluties HR 10, 17 september 1756	Erfprins	3186/89-95
Resolutie HR 31 augustus 1756	de Lycogton	3186/89-95
Resolutie HR 31 augustus 1756	de Lycogton	3186/89-95
Resolutie HR 31 augustus 1756	de Lycogton	3186/89-95
Resolutie HR 31 augustus 1756	de Lycogton	3186/89-95
Resolutie HR 31 augustus 1756	de Lycogton	3186/89-95
Resolutie HR 31 augustus 1756	de Lycogton	3186/89-95
Resolutie HR 31 augustus 1756	de Lycogton	3186/89-95
Schepenbankvonnis Batavia 25 oktober 1756, Resolutie HR 29 november 1756	de Snoek	3186-89-95
Resolutie HR 5 november 1756	de Snoek	3186/89-95
Resolutie HR 5 november 1756	de Snoek	3186/89-95
Resolutie HR 5 november 1756	de Snoek	3186/89-95
Resolutie HR 5 november 1756	de Snoek	3186/89-95
Resolutie HR 5 november 1756	de Snoek	3186/89-95
Resolutie HR 5 november 1756	de Snoek	3186/89-95
Resolutie HR 5 november 1756	de Snoek	3186/89-95
Resolutie HR 5 november 1756	de Snoek	3186/89-95
Resolutie HR 5 november 1756	de Snoek	3186/89-95
Resolutie HR 5 november 1756	de Snoek	3186/89-95
Schepenbankvonnis Batavia 22 november 1756	Osdorp	3186/89-95
Schepenbankvonnis Batavia 22 november 1756	Osdorp	3186/89-95
Schepenbankvonnis Batavia 22 november 1756	Osdorp	3186/89-95
Schepenbankvonnis Batavia 15 november 1756, veroordeeld voor diefstal en brandstichting	Osdorp	3186/89-95
Schepenbankvonnis Batavia 10 november 1756, buffeldiefstal	Osdorp	3186/89-95
Schepenbankvonnis Batavia 29 november 1756, Resolutie HR 24 december 1756	Osdorp	3186/89-95

Bijlage 4

Bapang alias Tangel, Javaan	1757	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Christoffel Krijg, burger, Europeaan	1757	10 jaar verbannen, op 12 december 1774 met de Martha Petronella naar Batavia teruggekeerd
Silou Dout	1757	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 3 augustus 1780
Palepand, Moorse vrouw	1757	15 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 21 april 1759
Sekana alias Sekarie, Javaan	1757	15 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 25 juni 1776
Seliam, Chinees	1757	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Sijensam, vrouw, uit West Sumatra	1757	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 5 maart 1764 onder de naam Singang van Padang
Simarassa	1757	Verbannen
BANNELINGEN UIT CEYLON EN MALEIS - INDONESISCHE ARCHIPEL		
Jacob Hijcoop uit Amsterdam, Europeaan	1722	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Kec Koela Watte, Chinees	1722	25 jaar dwangarbeids aan de ketting
Christina van der Linne, Europeaan	1722	15 jaar dwangarbeid
Christoffel Friesendorf, Europeaan	1722	15 jaar dwangarbeid aan de ketting
Willem Feber uit Colombo, mesties	1723	7 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten, naar Nederland vertrokken
Arent Stijn uit Colombo, mesties	1723	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten na afloop
Cornelis Claasz alias Kees Karreman, Europeaan	1723	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten na afloop
Jacob Mello, Europeaan	1723	19 jaar dwangarbeid aan de ketting
Christoffel van der Camp, matroos. Europeaan	1723	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten na afloop
Anthonij Perdoen uit Amsterdam, Europeaan	1723	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten na afloop
Anthony da Costa, Singalees	1723	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Gamne Gamme Baddege Lourensee, Singalees	1723	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Padum Corte Joan, Singalees	1723	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Nagemanie, Singalees	1723	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Pasquaal uit Colombo, Singalees	1724	25 dwangarbeid, op 25 mei 1748 vrijgelaten en in 1751, met de Arnesteijn naar Colombo teruggekeerd

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Schepenbankvonnis Batavia 13 december 1756, Resolutie HR 24 december 1756	Osdorp	3186/89-95
Sententie RvJ Batavia 24 november 1756. Resolutie HR 30 november 1756, veroordeeld voor diefstal en bedrog	't Huijs te Boede	3186/89-95
??	Luxemburg	3186/89-95
Resolutie HR 23 november 1756	Luxemburg	3186/89-95
Resolutie HR 23 november 1756	Luxemburg	3186/89-95
Resolutie HR 6 januari 1757	Luxemburg	3186/89-95
Resolutie HR 17 november 1756	Voorsigtigheid	3186/89-95
Resolutie HR 17 november 1756	Voorsigtigheid	3186/89-95
Sententie RvJ Jaffapatnam 15 juli 1721	??	3186/96-97
Sententie RvJ Gale 16 mei 1721	??	3186/96-97
Sententie RvJ Gale 8 augustus 1721	??	3186/96-97
Sententie RvJ Gale 8 augustus 1721	??	3186/96-97
Sententie RvJ Colombo 15 september 1722	Boekenrode	3186/97-99
Sententie RvJ Colombo 15 sept. 1722	Boekenrode	3186/97-99
??	Boekenrode	3186/97-99
Sententie RvJ Colombo 9 juni 1722	Heijkensant	3186/97-99
?????	Boekenrode	3186/97-99
?????	Boekenrode	3186/97-99
Sententie RvJ Colombo 24 april 1722	Heijkensant	3186/97-99
Sententie RvJ Gale 18 augustus 1722	Heijkensant	3186/97-99
Sententie RvJ Gale 18 augustus 1722	Heijkensant	3186-97-99
Sententie RvJ Colombo 16 september 1721	Heijkensant	3186/97-99
Sententie RvJ Colombo 25 mei 1723	de Cockenge	3186/99-100

Bijlage 4

Pollikettige Simon Lewa Nainde, Singalees	1724	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 17 oktober 1740 e
Jan Serwendsel, Europeaan	1724	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Jacob Willemsz, uit Bergen in Noorwegen, Europeaan	1725	10 jaar dwangarbeid, vrijgelaten
Tsnique, uit Bali	1725	25 jaar dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 28 februari 1725
Willem van de Veld uit Middelburg, Europeaan	1725	5 jaar dwangarbeid
Hang alias Angtangko, Chinees	1725	5 jaar dwangarbeid
Ibrahim, uit Ambon	1725	Voor het leven verbannen, vrijgelaten en overleden in de Kaapkolonie op 30 maart 1763
Jacobus Krimper uit Mechelen, Europeaan	1725	10 jaar dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Manuel Francisco de Parua, Singalees	1725	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Floor van Batavia, Javaan	1725	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Evert Sijmonsz, Mardijker	1726	25 jaar verbannen
Ragia, uit Bali	1726	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Jan Baptist Lerooij, Europeaan	1726	15 jaar dwangarbeid aan de ketting
Jan Diderik Rouwalt, soldaat, Europeaan	1726	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Soeta, Javaan	1726	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 11 mei 1750
Tsoa Koanko, Chinees	1726	Voor het leven verbannen
Johannes Boomhouwer, uit Maastricht, boekhouder, Europeaan	1726	Voor 12 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie (verdrongen)
Janaal, Javaan	1726	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Hendrik Pietersz uit Gale, soldaat, Europeaan	1726	Voor 25 jaar verbannen, in 1750, vrijgelaten
Marlea, Javaanse vrouw, Javaan	1726	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Barend Jansz., uit Amsterdam, matroos, Europeaan	1727	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten
Djoemat van Bima	1727	Voor onbepaalde tijd dwangarbeid aan de ketting
Thijs Vos, uit Emden, matroos, Europeaan	1727	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Jamali, uit Mandhar	1727	Voor onbepaalde tijd verbannen, vrijgelaten
Daniel, uit Sumbawa	1727	Voor onbepaalde tijd verbannen, in januari 1749 vrijgelaten

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Acte van migiatie door de heer Rumph verleend op 30 maart 1723	Ravensteijn	3186/99-100
Sententie RvJ Jaffanapatnam van 21 sept. 1723	Nieuwvlied	3186/99-100
Acte van migiatie van de heer Hartenberg 8 juli 1724	Stadwijk	3186/101-102
Schepenbankvonnis Batavia 7 april 1724	Stadwijk	3186/101-102
Acte van migiatie van de heer Hartenberg 8 juli 1724	de Adelaar	3186/101-102
Schepenbankvonnis Batavia 10 mei 1724	de Adelaar	3186/101-102
Schepenbankvonnis Batavia 10 mei 1724	de Doornik	3186/101-102
Acte van migiatie van de heer Hartenberg 8 juli 1724	de Jacoba	3186/101-102
Resolutie Raad van Ceylon 18 november 1724	de Jacoba	3186/101-102
Schepenbankvonnis Batavia 28 januari 1724	de Cornelia	3186/101-102
Schepenbankvonnis Batavia 19 maart 1725	Castricum	3186/103-105
Schepenbankvonnis Batavia 16 juli 1725	Castricum	3186/103-105
Sententie RvJ Colombo 6 april 1725	Castricum	3186/103-105
Sententie RvJ Colomo 19 januari 1725	Castricum	3186/103-105
Schepenbankvonnis Batavia 16 juli 1725	Meyenberg	3186/103-105
Schepenbankvonnis Batavia 7 mei 1725	Meyenberg	3186/103-105
Resolutie Raad van Ceylon 22 september 1725	Meyenberg	3186/103-105
Schepenbankvonnis Batavia 7 mei 1725	Karssenhof	3186/103-105
Sententie RvJ Gale 20 april 1725	Karssenhof	3186/103-105
Schepenbankvonnis Batavia 13 december 1724	Sameritaan	3186/103-105
Sententie RvJ Colombo van 29 maart 1726	Borsselen	3186/105
??	Borsselen	3186/105
Sententie RvJ Colombo van 29 maart 1726	Stabroek	3186/105
??	Heerburg	3186/105
??	Linschooten	3186/105

Bijlage 4

Jacob Kreuger, Europeaan	1728	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten 4 november 1727
Pattenaïke Appoehami, schoolmeester, christen, Singalees	1728	10 jaar dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie
Nicolaas Ondaatje, Europeaan	1728	10 jaar dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie
Alutgamege Domingo alias Koonappoe, Singalees	1729	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Kadriemallia, Singalees	1729	25 jaar dwangarbeid aan de ketting. Niet aangekomen in de Kaapkolonie
Cornelis Jansz, uit Eswil (Gulik), Europeaan	1729	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Marcus, slaaf	1730	Voor het leven verbannen en dwangarbeid
Coenraad van der Walle, uit Delft, Europeaan	1730	10 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
d'Jamal van Batavia, slaaf	1730	Voor het leven verbannen
Tsantiekko alias Tsaokiko, Chinees	1731	“opgebracht” om voor de landbouw gebruikt te worden, overleden in de Kaapkolonie op 7 juli 1749
Saohoeko, Chinees	1731	“opgebracht” om voor de landbouw gebruikt te worden
Johako, Chinees	1731	“opgebracht” om voor de landbouw gebruikt te worden, overleden in de Kaapkolonie op 21 februari 1752
Hiaunkietko, Chinees	1731	“opgebracht” om voor de landbouw gebruikt te worden
Soenko, Chinees	1731	“opgebracht” om voor de landbouw gebruikt te worden
Tantsiaunko, Chinees	1731	“opgebracht” om voor de landbouw gebruikt te worden, niet aangekomen in de Kaapkolonie, tijdens de heenreis overleden
Gouwhiapho, Chinees	1731	“opgebracht” om voor de landbouw gebruikt te worden, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Oeijbouko, Chinees	1731	30 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Oeijkingko, Chinees	1731	30 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Oeijhienko, Chinees	1731	30 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie RvJ Jaffapatnam 19 september 1727	Sleewijk	3186/106
Sententie RvJ Colomo 24 oktober 1727, Resolutie Raad van Ceylon van 9 november 1727	't Huijs Assenburg	3186/106
Sententie RvJ Colomo 24 oktober 1727, Resolutie Raad van Ceylon van 9 november 1727	't Huijs Assenburg	3186/106
Sententie RvJ Gale 20 juli 1728	Everswaard	3186/107
Sententie RvJ Gale 20 juli 1728	Everswaard	3186/107
Sententie RvJ Colombo 13 april 1728	Beekvlied	3186/107
Sententie RvJ Gale 21 juni 1729, extract missive Gouverneur en Raad van Ceijlon van 16 juli 1729	't Huijs ten Donk	3186/107-108
Sententie RvJ Jaffanapatnam 16 september 1729	Heijnekesand	3186/107-108
Schepenbankvonnis Batavia 3 mei 1729	Nieuwvliet	3186/107-108
Resolutie HR 14 juli 1730	Commerust	3186/108
Resolutie HR 14 juli 1730	Commerust	3186/108
Resolutie HR 14 juli 1730	Slot Ter Hogen	3186/108
Resolutie HR 14 juli 1730	Slot Ter Hogen	3186/108
Resolutie HR 14 juli 1730	Meijenberg	3186/108
Resolutie HR 14 juli 1730	Meijenberg	3186/108
Resolutie HR 14 juli 1730	Meijenberg	3186/108
Resolutie HR 31 maart 1730	Gaasperdam	3186/108
Resolutie HR 31 maart 1730	Gaasperdam	3186/108
Resolutie HR 31 maart 1730	Gaasperdam	3186/108

Bijlage 4

Adriaan Lanson, Europeaan	1731	Voor het leven verbannen
Jangoeko, Chinees	1732	Voor 3 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Quilinko, Chinees	1732	Voor 3 jaar verbannen
Assan, Boeginees	1732	Voor 5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kapkolonie, tijdens de reis verdrinken
Loephanko, Chinees	1732	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, overboord gesprongen
Limhoko, Chinees	1732	Voor 3 jaar verbannen
't Sia Mangauwang, uit Bali	1732	Tot nader order verbannen
Jan Tienko, Chinees	1732	Voor 3 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, tijdens de reis overleden
Lim Siangko, Chinees	1732	Voor 3 jaar verbannen
Maart van Bengalen, slaaf	1732	Voor het leven verbannen
Christina alias Anna Maria, Singalees, slavin	1732	Voor 12 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Pasquaal Barbeda, Singalees	1732	Voor 12 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Amblawan Wiesowenaden, Singalees	1732	Voor 50 jaar verbannen
Adolf Wessels, uit Amsterdam, Europeaan	1732	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten
Jan Pietersz.Bak, uit Hossun, Europeaan	1733	6 jaar dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten
Batra van Mandhaar, slavin	1733	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven als slaaf werken aan de Kaap, vrijgelaten, overleden in de Kaapkolonie op 2 december 1768
Alie van Bandjaar, slaaf	1733	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven als slaaf werken aan de Kaap, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Ongtienko, Chinees	1733	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Doggol alias Singa Carta, Javaan	1733	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Raxa Nanga, Javaan	1733	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Oeij Tsiacko, Chinees	1733	20 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 2 september 1747

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie RvJ Gale, Resolutie Raad van Ceylon van 9 november 1730	Karssenhof	3186/108
Schepenbankvonnis Batavia 25 april 1731, Resolutie HR 22 mei 1731	Duijnbeek	3186/109-110
Schepenbankvonnis Batavia 25 april 1731, Resolutie HR 22 mei 1731	Duijnbeek	3186/109-110
Schepenbankvonnis Batavia 24 april 1731	Duijnbeek	3186/109-110
Schepenbankvonnis Batavia 29 januari 1731, Resolutie HR 22 mei 1731	Valkeniss	3186/109-110
Schepenbankvonnis Batavia 25 april 1731, Resolutie HR 22 mei 1731	Valkenisse	3186/109-110
Resolutie HR 8 juni 1731	Valkenisse	3186/109-110
Schepenbankvonnis Batavia 25 april 1731, Resolutie HR 22 mei 1731	Paperburg	3186/109-110
Schepenbankvonnis Batavia 10 mei 1731, Resolutie HR 22 mei 1731	Papenburg	3186/109-110
Resolutie HR 24 april 1731	Hogersmilde	3186/109-110
Sententie RvJ Colombo 13 april 1731	Hogersmilde	3186/109-110
Sententie RvJ Colombo 13 april 1731	Hogersmilde	3186/109-110
Sententie RvJ Jaffapatnam 27 maart 1731, Resolutie Raad van Ceylon 23 september 1731	Hogersmilde	3186/109-110
Sententie RvJ Colombo 24 april 1731	Hogersmilde	3186/109-110
Sententie RvJ Colombo 24 september 1732	Meermond	3186/109-110
Schepenbankvonnis Batavia 30 april 1732, Resolutie HR 2 mei 1732	Schuijtwijk	3186/111-112
Schepenbankvonnis Batavia 30 april 1732, Resolutie HR 2 mei 1732	Schuijtwijk	3186/111-112
Schepenbankvonnis Batavia 10 december 1731, Resolutie HR 4 maart 1732	Oostrust	3186/111-112
Sententie RvJ Batavia 30 april 1732, Resolutie HR 2 mei 1732	Oostrust	3186/111-112
Sententie RvJ Batavia 30 april 1732, Resolutie HR 2 mei 1732	Oostrust	3186/111-112
Schepenbankvonnis Batavia 9 jan. 1731, Resolutie HR 4 maart 1732	Schuijtwijk	3186/111-112

Bijlage 4

Christiaan Schoonheer, uit Amsterdam, matroos, Europeaan	1734	Voor 5 jaar verbannen, vrijgelaten
Cornelis Jansz Bart van Winkel, matroos, Europeaan	1734	Voor 5 jaar verbannen, vrijgelaten
Jonas Jansz, uit Amsterdam, Europeaan	1734	Voor 5 jaar verbannen, vrijgelaten
Tottegamme Nainde Appoe, Singalees	1734	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Galant, Boeginees	1734	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Chinkon alias Barak van Batavia, Chinees	1735	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Dommanmodimalie uit Maldiro, Singalees/Moor	1735	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Oemoeroe van Berberijen, Singalees/Moor	1735	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Domingo, slaaf	1735	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Moedellie Joan Cadugamen Bellale, Singalees	1735	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Wannien Joanapin Bellale, Singalees	1735	15 jaar dwangarbeid aan de ketting
Chianderwen Wieren Madopalijvan, Singalees	1735	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, op 1 juli 1756 vrijgelaten
Allale Ajengan Paulo Poedan Caicolan, Singalees	1735	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie, tijdens de reis overleden
Poedoen Cadirgennen Moequa, Singalees	1735	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, op 3 mei 1751 vrijgelaten en met de Artnestijn naar Ceijlon teruggekeerd
Michiel, uit Jaffanapatnam, van het Paruas geslacht	1735	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting
Assena Manka, slaaf, Moor	1736	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Colombege Adriaen, Singalees	1736	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 20 juli 1755
Moedoegame Game Bastiaen, Singalees	1736	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, in 1766 vrijgelaten
Louis, slaaf	1736	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Oktober, slaaf	1736	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Malintam van Maninq Cabo, Maleis priester, West Sumatra	1736	50 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Bonga van Johoo, slavin	1736	5 jaar verbanning bovenop eerder opgelegde straf

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie RvJ Colombo 26 juni 1733	??	3186/112-113
Sententie RvJ Colombo 26 juni 1733	??	3186/112-113
Sententie RvJ Colombo 26 juni 1733	???	3186/112-113
Sententie RvJ Gale 10 februari 1733	??	3186/112-113
Sententie RvJ Gale 10 februari 1733	??	3186/112-113
Resolutie HR 16 juli 1734	de Vis	3186/113-115
Sententie RvJ Colombo 3 augustus 1734	Adrichem	3186/113-115
Sententie RvJ Colombo 3 augustus 1734	Adrichem	3186/113-115
Sententie RvJ Colombo ??, Resolutie Raad van Ceijlon 13 juli 1734	Noordwaddingsveen	3186/113-115
Sententie RvJ Jaffapatnam 17 oktober 1734	Noordwaddingsveen	3186/113-115
Sententie RvJ Jaffapatnam 17 oktober 1734, Resolutie Raad van Ceijlon 16 november 1734	Meermond	3186/113-115
Sententie RvJ Jaffanapatnam 17 oktober 1734, Resolutie Raad van Ceylon 16 november 1734	Meermond	3186/113-115
Sententie RvJ Jaffanapatnam 17 oktober 1734, Resolutie Raad van Ceylon 16 november 1734	Meermond	3186/113-115
Sententie RvJ Jaffanapatnam 17 oktober 1734, Resolutie Raad van Ceylon 16 november 1734	Meermond	3186/113-115
Sententie RvJ Gale 19 januari 1734, Resolutie Raad van Ceylon 4 februari 1735	Sijbecaspel	3186/113-115
Sententie RvJ Gale van 12 februari 1735, Resolutie Raad van Ceylon 12 februari 1735	Wickenburg	3186/115-116
Sententie RvJ Gale van 12 februari 1735, Resolutie Raad van Ceylon 25 november 1735	Wickenburg	3186/115-116
Sententie RvJ Gale van 12 februari 1735, Resolutie Raad van Ceylon 25 november 1735	Wickenburg	3186/115-116
Schepenbankvonnis Batavia 2 februari 1735, Resolutie HR 27 mei 1735	Meerlust	3186/115-116
Schepenbankvonnis Batavia 20 april 1735, Resolutie HR 27 mei 1735	Meerlust	3186/115-116
Schepenbankvonnis Batavia 19 mei 1735, Resolutie HR 27 mei 1735	Meerlust	3186/115-116
Resolutie HR 27 mei 1736	Meerlust	3186/115-116

Bijlage 4

Laurens Stark, matroos uit Koblenz, Europeaan	1736	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Maloar van Batavia, Javaan	1736	Voor 50 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 7 augustus 1747
Wangsa Maija, Javaan	1736	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen
Oeijtengko, Chinees	1736	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Welliwattije Adriaen, Singalees	1736	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 12 augustus 1737
Mamoenege Joan, Singalees	1736	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Januarij, slavenjongen	1737	30 jaar dwangarbeid aan de ketting
Oeijkoenko, Chinees	1737	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie in 1762
Han Thoeanko, Chinees	1737	Voor het leven verbannen
Jan Babtist, kaarssteker uit Yperen, Europeaan	1737	5 jaar dwangarbeid aande ketting, voor het leven verbannen, opgehangen, overleden in de Kaapkolonie
Jan Broekman, Europeaan	1738	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet in de Kaapkolonie aangekomen, vermist
Christiaan van Colombo, Singalees	1738	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, geexecuteerd in 1760, overleden in de Kaapkolonie
Willem Brinkman, schieman, Europeaan	1738	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie, verdrinken tijdens de reis
Rajepasse Pattria, Singalees	1738	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Kittelegamme Rajepasse Pattirenege Ivan, Singalees	1738	Verbannen voor onbepaalde tijd, overleden in de Kaapkolonie
Badgamme Rajepasse Pattirenege Poentje Appoe, Singalees	1738	Verbannen voor onbepaalde tijd, overleden in de Kaapkolonie
Rajepasse Pattirenegij Wattoewe, Singalees	1738	Verbannen voor onbepaalde tijd
Rajepasse Pattirenegij Goene Watthanmij, Singalees	1738	Verbannen voor onbepaalde, overleden in de Kaapkolonie
Rajepasse Patterenegy, Jantje, Singalees	1738	Verbannen voor onbepaalde tijd
Jan Joosten, uit Rotterdam, soldaat, Europeaan	1738	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Attoedawe Diwelwattege Appoewe, Singalees	1738	Voor onbepaalde tijd verbannen, overleden in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie RvJ Gale, Resolutie Raad van Colombo 27 oct. 1735	Meerlust	3186/115-116
Resolutie HR 9 juli 1735	de Ketel	3186/115-116
Resolutie HR 9 juli 1735	de Ketel	3186/115-116
Resolutie HR 9 juli 1735	de Ketel	3186/115-116
Sententie RvJ Gale, Resolutie Raad van Ceylon 25 november 1735	de Ketel	3186/115-116
Sententie RvJ Gale, Resolutie Raad van Ceylon 25 november 1735	de Ketel	3186/115-116
Sententie RvJ Gale. Resolutie Raad van Ceylon 24 oktober. 1735	Westcapelle	3186/115-116
Schepenbankvonnis Batavia Resolutie HR 13 juli 1736	Westcapelle	3186/115-116
Schepenbankvonnis Batavia. Resolutie HR 27 juli 1736	Van Alsem	3186/115-116
Sententie RvJ Jaffanapatnam 15 mei 1736	Van Alsem	3186/115-116
Sententie RvJ Gale, Resolutie Raad van Ceylon 22 augustus 1737	Reygersbroek	3186/117-118
Sententie RvJ Gale, Resolutie Raad van Ceylon, resp. 29 juni en 29 november. 1737	Reygersbroek	3186/117-118
Sententie RvJ van Colombo	Westhoven	3186/117-118
Resolutie Raad van Ceylon 23 oktober. 1737	Adrichem	3186/117-118
Resolutie Raad van Ceylon 23 oktober 1737	Adrichem	3186/117-118
Resolutie Raad van Ceylon 23 oktober 1737	Adrichem	3186/117-118
Resolutie Raad van Ceylon 23 oktober 1737	Nieuwekerk	3186/117-118
Resolutie Raad van Ceylon 23 oktober 1737	Nieuwekerk	3186/117-118
Resolutie Raad van Ceylon 23 oktober 1737	Nieuwekerk	3186/117-118
Sententie RvJ van Colombo 20 december 1737	St. Lourens	3186/117-118
Resolutie Raad van Ceylon	St. Lourens	3186/117-118

Bijlage 4

Badgamme Dalloewoddege Nainda, Singalees	1738	Voor onbepaalde tijd verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 18 juli 1755
Sarawanij, timmerman, uit Coromandel	1739	12 jaar dwangarbeid aan de ketting, op 30 april 1763 met de Vrouwe Geertruida naar Batavia teruggekeerd
Kierienainde, Singalees	1739	Voor 25 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 9 april 1744
Theunis Jacobus, matroos, Europeaan	1742	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Aryvut van Weesel, uit Den Haag, Europeaan	1743	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Antony Kreuger, uit Hamburg, Europeaan	1743	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Claas Theunisz, uit Doornik, Europeaan	1743	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Oekoij alias Josua van Batavia	1743	25 jaar verbannen, in 1762 met het schip Voorland naar Batavia teruggekeerd
Sweris Roelofse, uit Noorwegen, Europeaan	1743	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Jan Schreuder, uit Wesel, Europeaan	1743	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Toenjoeko, Chinees	1743	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie, augustus 1765
Abraham Jut, uit Straatsburg, Europeaan	1743	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Maas Ezouw van de Wilster, Europeaan	1743	5 jaar dwangarbeid aan de ketting
Harmen Schryver, Europeaan	1743	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Ganhewage Salle, christen, Singalees	1744	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Jan de Selve, uit Colombo, soldaat	1744	15 jaar dwangarbeid aan de ketting, in 1760 vrijgelaten, verbleef daarna aan de Kaap
Acco van Sambauan	1744	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Patientie, uit Cochin	1744	30 jaar dwangarbeid aan de ketting
Ismael Thomasz., Mardijker	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 22 april 1754
Bappa Landap, uit Bali	1745	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie
Solomon Coridonsz, christen	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, in 1757 vrijgelaten en in 1759 per Zuyderburg naar Batavia teruggekeerd
Khouw Teengsan, Chinees	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie Raad van Ceylon	St. Lourens	3186/117-118
Sententie RvJ Nagapatnam 26 november 1738	??	3190/59-61
Sententie RvJ Gale 22 april 1738	Pallas	3186/119
Sententie RvJ Colombo 10 maart 1741	Westerbeek	3186/119
Resolutie Raad van Ceylon 5 maart 1742	Woitkensdorp	3186/119-120
Resolutie Raad van Ceylon 5 maart 1742	Woitkensdorp	3186/119-120
Resolutie Raad van Ceylon 5 maart 1742	Woitkensdorp	3186/119-120
Sententie RvL Colombo 21 maart 1742	Reijgersdaal	3186/119-120
Sententie RvJ van Colombo 5 maart 1742	Reijgersdaal	3186/119-120
Sententie RvJ van Colombo 5 maart 1742	Reijgersdaal	3186/119-120
Sententie RvJ van Colombo 21 maart 1742	Meerlust	3186/119-120
Resolutie Raad van Ceylon 5 maart 1742	Meerlust	3186/119-120
Resolutie Raad van Ceylon 5 maart 1742	Meerlust	3186/119-120
Resolutie Raad van Ceylon 5 maart 1742	Seybecaspel	3186/119-120
Sententie RvJ van Colombo 29 maart 1743	Sara Jacoba	3186/120-121
Sententie RvJ van Colombo van 3 mei 1743	Sara Jacoba	3186/120-121
Sententie RvJ van Colombo 19 maart 1743	Scheijbeek	3186/120-121
Sententie Rv J van Gale 8 oktober 1743	Godschalxoord	3186/120-121
Schepenbankvonnis Batavia 4 mei 1744	Nieuw Walcheren	3186/121-122
Schepenbankvonnis Batavia van 20 mei 1744	Nieuw Walcheren	3186/121-122
Schepenbankvonnis Batavia 4 mei 1744	Knappenhof	3186/121-122
Schepenbankvonnis Batavia 4 mei 1744	Knappenhof	3186/121-122

Bijlage 4

Adam Siemonsz, christen	1745	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Casper Hagedoorn, Europeaan	1745	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Tikirie Appoe, Singalees	1745	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 17 september 1767
Tsoe Tsanbeeng, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten, 3 januari 1752 met de Nieuwkerk naar Batavia teruggekeerd
Jan Boetjeeng, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en 3 januari 1752 met de Hercules naar Batavia teruggekeerd
Litsiang Eeng, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 11 augustus 1747
Liti Eng Beeng, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 3 januari 1752 met de Nieuwkerk naar Batavia teruggekeerd
Tin Onkie, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 9 augustus 1747
Hoan Sianwat, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 3 januari 1752 met de Hercules naar Batavia teruggekeerd
Tio Peklo, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 2 januari 1752 met de Waaksaamheid naar Batavia teruggekeerd
Jan Tsoeing, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 3 januari 1752 met de Hercules naar Batavia teruggekeerd
Lim Tsikhoan, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 3 januari 1752 met de Hercules naar Batavia teruggekeerd
Tio Atseeng, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 3 januari 1752 met de Nieuwkerk naar Batavia teruggekeerd
Jan Eektjing, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 14 april 1746
Tsoa Tatko, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 3 januari 1752 met de Nieuwkerk naar Batavia teruggekeerd
Tsia Tseengko, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 27 mei 1746
Lohiamki, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 22 juli 1747

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Schepenbankvonnis Batavia 20 april 1744	Kerkwijk	3186/121-122
Sententie RvJ van Colombo 6 november 1744	Kerkwijk	3186/121-122
Sententie RvJ van Colombo 24 maart 1744, bij vonnis van 14 mei 1750 RvJ Kaapkolonie straf verhoogd met 10 jaar verbanning vanwege vlucht poging	Beukesteijn	3186/121-122
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Domburg	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Domburg	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Domburg	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Domburg	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Domburg	3186/123-12
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Domburg	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Domburg	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Domburg	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Schellag	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Schellag	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Schellag	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Schellag	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Schellag	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Schellag	3186/123-124

Bijlage 4

Ouw Sielong, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en in 1752 met de Hercules naar Batavia teruggekeerd
Mattheys Groebel, uit Bois, korporaal, Europeaan	1746	Voor 5 jaar verbannen
Rudolf Rudolfse Winter, kruitmaker, Europeaan	1746	Voor 5 jaar verbannen
Jan Fant, Europeaan	1746	Voor 5 jaar verbannen
Jawie Kare	1746	Verbannen, in 1757 vrijgelaten en met de Vrouwe Petronella naar Batavia teruggekeerd
Than Tsoekeeng, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 3 januari 1752 naar Batavia teruggekeerd
Teeng Djieko, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 22 januari 1752 met de Waaksaamheid naar Batavia teruggekeerd
Tan Hoetiong, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting
Hoeatsiong, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting
Litatugouw, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 3 januari 1752 met de Hercules naar Batavia teruggekeerd
Tan Toeanjong, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 3 januari 1752 met de Waaksaamheid naar Batavia teruggekeerd
Jo Beengtat, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 3 januari 1752 met de Nieuwkerk naar Batavia teruggekeerd
Tan Kaijzit, Chinees	1746	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting, vrijgelaten en op 22 januari 1753 met de Waaksaamheid naar Batavia teruggekeerd
Hendrik Adriaan Mulder, Europeaan	1747	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie, verdronken
Hendrik van Bluzense, Europeaan	1747	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie, verdronken
Jan Mattheys Ditmark, Europeaan	1747	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie, verdronken
Fakirij, iman, Moor	1747	Tot nader order verbannen
Madamaddian Mandarij, Singalees	1747	Voor 25 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Bastian Pulle, Europeaan	1747	Voor 25 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 174, Resolutie HR 14 september 1745	Schellag	3186/123-124
Sententie RvJ van Colombo 2 december 1745	Schellag	3186/123-124
Sententie RvJ van Colombo 2 december 17 ^o 45	Schellag	3186/123-124
Sententie RvJ van Colombo 2 december 17 ^o 45	Schellag	3186/123-124
Zonder vonnis, maar op de lijst bekend	Schellag	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745. Resolutie HR 14 september. 1745	Weltevreden	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus. 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Weltevreden	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Weltevreden	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Weltevreden	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Weltevreden	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Weltevreden	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Weltevreden	3186/123-124
Schepenbankvonnis Batavia 12 augustus 1745, Resolutie HR 14 september 1745	Weltevreden	3186/123-124
Sententie RvJ van Colombo 24 april 1746	Eendragt	3186/125
Sententie RvJ van Colombo 24 april 1746	Eendragt	3186/125
Sententie RvJ van Colombo 24 april 1746	Eendragt	3186/125
Resolutie HR 6 juli 1746	Eendragt	3186/125
Sententie RvJ van Colombo 19 juli 1746	Scheijbeek	3186/125
Sententie RvJ van Colombo 19 juli 1746	Scheijbeek	3186/125

Bijlage 4

Joris, slaaf	1747	Voor 25 jaar verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 10 juli 1747
Manuel Doeart, Europeaan	1747	Voor 25 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Kadia alias Cadir, Javaan	1748	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 18 augustus 1753
Bana, Javaan	1748	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 3 september 1748
Camie, Javaan	1748	Voor het leven verbannen
Camiera, Javaan	1748	Voor het leven verbannen
Toeras, Javaan	1748	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 8 april 1750
Troena, Javaan	1748	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 16 april 1749
Jacob Jansz, uit Batavia	1748	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 26 september 1768
Troena Wangsa, Javaanse vrouw	1748	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Sidora, uit West Sumatra	1748	Verbannen
Malipoutie, uit West Sumatra	1748	Verbannen, op 6 november 1763 overleden in de Kaapkolonie
Goang, Javaan	1748	Voor het leven verbannen
Totjing, Javaan	1748	Voor het leven verbannen
Akim, Javaan	1748	Voor het leven verbannen, in 1758 vrijgelaten en in 1771 met de Veldhoen naar Batavia teruggekeerd
Brodjo, Javaan	1748	Voor het leven verbannen
Leander Coridons, Mardijker	1748	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie
Francisco de Costa, christen	1748	10 jaar dwangarbeid, in 1757 vrijgelaten en in 1765 met de Nieuwekerk naar Batavia teruggekeerd
Codjang, Javaan	1748	10 jaar dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 10 juni 1767
Troenoe Cambe, Javaan	1748	10 jaar dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 2 april 1750
Tjampaijang, van Sumbawa	1748	10 jaar dwangarbeid, 29 mei 1749 geledegebraakt, overleden in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie RvJ van Colombo 19 juli 1746	Scheijbeek	3186/125
Sententie RvJ van Colombo 19 juli 1746	Scheijbeek	3186/125
Gecombineerde vergadring Cheribon, Resolutie HR 21 april 1747	Kerkwijk	3186/125-127
Gecombineerde vergadering Cheribon, Resolutie HR 21 april 1747	Kerkwijk	3186/125-127
Gecombineerde vergadering Cheribon, Resolutie HR 21 april 1747	Kerkwijk	3186/125-127
Gecombineerde vergadering Cheribon, Resolutie HR 21 april 1747	Kerkwijk	3186/125-127
Gecombineerde vergadering Cheribon, Resolutie HR 21 april 1747	Kerkwijk	3186/125-127
Gecombineerde vergadering Cheribon, Resolutie HR 21 april 1747	Kerkwijk	3186/125-127
Resolutie HR 21 april 1747	Wooitkensdorp	3186/125-127
Sententie RvJ Soerabaja 21 december 1746, Resolutie HR 21 april 1747, moord op 2 kinderen	Wooitkensdorp	3186/125-127
Sententie RvJ Padang 9 februari 1747, Resolutie HR14 maart 1747	Wooitkensdorp	3186/125-127
Sententie RvJ Padang 9 februari 1747, Resolutie HR 14 maart 1747	Wooitkensdorp	3186/125-127
Vonnis gecombineerde vergadering van Cheribon, Resolutie HR 21 april 1747	Wooitkensdorp	3186/125-127
Vonnis gecombineerde vergadering van Cheribon Resolutie HR 21 april 1747	Wooitkensdorp	3186/125-127
Vonnis gecombineerde vergadering van Cheribon Resolutie HR 21 april 1747	Wooitkensdorp	3186/125-127
Vonnis gecombineerde vergadering van Cheribon. Resolutie HR 21 april 1747	Wooitkensdorp	3186/125-127
Schepenbankvonnis Batavia 25 april, 4,8,13,17 mei 1747	Sparrenwijk	3186/125-127
Schepenbankvonnis Batavia 25 april, 4,8,13,17 mei 1747. Resolutie HR 26 mei 1747	Sparrenwijk	3186/125-127
Schepenbankvonnis Batavia 25 april, 4,8,13,17 mei 1747. Resolutie HR 26 mei 1747	Sparrenwijk	3186/125-127
Schepenbankvonnis Batavia 25 april, 4,8,13, 17 mei 1747. Resolutie HR 26 mei 1747	Sparrenwijk	3186/125-127
Schepenbankvonnis Batavia 25 april, 4,8,13,17 mei 1747. Resolutie HR 26 mei 1747	Sparrenwijk	3186/125-127

Bijlage 4

Alexander, Boeginees	1748	10 jaar dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 2 mei 1750
Bappa Oerip, Javaan	1748	Verbannen, overleden 29 mei 1748
Sabdie, uit Bengalen,	1748	Verbannen
Gamie, Boeginees	1748	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 18 juli 1750
Mingo, uit Bali	1748	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 11 januari 1749
Alie, uit Macasser	1748	Verbannen
Passatja, uit Semarang, Javaan	1748	Verbannen
Manga van Badeng, Javaan	1748	Verbannen
Lanie van Grissee	1748	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 3 augustus 1773
Adie van Batavia	1748	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 18 september 1754
Soekan, uit Macassar	1748	Verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 11 mei 1750
Thio Hoko, Chinees	1749	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, op 15 maart 1760 met zijn vrouw Zeijda van Macassar met de Marienbosch naar Batavia teruggekeerd
Jajewardene Lieneaatjege Appoe, dorpsschrijver, Singalees	1749	Voor het leven verbannen, overleden in de Kaapkolonie op 3 augustus 1750
Roa Pakojan, Javaan	1750	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, in 1760 vrijgelaten en op 27 september 1760 met de Schoonzicht naar Batavia teruggekeerd
Cariem, Javaan	1750	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 22 oktober 1750
Paatmanaatjaar alias Sewoetaalsen, vrouw, Singalees	1750	50 jaar dwangarbeid aan de ketting, overleden in de Kaapkolonie op 13 juli 1755
Sekanaatjaar, vrouw, Singalees	1750	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Tajewiere Japahamij, christen, Singalees	1750	25 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie, tijdens de reis overleden
Bertram de Merre van Villeneuve, soldaat, Europeaan	1751	Voor 35 jaar verbannen, bij aankomst ontsnapt
Johan Baletasar Braun uit Koblenz, Europeaan	1752	Voor 5 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, tijdens de reis over boord geraakt
Tantrigeij Michiel, Singalees	1753	Levenslange dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 6 maart 1761

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Schepenbankvonnis Batavia 25 april, 4,8,13,17 mei 1747. Resolutie HR 26 mei 1747	Sparrenwijk	3186/125-127
Krijgsgevangene in de “jongste Sourabaische oorlog”, Resolutie HR 23 mei 1747	Sparrenwijk	3186/125-127
Krijgsgevangene in de “jongste Sourabaische oorlog”, Resolutie HR 23 mei 1747	Sparrenwijk	3186/125-127
Krijgsgevangene in de “jongste Sourabaische oorlog”, Resolutie HR 23 mei 1747	Crabbendijk	3186/125-127
Krijgsgevangene in de “jongste Sourabaische oorlog”, Resolutie HR 23 mei 1747	Crabbendijk	3186/125-127
Krijgsgevangene in de “jongste Sourabaische oorlog”, Resolutie HR 23 mei 1747	Crabbendijk	3186/125-127
Krijgsgevangene in de “jongste Sourabaische oorlog”, Resolutie HR 23 mei 1747	Crabbendijk	3186/125-127
Krijgsgevangene in de “jongste Sourabaische oorlog”, Resolutie HR 23 mei 1747	Crabbendijk	3186/125-127
Krijgsgevangene in de “jongste Sourabaische oorlog”, Resolutie HR 23 mei 1747	Crabbendijk	3186/125-127
Krijgsgevangene in de “jongste Sourabaische oorlog”, Resolutie HR 23 mei 1747	Crabbendijk	3186/125-127
Krijgsgevangene in de “jongste Sourabaische oorlog”, Resolutie HR 23 mei 1747	Crabbendijk	3186/125-127
Schepenbankvonnis Batavia 13 maart 1748	??	3190/38-39
Sententie RvJ Gale 13 december 1748, opstandig gedrag	Naarstighijd	3186/128
Sententie RvJ Gale 29 april 1749, organiseren van verboden vergaderingen	Diemen	3186/128-129
Sententie RvJ Gale 29 april 1749	Diemen	3186/128-129
Sententie RvJ Gale 29 april 1749	Spanderswout	3186/128-129
Sententie RvJ Gale 29 april 1749	Spanderswout	3186/128-129
Sententie RvJ Gale 2 december 1749, rebellie	Herculesn	3186/128-129
Sententie RvJ Gale 21 juli 1750, diefstal	Crabbendijke	3186/129
Sententie RvJ Colombo 24 november 1751, publiek geweld/oproer	Bloemendal,	3186/129
Sententie RvJ Colombo 31 december 1751	Giesenburg	3186/129

Bijlage 4

Tantrigeij Joan, Singalees	1753	Levenslange dwangarbeid, overleden in de Kaapkolonie op 11 mei 1773
Soerige Balea alias Pottoe Coembre alias Aamina, Singalees	1753	Voor 25 jaar verbannen
Andries Marce uit Middelburg, Europeaan	1753	5 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie, vermist
Itan Anjob van Batavia, Javaan	1753	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Daniel, slaaf	1754	35 jaar dwangarbeid aan de ketting
Van der Walle, Europeaan	1755	Voor 5 jaar verbannen, vanwege het zich begeven buiten de jurisdictie van de Compagnie, in 1759 vrijgelaten en aan de Kaap gebleven
Gendo, Javaan	1756	25 jaar verbannen
Rejap, Javaan	1756	25 jaar verbannen
Radien, Javaan	1756	Tot nader order verbannen
Para, Chinees	1756	Tot nader order verbannen
Simon Kaaij, Europeaan	1756	Tot nader order verbannen
Latiang, uit Sumbawa	1756	Tot nader order verbannen
Renjappanaijsch, uit Coromandel	1756	Voor het leven dwangarbeid aan de ketting
Sinam, Javaan	1756	Dwangarbeid aan de ketting
Lie Wangko, Chinees	1756	25 jaar verbannen, vrijgelaten
Pieter Pretsz, soldaat, Europeaan	1757	10 jaar dwangarbeid
Pieter Stanp, Europeaan	1757	10 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie, in Gale vermist
Steeven Brakel, gewezen korporaal, Europeaan	1757	10 jaar dwangarbeid aan de ketting
Schenkagie, Madurees	1757	Levenslange dwangarbeid
Sie Bara, Chinees	1757	Voor het leven verbannen
Waale, uit Timor	1757	Verbannen
Pode, uit Timor	1757	Verbannen
Sekaal, Javaan	1757	Verbannen
Gouw Tsianko, Chinees	1757	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Bata, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen
Timor, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen
Radja, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen
Padang, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen
Tubal, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen
Gusseuin, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen
Courang, uit Ternate	1757	Tot nader order verbannen

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie RvJ Colombo 31 december 1751	Giesenburg	3186/129
Sententie RvJ Gale 7 maart 1752	Giesenburg	3186/129
Sententie RvJ Colombo 4 februari 1752, stelen van buskruid	Kievietsheuvel	3186/129
Sententie RvJ Colombo 4 februari 1752	Kievietsheuvel	3186/129
Sententie RvJ Gale 30 november 1753, diefstal	Slot van Cappelle	3186/131
Resolutie Raad van Ceylon 14 augustus 1753	Oud Carspel	3186/131
Resolutie HR 29 december 1755	de Jager	2566/75-76
Resolutie HR 29 december 1755	de Jager	2566/75-76
Resolutie HR 25 maart en 14 september 1755	de Jager	2566/75-76
Resolutie HR 25 maart en 14 september 1755	de Jager	2566/75-76
Resolutie HR 25 maart en 14 september 1755	de Jager	2566/75-76
Resolutie HR 25 maart en 14 september 1755	de Jager	2566/75-76
Resolutie HR 25 maart en 14 september 1755	de Jager	2566/75-76
Resolutie HR 25 maart en 14 september 1755	de Jager	2566/75-76
Schepenbankvonnis van 22 augustus 1755	??	2568/75-76
Sententie RvJ Colombo 13 februari 1756	Giesenburg	2566/105-107
Ordinantie van gouverneur van Ceylon 5 oktober 1756	Drie Papagaayen	3186/132
Sententie RvJ Gale 5 oktober. 1756, Resolutie Raad van Ceylon 5 oktober 1756	Hof d'Uno	3186/132 2566/150-153
Schepenbankvonnis Batavia van 6 september 1756	Erfprins	2566/99-101
Schepenbankvonnis Batavia van 13 september 1756	Erfprins	2566/102-104
Resoluties HR 5,17,23 november en 9 december 1756	Luxemburg	2566/117-118
Resoluties HR 5,17,23 november en 9 december 1756	Luxemburg	2566/117-118
Resoluties HR 5, 17, 23 november en 9 december 1756	Luxemburg	2566/117-118
Schepenbankvonnis Batavia 15 november 1756	Osdorp	2566/120-122
Resolutie HR 31 augustus 1756	Schagen	2566/144-145
Resolutie HR 31 augustus 1756	Schagen	2566/144-145
Resolutie HR 31 augustus 1756	Schagen	2566/144-145
Resolutie HR 31 augustus 1756	Schagen	2566/144-145
Resolutie HR 31 augustus 1756	Schagen	2566/144-145
Resolutie HR 31 augustus 1756	Schagen	2566/144-145
Resolutie HR 31 augustus 1756	Schagen	2566/144-145

Bijlage 4

Pieter Hansz., Europeaan.	1757	Voor 10 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Poa Siengko, Chinees	1758	Vonnis niet bekend, op 7 april 1769 met zijn zoon Ti Kong en de slavenjongen Julij van Batavia en de slavenmeid Rosijn van Mandaar met de Zuyjdbeveland naar Batavia teruggekeerd
Daijem	1758	Voor het leven verbannen
Albertus van de Mark, Europeaan	1758	15 jaar dwangarbeid,
Abdul, uit Ceylon	1758	Voor het leven verbannen
Ma Balij, uit Macassar	1758	Voor het leven verbannen
Babave, uit Ternate	1758	Voor het leven verbannen
Maij, Boeginees, slaaf	1758	50 jaar dwangarbeid, voor het leven verbannen
Hector, uit Sumbawa, slaaf	1758	50 jaar dwangarbeid, voor het leven verbannen
Nicolaas Hageman, Europeaan	1758	Voor 5 jaar verbannen
Rame Oedende alias Que Singkok, Chinees	1759	Voor het leven verbannen
August van Mallabaar, slaaf	1759	Levenslange dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie, tijdens de reis overleden
Philander van Batavia, slaaf	1759	Voor het leven verbannen
Maas van Nias van West Sumatra, slaaf	1759	50 jaar dwangarbeid
November van Macassar alias Kokje van Macassar, slaaf, uit Macassar	1759	5 jaar dwangarbeid en voor het leven verbannen, in 1767 met het schip Ritchem naar Batavia teruggekeerd
Alexander van Mallebaar, slaaf	1759	25 j. dwangarbeid en voor het leven verbannen
Timboel, uit Bali	1759	Voor 50 j. verbannen
Bappa Sakiem, uit Bali	1759	Voor 50 j. Verbannen
Bappa Dul Samat, uit Bali	1759	Voor 50 j. verbannen
Bappa Jeiding, uit Bali	1759	Voor 50 j. verbannen
Sawang, uit Bali	1759	Voor 50 j. Verbannen
Bappa Makan, Javaan	1759	Voor 50 jaar verbannen
Patientie, Boeginees, slaaf	1759	10 jaar dwangarbeid
Redjap van Batavia, slaaf	1759	25 jaar dwangarbeid
Samoedien, Javaan	1759	10 jaar dwangarbeid, op 26 april 1770 met de Westerveld naar Batavia teruggekeerd
Sasal van Batavia, slaaf	1759	5 jaar dwangarbeid

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Ordinantie gouverneur van Ceylon dd. 5 oktober. 1756	De Drie Papegaaijen	2566/157-159, 161-162
??	??	3190/74-75
Schepenbankvonnis Batavia 28 maart 1757	??	2566/166-167
Sententie RvJ Batavia 27 april 1757	Akerndam	2566./168-170
Sententie RvJ Batavia 24 september 1757	's Gravenzande	2566/172-174
Sententie RvJ 24 september 1757	's Gravenzande	2566/172-174
Sententie RvJ Batavia 24 september 1757	's Gravenzande	2566/172-174
Sententie RvJ Batavia 24 september 1757	's Gravenzande	2566/175-177
Sententie RvJ Batavia 24 september 1757	's Gravenzande	2566/178-180
Sententie RvJ Batavia 18 oktober 1757	??	2566/181-183
Schepenbankvonnis Batavia 6 mei 1758	Kievietsheuvel	2566/191-193
Schepenbankvonnis Batavia 6 mei 1758	Boschenhoven,	2566/194-196, 197
Sententie RvJ Batavia 17 mei 1758	de Snoek	2566/202-205
Sententie RvJ Batavia 9 september 1758	de Snoek	2566/206-208
Sententie RvJ Batavia 2 septembedr 1758	Barbara Theodora	2566/209-211 3190/72
Sententie RvJ Batavia 9 september 1758	Barbara Theodora	2566/212-214
Schepenbankvonnis Batavia 4 december 1758, moord en valsheid	Thorenvliet	2566/215-217
Schepenbankvonnis Batavia 4 december 1758, moord en valsheid	Thorenvliet	2566/215-217
Schepenbankvonnis Batavia 4 december 1758, moord en valsheid	Thorenvliet	2566/215-217
Schepenbankvonnis Batavia 4 december 1758, moord en valsheid	Thorenvliet	2566/215-217
Schepenbankvonnis Batavia 4 december 1758, moord en valsheid	Thorenvliet	2566/215-217
Schepenbankvonnis Batavia 4 december 1758, moord en valsheid	Thorenvliet	2566/215-217
Schepenbankvonnis Batavia 18 september 1758	Luxemburg	2566/218-220
Schepenbankvonnis Batavia 30 oktober 1758	Luxemburg	2566/221-223
Schepenbankvonnis Batavia 9 november 1758, Resolutie HR 19 december 1758	Luxemburg	2566-224-226 3190/76
Schepenbankvonnis Batavia 27 september 1758	Luxemburg	2566/227-229

Bijlage 4

Balij, uit Bali, slaaf van de Kaapse landbouwer Cornelis Coetse	1760	5 jaar dienst te doen bij ex meester
Ontong van Palembang, slaaf, uit Sumatra	1760	25 jaar dwangarbeid
Augustus van Boegis, slaaf, Boeginees	1760	25 jaar dwangarbeid
Gerrit Regters, uit Delft, Europeaan	1760	50 jaar dwangarbeid
Januarij, uit Macassar, slaaf van de Kaapse landbouwer Adriaan Heunink	1760	5 jaar verbannen
Bapa Minan, Javaan.	1760	10 jaar dwangarbeid
Tokol, Javaan	1760	10 jaar dwangarbeid, op 15 september 1770 met de Bertha Petronella naar Batavia teruggekeerd
Benjamin, uit Mallaca, slaaf	1760	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Jason, vrij christen	1760	Verbannen voor het leven
Soera, Javaan	1760	10 jaar dwangarbeid
Oeij Tjoako, Chinees	1761	Verbannen, op 15 april 1775 met vrouw Colonie en slaaf oktober met het schip Aschat naar Batavia teruggekeerd
Oeij Tjaiko, Chinees	1761	Verbannen, op 15 april 1775 met vrouw Patra en kind Sonkong met de Achat naar Batavia teruggekeerd
Arij van Boekhorst, uit Nieuwkerk, Europeaan	1761	10 jaar dwangarbeid op het Robbeneiland
Jan Hofman, matroos, Europeaan	1761	50 jaar dwangarbeid,
Abraham Oost, matroos, Europeaan	1761	25 jaar dwangarbeid p
Michiel van Wijk, matroos, Europeaan	1761	25 jaar dwangarbeid
Jacobus Jacobusz. Zoutkeer, uit Deventer, Europeaan	1761	3 jaar verbannen
Don Joan Wieresinga Goenesegre, Singalees	1762	Voor het leven verbannen
Jan Bologne, Europeaan	1762	Voor het leven verbannen naar Robbeneiland
Assar, Boeginees	1763	Verbannen
Ko Tiauko, Chinees	1763	Voor het leven verbannen
Ong Singko, Chinees	1763	Voor het leven verbannen
Tan Houwko, Chinees	1763	15 jaar dwangarbeid
Tsing Tsingko, Chinees	1763	Voor het leven verbannen
Bappa Tampolong, Javaan	1763	5 jaar verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Sententie RvJ Batavia 22 september 1759, berecht in appel in Batavia en teruggezonden naar de Kaap om daar 5 jaar dienst te doen bij ex meester	Noord Beveland	05/02/2567
Sententie RvJ Batavia 22 september 1759	Oud Carspel	08/06/2567
Sententie RvJ Batavia 22 september 1759	Oud Carspel	11/09/2567
Sententie RvJ Batavia 22 september 1759	Rhoon	14/12/2567
Sententie RvJ Batavia 22 sept. 1759, berecht in appel in Batavia en teruggezonden naar de Kaap om dienst te doen bij ex meester	de Hoop	2567/21-24
Schepenbankvonnis Batavia 14 november 1759	Amelissewert	2567/32-34
Schepenbankvonnis Batavia 14 november 1759, Resolutie HR 28 december 1759	Amelissewert	2567/32-34 3190/h78
Resolutie HR 4 december 1759	D'Immagonda	2567/41-43
Schepenbankvonnis Batavia 30 december 1759	D'Immagonda	2567/44-46
Schepenbankvonnis Batavia 3 december 1759	't Huijs te Boede	2567/50-52
Resolutie HR 16 september 1760	??	3190/85-86
Resolutie HR 21 december 1760	??	3190/86-86
Sententie RvJ Gale 5 februari 1760, Resolutie Raad van Ceijlon 25 februari 1762, doodsteken van matroos	Giesenburg	2567/55-58
Resolutie HR 5 augustus 1760	Giesenburg	2567/59-61
Resolutie HR 5 augustus 1760	Giesenburg	2567/59-61
Resolutie HR 5 augustus 1760	Giesenburg	2567/59-61
Sententie RvJ Colombo 9 september 1760	Driue Papegaaijen	2567/66-69
Resolutie Raad van Ceylon 17 april 1761	Keukenhof	2567/71-72
Sententie RvJ Colombo 15 september 1761	Keukenhof	2567/73-76
Resolutie HR 11 augustus 1762	D'Immagonda	2567/77
Schepenbankvonnis Batavia 4 oktober 1762	Walcheren	2567/78-80
Schepenbankvonnis Batavia 4 oktober 1762	Walcheren	2567/78-80
Schepenbankvonnis Batavia 24 november 1762	??	2567/81-83
Schepenbankvonnis Batavia 25 november 1762, brandstichting en diefstal	??	2567/84-86
Resolutie HR 4 februari 1762	Oosthuijsen	2567/88, 89

Bijlage 4

Slama, Boeginees	1764	Voor het leven verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Tsiam Locko, Chinees	1764	Voor het leven verbannen
Cahar, uit Cheribon, Javaan	1764	Verbannen
Jantiko alias Jankiko, Chinees	1764	Tot nader order verbannen, op 8 maart 1777 met schip de Both naar Batavia teruggekeerd
Carena, uit Cheribon, Javaan	1764	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, niet aangekomen in de Kaapkolonie, overleden tijdens de reis
Caras, uit Cheribon, Javaan	1764	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Jagoena, uit Cheribon, Javaan	1764	Verbannen
Crasmasantana, uit Cheribon, Javaan	1764	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Kloenta, uit Cheribon, Javaan	1764	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Sarie, uit Cheribon, Javaan	1764	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Nassan, uit Cheribon, Javaan	1764	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Crambitan, uit Bali	1764	Levenslange dwangarbeid
Tan Tjonko, Chinees	1765	Voor het leven verbannen
Oeij Hoko, Chinees	1765	Levenslange dwangarbeid
Oeij Nunko, Chinees	1765	Levenslange dwangarbeid
Bonong, uit Ceylon	1766	Voor het leven verbannen
Barak Parnalan, Chinees	1766	Levenslange dwangarbeid
Mama, Boeginees, slaaf	1766	25 jaar dwangarbeid
Mingo, uit Bali	1766	25 jaar dwangarbeid
Saul alias Esau, slaaf, Boeginees	1766	50 jaar dwangarbeid
The Tjatko, Chinees	1766	25 jaar dwangarbeid
Saracan, uit Bali	1766	25 jaar dwangarbeid
Maadje, uit Mandaar, slaaf	1766	Levenslange dwangarbeid
Badjo, uit Timor, slaaf	1766	25 jaar dwangarbeid
Male van Batavia, uit Sumbawa	1766	10 jaar dwangarbeid
Ganie, Javaan	1766	10 jaar dwangarbeid, op 18 november 1775 met de Westvriesland naar Batavia teruggekeerd
Lipa, Javaan	1766	25 jaar dwangarbeid,

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Schepenbankvonnis Batavia 9 mei 1763, presumptie van inbraak	Noort Nieuwland	2567/90-92, 95
Schepenbankvonnis Batavia 16 mei 1763, valsmunterij	??	2567/93-94
???	Boschenhoven	2567/97
Resolutie HR 9 augustus 1763	??	3190/88
??	Boschenhoven,	2567/97
??	Boschenhoven	2567/97
??	Boschenhoven	2567/97
??	Boschenhoven	2567/97
??	Boschenhoven	2567/97
???	Boschenhoven	2567/97
Schepenbankvonnis Batavia 27 augustus 1764	Boschenhoven	2567/98-100, 97
Schepenbankvonnis Batavia 24 september 1764	???	2567/101-103
Schepenbankvonnis Batavia 5 september 1764	Vosmaar	2567/104-106
Schepenbankvonnis Batavia 5 september 1764	Vosmaar	2567/104-106
Schepenbankvonnis Batavia 15 januari 1765	Jerusalem	2567/107-108
Schepenbankvonnis Batavia 2 oktober 1765	Ouderamstel	2567/109-111
Schepenbankvonnis Batavia 20 mei 1765, roof en diefstal	Blijdorp	2567/113-115
Schepenbankvonnis Batavia 2 oktober 1765, diefstal	Blijdorp	2567/116-118
Schepenbankvonnis Batavia 14 november 1765, inbraak en diefstal	Blijdorp	2567/119-121
Schepenbankvonnis Batavia 14 november 1765, diefstal en geweld	Blijdorp	2567/122-124
Schepenbankvonnis Batavia 27 november 1765, diefstal en geweld	Blijdorp	2567/125-127
Schepenbankvonnis Batavia 2 oktober 1765, leiden van een zwervend bestaan	Blijdorp	2567/128-130-
Schepenbankvonnis Batavia 4 december 1765, openbaar geweld en roof	Blijdorp	2567/131-133
Schepenbankvonnis Batavia 20 mei 1765, paardendiefstal	Schoonzigt	2567/134-136
Schepenbankvonnis Batavia 9 oktober 1765, buffeldiefstal	Schoonzigt	2567/137-139 3190/87
Schepenbankvonnis Batavia 27 november 1765, inbreak	Schoonzigt	2567/140-142

Bijlage 4

Banjiet, Javaan	1766	25 jaar dwangarbeid
Ma Salie, uit Bali	1766	5 jaar dwangarbeid
Draman alias Bappa Aman, Javaan	1766	10 jaar dwangarbeid, vrijgelaten
Lieuw Poeko, Chinees	1766	10 jaar dwangarbeid,
Jan Leander, Europeaan	1766	Verbannen voor het leven,
Jan Tjisse, Europeaan	1767	15 jaar verbannen
Willem Poelgeest, Europeaan	1767	15 jaar verbannen
Take Pietersz., Europeaan	1767	15 jaar verbannen
Joseph Pelle, Europeaan	1767	10 jaar verbannen
Hendrik Koster, Europeaan	1767	10 jaar verbannen
Salvus Gerritsz., Europeaan	1767	10 jaar verbannen
Mindie, prins van Ternate, uit Ternate	1768	Voor het leven verbannen
Louw Samko, Chinees	1768	Levenslange dwangarbeid
Jupiter, slaaf	1768	Levenslange dwangarbeid
Karrang, Maleier	1769	Verbannen en dwangarbeid
Joea, uit Mandhar	1769	Verbannen en dwangarbeid
Joole, uit Mandhar	1769	Verbannen naar de Kaapkolonie en dwangarbeid
Surrakan, Boeginees	1769	Verbannen en dwangarbeid
Kassiem, Boeginees	1769	Verbannen en dwangarbeid
Kattindre, Boeginees	1769	Verbannen en dwangarbeid
Ladoepa, Boeginees	1769	Dwangarbeid
Jisna, Javaan	1769	Dwangarbeid
Lauda, Boeginees	1769	Dwangarbeid
Lakattie, Boeginees	1769	Dwangarbeid
Laaba, Boeginees	1769	Dwangarbeid
Babba Kadok, Maleier	1769	Dwangarbeid
Bappa Kombon, Maleier	1769	Verbannen en dwangarbeid
Koors, Maleier	1769	Dwangarbeid

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Schepenbankvonnis Batavia 27 november 1765, inbreak	Schoonzigt	2567/140-142
Schepenbankvonnis Batavia 27 november 1765, medeplichtig aan inbraak	Schoonzigt	2567/140-142
Schepenbankvonnis Batavia 14 november 1765, meeneed en bedrog	Schoonzigt	2567/143-145 2568/75-76
Schepenbankvonnis Batavia 9 oktober 1765	Schoonzigt	2567/146-148
Resolutie Raad van Ceylon 13 augustus en 6 september 1765, sodomie	??	2567/149-151
Sententie RvJ Colombo 15 augustus 1766, Resolutie Raad van Ceijlon 29 augustus 1766, stelen van lijwaten	Thuijs	2567/159-162
Sententie RvJ Colombo 15 augustus 1766, Resolutie Raad van Ceylon 29 augustus 1766, stelen van lijwaten	Thuijs	2567/159-162
Sententie RvJ Colomo 15 augustus 1766, Resolutie Raad van Ceylon 29 augustus 1766, stelen van lijwaten	Thuijs	2567/159-162
Sententie RvJ Colombo 15 augustus 1766	Thuijs	2567/159-162
Sententie RvJ Colombo 15 augustus 1766, Resolutie Raad van Ceylon 29 augustus 1766, stelen van lijwaten	Thuijs	2567/159-162
Sententie RvJ Colombo 15 augustus 1766, Resolutie Raad van Ceijlon 29 augustus 1766, stelen van lijwaten	Thuijs	2567/159-162
Resolutie HR oktober 1768	??	3188/590-92
Schepenbankvonnis Batavia 24 juni 1767, sodomie	??	2567/164-165
Schepenbankvonnis Batavia 24 juni 1767, sodomie	??	2567/164-165
Resolutie HR 4 november 1768	Borsselen	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Borsselen	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Borsselen	2567/166-169
Resolutie HR 4 novwmber 1768	Borsselen	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Borsselen	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Borsselen	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Blijdorp	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Blijdorp	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Blijdorp	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Blijdorp	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Blijdorp	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Blijdorp	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Blijdorp	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Landskroon	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Landskroon	2567/166-169

Bijlage 4

Bappa Jja, Maleier	1769	Dwangarbeid
Bappa Tebbe, Boeginees	1769	Dwangarbeid
Bappa Pento, Maleier	1769	Dwangarbeid
Sloep, Boeginees	1769	Dwangarbeid
Baado, Boeginees	1769	Dwangarbeid
Drieman, Maleier	1769	Dwangarbeid
Babaso, Boeginees	1769	Dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie, tijdens de reis overleden
Boetar, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Linpon, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Katjar, Boeginees	1769	Dwangarbeid
Ahat, Boeginees	1769	Dwangarbeid
Siekiet, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Blayier, uit Mandahr	1769	Dwangarbeid
Siewera, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Maanus, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Barak, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Pacalouan, Maleier	1769	Dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie, tijdens de heenreis overleden
Slamat, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Congo, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Zoeyong, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Zenda, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Bienaka, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Lekat, uit Mandhar	1769	Dwangarbeid
Pawitera, uit Bali	1769	Dwangarbeid
Backassim, uit Paningban	1769	Dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Sloep, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Noorbing, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Zeydie, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Madeen, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Kwaadie, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Madong, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Tienda, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Zungil, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Paayang, uit Paningban.	1769	Dwangarbeid
Mannegiet, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Limpon Karas, uit Paningban	1769	Dwangarbeid

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 4 november 1768	Landskroon	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Landskroon	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Landskroon	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Landskroon	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Veldhoen	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Veldhoen	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Veldhoent	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Veldhoen	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Veldhoen	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Veldhoen	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bovenkerkenpolder	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bovenkerkenpolder	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bovenkerkenpolder	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bovenkerkenpolder	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bovenkerkenpolder	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bovenkerkenpolder	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bovenkerkenpolder	2567/166-169, 181
Resolutie HR 4 november 1768	Walenburg	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Walenburg	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Walenburg	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Walenburg	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Walenburg	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Walenburg	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Ridderkerk	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Ridderkerk	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Ridderkerk	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Ridderkerk	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Ridderkerk	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	de Jonge Samuel	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	de Jonge Samuel	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	de Jonge Samuel	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	de Jonge Samuel	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	de Jonge Samuel	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	de Jonge Samuel	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Erfprins	2567/166-169

Bijlage 4

Porna, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Zacen, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Bappa Thoerias, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Manna Daija, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Goe, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Suraaka	1769	Dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Bappa Zloodie, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Jie Laats, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Passiek, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Preltet, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Zappor, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Bappa Kapot, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Randoe, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Noomane, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Raanoe, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Karim, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Zikkeltoe, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Zoenap, uit Paningban	1769	Dwangarbeid
Gouw Loko, Chinees	1770	Tot nader order dwangarbeid, op 14 maart 1777 met de Vrijheid naar Batavia teruggekeerd
Seneeng, Javaan	1770	25 jaar dwangarbeid
Januarij, uit Timor, slaaf	1770	50 jaar dwangarbeid
Salim van Batavia, slaaf	1770	Levenslange dwangarbeid
Coedie, Javaan	1770	Levenslange dwangarbeid
Duit van Batavia, Chinees	1770	Levenslange dwangarbeid
Carim, Javaan	1770	10 jaar dwangarbeid
Eugenius Monoppo, koning van Bolongen Chongoda, uit Sulawesi	1770	Voor het leven verbannen, gevangene van staat, toelage van 3 rksd. per maand
Adam Patti, uit Ambon	1770	Verbannen
Soera Depora, Javaan	1771	Verbannen
Binda, Javaan	1771	10 jaar dwangarbeid
Madien van Batavia	1771	5 jaar dwangarbeid, vrijgelaten, in 1779 met De Hoorn naar Batavia teruggekeerd

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 4 november 1768	Erfprins	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Erfprins	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Erfprins	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Erfprins	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Erfprins	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Erfprins	2567/177-178
Resolutie HR 4 november 1768	Bartha Petronella	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bartha Petronella	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bartha Petronella	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bartha Petronella	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bartha Petronella	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Bartha Petronella	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Duijvenbrug	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Duijvenbrug	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Duijvenbrug	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Duijvenbrug	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Duijvenbrug	2567/166-169
Resolutie HR 4 november 1768	Duijvenbrug	2567/166-169
Resolutie HR 29 augustus 1769		3190/89
Schepenbankvonnis Batavia 25 januari 1769	Aschat	2567/182-184
Schepenbankvonnis Batavia 25 januari 1769, inbraak en diefstal	Aschat	2567/185-187
Schepenbankvonnis Batavia 25 januari 1769, verdenking van brandstichting	Aschat	2567/188-190
Schepenbankvonnis Batavia 1 mei 1769, diefstal	Aschat	2567/191-193
Schepenbankvonnis Batavia 1 mei 1769	Aschat	2567/194-196
Schepenbankvonnis Batavia 5 april 1769, diefstal	Popkensburg	2567/198-200
Resolutie HR 27 oktober 1769	??	3188/577-579
Besluit Politieke Raad van de Kaapkolonie 20 september 1770, aangekomen zonder papieren	Vreeburg	2567/207-208
Schepenbankvonnis Batavia 6 juni 1770	??	2568/141-147
Schepenbankvonnis Batavia 19 maart 1770, paardendiefstal	Duinenburg	2567/209-211
Schepenbankvonnis Batavia 19 maart 1770	Duinenburg	2567/212-214 2568/97

Bijlage 4

Junij van Batavia	1771	Levenslange dwangarbeid
Bappa Saijam alias Damping alias Bappa Dassi, Javaan	1771	Levenslang verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, verdrongen tijdens de reis
Jan Klock, uit Surat, Europeaan	1771	Bij provisie verbannen
Cornelis Tallebessij, soldaat, uit Ambon	1772	Levenslange dwangarbeid
Hendrik Hilhamakoe, uit Ambon, soldaat	1772	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Latoelolij, Moor	1772	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Marpettij Moor	1772	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Tjoa Toko, Chinees	1772	Verbannen
Padang, uit Padang, uit West Sumatra	1772	25 jaar verbannen
Ceeser, uit Batavia	1772	5 jaar verbannen
Badoroedien, uit Ambon	1772	Voor het leven verbannen
Rongo Lawe, regent van Antang en Malang, Javaan	1772	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, over boord gesprongen
Ontong, slaaf, Boeginees	1772	Bij provisie verbannen
Pietje, slaaf	1773	5 jaar verbannen, op 17 december 1778 met schip de Blok naar Batavia teruggekeerd
Marambe Pasdoenoorlege Siman alias Matottea, Singalees	1773	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Lourens Perera alias Jambi, Singalees	1773	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Joan Perera alias Joan Apoc. Singalees	1773	25 jaar dwangarbeid aan de ketting
Kouw Haako, Chinees	1773	50 jaar verbannen, op 26 januari 1785 met schip Sparew naar Batavia teruggekeerd
Kleda	1774	Voor 3 jaar verbannen vrijgelaten in 1778
Jotka	1774	Voor 3 jaar verbannen vrijgelaten in 1778
Toeka, Chinees	1774	Voor 3 jaar verbannen, op 11 januari 1779 met de Hindeloopen naar Batavia teruggekeerd
Koeban, uit Cheribon, Javaan	1775	3 jaar dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie, verdrongen
Kesidan, uit Cheribon, Javaan	1775	3 jaar dwangarbeid aan de ketting
Vaisam, uit Cheribon, Javaan	1775	3 jaar dwangarbeid aan de ketting
Kalidem, uit Cheribon, Javaan	1775	Levenslange dwangarbeid aan de ketting
Soekra, uit Cheribon, Javaan	1775	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Jikina, uit Cheribon, Javaan	1775	Levenslange dwangarbeid aan de ketting, niet aangekomen in de Kaapkolonie, verdrongen
Soewaadja, Javaan	1775	3 jaar verbannen, vrijgelaten, in 1779 met De Hoorn naar Batavia teruggekeerd

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Schepenbankvonnis Batavia 23 april 1770, inbraak en diefstal	Duinenburg	2567/215-217
Schepenbankvonnis Batavia 16 september 1770, Resolutie HR 24 september 1770	Thuis de Bijweges	2567/218-220
Besluit van maart 1770	??	3188/587-589
Resolutie HR 22 oktober 1771	Ouwerkerk	2567/221-223
Resolutie HR 22 oktober 1771	Ouwerkerk	2567/221-223
Resolutie HR 22 oktober 1771	Ouwerkerk	2567/221-223
Resolutie HR 22 oktober 1771	Ouwerkerk	2567/221-223
Resolutie HR 22 oktober 1771	Thuijs Om	2567/224, 225
Resolutie HR 26 mei 1771	Willem de Vijfde	2567/226
Resolutie HR 4 augustus 1771	Willem de Vijfde	2567/226
Resolutie HR 15 september 1771	Willem de Vijfde	2567/226
???	Groenendaal	2567/227
Schepenbankvonnis van juli 1771	??	3188/590-592
Schepenbankvonnis Batavia 14 december 1772	??	3190/91
Resolutie Raad van Ceylon 29 december 1772	Westvriesland	2567/234
Resolutie Raad van Ceylon, 29 december 1772	Westvriesland	2567/234
Resolutie Raad van Ceylon, 29 december 1772	Westvriesland	2567/294
Resolutie HR 23 februari 1773	??	3190/97
Resolutie HR van 1773	??	2568/75-76
Resolutie HR van 1773	??	2568/75-76
>>	Amsterdam	3190/92
Resolutie HR 28 april 1774	Mars	2568/2,3,7
Resolutie HR 28 april 1774	Mars	2568/2,3
Resolutie HR 28 april 1774	Mars	2568/2,3
Resolutie HR 28 april 1774	Mars	2568/2,3
Resolutie HR 28 april 1774	Mars	2568/2,3,7
Resolutie HR 28 april 1774	Mars	2568/2,3,7
Resolutie HR 14 juli 1774	??	2568/97

Bijlage 4

Japara, Javaan	1775	3 jaar verbannen, vrijgelaten, in 1779 met De Hoorn naar Batavia teruggekeerd
Tan Tjam, Chinees	1775	Tot nader order verbannen
Mamoet, Javaan	1775	Tot nader order verbannen
Dul Alim, Javaan	1775	Tot nader order verbannen
Martalla, Javaan	1775	Levenslange dwangarbeid aan de ketting
Cornelis Coerts, Europeaan	1775	25 jaar dwangarbeid
Battegoddege Gabriel, Singalees	1775	Verbannen
Callaga Porboe, uit Cochim	1775	Verbannen
Choradoe Porboe, uit Cochim	1775	Verbannen
Joeka	1775	Voor 3 jaar verbannen, vrijgelaten
Jampi	1775	Voor 3 jaar verbannen, vrijgelaten
Menel, slaaf, uit Mozambique	1775	Voor het leven verbannen
Talapittige Joan, Singalees	1776	Voor het leven verbannen
Pieter Lanike, soldaat, Europeaan	1776	15 jaar dwangarbeid
Pierre Le Gendre, Europeaan	1776	2 jaar verbannen
Jale, vrije vrouw, uit Macassar	1778	Verbannen
Andromida, slavin, uit Macassar	1778	Verbannen
Gola, uit Macassar	1778	Verbannen
Koerwittige Abraham Perrera, Singalees	1778	15 jaar dwangarbeid aan de ketting
Halgamegge Toeseew, Singalees	1778	Voor het leven verbannen,
Ali, uit Macassar	1778	50 jaar dwangarbeid aan de ketting
Lokoe Badde Toerege Andries alias Babe, Singalees	1778	Voor het leven verbannen
Harmen Fabre, Europeaan	1778	15 jaar dwangarbeid aan de ketting en levenslange verbannen, particuliere verkoop van kaneel
Aanhanger van Pangeran Congo en zijn zoons, Ongo Djoenoer, Javaan	1779	Levenslange verbanning, overleden in de Kaapkolonie op 7 december 1778
Aanhanger van Pangeran Congo en zijn zoons, Proyo Troeno, Javaan	1779	Levenslange verbanning
Aanhanger van Pangeran Congo en zijn zoons, Tisna Djoyo, Javaan	1779	Levenslange verbanning, niet aangekomen in de Kaapkolonie

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 14 juli 1774	??	2568/97
Resolutie HR 18 maart 1774	Borsselen	2568/4, 15
Resolutie HR 18 maart 1774	Borsselen	2568/4, 15
Resolutie HR 18 maart 1774	Borsselen	2568/4, 15
Resolutie HR 26 april 1774	Borsselen	2568/5, 15
Resolutie Raad van Ceylon 19 juli 1774	Westerveld	10/08/2568
Resolutie Raad van Ceylon 2 augustus 1774	Westerveld	13/11/2568
Brief A. Moens te Cochim dd. 14 december 1774 aan gouverneur Falck van Ceylon	Zuidbeveland	2568/23-26
Brief A. Moens te Cochim dd. 14 december 1774 aan gouverneur Falck van Ceylon	Zuidbeveland	2568/23-26
Resolutie HR 1774	??	2568/75-76
Resolutie HR 1774	??	2568/75-76
Resolutie HR juli 1774	??	3188/587-589
Sententie RvJ Colombo 24 maart 1775, Resolutie Raad van Ceylon 9 april 1775	??	2568/28-30
Vonnis RvJ Colombo, Resolutie Raad van Ceylon 28 september 1775, helen van gestolen goederen	??	2568/31-33
Resolutie Raad van Ceylon 25 juli 1775, diefstal	??	2568/38-39
Resolutie HR 21 oktober 1777	de Vrijheid	2568/40
Resolutie HR 21 oktober. 1777	de Vrijheid	2568/40
Resolutie HR 21 oktober 1777	de Vrijheid	2568/40
Sententie RvJ Colombo, Resolutie Raad van Ceylon 14 maart 1777, mishandeling vrouw met dodelijke afloop	Mars	2568/41-43
Sententie RvJ Gale 20 mei 1777, moord	Mars	2568/44-47, 48-51
Sententie RvJ Gale 20 mei 1777, Resolutie Raad van Ceylon 30 mei 1777, inbraak en diefstal	Mars	2568/48-51
Sententie RvJ Gale 14 oktober. 1777, Resolutie Raad van Ceylon 30 oktober 1777, moord	Mars	2568/52-55
Resolutie Raad van Ceylon 12 december 1777	??	2568/72-74
Resolutie HR 6 november 1778	Woestduyn	2568/88
Resolutie HR 6 november 1778	Woestduyn	2568/88
Resolutie HR 6 november 1778	Woestduyn	2568/88

Bijlage 4

Aanhanger van Pangeran Congo en zijn zoons, Wiera Mongollo, Javaan	1779	Levenslange verbanning
Aanhanger van Pangeran Congo en zijn zoons, Singoh Beno, Javaan	1779	Levenslange verbanning
Aanhanger van Pangeran Congo en zijn zoons, Bappa Ombaran, Javaan	1779	Levenslange verbanning
Aanhanger van Pangeran Congo en zijn zoons, Soero Diwongso, Javaan	1779	Levenslange verbanning, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Aanhanger van Pangeran Congo en zijn zoons, Djoyo Wongso Javaan	1779	Levenslange vebannen
Aanhanger van Pangeran Congo en zijn zoons, Singo Karti, Javaan	1779	Levenslange verbannen
Manjoe, Javaan	1779	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
The Siehotjung, Chinees	1779	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Bappa Lerang, Javaan	1779	Verbannen
Fansintio, christen	1779	Verbannen
Sietricon	1779	Verbannen
Patipatiem, Javaan, zeerover	1779	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie, over boord gevallen
Patisalie, Javaan, zeerover	1779	Verbannen
Jemonaer, Javaan, zeerover	1779	Verbannen, op het Robbeneiland vermist
Jacob Winter alias Johannes Mees, Europeaan	1779	10 jaar verbannen
Johan Valetijn Rijk Europeaan	1779	50 jaar dwangarbeid
Tjicoto	1780	Tot nader order verbannen
Banda, zoon van Tjicoto	1780	Tot nader order erbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Rach Sieach, uit Cheribon, Javaan	1780	25 jaar dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Redro, uit Sumbawa	1780	10 jaar dwangarbeid, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Batje, uit Sumbawa	1780	50 jaar dwangarbeid
Sumbo, uit Macassar	1780	50 jaar dwangarbeid
Conyan	1780	Tot nader order verbannen naar Kaap de Goede Hoop
Itapi, uit Mallabar	1780	Tot nader order verbannen
Handroegamege Don Simon Singalees	1780	Verbannen
Soeba alias Sumba, uit Sumbawa	1780	50 jaar verbannen
Canaan van Damuk	1780	Verbannen

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 6 november 1778	Woestduyn	2568/88
Resolutie HR 6 november 1778	Woestduyn	2568/88
Resolutie HR 6 november 1778	Woestduyn	2568/88
Resolutie HR 6 november 1778	Woestduyn	2568/88
Resolutie HR 6 november 1778	Woestduyn	2568/88
Resolutie HR 6 november 1778	Woestduyn	2568/88
Resolutie HR 6 november 1778	Hoorn	2568/90
Resolutie HR 6 november 1778	Hoorn	2568/90
Resolutie HR 6 november 1778	Hoorn	2568/90
Resolutie HR 6 november 1778, landloper	Hoorn	2568/90
Resolutie HR 6 november 1778, landloper	Hoorn	2568/90
Resolutie HR 6 november 1778	Hoorn	2568/90
Resolutie HR 6 november 1778	Hoorn	2568/90
Resolutie HR 6 november 1778	Hoorn	2568/90
Sententie RvJ Colombo, dd. ??, Resolutie Raad van Ceylon 30 juli 1778, desertie en het begaan van diverse misdaden	??	2568/91-92
Sententie RvJ Colombo 5 augustus 1778, Resolutie Raad van Ceylon 14 augustus 1778, desertie en medeplichtigheid bij moord	??	2568/93-95
Resolutie HR 8 november 1779	Meerberg	2568/98
Resolutie HR 8 november 1779	Meerberg	2568/98
Resolutie HR 8 november 1779	Hindelopen	2568/98
Resolutie HR 8 november 1779	Hindelopen	2568/98
Resolutie HR 8 oktober 1779	Stavenisse	2568/99
Resolutie HR 8 oktober 1779	Stavenisse	2568/99
Resolutie HR 14 januari 1779	??	2568/104-113
Resolutie HR 14 januari 1779	??	2568/104-113
Resolutie HR 14 januari 1779	??	2568/125-133
Resolutie HR 8 oktober 1779	??	2568/125-133
Resolutie HR 9 maart 1779	??	2568/151-155

Bijlage 4

Modien	1780	Verbannen
Williange Keria, Singalees	1780	Voor het leven verbannen
Williange Nainde, Singalees	1780	50 jaar verbannen
Badaroen, Schrijver	1780	Tot nader order verbannen
Norman, iman en Nogie zijn dochter	1780	Voor het leven verbannen
Iman Abdulla Kadir Abdus Salaam alias Tuan Guru	1780	Tot nader order verbannen
Segoe Magamadoe	1781	Verbannen
Patrodien	1781	Tot nader order verbannen
Cally Abdul Rouff	1781	Tot nader order verbannen
Kanda	1781	Verbannen, niet aangekomen in de Kaapkolonie
Josephus Walraven, uit Brussel, Europeaan	1781	3 jaar verbannen
Kouw Hanko, Chinees	1781	Tot nader order verbannen
Tsin Tsanko, Chinees	1781	Tot nader order verbannen
Rach Sieach, uit Cheribon, Javaan	1781	25 jaar verbannen
Calus Porta Cakie, Singalees	1782	Bij provisie verbannen
Fabra, uit Bengalen	1784	Voor het leven verbannen
Tjoa Tjiauwko, Chinees	1785	20 jaar dwangarbeid aan de ketting
Andries, Singalees	1785	Voor het leven verbannen
Ontong, slaaf, uit Thailand	1786	Voor het leven verbannen
Agmat, prins, uit Ternate	1787	Voor 5 jaar verbannen
Noriman, iman, uit Bantam	1788	Bij provisie verbannen
Abel Koonge Apoewe, Singalees	1789	50 jaar dwangarbeid,
Nainde Abee, Singalees	1789	Voor 25 jaar verbannen
Abel Kongoo Aspro, Singalees	1789	Voor het leven verbannen
Tillekadde Aatjariege Sieman, Singalees	1790	10 jaar verbannen
Boese Aatjariege Hatte, Singalees	1790	10 jaar verbannen
Radeen Hadjie, regent, Javaan	1790	Verbannen
Toemongo Agie, Javaan	1790	Bij provisie verbannen
Matthijs, Singalees	1791	Bij provisie verbannen
Fred. Christ. Bendorff, uit Duitsland, Europeaan	1792	Voor 10 jaar verbannen
Joh. George Keijl, regiment Wurtemberg, Europeaan	1792	Bij provisie verbannen

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Resolutie HR 12 december 1779	??	2568/151-155
Resolutie HR 1779	??	2568/160-168
Resolutie HR1779	??	2568/160-168
Resolutie HR 1779	??	2568/160-168
Resolutie HR 13 april 1780	??	2568/104-113
Resolutie HR 29 maart 1780	??	2568/125-133
Resolutie HR 9 juli 1780	Ganges	2568/114-115, 104-113
Resolutie HR13 april 1780	??	2568/104-113
Resolutie HR 29 maart 1780	??	2568/125-133
Naamrol passagiers schip Ganges	Ganges	2568/114-115, 116
Sententie RvJ Gale 7 april 1780, valse getuigenis	??	2568/117-119
Resolutie HR 29 augustus 1780	??	2568/141-147
Resolutie HR 9 september 1780	??	2568/141-147
Resolutie HR 1780	??	2568/160-168
Resolutie Raad van Ceylon februari 1781	??	3188/587-589
Resolutie HR januari 1783	??	3188/577-579
Veroordeeld in Ceylon, Sententie RvJ 1784	??	2568/160-168
Resolutie Raad van Ceylon , april 1784	??	3188/577-579
Resolutie HR van oktober 1785	??	3188/577-579
Resolutie HR september 1786	??	3188/577-579
Resolutie HR januari 1787	??	3188/577-579
Sententie RvJ Gale 23 september 1788, moord	??	2568/202-204
Resolutie Raad van Ceylon februari 1788	??	318/580-582
Resolutie Raad van Ceylon februari 1788	??	3188/580-582
Sententie RvJ Gale 16 jan. 1789 Resolutie Raad van Ceylon 2 februari 1789	??	2568/205-207
Sententie RvJ Gale 16 januari 1789, Resolutie Raad van Ceylon 2 februari 1789	??	2568/205-207
Resolutie HR 19 juni 1789	de Faam	2568/211
Resolutie HR augustus 1789	??	3188/587-589
Resolutie Raad van Ceylon juni 1790	??	3188/587-589
Besluit genomen op Ceylon juni 1791	??	3188/587-589
Besluit genomen op Ceylon december 1791	??	3188/590-592

Bijlage 4

Johan Simon Kerkhoff, uit Duitsland, Europeaan	1793	Voor 10 jaar verbannen
Joh. Hendrik Schroeder, Europeaan	1793	Voor 10 jaar verbannen
August Nicolaas Otto, uit Riga, Europeaan	1793	Voor 15 jaar verbannen
Joh. van Stapping, Europeaan	1793	Voor 10 jaar verbannen
Anthonie Cant, Europeaan	1793	Voor 10 jaar verbannen
Galabatta Gabaspa, Singalees	1793	Bij provisie verbannen
Joseph Kloos, Europeaan	1794	Voor 3 jaar verbannen
Francis Borghardt, Europeaan	1794	Voor 3 jaar verbannen
Pectrus de Vloij, Europeaan	1794	Voor 3 jaar verbannen
Lodewijk Schwartz, Europeaan	1794	Voor 5 jaar verbannen
Machmet	1794	Tot nader order verbannen

Bron: CA, CJ, *Bandietenrollen*

Lijst van veroordeelden en bannelingen

Besluit genomen op Ceylon september 1792	??	3188/587-589
Besluit genomen op Ceylon september 1792	??	3188/587-589
Besluit genomen op Ceylon februari 1792	//	3188/590-592
Besluit genomen op Ceylon februari 1792))	3188/590-592
Besluit genomen op Ceylon mei 1792	??	3188/590-592
Resolutie Raad van Ceylon april 1792	??	3188/587-589
Besluit genomen op Ceylon juli 1793	??	3188/587-589
Besluit genomen op Ceylon juli 1793	??	3188/587-589
Besluit genomen op Ceylon april 1793	??	3188/590-592
Besluit genomen op Ceylon 1793		3188/590-592
Resolutie Raad van Ceylon april 1793	??	3188/587-589

BIJLAGE 5: Het verhaal van Loring Passir en Dipa Nagara⁶⁶⁰

Loring Passir was in ongenade gevallen en werd op persoonlijk bevel van zijn vader soesoehoenan Pakubuwana I van Mataram in 1715 levenslang naar de Kaap de Goede Hoop verbannen. Hij arriveerde in de kolonie met het schip de *Gansenhoeff* in 1715. In zijn gevolg van 13 personen bevonden zich zijn twee vrouwen en zijn schoonmoeder.⁶⁶¹ De Hoge Regering verzocht aan de Kaapse Politieke Raad domicilie te vinden voor Loring Passir en zijn familie. De Raad moest er zorg voor dragen dat de pangeran en zijn gevolg niet met hulp van Engelse, Franse of andere Europese schepen de Kaap kon ontvluchten. Men was beducht dat er op Java weer tumult zou ontstaan als Loring Passir zou terugkeren. Om in het levensonderhoud van Loring Passir en de zijnen te voorzien, had de soesoehoenan met de VOC-autoriteiten een regeling getroffen van 300 Spaanse realen per jaar die in bedragen van 25 realen per maand uitgekeerd dienden te worden.⁶⁶² De Kaapse Raad kocht voor Loring Passir en zijn gevolg het huis van de voormalige heemraad Daniel Pfeijl in Stellenbosch voor een bedrag van 1500 gulden.⁶⁶³ In 1720 brandde dit huis af en werd er een tijdelijk onderdak gevonden voor Loring Passir en zijn familie.⁶⁶⁴

Soesoehoenan Pakubuwana I werd opgevolgd door zijn zoon Amangkoerat IV. Deze stelde 300 Mexicaanse realen ter waarde van 337 ½ rijksdaalders ter beschikking voor zijn broer en zijn gevolg.⁶⁶⁵ Waarschijnlijk is er sprake geweest van een machtsstrijd na de dood van Pakubuwana. Tijdens het bewind van Amangkoerat IV was er sprake van grote onrust op Midden Java. Over de broer van Loring Passir en Amangkoerat, Dipa Nagara, wordt vermeld dat hij naar de rebellen is overgelopen en de Hoge Regering het goedgevonden heeft Dipa Nagara en zijn familie bij eerste gelegenheid naar Kaap de Goede Hoop te sturen om zich bij Loring Passir te voegen. Melding wordt ook gemaakt van een andere broer, Dipa Santah, die in handen van Amangkoerat IV was gevallen en in zijn opdracht werd gewurgd.⁶⁶⁶

Dipa Nagara kwam met zijn gevolg eind 1723 naar de Kaapkolonie met het schip de *Herstelling*. In zijn gevolg bevonden zich zijn twee vrouwen Raden Ajoe Badri en Raden Ajoe Daba, zijn zonen Doerik, Amir en Soebawa en de dienaressen Boele, Denpa en Kebben.⁶⁶⁷ Loring Passir verleende onderdak aan zijn broer. Deze kon echter Dipa Nagara

660 Voor dit verhaal wordt gebruik gemaakt van het materiaal van H. Liebenberg, 'Gedocumenteerde verhaal van die prinse Loring Passir en Dipa Nagara', *Capsensis*, juni 2007, 4-22.

661 H. Liebenberg, *Loring Passir en Dipa Nagara*, 8. Verwezen wordt naar CA, C, 400, 190-193, Inkomende brieven van de Politieke Raad van de Kaapkolonie.

662 CA, C, 35, 82-86, Resoluties Politieke Raad van de Kaapkolonie, 3 februari 1716.

663 CA, C, 35, 108-145, Resoluties Politieke raad van de Kaapkolonie, 18 februari 1716.

664 CA, C, 51, 103-112, Resoluties Politieke Raad van de Kaapkolonie, 9 januari 1720.

665 Liebenberg, *Loring Passir en Dipa Nagara*, 11. Verwezen wordt naar CA, C, 411, 108, Inkomende brieven, 21 september 1723.

666 Liebenberg, *Loring Passir en Dipa Nagara*, 7,8. Verwezen wordt naar extract uit een secrete resolutie HR van 16 augustus 1723; CA, CJ, 2562/111-112, Bandietenrollen.

667 CA, CJ, 3186/4- 8, Bandietenrollen.

en zijn gevolg met zijn karig maandgeld niet onderhouden. Ook de Compagnie wilde Dipa Nagara niet helpen en besloot aan de Hoge Regering te vragen de soesoehonan te verzoeken om ondersteuning. Dipa Nagara werd voorzien van spijkers en touw zodat hij voor zichzelf en zijn gevolg een kleine hut kon bouwen. De prins was ten einde raad vanwege de armoedige omstandigheden waarin hij en de zijnen leefden.⁶⁶⁸ Om zijn broer te ontlasten hadden Dipa Nagara en zijn gevolg zich beholpen met het eten van sprinkhanen en ander ongedierte. Dit kon zo niet langer. Hij vroeg dan ook om hulp van ‘speijs en kleedinge, immers zoo veel als de geringste van ‘s Comps. slaven quamen te genieten, mogte geholpen en bij gestaan werden, op dat hij en de sijne niet gehouden waren van honger, koude en gebrek verloren te gaan’.⁶⁶⁹ De Compagnie besloot aan Dipa Nagara en zijn gevolg maandelijks 40 pond rijst per persoon en kleding, zoals die door de slaven van de Compagnie gedragen werden, ter beschikking te stellen. De betreffende resolutie vermeldt dat het voedsel en de kleding werden gegeven om wanhoop en verdere ongelukken ter voorkomen, die zouden kunnen voortvloeien uit de slechte situatie waarin Dipa Nagara c.s. verkeerden.⁶⁷⁰

In latere resoluties worden verzoeken van zowel Loring Passir als Dipa Nagara aangetroffen om naar Java te mogen terugkeren. In de vergadering van de Politieke Raad van 21 jun 1735 werd een verzoek van Loring Passir behandeld om met zijn vrouwen en kinderen naar Batavia te mogen terugkeren. Hij vroeg dit omdat hij de hoge leeftijd van 60 jaar had bereikt en niet meer in staat was het koude klimaat van de Kaapkolonie te verdragen. De Kaapse raad was van mening dat ze niet gemachtigd was deze beslissing te nemen en adviseerde Loring Passir een verzoek in te dienen bij de Hoge Regering.⁶⁷¹ Loring Passir was het niet gegund zijn vaderland terug te zien omdat hij op 1 juni 1736 in de Kaapkolonie overleden is. Zijn vrouw, kinderen en gevolg, samen 17 personen, kregen een jaar na zijn overlijden toestemming om naar Java te repatriëren.⁶⁷²

Met Dipa Nagara ging het geleidelijk aan beter. Uit de notulen van de vergadering van 3 januari 1738 blijkt dat hij een toelage van 150 rijksdaalders per jaar ontving, het bedrag dat zijn broer de soesoehonan aan hem toekende.⁶⁷³ In de notulen van de vergadering van de Politieke Raad van 25 oktober 1746 lezen we dat de overheden in Batavia aan Dipa Nagara en zijn gevolg toestemming hebben verleend om naar Java terug te keren.⁶⁷⁴ Waarschijnlijk zijn alleen Dipa Nagara en mogelijk twee van zijn dienaressen naar Batavia teruggekeerd.⁶⁷⁵

668 CA, C, 71, 32 - 58, Resoluties van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 11 april 1724.

669 CA, C, 71, 76-82, Resoluties van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 3 mei 1724.

670 Ibidem.

671 CA, C, 98, 74-78, Resoluties van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 21 jun 1735.

672 CA, C, 103, Resoluties van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 2 juli 1737.

673 CA, C, 105, 27-37, Resoluties van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 7 januari 1738.

674 CA, C, 14, 222-228, Resolutie van de Politieke Raad van de Kaapkolonie, 25 oktober 1746;

675 Liebenberg, *Loring Passir en Dipa Nagara*, 22. Verwezen wordt naar CA, CJ. 3186/4-8, Bandietenrollen.

BRONNEN EN LITERATUUR

Bronnen:

In het onderzoek wordt verwezen naar de volgende archieven:

Nationaal Archief (gebruikte afkorting NA):

NA, 1.04.02, 3988-4361, Overgekomen Brieven en Papieren (OBP) Kaap de Goede Hoop. Briefwisseling tussen Kaap de Goede Hoop en Nederland en Batavia, en vice versa. Het OBP heeft waardevol onderzoeksmateriaal over de in- en export van goederen, slaven en bannelingen.

OBP bevatten onder andere:

Originele missiven van Gouverneur en Raad van de Kaap kolonie aan de Heren XVII. Terugkerende onderwerpen zijn scheepsverkeer, graan- en druivenoogst, verzonden goederen naar Azië, verscheepte bannelingen, slavenhandel en jaarlijkse verpachting van bieren, wijnen en sprirituosen.

Rolle van de aankomst en vertrek der schepen zo van de Comp: als van vreemde natiën Cabo de Goede Hoop. Ze bevatten namen van schepen, van waar ze vertrokken, datum van aankomst, datum van vertrek en bestemming.

Originele lijsten van 't verstrekte vleesch aan 's Comp. hospitaal, slaven logie en gepasseerde schepen. Jaarlijkse overzichten van het geleverde vlees aan de Compagnie voor de periode 1725-1776.

Journalen over de slavenhandel. Dagverslagen over slavenexpedities naar Madagaskar en de Oostafrikaanse kust.

NA, 1.04.02., 10811-10815, Kopie dagregisters van expedities van Kaap de Goede Hoop naar Madagaskar voor de slavenhandel 1696-1753. Ze bevatten gegevens over de slavenhandel met Madagaskar.

NA, 1.04.18.02., 10728-10807, *Inventaris van het archief van de Boekhouder-Generaal te Batavia 1700-1801.* Financiële verslaglegging van Gouverneur-Generaal & Raden te Batavia, waaronder de Kaap onder ressorteerde. Ze bevatten Kaapse in- en uitvoercijfers van en naar Batavia en andere gebieden in het VOC-imperium.

NA, 1.04.02., 10714-10808, Kopie dagregisters van Kaap de Goede Hoop 1687-1789. Ze bevatten gegevens over de export van de Kaapkolonie (goederen en hoeveelheden)

naar Batavia, Ceylon, Bengalen, Coromandel en Nederland. Deze gegevens zijn elk jaar opgenomen achter in het dagregister.

NA, 1.04.02., 9293-9331, Kopie criminele rollen van de Raad van Justitie te Batavia 1636-1782. Ze bevatten vonnissen van veroordeelden en bannelingen.

NA, 1.04.02., 9349-9518, Kopie criminele en civiele processtukken van de Raad van Justitie te Batavia 1637-1790. Ze bevatten vonnissen van veroordeelden en bannelingen.

NA, 1.04., 9237-9282, Kopie civiele rollen van de Raad van Justitie in Batavia 1636-1776. Ze bevatten vonnissen van veroordeelden en bannelingen.

Western Caape Archives (gebruikte afkorting CA):

CA. C. 1-231, Resoluties van de Politieke Raad van de Kaapkolonie. Besluiten van de gouverneur en Politieke Raad van de Kaapkolonie in de periode 1653 - 1795. De resoluties bevatten kwalitatieve gegevens over de import en export van goederen door de Kaapkolonie en gegevens over bannelingen en slaven. De resoluties zijn digitaal beschikbaar.

CA, CJ. 2562-2568, 3186, 3188, 3189, 3190. Bandietenrollen: 2 series van ieder acht boeken die deel uitmaken van de civiele processtukken die zich in het Westkaaps archief in Kaapstad bevinden. De Bandietenrollen bevatten gegevens over veroordeelden en bannelingen zoals vonnissen en namen van schepen waarmee ze zijn getransporteerd vanuit Indonesië en Sri Lanka naar Zuid-Afrika. De navolgende onderdelen worden gebruikt: Voor de jaren 1722-1757, CJ 3186, *Annotatieboek der bandieten soo van Batavia als Ceijlon hier (Kaapkolonie) aangeland*, voor de jaren 1757-1782, CJ 2562-2568, *Vonnissen en personen dewelke soo van Batavia als Ceijlon herwaart zijn gesonden*, voor de jaren 1782-1795, CJ 3188/CJ 3189, Lijsten van gevangenen. De bandietenrollen vormen het belangrijkste materiaal voor de inventarisatie van de door de VOC naar Zuid-Afrika gedeporteerde personen in de achttiende eeuw. De Bandietenrollen zijn digitaal beschikbaar.

Gepubliceerde bronnen:

Böeseke A.J, ed., 'Transporten en schepenkennis' in: *Slaves and Free Blacks at the Cape 1658-1700* (Kaapstad 1977).

Coolhaas, W.Ph.J., J. Van Goor, J.E. Schooneveld-Oosterling en H.K. 's Jacob eds., *Generale Missivn van Gouverneurs-Generaal aan Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie* (Den Haag 1960-2007).

Dam, P. van, 'Beschrijvingen van de Oostindische Compagnie 1639-1701' in: F.W. Stapel ed., *RGP* ('s-Gravenhage 1927-1954).

'Hendrik Cloete, Groot Constantia en die/and the VOC, 1778-1799. Documents from the Swellengrebel Archive' in: Schutte, G.J. ed., *Van Riebeeck vereniging* 2:34 (Kaapstad 2003).

Jeffreys, K.M. en S.D. Naudé eds., *Kaapse plakkaatboek 1651-1806*, I, II, III, IV (Cape Town 1944-1951).

Jonge, J.K.J. de, 'De opkomst van het Nederlandsch gezag over Java', *Verzameling van onuitgegeven stukken uit het oud-koloniaal archief*, zevende deel (Den Haag 1877).

Mentzel, O.F., 'A geographical and topographical description of the Cape of Good Hope' in: H.J. Mandenbrote ed., *Van Riebeeck vereniging* (Cape Town 1944).

Sparman, A., 'A Voyage to the Cape of Good Hope, towards the Antarctic Polar circle round the World and to the Country of the Hottentots and the Caffers from the year 1772-1776' in: V.S. Forbes ed., *Van Riebeeck vereniging* 2:7, II (Kaapstad 1977).

Swellengrebel, H., 'Briefwisseling van Hendrik Swellengrebel jr. oor Kaapse sake 1778-1792' in: G.J. Schutte ed., *Van Riebeeck Vereniging* 2:13 (Kaapstad 1982).

Thunberg, C.P., 'Travels at the Cape of Good Hope, 1772-1775' in: V.S. Forbes ed., *Van Riebeeck reeks* 2:17 (Kaapstad 1986).

Naslagwerken:

VOC-Glossarium (Den Haag 2000).

De VOC site: www.vocsite.nl.

Van Dale on line: www.vandale.nl.

Literatuur:

Abu-Lughod, J.L., *Before European Hegemony. The World System A.D. 1250-1350* (Oxford 1989).

Allen, R.B., *European Slave Trading in the Indian Ocean, 1500-1850* (Athens 2014).

Andaya, L.Y., *The Heritage of Arung Palakka. A History of South Sulawesi (Celebes) in the seventeenth century* (Den Haag 1981).

Arasaratnam, S., 'Mare Clausum, the Dutch and the Regional Trade in the Indian Ocean 1650-1740' in: S. Arasaratnam ed., *Maritime Trade, Society and European Influence in Southern Asia, 1600-1800* (Aldershot 1995) 73-91.

Armstrong, J.C. en N. Worden, 'The Slaves, 1652-1834' in: R. Elphick en H. Giliomee eds., *The Shaping of South Africa Society, 1652-1840* (Cape Town 1989) 109-183.

Balk, G.L., F. van Dijk en D.J. Kortlang, *De archieven van de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) en de locale instellingen te Batavia (Jakarta)* (Leiden 2007).

Beyers, C., *Die Kaapse patriotte gedurende de laaste kwart van die agtiende eeu en die voortlewing van hul denkkebeeld* (Pretoria 1967).

Blommaert, W., 'Het Invoeren van de Slavernij aan de Kaap', *Argief-jaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis* 1 (1938) 1-31.

Böeseke, A.J., *Slaves and Free Blacks at the Cape, 1658-1700* (Cape Town 1977).

Böeseke, A.J., 'Slawe' in: *Argief-jaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis* (Kaapstad 1944) 59-72.

Bose, S., *A Hundred Horizons. The Indian Ocean in the Age of Global Empire* (Cambridge 2006).

Boshoff W.H. en J. Fourie, 'The significance of the Cape trade route to economic activity in the Cape Colony. A medium-term business cycle analysis', *European Review of Economic History* 14:3 (2010) 469-503.

Boucher, M., 'The Cape and Foreign Shipping, 1714-1723', *South African Historical Journal* 6:1 (1974) 3-29.

Boxer, C.R., *Dutch Merchants and Mariners in Asia, 1602-1795* (Londen 1988).

Boxer, C.R., *Zeevarend Nederland en zijn wereldrijk, 1600-1800* (Londen 1965).

Braudel, F., *La Méditerranée et le Monde méditerranéen à l'époque de Philippe II* (Parijs 1949).

Bruijn, J.R., 'Between Batavia and the Cape. Shipping Patterns of the Dutch East India Company', *Journal of Southeast Asian Studies* 11:2 (1980) 251-265.

Bruijn, J.R., F.S. Gaastra en I. Schöffner, *Dutch-Asiatic Shipping in the 17th and 18th Centuries* (Den Haag 1979-1987).

Bulpin, T.V., *Tavern of the Sea. The Story of Cape Town, Robben Island and Cape Peninsula* (Johannesburg 1995).

Chaudhuri, K.N., *Asia before Europe. Economy and Civilisation of the Indian Ocean from the Rise of Islam to 1750* (Cambridge 1990).

Chaudhuri, K.N., *Trade and Civilization in the Indian Ocean. An economic History from the Rise of Islam to 1750* (Cambridge 1985).

Clissold, S., *De Barbarijse Slaven* (Haarlem 1979).

Davids, A., *The Mosques of the Bo-Kaap. A Social History of Islam at the Cape* (Cape Town 1980).

Deacon, H. ed., *The Island. A History of Robben Island, 1488-1990* (Cape Town 1996).

Dillo, I.G., *De nadagen van de Verenigde Oostindische Compagnie 1783-1795. Schepen en Zeevarenden* (Amsterdam 1992).

Domar, E.D., 'The Causes of Slavery and Serfdom. A Hypothesis', *The Journal of Economic History* 30 (1970) 13-32.

Duin, P. van, en R. Ross, *The Economy of the Cape Colony in the Eighteenth Century* (Leiden 1987).

Dunnebie, W., 'Over de Vorsten van Bolaang Mogondow', *Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde* 105:1 (1949) 219-274.

Elphick, R., 'The Khoisan to 1828' in: R. Elphick en H. Giliomee eds., *The Shaping of South African Society, 1652-1840* (Cape Town 1989) 3-49.

Engerman, S.L., 'Some Considerations Relating to Property Rights in Man', *The Journal of Economic History* 33:1 (1973) 43-65.

Eyck van Heslinga, E.S., 'De vlag dekt de lading. De Nederlandse koopvaardij in de Vierde Engelse Oorlog', *Tijdschrift voor Zeegeschiedenis* 1 (1982) 102-113.

Feinstein, C., *An Economic History of South Africa. Conquest, Discrimination and Development* (Cambridge 2005).

Fourie J. en E. Green, 'The missing people. Accounting for the productivity of indigenous populations in Cape Colonial History', *The Journal of African History* 56:2 (2015) 195-215.

Fourie, J., A. Jansen en K. Siebrits, 'Public finances under private company rule. The Dutch Cape Colony (1652-1795)', *New Contree* 68 (2013) 51-71.

Fourie, J. en J. L. van Zanden, 'GDP in the Dutch Cape Colony. The National Accounts of a Slave-Based Society', *South African Journal of Economics* 81:4 (2013) 467-490.

Fourie, J., 'Slaves as a Capital Investment in the Dutch Cape Colony, 1652-1795' in: E. Hillbom en P. Svensson eds., *Agricultural Transformation in a Global History Perspective* (Londen 2013) 136-159.

Fourie, J., 'The remarkable wealth of the Dutch Cape Colony. Measurements from eighteenth probate inventories', *The Economic History Review* 66:2 (2013) 419-448.

Frank, A.G., *ReORIENT. Global Economy in the Asian Age* (Berkeley 1998).

Furber, H., *Rival Empires of Trade in the Orient* (Minneapolis 1976).

Gaastra, F.S., *Particuliere geldstromen binnen het VOC-bedrijf 1640-1795*, eerste Van Gelder lezing, Amsterdam, Nederland, 27 november 2002.

Gaastra, F.S., *De geschiedenis van de VOC* (Zutphen 1991).

Geyer, A.L., *Das wirtschaftliche System der Niederländischen Ostindischen Kompanie am Kap der guten Hoffnung, 1785-1795* (München/Berlijn 1923).

Giliomee, H. en B. Mbenga, *New History of South Africa* (Cape Town 2007).

Goor, J. van, *Jan Pieterszoon Coen (1587-1629). Koopman-koning in Azië* (Amsterdam 2015).

Green, E., 'The economics of slavery in the 18th century Cape Colony. Revising the Nieboer-Domar hypothesis', *African Economic History Working Paper Series* 9 (2013) 1-32.

Guelke, L., 'The white settlers, 1652-1780' in: R. Elphick en H. Giliomee eds., *The Shaping of South African Society 1652-1820* (Cape Town 1979) 41-48.

Haalmeijer, H., en D. Vuik, *Fluiten, katten en fregatten. De schepen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, 1602-1798* (Bloemendaal 2002).

Haan, F. de, *Oud Batavia. Gedenkboek uitgegeven door het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen naar aanleiding van het driehonderdjarig bestaan der stad* deel 1 en 2 (Batavia 1922).

Harries, P., 'Mozambique Island, Cape Town and the Organisation of the Slave Trade in the South-West Indian Ocean, c.1797-1807', *Journal of Southern African Studies* 42:3 (2016) 409-427.

Harries, P., 'Slavery, Indenture and Migrant Labour. Maritime Immigration from Mozambique to the Cape, c.1780-1880', *African Studies* 73:3 (2014) 323-340.

Heese, H.F., *Reg en onreg. Kaapse regspraak in die agtiende eeu* (Kaapstad 1994).

Hellemans, J. van, 'Valutaproblemen bij de VOC', *MCA* 4 (2011) 24-31.

Hullu, J. de, 'Op de schepen der Oost-Indische Compagnie' in: J.R. Bruijn en J. Lucassen eds., *Historische Studies van het Instituut voor Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht XLI* (Groningen 1980) 49-134.

Israel, J.I., *The Dutch Republic. Its Rise, Greatness and Fall, 1477-1806* (Oxford 1988).

Jacobs, E.M., 'Van Compagnies weegen en om 's Compagnies wille' in: M. Ebben, H. den Heijer en J. Schokkenbroek eds., *Alle streken van het kompas. Maritieme geschiedenis in Nederland* (Zutphen 2010) 175-193.

Jacobs, E.M., *Koopman in Azië. De handel van de Verenigde Oost-indische Compagnie tijdens de achttiende eeuw* (Zutphen 2000).

Kiewiet, C.W. de, *A History of South Africa. Social and Economic* (Londen 1941).

Knaap, G.J., 'Expansie in Azië en Zuid-Afrika, 1602-1814' in: G. Knaap, H.J. den Heijer, M. de Jong, T.B. Zaalberg en P. Groen eds., *Oorlogen Overzee. Militair optreden door compagnie en staat buiten Europa 1595-1814* (Amsterdam 2015) 53-263.

Knaap, G.J., *De 'Core Business' van de VOC. Markt, macht en mentaliteit vanuit overzees perspectief*. Oratie uitgesproken bij de aanvaarding van bijzonder hoogleraar Overzeese en koloniale geschiedenis aan de Universiteit Utrecht (Utrecht 2014).

Knaap, G.J., 'Islamic Resistance in the Dutch Colonial Empire' in: D. Motadel ed., *Islam and the European Empires* (Oxford 2014) 213-227.

Knaap, G.J., *Kruidnagelen en Christenen. De Verenigde Oostindische Compagnie en de bevolking van Ambon, 1656-1696* (Leiden 2004).

Knaap, G.J., 'Agricultural Innovation Processes and Colonialism in Insular Southeast Asia', *Journal of the Japan-Netherlands Institute* 3 (1991) 223-242.

Knaap, G.J., 'Coffee for Cash. The Dutch East India Company and the Expansion of Coffee Cultivation in Java, Ambon and Ceylon 1700-1730' in: J. van Goor ed., *Trading Companies in Asia, 1600-1830* (Utrecht 1986) 83-107.

Kock, M.H. de, *Economic Development of South Africa* (Cape Town 1936).

Kock, M.H. de, *Selected subjects in the Economic History of South Africa* (Cape Town/Johannesburg 1924).

Kock, V. de, *Those in Bondage. An Account of the Life of the Slave in the Cape in the Days of the East India Company* (London 1950).

Korte, J.P. de, *De jaarlijkse financiële verantwoording in de Vereenigde Oostindische Compagnie* (Leiden 1984).

Korteweg, J.E., *Kaperbloed en koopmansgeest. 'Legale zeeroof' door de eeuwen heen* (Amsterdam 2006).

Liebenberg, H., 'Oosterse adel aan die Kaap. Gedokumenteerd verhaal van die prinse Loring Passir en Dipa Nagara', *Capensis* 2 (2007) 4-26.

Mbeki, L. en M. van Rossum, 'Private slave trade in the Dutch Indian Ocean world. A study into the networks and backgrounds of the slavers and the enslaved in South Asia and South Africa', *Slavery and Abolition* 38:1 (2017) 1-22.

Bronnen en literatuur

McPherson, K., *The Indian Ocean. A History of People and the Sea* (Oxford 1993).

Mellet, P.T., *The Lie of 1652. A decolonized history of land* (Cape Town 2020).

Merwe, P.J. van der, *Die Trekboer in die Geskiedenis van die Kaapkolonie, 1657-1842* (Kaapstad 1938).

Nagtegaal, L.W., *Rijden op een Hollandse tijger. De Noordkust van Java en de VOC, 1680-1743* (proefschrift Rijksuniversiteit Utrecht 1988).

Neumark, S.D., *Economic influences on the South African Frontier 1652-1836* (Stanford 1957).

Nieboer, H.J., *Slavery as an Industrial System. Ethnological Researches* (Den Haag 1910).

Osterhammel, J., *Colonialism. A Theoretical Overview* (Princeton 2005).

Palmer, R.R. en J. Colton, *A History of the Modern World* (New York 1950).

Pearson, M., *The Indian Ocean* (Londen 2003).

Penn, N., H. Deacon en N. Alexander, *Robben Island. The Politics of Rock and Sand* (Cape Town 1992).

Penn, N., *The Forgotten Frontier. Colonist and Khoisan on the Cape's Northern Frontier in the 18th Century* (Cape Town 2005).

Picard, H.W.J., *Masters of the Castle. A Portrait Gallery of the Dutch Commanders and Governors of the Cape of Good Hope, 1652-1795, 1803-1806* (Cape Town 1972).

Plessis, A.J. du, *Die geskiedenis van die graankultuur in Suid-Afrika, 1652-1752* (Kaapstad 1933).

Plessis, S. du, en S. du Plessis, 'Happy in the Service of the Company. The Purchasing Power of VOC salaries at the Cape in the 18th Century', *Economic History of Developing Regions* 27:1 (2012) 125-149.

Prakash, O., *Bullion for Goods. European and Indian Merchants in the Indian Ocean Trade, 1500-1800* (New Delhi 2004).

Raben, R., *Batavia and Colombo. The Ethnic and Spatial Order of Two Colonial Cities 1600-1800* (proefschrift Rijksuniversiteit Leiden 1996).

Ravell, J., 'The VOC slave trade between Cape Town and Madagascar' in: R.C.H. Shell ed., *From Diaspora to Diorama* (Cape Town 2009) 1186-1270.

Ross, R., 'The Dutch as Globalizers in the Western Basin of the Indian Ocean?' in: S.J. Evers, V.Y. Hookeomsing eds., *Globalisation and the South-East Indian Ocean* (Mauritius 2000) 7-15.

Ross, R., *Zuid-Afrika. Een geschiedenis* (Amsterdam 1999).

Ross, R., 'The Cape of Good Hope and the world economy, 1652-1835' in: R. Elphick and H. Giliomee eds., *The Shaping of South African Society, 1652-1840* (Cape Town 1989) 243-280.

Ross, R., 'The last years of the slave trade to the Cape colony', *Slavery and Abolition* 9:3 (1988) 209-219.

Ross, R., 'Cape Town (1750-1850). Synthesis in the Dialectic of Continents' in: R. Ross en J. Telkamp eds., *Colonial Cities. Essays on Urbanism in a Colonial Context* (Dordrecht 1985) 105-121.

Ross, R., *Cape of Torments. Slavery and Resistance in South Africa* (Londen 1983).

Rossum, M. van, *Kleurrijke tragiek. De geschiedenis van de slavernij in Azië onder de VOC* (Hilversum 2015).

Schutte, G.J., 'Company and colonists at the Cape, 1652-1795' in: R. Elphick en H. Giliomee eds., *The Shaping of South African Society 1652-1840* (Cape Town 1989) 283-315.

Shell, R.C.H. ed., *From Diaspora to Diorama* (Cape Town 2009).

Shell, R.C.H., *Children of Bondage. A Social History of the Slave Society at the Cape of Good Hope, 1652-1838* (Johannesburg 1994).

Shell, R.C.H., *The Establishment and Spread of Islam at the Cape from the Beginning of Company Rule to 1838* (scriptie University of Cape Town 1974).

Sleigh, D., *Die Buitenposte. VOC-buitenposte onder Kaapse bestuur 1652-1795* (Pretoria 1993).

Smith, A., *Wealth of Nations* (1776).

Sokoloff, K.L. en S.L. Engerman, 'Institutions, Factor Endowments, and Paths of Development in the New World', *Journal of Economic Perspectives* 14:3 (2000) 219-232.

Spiegelaere, T. de, *Het 18^e eeuwse slavenschip, Franse en Nederlandse slavenschepen in de 2de helft van de 18de eeuw (1763-1780). Een comparatieve studie* (scriptie voor het behalen van de graad licentiaat in de geschiedenis Universiteit van Gent 2006-2007).

Terreblanche, S., *A History of Inequality in South Africa, 1652-2002* (Pietermaritzburg 2002).

Theal, G. McCall, *Geschiedenis van Zuid-Afrika* ('s-Gravenhage 1897).

Theal, G. McCall, *History of Africa South of the Zambesi from the Settlement of the Portuguese at Sofala in September 1505 to the Conquest of the Cape Colony by the British in September 1795* III (London 1897).

Thiébaud, R., *Traite des esclaves et commerce néerlandaise et francais à Madagascar (XVIIe et XVIIIe siècles)* (proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam en l'Université Paris 2017).

Truter, P., 'The Robben Island Rebellion of 1751. A study of Convict Experience at the Cape of Good Hope', *Kronos* 31:1 (2005) 34-49.

Valièrre, P. de, *Honneur et Fidélité. Histoire des Suisses au service étranger* (Lausanne 1940).

Verbeek, G., 'Een nieuw verleden voor een nieuwe natie? Naar een nationaal geschiedenisbeeld voor Zuid-Afrika', *NIAS* (Amsterdam 2000).

Vere Allen, J. de, *Proposal for Indian Studies. Historical relations across the Indian Ocean* (Paris 1980).

Vink, M., '“The World's Oldest Trade”. Dutch Slavery and Slave Trade in the Indian Ocean in the Seventeenth Century', *Journal of World History* 14:2 (2003) 131-177.

Wallerstein, I., *The Modern World System. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century* (New York 1974).

Walt, A.J.H. van der, *Die Ausdehnung der Kolonie am Kap der Guten Hoffnung, 1700-1779. Eine historische ökonomische Untersuchung über das Werden und Wesen des Pionierlebens im 18 Jahrhundert* (Berlijn 1928).

Walt, A.J.H. van der, J.A. Wiid en A.L. Geyer, *Geskiedenis van Suid-Afrika*, deel II (Kaapstad 1951).

Ward, K., 'Bandieten and bannelingen at the Cape of Good Hope' in: R.C.H. Shell ed., *From Diaspora to Diorama* (Cape Town 2009) 2395-2462.

Ward, K., *Networks of Empire. Forced Migration in the Dutch East India Company* (Cambridge 2009).

Ward, K., '“Tavern of the Seas”? The Cape of Good Hope as an Oceanic Crossroads during the Seventeenth and Eighteenth Centuries' in: J.H. Bentley, R. Bridenthal en K. Wigen eds., *Seascapes, Maritime Histories, Littoral Cultures and Transoceanic Exchanges* (Honolulu 2007) 137-152.

Westra, P. en J.C. Armstrong, *Slawehandel met Madagaskar. Die joernale van die Kaapse slaweskip Leijdsman, 1715* (Kaapstad 2006).

Worden, N., 'New Approaches to VOC History in South Africa', *South African Historical Journal* 59:1 (2007) 3-18.

Worden, N., 'Cape Town and Port Louis in the Eighteenth Century' in: G. Campbell ed., *The Indian Ocean Rim. Southern Arica and Regional Cooperation* (Londen 2003) 42-54.

Worden, N., 'VOC Cape Town. A Dutch Asian City in Africa' in: S.J. Evers, V.Y. Hookoomsing eds., *Globalization and the South-West Indian Ocean* (Mauritius 2000) 17-28.

Worden, N., *Slavery in Dutch South Africa* (Cambridge 1985).

Zwart, P. de, 'Real Wages at the Cape of Good Hope. A Long-Term Perspective, 1652-1912', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 10:2 (2013) 28-58.

GLOSSARIUM

aam: een oude inhoudsmaat, met name voor wijn, een aam bevat 155 liter.

arak: brandewijn gestookt van rijst, suiker of van de Areka palm.

assegaai: werpspeer.

bergmeester: persoon die supervisie heeft over mijnwerkactiviteiten.

bosschieter: fuselier, zeesoldaat, kanonnier.

commies: VOC- of WIC-dienaar aan boord van een schip belast met de administratie en handel. In dit proefschrift wordt deze term gebruikt in verband met het inkopen van slaven.

dispencier: beheerder van het provisiemagazijn.

dukaton: of zilveren rijder is een zilveren munt. In 1659 werd in Nederland besloten tot het aanmaken van dukatons. Aanvankelijk had de dukaton de tegenwaarde waarde van 63 stuivers.

d. of duit: is een koperen munt. 1 stuiver bevatte i.h.a. 8 duiten. Bij de duiten van de VOC gingen er echter maar 4 in de stuiver.

eijsch: bestelling.

equipage: de hele uitrusting van schepen.

estrik: plavuis.

fiscaal: toezichhouder op de openbare orde en openbare aanklager. De fiscaal was lid van de Politieke Raad en de Raad van justitie.

fluit: Het fluitschip was een schip met vlakke bodem en had in tegenstelling tot spiegelschepen, een rond achterschip. De fluit had drie masten. De fluit werd gedurende de gehele bestaansperiode van de VOC ingezet, zowel voor de reizen tussen Nederland en Azië als voor de verbinding tussen de handelsposten in Azië.

fregat: Het fregat was een driemaster die specifiek was gebouwd voor haar snelheid en manoeuvreervermogen. Zowel romp als optuiging waren daarvoor ontworpen. Het fregat

had een vlakke achtersteven (spiegelschip). Fregatten kwamen voor in diverse formaten en werden vaak gebruikt door de marine als oorlogsschip.

goenieszakken: guni of jute; uit Bengaals hennep geweven ruwe stof die vooral voor zakken gebruikt werd.

gulden: is een zilveren munt en tot 1 januari 2002 wettig betaalmiddel in Nederland.

hoed: een oude inhoudsmaat. Een hoed werd speciaal voor steenkolen, graan en kalk gebruikt. 1 hoed is 1.003 liter.

hoeker: De hoeker was van oorsprong een vissersvaartuig, maar werd ook wel voor de koopvaardij gebruikt. In de achttiende eeuw werden deze schepen in Azië ingezet. De hoeker had een brede boeg en achtersteven.

houwitser: stuk geschut, artillerie.

jacht: schip met geringe afmetingen. In tegenstelling tot de fluit had dit schip een platte achtersteven. Schepen van dit type hadden drie masten.

kelder: benaming voor een kist met (15) afdelingen of vakken waarin (vierkante) flessen overeind staand bewaard of vervoerd konden worden.

koopmanschappen: handelswaren.

last: is een vracht of lading. Het woord is afgeleid van het werkwoord laden. De oorspronkelijke aanduiding was voor de grootte van schepen (een schip van zoveel last). Een last werd ook vaak gebruikt als een inhoudsmaat voor granen. Op veel plaatsen (onder andere Amsterdam) vormden één last 27 mud. De Kaapse bronnen vermelden 18,5 mud voor één last.⁶⁷⁶ Bij de invoering van het metrieke stelsel in 1820 werd een last gelijkgesteld aan 3.000 liter.

ledebraken: het ter dood brengen door het binden van een persoon op een kruis en het breken van de botten en ledematen met een knuppel.

legger: groot wijn- of watervat. Meestal bevatte een legger 4 okshoofden. Gewoonlijk bevatte een legger ongeveer 500 liter.

⁶⁷⁶ NA, VOC, 4320, f. 901-909, *Consideratiën van dispencier T.G. Boonenkamp wegens de granen aan de Caab*, december 1786.

lijnwaad of lijwaat: kleding of textiel in veel soorten, hoofdzakelijk afkomstig van de kust van Coromandel (kustkleden). Lijnwaden waren het voornaamste ruilmiddel van de VOC.

mesties: 'halfbloed'; in Azië geboren uit Europees-Aziatische ouders.

mud: een mud is een oude inhoudsmaat. De inhoud van een mud verschilde per plaats, per periode en per soort koopwaar. Mudden werden vaak gebruikt bij granen. Op veel plaatsen (onder andere Amsterdam) was 1 mud $1/27^e$ last. In de Kaapkolonie vormden 18,5 mud 1 last.⁶⁷⁷ Bij de invoering van het Nederlands metrieke stelsel in 1820 werd een mud gelijkgesteld aan 100 liter. In de IJkwet van 1937 (nu Metrologiewet) werd het mud officieel afgeschaft, maar het woord heeft zich in het spraakgebruik (een mud steenkolen) gehandhaafd.

mutsje: een oude inhoudsmaat van 150 cl.

negotiegoederen: handelsgoederen.

oxhoofd: is een oude inhoudsmaat in de vorm van een groot vat dat vroeger speciaal voor wijn en sterke drank gebruikt werd. Een oxhoofd is meestal $1/4^e$ legger. De maat werd ook gebruikt voor azijn, bier, tabak en suiker.

Pangeran: was een adellijke titel op Java. De titel werd ook hier en daar in Maleise landen overgenomen en als regel slechts gedragen door zoons of broeders van regerende vorsten en dan ook meestal vertaald als prins.

potas: mengsel van zouten dat ontstaat na indamping van in water opgeloste houtskool. Potas werd gebruikt als meststof.

radbraken: het ter dood brengen door het binden van een persoon op een rad en het breken van botten en ledematen.

Raden (ook Radeen, Radin): inheemse adellijke titel op Java, in mindere rang dan een pangeran.

Radja: koning, titel van een belangrijk dorpshoofd.

recognitiepenningen: pachtgelden voor de in de Kaapkolonie door de VOC uitgegeven landbouw en weidegronden. In de achttiende eeuw bedroegen de recognitiepenningen 24 rijksdaalders per jaar.

⁶⁷⁷ Ibidem.

retourschip of spiegelretourschip: was voor het transport het meest belangrijke scheepstype bij de VOC. Qua uiterlijk verschilden de spiegelretourschepen niet veel van de oorlogsschepen van de Republiek. Zij waren in het algemeen bewapend met hetzelfde type kanon, maar veelal minder in aantal en kaliber. De spiegelretourschepen hadden niet alleen een grote laadcapaciteit, maar waren ook geschikt om passagiers te vervoeren. Het waren driemasters en hadden een vlakke achtersteven (spiegel). Dit belangrijke VOC- chip had drie klassen. De grootste had een lengte van 150 voet (42,45 meter), daarna kwam die van 138 voet (39,05 meter) en het kleinste was 130 voet (36,80 meter).

rixdollar: is de Engelse term voor zilveren munten die gebruikt werden op het Europese continent (Nederlandse rijksdaalder, Duitse reichsthaler, enz). Deze term werd ook gebruikt voor valuta in de Kaapkolonie en Ceylon. In de Kaapkolonie werd de rixdollar later als bankpapier uitgeven, in Ceylon als munt. Een rixdollar bevatte 48 stuivers.

rotting: rotan stok.

secunde: tweede man op een VOC-vestiging, vaak een opperkoopman, hoofd van de handel en administratie.

sits: kleurig bewerkt doek van katoen of zijde, ook gebruikt voor tulbanden en gordels.

smeeekool: fijne steenkool.

snaphaan: geweer waarbij een lont aan een haan bevestigd is, die 'als met een snap' afsprong.

snauw: een klein koopvaardijship, tevens spiegelschip. De kenmerken ervan waren ongeveer gelijk aan die van een fregat. Snauwen zijn in het algemeen kleiner dan fregatten en hebben standaard twee masten.

Soesoehoenan: Javaans voor 'Heer des heren', 'Koning der koningen', keizer.

Spaanse mat: een zilveren munt van acht realen. De benaming 'mat' verwijst vermoedelijk naar het Franse woord 'matte' voor metaal dat na een eerste smelting nog niet zuiver is. De munt werd van de zestiende tot de achttiende eeuw ook door de Nederlanders gebruikt bij handelsactiviteiten in Azië.

Spaanse reaal: de reaal was een betaalmiddel in Spanje, haar koloniën en de Verenigde Staten in de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw. De munt werd van de zestiende tot de achttiende eeuw ook door de Nederlanders gebruikt bij handelsactiviteiten in Azië. De Spaanse reaal was eind achttiende eeuw 54 stuivers waard.

s. of stuiver: is een koperen munt. De Nederlandse gulden bevatte 20 stuivers.

tamarinde: suiker gekookt van de inhoud van de peulen van de ‘tamarindus indica’. Tamarinde werd benut als medicijn en lekkernij.

Tumenggung: Javaanse titel voor een aanzienlijk hoofd. In het Nederlands-Indische bestuurssysteem werd de titel vrijwel uitsluitend door regenten gevoerd.

vrijburgers of vrijluijden: personen die niet (meer) in dienst van de VOC waren, maar vergunning hadden door middel van een zogenaamde ‘vrijbrief’ zich in Azië c.q. Zuid-Afrika als vrije burgers te vestigen.

watergruwel: (na)gerecht bestaande uit gekookte gort, krenten, rozijnen en suiker.

Curriculum vitae

Adrianus Antonius Cornelis Maria Aarts, geboren op 25 juni 1954 te Breda.

Opleidingen: VWO, Kandidaats geschiedenis, Rijksuniversiteit Utrecht, Masters in International Affairs, Norman Paterson School of International Affairs, Carleton University, Ottawa, Doctoraal Rechten, Rijksuniversiteit Utrecht, Doctoraal geschiedenis, Universiteit van Amsterdam.

Werkervaring: programme manager, United Nations Development Programme, Kigali, Rwanda, directiesecretaris, Centrum voor Informatieverwerking, gemeente Eindhoven, senior beleidsmedewerker, ING Bank, Amsterdam, compliance officer, CenE Bankiers, Utrecht, secretaris OR, Stichting Oosterpoort, Oss.